

RÓNA JÓZSEF

EGY MAGYAR MŰVÉS Z ÉLETE

I.

RÓNA JÓZSEF

EGY MAGYAR MŰVÉSZ ÉLETE

I.

Nagym. Gróf Klebelsberg Kuno
miniszter úrnak, a mai magyar művészet
előreszerző és irányítójának, hálás tisztelettel
a szerző

EGY MAGYAR MŰVÉSZ ÉLETE

IRTA:

RÓNA JÓZSEF

ELSŐ KÖTET

SZERZŐ KIADÁSA // BUDAPEST, 1929

MARCSA NŐVÉREM EMLÉKÉNEK

OSZK

~~A~~ 55.065~~A~~

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI NYOMTÁR
1968. R. I. évtár

R
2

GYERMEKÉVEK.

Kis unokámat karomra ültetve, állok a nagy tükör előtt... Az egyesztendős, kékszemű s hirtelenszöke haju kis legényke bámészkodva nézi, hogyan fintoritja el nagypapa az arcát s lelkendezve és sikongva igyekszik apró kacsóival a tükörképet megfogni.

Hatvan és egynéhány esztendővel ezelőtt a fehérmegyei Lovasberényben is éldegélt egy ilyen nagypapa! Ő is karján dédelgette unokáját, egy lenhaju, kékszemű kis lurkót.

Jól emlékszem az öreg ur szép, barna szemeire, amelyek melegen tapadtak reám, simára borotvált, szép arcára, amelyet büszke „Vatermörder“ szegélyezett, cifravirágos mellényére, — amelyen aranylánc fityegett, — fényes gombokkal kivarrt frakkjára és lábain megfeszülő, szürke pantallójára.

Amikor nagyapám meghalt, alig multam egyesztendős s mégis mily tisztán megmaradt emlékezetemben! Sok-sok évvel azután, amikor már művész voltam, gyakran előhozakodtam ezzel az emlékkel anyámnak, aki kételkedve csóválta fejét. Én azonban, hogy bebizonyítsam állításomat, egyszer színes krétával megrajzoltam nagyapám egészalakú képét. Anyám az első pillanatra felismerte s még jobban csodálkozott a hasonlóságon, pedig sem fénykép, sem más arckép nem maradt az öreg urról, ami után megrajzolhattam volna. Ez azután döntően s megcáfolhatatlanul igazolta, hogy emlékeim már első életévemmel kezdődtek.

Egészen pontosan emlékszem mindarra, amit korai gyermekéveimben láttam s ami körülöttem történt: környezetemre, az emberekre, a régi házra, a nagy udvarra, közepén a mély kuttal s a mellette fekvő hatalmas kődarabra, minden szobára s minden egyes butorra...

A kisgyermek szemében minden szörnyen fontos, minden jelentéktelen kis esemény megnövekedve jelentkezik. A felnőtt észrevétlenül halad el a gyermekvilág eme jelenségei mellett...

Házunk a Fő-utcában volt. Szép, nagy ház volt, nagy udvarral s egy nagy gabonafészerrel, mert apám gabonakereskedő volt. Szép, jól megtermett ember volt, tekintete szigoruan,

de jószágosan simogatott engem, valahányszor rámnézett. Anyámnak is szép szemei voltak s fehér főkötő fődte haját, derekán pedig mindig ott feszült a patyolatfehér kötény.

Miksa, a legidősebb bátyám, a pesti Wodianer gabonakereskedő cégnél volt alkalmazva. Ő volt a család büszkesége, akinek legendás alakjára tisztelettel tekintettek kisebb testvérei.

Másik testvérem, Samu, vásott, rossz kölyök volt, aki nap- nap után rossz fát tett a tűzre, amiért apám mindig el is páholta annak rendje-módja szerint. Nem sokra ment vele! Mi, többi testvérei, „Sampele“-nek hívtuk.

Sorrendben én következtem utána, akit a természet bizony eléggé karikás lábbal áldott meg s csak későn kezdtem járni tanulni. Annál hamarabb megtanultam a csuszás művészetét, amihez olyan tökéletesen értettem, hogy alig birtak utólérni.

Különösen fürge voltam, ha arról volt szó, hogy a Fő- utcán véges-végig csuszszam a parasztasszonyok gyümölcsös kosaráig! Jól ismerték már ezek a nénikék ezt a csuszó-mászó kis lurkót, akibe szinte beletömték az izletes gyümölcsöt aminek azután gyakran megadtam az árát — némi kis gyomorrontással! Ha otthon nem találtak meg, anyám már tudta, hol keressen.

Néhanapján egyik nagynénémhez is elcsusztam-másztam. Szép arcu, nagy, feketeszemű asszony volt s kis fűszerüzlete volt az utca végén. Rézi nénémnél is akadt mindig bőven torkoskodni való!

Utánam következett a kis Tóni, egy mókásarcu, kis fickó, vgyori pofácskájával.

Utolsó volt a sorrendben a kis szöske Sándor, mindenki kedvence.

Legidősebb nővérem, Róza, ideális szépségű, nemes arcvonásu teremtés volt. Valósággal rajongtunk érte.

Marcsa, enivaló kis „bakfis“ volt, nagy, barna szemekkel s hosszú copfocskájával. Cili kecses arcockájából fitos orrocska emelkedett ki hetykén!

Nyolc másik testvérem egészen fiatalon halt meg. Egyiket sem ismertem közülök.

Családomhoz tartozott még „Sádele“ néni is, egy szép, öreg dáma. Nem volt senkije sem s mint anyám ifjúkori barátnője került házunkba, ahol a háztartásban segédkezett.

A kegyetlen sorscsapások buskomor kifejezést rajzoltak arcvonására. Csendes-szerényen éldegélt körülünkben s valóság- gal rajongott anyámért és a gyermekekért.

En voltam a kegyeltje s ha rossz fát tettem a tűzre, amiért azután elpáholtak, — ami bizony gyakran megesett — meg-

ható gyöngédséggel dédelgetett! Őlébe ültetett s könnyes szemmel csókolgatott és cirogatott.

Szombatonként mindig magára öltötte ünneplőruháját, selyemből készült bő ruha volt ez, kis zöld virágdiszekkel, amelyhez ugyanolyan színű, bőjuju kabátka tartozott. Simára fésült haját barna főkötő fedte, amelyről hosszú szalagok lógtak alá. Ahogy szép ruhájában, arcának kellemes vonásaival, a nagy karosszékben csendesesen üldögélt, a legfinomabb Biedermaier-kép benyomását keltette, amely még ma is elevenen él emlékezetemben... Sorra elmesélte „Az althabele és a farkas“, a gonosz „Struwel Péter“ és a „Rabi Lévi meg a Golem“ megható történeteit, amelyeket hallgattunk s sohasem tudtunk betelni a szép mesékkel!

Házunkban volt egy kis bolt, amelyben bőrt árultak. Ez és a hozzá tartozó nagy szoba az öreg Brachfeldnéé volt (az ismert pesti Brachfeld-család ősanja). Soha ki nem mozdult szobájából s naphosszat ott ült nagy karosszékében, fehér alsószoknyában s fején tüllfőkötővel. Hihetetlenül hosszú harisnyákat kötött s egész nap szidta a világot, már amennyit abból a szobájából láthatott!

Rettenetesen ordított, ha valamelyik gyermeket el tudta fogni, különös arcot vágott ilyenkor s kék-zöld foltot csipett rajtunk hosszú, csontos kezével. Utána teletömte szánkat cukorral s miután össze-viszacsókolt, kikergetett bennünket szobájából!

Mi azonban csakhamar tuljártunk az eszén s ha hagytuk is, hogy elpüföljön, vagy összecsipkedjen bennünket, az édes jutalmat annál jobban kizsaroltuk tőle.

Ünnepi estéken néha az egész család s a szomszédság összeverődött az öreg asszonynál, de csak a felnőttek élvezhették ezt a kegyet, mert bennünket, kicsinyeket nem birtak el az idegei!... Így történt ez egy purim-estén is. Engemet, Sámpelet és Tónit korán lefektettek, ami bizony nekünk sehogy sem tetszett, különösen amikor néhány maskarát láttunk megérkezni s hallottuk, hogy benn nagyon vigan vannak. Az ajtóhoz lopózkodtunk s bekukucsáltunk s amit benn láttunk, valóssággal elkápráztatta szemünket.

Hosszu terített asztal tárult szemünk elé, amely roskadt a sok isteni falat alatt! Volt ott sült csirke, fiatal galamb, pecsenyék garmadával, kalácshegyek, mindenféle torta és cukorsütemény. Hosszunyaku palackok sorakoztak az asztalon s az egész társaság jóízűen falatozott s nagyokat ittak.

A vendégek nagyszerűen voltak maszkirozva. Baumgarten Kóbele, a szabó, a község legnagyobb kópéja és humoristája, hosszú vörös kabátot öltött magára, himlőhelyes arcából

hosszu, papendekli-orr meredt elő, oldalán tarkára festett hatalmas fakard fityegett s bádorfazék sisakján vörös tollbokréta illegett-billegett. Hat gyermeke is ott volt s azok is mind nagyszerűen voltak maszkirozva és apjukkal együtt énekelték a trefás purim-dalokat, már amennyire teletömött szájuk ezt megengedte!

„Madame Liebelei“ is ott volt (az, akit Saphir, Lovasberény szülöttje egykor megénekelt). Nem volt szüksége, hogy maskarának öltözzék! Összetöpörödött vén anyóka volt már, aki ősrégi fekete kendőbe burkolva, meggörnyedten csoszogott mankóján. Arcából nagy, fogatlan száj rajzolódott ki s kidülledt, pislogó két szemével olyan volt, mint egy öreg béka... Tarka ágytakarók, párnák s mindenféle házieszköz szolgáltatta a többi maskara öltözkének anyagát. Az egyik sarokban fiatal pár ugrált a polka ütemeire.

Összefutott a nyál szájunkban s rövid haditanács után elhatároztuk, hogy bármi történik is velünk, mi bizony berobogunk! Felrántottuk az ajtót s már benn is voltunk! Illően — mi is kimaszkioztuk magunkat. Fejünkre huzzuk hosszú hálóingünket, úgy, hogy mi alig láttunk, a mélyen tisztelt publikum azonban mindent láthatott. Hirtelen nagy csend támadt, amelyet kitörő rivalgás váltott föl. Megfogtak, csiptek, paskoltak, püföltek bennünket, de a csókokból is bőven kijutott s amikor végre lecibálták fejünkről a hálóingeket, azon vettem észre magamat, hogy én Brachfeld néni ölébe pottyantam, aki ezuttal a legválogatottabb csipésekkel hagyott helyben. Olyan volt a testem, mintha kék-zöld foltokkal bélyegezték volna tele! Teletömtek bennünket tortával, süteménnyel, amit egy sarokban meghuzódva, vigan fogyasztottunk el. Nem is lármáztunk, amíg a finom falatokat majszoltuk. Ez azonban csak egy kis ideig tartott, mert Sampele a mi süteményeinket is magának követelte, ami miatt dühös marakodás keletkezett. Nem sokat teketóriáztak velünk, kizavartak a szobából s ágyba dugtak bennünket. Sampele erre dühbe gurult, kimaszott ágyából, véresre karmolt bennünket s a nagy vizeskancsóból teleöntötte a szobát vízzel, végül földhözvágta a kancsót. Kis kavicsokat szedett elő zsebéből, azután kiment az előszobába, ahonnét négy ajtó nyilott a szomszéd szobákba, a kavicsokat beletömte a kulcslyukakba, úgy, hogy azokat ne lehessen kulccsal bezárni. Mint aki jól végezte dolgát, visszajött közénk s nyugodtan lefeküdt ágyába...

Volt egy „szép szobánk“ is, amely azonban mindig zárva volt s csak ritka alkalommal, ünnepi vendégek előtt nyílt meg néha. Két hatalmas ágy állott benne, hófehér ágyneművel, nagy virágos takarókkal, azonkívül két nagy barnára poli-

turozott szekrény, a falon egy aranyrámás tükör, mely sárga tüllel volt letakarva. A két ágy között trümmó, szintén barnára polirozva s szépen horgolt takaróval letakarva, finom porcellántárgyak álltak rajta. Egy cukortartó födelén madárcák csokolóztak, s jobbra-balra egy-egy virágváza állott. A legszébb tárgy azonban egy festett pléhtálca volt. Milyen szép is volt! Vörös és arany vonal szegélyezte, a ráfestett háttérben gyümölcs: alma, körte és szőlő, amely fölött szép nagy madár csicsergett. Vörös tollazata volt és sárga farka, két szeme pedig csak úgy ragyogott! Ha csak szerét ejthettem, belopóztam a szobába s órákhosszat gyönyörködtem a szép madárban. Ez volt életem legelső művészi élménye!...

Évek múltán, amikor már művész voltam, pesti lakásunk padlásán mindenféle lim-lom között ráakadtam a tálcára. Vásári, silány munka volt, amilyent százzszámra árusítottak az ötvenes években a házalókereskedők. Nagyon kiábrándítóan hatott rám ez a viszontlátás. Gyermekkorom képzelete varázsolta akkor oly csodálatos széppé s ime, már szegényebb lettem egy szép emlékkal! Mi mindennel jártam ugyanigy késebb!

Éléskamránk ajtaja mindig be volt zárva, az udvarra néző ablakára pedig vasrács volt erősítve. Ebben az éléskamrában, amely anyánk büszkesége volt, sok jó és finom dolog volt felhalmozva. Savanyu uborka, szilva- és baracklekvár, mindenféle izletes befőtt gyümölcs, mandula, dió, nagy halomban, füstölt libamellek s minden, ami csak elképzelhető. Sajnos, ez a sok kincs elérhetetlen és hozzáférhetetlen volt a mi számunkra!

Sampele állandóan azon törte fejét, hogyan juthatna be ide. Minden leleményessége s próbálgatása meghiusult! Minden kulcsot sorra kipróbált, az ablak magasan volt, azonkívül a rács miatt sem tudott bejutni. Egyszer azonban fejébe vette, hogy mégis bejut az éléskamrába. Asztalt tólt az ablak alá, amelyet most már el is tudott érní. Először az egyik karját dugta be, utána a fejét, majd egyik vállával igyekezett a rács között bejutni, de póruljárt. Megszorult a rács között és se ki, se be. Felálltam én is az asztalra, hogy segítsek neki. Sampele el kezdett ordítani s apánkat hívta segítségül, azonban ő sem tudott rajta segíteni, mert vadul rugdalózott lábaival s mint őrült, úgy ordított. Végre büntetésül ott hagyta apám s Sampele torkaszakadtából ordított tovább, de apánk nem is hederített rá. Közben ebédelni mentünk, de nekem egy falat étel sem ment le a torkomon s lopva félreraktam, ami csak elvihető volt és azzal siettem szegény testvéremhez.

Most már nem ordított. Csendesen pityergett s nagyokat sóhajtozott. Az éléskamrába bedugott karjával egy koszoru vöröshagymát emelt le a falról s mohón ette, amitől rosszul lett s kinzó görcsöket kapott, hogy azt hittük, végét járja.

Gyorsan kinyitotta anyám az éléskamrát, kiszabadította fejét és vállát a rács közül, apám pedig a lábánál fogva huzta kívülről. Félig eszméletlen állapotban ágyba kellett fektetni.

Másnap már kora hajnalban felköltöztek. Ágyam előtt már felöltözve Sampele állott.

— Nem bírom tovább apánk zsarnokságát — mondotta halkan. — Megszököm! Gyere velem, mert csak téged szeretlek.

Szemeim még leragadtak a mély álomtól s egy csepp kedvem sem volt a meleg ágyból kibujni. Néhány félre nem magyarázható oldalbabókés azonban csakhamar egészen felébresztett s kiugrottam ágyamból. Segített felöltözködni, de csak immel-ámmal egyeztem bele a szökésbe. Mesélni kezdett a székesfehérvári öreg nénénkről, aki egyedül lakik abban a nagy házban, amelyet nagy gyümölcsöskert vesz körül s akinek nincsenek gyerekei s minket nagyon szeret. Itt lesz csak jó világ! Egész nap süteményt és csokoládét eszünk, délre csirkesültet, meg sült galambot. Egy nagy hintaló is van a házban s isten tudja, mi minden egyéb — nagyszerű dolog! Ilyen finom helyre megyünk mi! Ez azután hatott rám. Hát akkor menjünk!...

A házbeliek még aludtak s mi nesztelenül kiosontunk a kapun. A tehéncsorda is akkor vonult ki a legelőre, s megindultunk az utcán s nekivágtunk az országutnak. A Cziráky-féle nagy kertnél habozva megállottunk, mert nem volt szabad senkinek a kertbe belépni. A vasrácsos kapu előtt két viharvert köoroslán terpeszkedett s olyan réműletes pofát vágtak! Ezekről a kőszörnyetegektől mindig félttem, de Sampele nem sokat törődött velem s karonfogva gyorsan behuzott.

A felkelő nap sugaraiban ragyogtak a pompás empirekastély nagy ablakai. Végighaladtunk a csodálatos ősrégi parkban, az évszázados fák lombjai között reggeli dalukat csicsergették a madárkák. A rózsaligetben néhány szál rózsát szakítottunk s kalapunk mellé tűztük. Észre sem vettük, hogy figyelnek bennünket. Egy rózsás arcú, hosszú szakállas öreg ur világoskék szemeinek tekintete tapadt ránk néhány lépésnyi távolságban. Világosszürke ruha volt rajta s fejét széles karimájú kalap fődte. Egy finom arcú idős hölgy simult hozzá s mosolyogva nézett ránk. Cziráky Antal gróf volt a feleségével. Az öreg ur pálcájával megfenyegetett bennünket. Sampele nyomban kereket oldott, én azonban az ijedségtől megbénultam, úgy álltam ott, mintha lábam gyökeret vert volna s keservesen

sirni kezdtem. Levettem kalapom mellől az odatüzött rózsákat s át akartam adni a hölgynek. Megölelt s felszárította zsebkendőjével könnyeimet, egyik rózsát keblére, a másikat pedig kalapom mellé tűzte. Mosolyogva, előttem ismeretlen nyelven, néhány szót váltott urával s megígértette velem, hogy ezentul nem tépek le több rózsát, azután kegyesen elbocsátott. Örömtől sugárzó arccal futottam tova, hogy Sampelet megkeressem.

Nagynehezen akadtam rá a park sűrűjében, ahol azalatt egy vakondot fogott s nyomban ki is végezte. Nagyon szívemre vettem a szegény állat kimulását, jobb szerettem volna élve látni s bánatosan simogattam bársonyos bőrét. Sampelet azonban nem igen hatotta meg sajnálkozásom, zsebredugta az állatkát s azt mondta: ezt fogjuk ebédre elfogyasztani, mert este előtt alig érünk Fehérvárra.

Áthaladva a parkon, nemsokára ismét az országoton balagtunk. Kis patakhöz értünk, melyen hid vezetett át. A kristálytisza patakvizben apró ezüsthálacsókák csillogtak. Lemásztunk a hidról, hogy néhány halat fogjunk, de azok kisiklottak kezünkéből. A zöld maszat alól néhány salamander kuszott ki. Feketés testüket nagy piros foltok borították s hosszú farkcskájuk fürgén mozgott ide-oda. Nagyon féltém tőlük, Sampele azonban gyorsan megragadott közülök kettőt s legujabb zsákmányát is a zsebébe csusztatta.

Ezeket ozsonnára fogjuk megenni — mondotta nevetve.

Most meggyorsítottuk lépteinket, hogy mielőbb célhoz jussunk. Jó egy órát bandukoltunk már, a nap is melegen tüzött alá s én fáradt voltam és éhes — kávémat akartam!

Sampele néhány oldalbaütéssel észretéritett. Emiatt ordítani kezdtem s kijelentettem, hogy egy tapodtat sem megyek tovább. Sampele most taktikát változtatott, nyakamnál fogva egy mezőre cipelt, ahol a bokrok hüs árnyékában letelepedtünk s zsebéből előkerült a lakoma inyenc falatja: a két salamander.

Előbb felterített, — zsebkendőjét maga elé terítette, hogy azon szolgálja fel a reggelit. Az állatkák teste azonban már nyulós lett s a vízben údén ragyogó színük piszkos szürkére változott. Engem utálat fogott el, amikor Sampele a zsebkendőre rakta ki őket.

— Ez azután a finom étel, — biztatott Sampele — jobb, mint a legfinomabb szardínia.

Én azonban undorral fordultam el a „finom ételektől“! Hogy jó példával járjon elő, leharapta egyik állatka fejét, csámcsogva rágta s úgy tett, mintha nagyon izlene. Én azonban észrevettem, hogy nagyon is erőltetve eszik s most már éppenséggel nem akartam résztvenni a lakmározásban! Erre

aztán dühös lett, egyik karjával átfogta fejemet, másikkal pedig erőszakkal számba gyömöszölte a „finom szardiniát“.

— Nyeld le azonnal! — kiabált rám.

Majd megfulladtam, de azért kézzel-lábbal védekeztem. Tiltakozásomat fel-feltörő rekedt ordításom is támogatta...

Az országuton egy fogat állt meg nem messze tőlünk. Székesfehérvári nagybácsink, Notel bácsi szállt le a kocsiról és felénk tartott. Csodálkozva nézett ránk, aztán galléron csipve cipelt bennünket kocsija felé, hogy hazavigyen. Sampele azonban nem hagyta magát s össze-visszakarmolta az öreg ur kezét, lábával pedig rugdosta, miközben éktelenül ordított.

Amikor meggyőződött arról, hogy minden erőlködése kárba vész, hirtelen kikapta zsebéből a vakondot s nagybácsink arcába vágta. Az öreg urat annyira zavarba ejtette ez a nem várt merénylet, hogy megrökönyödve engedte el Sampelet, aki a következő pillanatban vad futásnak eredt s eltűnt a közeli erdőben.

Notel bácsi most énrajtam töltötte ki dühét. Felültetett kocsijára s hazavitt. Otthon már kétségbeesetten tárgyalták eltűnésünket. Szüleim az egész városkát átkutatták, de sehol sem akadtak nyomunkra. Elkerültem a megérdemelt büntetést, — boldogok voltak, hogy megkerültem! Én mindent Sampelére fogtam, aki nem mutatkozott. Csak másnap reggel akadtak rá a szénapadláson, mély álomba merülve. Nagyon megéhezhetett, mert a körülötte heverő tojáshéjak elárulták, hogy friss és nyers tojással csillapította étvágását. Sampele keservesen meglakolt! Apám vastag kötéllel a nagy asztalhoz kötötte s csak este engedte szabadon.

Sampele azonban nem akart megjavulni. Minden napra kiszelt valamit, vagy legalább egyikünket megverte. Mindent megzabált, akár éhes volt, akár nem. Egy reggel, amikor az iskolába készülődött, a konyhában nyers tésztaival tömte tele zsebeit. Ezt persze nem lehetett megenni s a tészta kidagadt zsebeiből. Az iskolában észrevette ezt a tanító s Sampelet nyomban hazakergette. Otthon alig tudták a tésztát zsebeiből kikotorni.

Amikor házimacsánk megkölykezett és hat kicsinyét rövid időre magára hagyta, Sampele mind a hatot hosszú madzagra kötve leeresztette a mély kutba, hogy — mint mondotta — megfürdesse őket.

Rimánkodva kértem, hogy ne bántsa a szegény kis állatkákat. Amikor a kutból kihuzta a nyávigó kis kölykeket, félig már meg voltak fulladva. Ezt már ő is szívére vette s besietett velük a konyhába, ahol betette őket a tűzhely sütőjébe, hogy

megszáradjanak, s mint aki jól végezte dolgát, kijött az udvarra.

Amikor anyánk később a konyhába ment, megcsapta orrát a rettenetes szag és füst. Kinyitotta a sütő ajtaját s rémülten vette észre a hat félig megszenesedett állatkát.

Sampele ezuttal is megjárta s verést kapott, de mindez nem használt s jó ideig tovább folytatta vásott tréfáit. Rossz kölyök maradt biz sokáig.

Nagyobbra nőttem s elérkezett az iskolabajárás ideje, — keserves korszaka életemnek! Pedig hogy örültem neki előre is, mert Sädele néni annyi sok szépet mesélt az iskoláról, hogy mi mindent fogok én ott tanulni és én akartam is tanulni. De hát nehezen ment. Jó felfogásom volt, de első tanítóm szigoru rendszerre annyira megzavart, hogy csak nagy ügyvel-bajjal boldogultam. Blaunak hívták tanítómat, hosszú, száraz, beteges ember volt s nyugtalan tekintettel pislogott felénk. Beesett arcából keselyü-orr emelkedett ki. Hosszu, egykor feketeszínü, piszkos kabátban járt állandóan, nadrágja bizonytalan színü volt, foltozott cipőjét egészen ferdére taposta, kemény kalapja pedig ragadt a vastag zsirfoltoktól. Sovány, csontos kezéből sohasem hiányzott a tekintélyt parancsoló nádpálca. A padok mellett fel- és alájárva, folyton morfondirozott, dünyögött:

— Minek is van annyi ember a világon és ha már van is, miért gazdag az egyik, míg a másiknak betévő falatja sincs! Mire jó a sok hiábavaló tanulás, mikor minden, még irni-olvasni sem tudó szatócs meggazdagszik, míg egy tanítónak még egy nadrágra sem telik! És különösen minek a sok gyerek a világon, mikor ugyis csak csavargó meg gazember lesz belőlük!

Az írást és olvasást a nádpálca segítségével tanította, amellyel kékre-zöldre verte ujjaink végét, de egyéb testrészünket sem nagyon kimélte.

Igy persze senki sem tanult az iskolában s az írást és olvasást otthon Sädele néni segítségével sajátítottam el. Könynyen és hamar tanultam, de az iskolában a nádpálcától való rettegésben még azt a keveset is elfelejtettem, amit otthon tanultam!

Amikor az iskolafelügyelő ur egyszer megjelent az iskolában s ámulva állapította meg, hogy valamennyien tudatlan fajankók vagyunk, a nádpálca másnap már nem jelentkezett. Vele együtt a tanító ur is nyomtalanul s végleg eltűnt a városkából.

Helyette másik tanító jött. Sterknek hívták s más ember volt, mint elődje. Szép barna ruhában, lakkcipőben jelent meg, szélesgalléru kék inget viselt s ujján aranygyűrű diszlett. Szép

kékszemű, szökehadu s ugyanolyan színű, közepén kettéválasztott szakállas ember volt az új tanító bácsi. Hasonlított Miksa mexikói császárhoz, akit akkoriban lőttek agyon a mexikóiak.

Napról-napra barátságosabban bánt velünk s mi is csakhamar megszerettük s nagyon büszkék voltunk szép tanítónkra.

Reggelenként a táblára írta a megtanulandó betűket és számokat s egészen sajátos módot választott annak megtanulására. Egyik osztálytársunkat, aki előző évben megbukott és ismételte az osztályt, kiállította a tábla elé s fenhangon kellett neki a betűket silabizálni. Mi pedig — szintén hangosan — utána mondtuk a betűket és számokat. Ez a módszer nagyon mulatságos volt s tetszett is nekünk.

Sterk ur ezen idő alatt ügyet sem vetett ránk. Leült a katedra elé s regényeket olvasott... Szép ezüst cigarettatárcája volt, amelyből egymásután szívta a sok cigarettát. Bőrből való nagy pénztárcájában kis tükröt rejtegetett, amelyet gyakran elővett s hosszasan nézegette magát, vagy szép szakállával babrált. Nagyon tetszhetett önmagának!

Ha néhanapján az iskolafelügyelő ur váratlanul megjelent az iskolában, hamar talpon volt. Nagy hódolattal és alázattal fogadta felettesét, agyba-főbe dicsért mindnyájunkat s oly ügyesen intézte hozzánk a kérdéseket, hogy látszólag mindnyájan mindent tudtunk. Azután a modern tanítási rendszeréről tartott hosszú előadást, amit mi, de a felügyelő ur is tátott szájjal hallgattunk. Néhány bókot mondott a felügyelő urnak, aki végül mindig meglegedetten távozott. Sterk ur pedig kaján mosollyal az arcán visszaült helyére, tovább olvasta a regényeket, szívta cigarettáit s nézegette magát a tükörben... Nem vittük többre, mint a nádpálcás elődje idején, de kellemes volt a — tanulás...

Haas ur, a főtanító, kis emberke volt, hatalmas felső testtel, rövid lábakkal. Nagy feje volt s borjuszemén szemüveg csillogott állandóan. Az iskolán kívül nagyon kedves volt hozzánk, de az iskolában szigorú és kellemetlen. Különösen a hittanórán mutatta ki fogafehérét. Ha első hallásra nem tudtuk az elmondottakat megismételni, nádpálcájával igyekezett lassan működő emlékezőtehetségünket felfrissíteni.

Ily módon az örökös rettegéstől nem tudtam előre jutni. Sádele néni, akinek minden bűmat, bánatomat elkeseregtem, a hittant is átvette velem s mesélő oktatásával egy-kettőre megértetett velem mindent. Az iskolában azután minden hittanfeladatot egyszerűen tudtam elmondani. Haas ur nagyon büszke volt erre a nem várt sikerre s szentül hitte, hogy ez az ő pompás tanítási módszerének az eredménye s valahányszor az iskolafelügyelő megjelent a hittanórán, mindig az én tudá-

sommal brillirozott! Sädele néni is meg volt elégedve az eredménnyel s nagyon a lelkemre kötötte, hogy a világért ne szóljak egy kukkot se a mi külön leckeóránkrol...

Nagy udvarunkban sürgés-forgás volt egész nap. Óriási szekerek hordták a szénát a fészerbe. Ugyancsak szekereken és kocsikon zsákokban szállították a gabonát, amelyet azután a magtárban halmoztak föl. Katonák jelentek meg időnként, akik a gabonát meg a szénát katonai kocsikon szállították el. Rendesen egy őrmester jött velük, aki hangos parancsszóval intézkedett. Kék waffenrock feszült rajta, amelyen csillagos aranygallér diszlett. Ide-odajárt folyton, káromkodott, ordított s apámmal is perlekedett. Gyakran megesett, hogy a rakodás után apámmal bement a „szép szobába“, amelynek ajtaját ilyenkor mindig bezárták.

Nagyon kíváncsi voltam s egy ilyen alkalommal bekukucs-káltam a kulcslyukon. Láttam, hogy az őrmester ur az asztalnál ült, amelyen borosüveg állott, amelyből elég szaporán töltegetett magának s most nagyon csöndesen viselkedett. Aztán láttam, hogy apám nagy bugyellárisából néhány nagy bankót nyújt át az őrmesternek, aki szemhunyorgatás közben kabátja belső zsebébe gyömöszölte.

Amikor kilépett a szobából, csak úgy ragyogott az arca. Tréfásan néhányszor hátbautött s tiszteletteljesen kezet csókolgt anyámnak. Így azután már nekem is tetszett az őrmester ur.

Apám jó módu ember hirében állott, amire mi nagyon büszkék is voltunk.

Két szép ló állott az istállóban, a fészemben pedig kocsi, télen pedig szánkó. Az egyik lovat „Jancsi“-nak hívták s ettől egy cseppet sem féltém, nem úgy, mint az idegen lovaktól. Jancsi — szemeiből kiolvastam — nagyon szerethetett engem, úgy nézett rám okos két szemével, mint egy ember... Gyakran cukorral kedveskedtem neki, amit jóízűen ropogtatott. Ha az udvarban szabadon legelésztek a lovak, Jancsi mindig hozzám jött, hajamat cibálta szájával, ugrándozott körülöttem, azután elfutott mellőlem s vissza-visszanézett, vajjon követem-e. Ha utólrtem, megállt, lehajtotta hosszú nyakát s addig el nem ment, amíg meg nem cirogattam. Ez nagyon tetszhetett neki, mert gyakran megismételte a mókát.

Egyszer apám üzleti utra indult. Tél volt és a szán már az ajtó előtt állott. Valamennyien kikisértük. Fekete zsinóros, szürke magyar-ruha volt rajta, vállát nagy utibunda fődte. Ahogy ott ült a szánban szép ruhájában, simára borotvált arcával, sötét szemével és hegyesen pödrött hosszú bajuszával, olyan volt, mint egy igazi magyar ur. A kocsis nyelvével cset-

tintett, hogy a lovak elinduljanak, de Jancsi meg se mozdult. Az ostorcsepások sem használtak. Rám nézett s akkor jutott eszembe, hogy aznap még nem kapott tőlem cukrot. Hoztam neki néhány darabkát, azután mint a villám száguldott tovább a fogat!...

Telt-múlt az idő. Hosszu ideig nem változott semmi házunkban s családi életünkben, egyedül Sampele csinytevései idéztek elő némi változást egyhangu életünkben. Lassan felcseperedtem én is s már a harmadikba jártam...

Miksa bátyánk egy szép napon váratlanul megérkezett a városból. Otthagyta fényes állását, amelyet a nagykereskedő-cégnél töltött be. Nem akar örökké — mondotta otthon — másnak a szolgálja lenni, hogy azok meghizzanak az ő zsirján! Semmi értelme sincs, hogy tovább dolgozzon, nyomoruságos kis fizetésért. Elhatározta, hogy önállósítja magát. Kis tőkével a mai viszonyok mellett nagy vagyont szerezhet a fővárosban.

Szakmájában elsőrangú szakembernek ismerik, nagyszerű ismeretsége és összeköttetései vannak s mi sem könnyebb, mint egy kis szerencsével felvirágoztatni egy üzletet. Apánk itthon egész nap dolgozik szorgalmasan s mégis alig vitte valamire. Ha mindent pénzzé tenne, lehetne vele Pesten az üzletet nyélbeütni. Hány tehetségtelen fajankóból lett egy-kettőre milliomos! Ha együtt vállalkoznánk apánkkal, bizonyára sokra vinnénk!

Esténként állandóan erről esett szó s mindent töviről-hegyire megvitattak. Nekem nem tetszett a dolog s furcsa érzés nyugtalanított. Anyánk is hevesen ellenezte a tervet.

— Szép jövedelmünk van s semmiben hiányt nem szenvedünk — mondogatta. — Igaz ugyan, hogy apánk eleget fárad, de az üzlet jól jövedelmez s vagyonunk, ha lassan is, de állandóan gyarapszik! Minek a biztos jelent a bizonytalan jövővel felcserélni!

Miksa úgy tett, mintha nem hallaná anyánk szavait. Kedvence volt anyáknak, de soha eszébe nem jutott, hogy az anyai gyöngédséget, a sok cirogatást még csak egy mosollyal is viszonzta volna. Minket, kicsinyeket sem nagyon kényeztetett. Alig beszélt velünk, noha mi csodálkozva néztünk föl rá, de lelkünkhöz nem tudott férni s én különösen kerültem a vele való érintkezést.

Alacsony termetű, simára borotvált arcu ember volt. Nagy orrlyukai voltak, mint nekem s világoskék szemei. Szép, finom fekete ruha volt rajta, mélyen kivágott mellénye alól kilátszott himzett finom inge. Magas gallért hordott s kemény kézelőjében aranygomb diszlett. Ragyogó félcilinder fedte fe-

jét s kezében aranygombos pálcát tartott. Mellényén feltűnően viselte széles aranyóraláncát.

Ha esténként sétára indult, fekete selyemzsinóron függő monoklit vágott szemébe. A lányok ugyancsak megcsodálták, de ő rájuk se hederített, nagyon leereszkedően s nagylelkűen viselkedett. Igazi finom ur volt!...

Az üzletalapítási tervek egy darabig mintha szüneteltek volna s már azt hittük, hogy nem is lesz belőle semmi. Miksa azonban hirtelen elutazott s apánk is vele ment s csak napok múltán tért vissza a városból. Szüleink órákhosszat bezárkóztak a szép szobába s ha lopva hallgatóztunk, hallottuk anyánk sirdogálását, apánk pedig idegesen s hangosan beszélt. Nemsokára ezután idegen emberek jelentek meg házunkban s félrevonulva apámmal, hosszasan tárgyaltak valamit.

Mindent eladtunk, a gabonát, az állatokat, takarmányt, kocsikat, sok baromfit, a teheneket és borjúkat s végül szép házunkat. Anyánk látszólag beletörődött az új helyzetbe, egész nap talpon volt, sürgött-forgott s végül mi is büszkéek voltunk rá, hogy városi lakók leszünk!

Szép nyári nap reggelén négy nagy kocsi állott meg házunk előtt. Ezekre rakták a sok holmit, a nagy, sulyos ládákat, butorokat s mindenféle házi alkalmatosságot. Egyik kocsira rakták az ágyneműeket, amelyekből kényelmes ülést csináltak, mert valamennyien kocsikon utaztunk. Már indulásra készen állottak a kocsik, de Sampele még mindig nem mutatkozott sehol. Napokkal az indulás előtt hatalmas papírsárkányt csinált, amelyet mindenáron magával akart vinni. Apánk kijelentette, hogy ebbe nem fog beleegyezni: akkor ő sem utazik velünk — mondotta apánknek. — Valóban nem is jelentkezett az elindulás előtt s sehol sem akadtak nyomára.

Végül Rézi néni vállalkozott rá, hogy előkeríti s ha ráakad, magánál tartja. Így nélküle indultunk utnak. Fenn, a kocsi tején jutott részemre hely, mellettem a kis Sándor ült. Olyan álmos volt, hogy mindjárt az elindulásakor elaludt s kis szöszke fejét ölembe hajtva aludt mindvégig.

Már a helység utolsó házai mellett haladtunk tovább, a kis tóban parasztgyerekek fürödtek s amikor a kis köhídon áthaladtunk, a faluvégi kőkereszthez értünk, amelyhez plébából készült festett Jézus volt odaerősítve. Az ut lejtősen emelkedett s az erdő is mind sűrűbb lett. Kis erdei tisztáson Mária-emplék állott. Téglafallal volt körülépítve, amelyet fehérre meszeltek. Felső részén, áttört köivelés alatt kis csengetyű lógott, fölötte pedig kereszt volt. Lenn, kis fülkében az Isten-anya állott kis Jézussal a karján.

Az erdőben vidáman énekeltek a madarak, harkály kopogott hangosan, szólt a kakukmadár s egy megriadt szarvascsorda száguldott a keresztuton át.

Kijutottunk az erdő sűrűjéből s egy kis községbe, Nadapra értünk. Ez a kis falu fent feküdt a hegyen, ahonnan a velencei nagy tó csillogó vize tárult elénk. Pihenőt tartottunk s én visszatekinttem az erdei utra. Már hire-hamva sem volt szülővároskámnak. Szivem egyszerre nehéz lett s sirvafakadtam. Talán sejtettem, hogy boldog gyermekkoromnak örökre vége szakadt... Sándorka is felébredt s látva könnyeimet, ő is sirva fakadt. Kis karjaival átölelt. Összebujva, sokáig sirdogáltunk így... Azután mind a ketten elaludtunk...

PESTEN.

Zötyögős lármára ébredtem s amikor szemeimet felnyitottam, kocsink már a magyar főváros utcakövén döcögött. Elhaladtunk a Gellért-hegy lábánál s a Lánchid felé igyekeztünk. A hatalmas szép hid, amely büszkén ivelt át a széles Duna-folyón, a nagy házak, a sok ember és kocsi, a nagy sürgés-forgás az utcákon egészen elkábitott s boldog voltam, amikor végre a Dohány-utcaiba értünk. A szép zsidótemplom mellett volt új otthonunk.

A harmadik emeleten laktunk, amire nagyon büszkék voltunk. A lépcsőkön való fel- és aláugrándozás nagyon tetszett nekünk. Miksa bátyánk várt ránk s nagyon méltóságteljesen fogadott bennünket. Minden cók-mókot felhordtak az emeletre. Napokig tartott a nagy rendetlenség, de végre mégis rendbejöttünk s megkezdődött a mi városi életünk. Sándorka gyakran sirva fakadt s mindenáron vissza akart menni falusi otthonunkba, végre mégis csak beletörődött sorsába. Anyánk is nehezen találta helyét.

— Nagyon messze van tőlünk a piac, — panaszkodott — azonkívül minden olyan méregdrága, az új cseléd pedig lusta és szentelen...

Miksának külön szobája volt, ide helyezték be a legszebb butodarabokat. Apánk és Miksa naphosszat nem voltak otthon, az új üzlet után jártak s sokszor csak kora reggel kerültek haza... Hogy miféle üzlet volt ez, arról senkinek sejtelve sem volt, s ha anyánk néha érdeklődni mert, alig adtak választ, vagy tudtára adták, hogy ne ártsa magát üzleti ügyekbe!...

Végre Sampele is megérkezett s ettől fogva egész nap az utcán kószáltunk. Léderer néni, anyám fiatalabb testvére, egy

szép molett dáma, színházba vitte nővéreimet s minden érde-
mes látványosságot sorra megmutogatott nekik.

Ősszel engem iskolába adtak s mivel hazulról a vizsga
előtt költöztünk el, újból ismételnem kellett a harmadik osz-
tályt, ami sehogy sem tetszett... Az iskolában sokat köteked-
tek velem osztálytársaim. Afféle falusi fajankónak tartottak s
azt hitték, ime találtak valakit, akivel mindent lehet csinálni
s meg se mer mukkanni. A tanulás nagyszerűen és könnyen
ment, mert tanítóim mind jóindulatu s intelligens férfiak
voltak.

Az iskolában nem volt egyetlen barátom sem. Állandóan
gúnyoltak s a sok csufondároskodás egészen megvadított.
Egyetlen fiu sem akadt a sok közül, aki jó szívvvel közeledett
volna hozzám, én pedig nem futottam senki után. Gyakran
rámrontottak s bizony jól elpüföltek. Később azonban már
nem hagytam magamat.

Néhány bitangot jól helyben hagytam, úgyhogy örökre el-
ment a kedvük, hogy velem újból kikezdjenek! Otthon rosszra
fordult a helyzet. Anyám gondterhes arccal járt-kelt a ház-
ban, apám egész nap pörlekedett, ha otthon volt, Miksát pedig
egyáltalában nem láttuk. Mindig későn jött haza s amikor mi
iskolába mentünk, ő még javában aludt. Egykor oly meghitt
s boldog családi otthonunkba a hidegség és bizonytalanság köl-
tözködött be. Pénzt már alig, vagy ritkán kapott anyám, mert
mindent elnyelt az üzlet, — amint azt apám mondogatta gyak-
ran! Adósságot csináltunk, a fűszerestől kértek kölcsön, a
suszternek várnia kellett követelésével s a tejes asszony se lá-
tott hetek óta egyetlen garast... Heteken át ment ez így, de
pénz csak nem jött a házba!...

Néhány fölösleges butordarabot kellett eladogatni, azután
a régi ruhákra és cipőkre került a sor. Anyánk szép fülönfüg-
gői, a szép aranyóra, amelyre oly büszkék voltunk, lassacskán
zálogházba vándoroltak, mert november közeledett s házbért
kellett fizetnünk. Apám zálogosította el a tárgyakat, de házbért
nem fizetett, mert — mint mondotta — sürgősen kellett a pénz
az üzletben...

A háziur sürgette a lakbér kifizetését s egyre követelők-
ben lépett föl. Apám dühösen kiabált. Minek zavarják folyton
ilyen csekélységekkel! Ha nyélbe üti a „nagy üzletet“, a mel-
lényzsebéből is kifizeti ezt a bagatell összeget. Hagyják őt bé-
kében! Akár egész évre előre kifizeti egy összegben a házbért,
de most nem tud fizetni. Határozott fellépésének meg volt az
eredménye! Ám apánk csak nem fizetett s a jelenetek megis-
métlődtek. Kiabálás, lárma és fenyegetés napirenden voltak
lakásunkban!...

A háziur elveszítette türelmét s egy napon hivatalos személy s néhány izmos munkás kíséretében jelent meg lakásunkon.

— Tessék azonnal fizetni, — dörögte fenyegető hangon — vagy nyomban az utcára hordatom minden cók-mókjukat!

Apám megrökönyödött s ezuttal is fenyegetéssel próbálkozott. Ám mindez nem használt semmit . . .

Miksa álmos arccal jött be szobájából.

— Mi történik itt? — kérdezte fölényesen.

Amikor a háziur tudtára adta az eseményeket, előkelő kézlegyintéssel válaszolt.

— Ilyen számárság miatt ekkora botrányt csinálni mégsem járja, — jegyezte meg nagy nyugalommal. Ő majd előteremti ezt a csekélységet, menjenek csak haza . . .

Rövid fegyverszünet állott be.

— De itt legyen a pénz! — fenyegetőzött a háziur.

Miksa nyugodtan felöltözködött s apámmal együtt eltávozott. Anyám, szegény borzasztó fejföröcsöt kapott, úgyhogy le kellett feküdnie. Sirva, kétségbeesetten álltuk körül ágyát . . .

Elmult egy, elmult két, három óra, de sem apám, sem Miksa nem mutatkozott . . . A házmester feljött hozzánk s rimánkodásunkra újabb határidőt jelölt ki. Később az emberekkel újból megjelent.

Sándorral együtt, kabátjába kapaszkodva, jajveszékelve kértük a házmestert, hogy ne vesse le butorainkat . . . Néhány pofonnal elintézett bennünket . . . Sampele halotthalványan sompolygott ki a konyhából. Nagy fadarabbal a kezében, a házmester hátamögé osont, hogy fejbe vágja. Az emberek azonban röhögve derékon kapták s alaposan helybenhagyták.

Visszarohant a konyhába s egy kanna forróvízzel jelent meg. Hirtelen a házmester nyakába öntötte, mire úgy elverték, hogy mozdulatlanul nyujtózkodott el az udvaron, ahová lecipelték.

Szegény anyámat is kizavarták az ágyból s egy-kettőre fel kellett öltözködnie.

Marcsa és Cili segítették le a lépcsőn, ahol egy nagy karosszékre ültették. Szekrényeket és egyéb butordarabokat raktak köréje, hogy úgy érezze magát, mintha szobában ülne.

Karosszékeben összekuporodva üldögélt szegény s halkan sirdogált. Mi valamennyien vele együtt sirtunk . . .

Egyedül Marcsa nem vesztette el fejét. Elrohant s nemsokára vissza is tért Léderer tantival. Léderer bácsi is velük jött. Magas, tekintélyes bajuszu ember volt. Alig beszélt egyegy szót s csak nagy ritkán vette ki szájából hosszuszáru pipá-

ját s ilyenkor dörmogött valamit, amit feleségén kívül senki sem értett. Vadul forgatta szemeit s dühösen rázta öklét. Rövid haditanácsot tartottak. Gyorsan lakásról kell gondoskodni, — állapították meg. Ez azonban nehéz feladat volt, mert egyetlen krajcár sem volt a házban. Néni, bácsi és Marcsa elindultak szerencsét próbálni, mi pedig anyánk mellett maradtunk s magunk módja szerint igyekeztünk őt megvigasztalni. Órák multak így el, de a helyzet se jobbra, se balra nem változott. Éhesek lettünk, de jól tudtuk, hogy egy falat kenyér sincs a „házban“ és azért némán túrtuk az éhséget, nehogy édesanyánkat még jobban elkeserítsük. Beesteledett s éhségünk kezdett elviselhetetlen lenni. Most mi kicsinyek dugtuk össze fejünket, hogy valamit kieszeljünk. Lakott a házban egy gazdag öreg ember, se kutyája, se macskája nem volt neki, csak annyit tudtunk róla, hogy egész nap a legfinomabb falatokkal tömte magát. Elhatároztuk, hogy tőle fogunk pénzt kérni. Hisz neki anyyija van, mi meg éhezünk s betevő falatunk sincs!

— Ha jószántából nem ad pénzt, — fenyegetőzött Sampele — majd ellátjuk a baját s erőszakkal vesszük el tőle, amire szükségünk van.

De ebbe mi kisebbek nem mentünk bele, a szomszédokhoz sem akartunk menni, mert azok visszahúzódtak tőlünk s úgy tettek, mintha a világon sem lennének s még a gyerekeiket sem engedték közelünkbe . . . Ilyen emberektől nem kérünk, inkább tovább éhezünk!

Csak úgy taláломra mentünk ki végre az utcára, ahova Sándorka is velünk jött. Szemben a kapuval egy kofa „stand“-ja állott. Izletes gyümölcsöket, különösen nagy görög- és sárgadinnyéket árult. Majd fölfaltuk éhes szemünkkel a sok jóízű gyümölcsöt. Sampele végre megemberelte magát, odament a kofához s egy szép, nagy dinnyére mutatva, vásárlási szándékát nyilvánította, kijelentette azonban, hogy a pénzt — otthon felejtette, de holnap reggel lehozza!

A kofa dühösen ráripackodott:

— Hát mit gondol ez a kölyök! Talán biz' lopta a pénzt . . . Hogyis ne! Hitelbe! Még csak az kéne! . . . Amikor ő is drága pénzért vette az áruját . . .

A rosszul sikerült próbálkozás után visszavonultunk a kapu alá s új haditervet eszeltünk ki.

Sándorkát küldtük előcsatárnak. Hátulról sompolygott a kofa mögé s lekuporodott a dinnyehalom mellé. Hűséges kék szemével ránézett a kofára s ártatlan hangon kérdezte tőle:

— Néni, szabad a dinnyével játszani ?

A kofa megcirogatta s tréfásan megfenyegette:

— Ejnye, te kis kópé, hát persze, hogy szabad, — s már sietett is vissza, hogy a jelentkező vevőket kiszolgálja. Most Tóni lépett csatasorba. Sándorkához sompolygott s együtt játszottak a — dinnyével!

Én az utca közepén álltam, míg Sampele a kapu alatt maradt.

Mikor a kofa kis testvérünknek hátat fordított, Tóni gyors tempóval felém gurított egy nagy görögdinnyét, amit én rögtön tovább hengergettem a kapu alá. Sampele pillanatok alatt eltűnt a zsákmánnyal! Senki sem vette észre!

Mint az éhes vadak estünk neki a pompás dinnyének, amelyet egy-kettőre felfaltunk. Mikor már semmi sem maradt belőle, vettük észre, hogy Sándorka nincs közöttünk. Szemrehányással illettük egymást, hogy kistestvérünkről megfeledkeztünk.

Kimentem az utcára s csaknem kövé váltam a csodálkozástól! Ott ült a kövér kofa ölében s jóízűen majszolt egy nagy karéj lekváros kenyeret s a lekvárral egészen összemaszatolta arcocskáját. A kofa még szép tisztára le is törölte kezéről, arcáról a lekvárt, össze-vissza csókolta s meg kellett neki ígérnie, hogy másnap is felkeresi. . .

Amikor visszatértünk, nagy „stráfkocsi“ állt meg kapunk előtt. Néniék, meg Marcsa kerítették valahonnét, hogy holminkat elszállíthassák rajta.

Lakást ugyan nem tudtak szerezni, de a bácsi főnökénél az egyik gabonaraktár megüresedett s a bácsi addig kunyorált és morgott neki, amíg azt részünkre szükséglakásnak, ideiglenesen át nem engedte. Lelkére kötötte azonban, hogy minél előbb gondoskodjunk lakásról! . . .

Már nagyon későre járt az idő s egészen besötétedett, mikor végre minden a helyén volt. A raktár mélyebben fekvő részén állítottuk föl az ágyakat, a szekrényeket pedig úgy helyeztük el, hogy azok falszerűen vették körül a középre állított nagy asztalt, gyertyát tettek az asztalra, amelynek fénye gyéren világította be a tágas „szobát“ . . . Léderer bácsi nagy bőrtáskát helyezett az asztalra, amelyből előbb egy palack tej, azután egy óriási kenyér, darab sajt és egyéb harapnivaló került elő. Némán intett, hogy fogjunk hozzá. Mindenki megkapta a maga porcióját, amit mohón fogyasztottunk el. Anyánk már ágyban feküdt, rettenetes fejfőrcs kinozta s folyton apánkat emlegette . . . De sem ő, sem Miksa bátyánk nem jöttek vissza. Bácsi, néni, Marcsa, meg Cili az asztal körül ülve táncskoztak. Bácsi pipájára gyujtott, kinyujtotta hosszú lábait s nem szólt egy szót sem. Annál többet beszélt a néni! Most azután kipakolt mindennel, ami szívét nyomta! . . .

Hogy Miksa nem is jószántából hagyta ott állását . . . hogy ügyes és szorgalmas ember volt eleinte, de aztán rossz társaságba keveredett . . . Egyszer meg is bocsátott neki főnöke, akinek megígérte, hogy felhagy könnyelmű életmódjával s szakít eddigi társaságával . . . Becsületszavával fogadkozott, de újból megkárosította főnökét, aki szó nélkül kikergette . . .

Amikor apánk Miksa nógatására mindent pénzzé tett, vakmerő vállalkozásokba kezdett, ami sikerült is eleinte . . . Szakitott könnyelmű életmódjával s csak az üzletnek élt. A keresett pénzt újabb vállalkozásokba fektette s azok is mindig sikerültek . . .

A könnyen szerzett pénz azonban és a dicsőség fejébe szállt . . . Ismét a régi, rosszhírű társaságába keveredett s csak úgy szórta a pénzt, a könnyelmű nőcskék között . . . A családját szerető s józan apánkat is magával rántotta az örvénybe . . . Ismert alakjai lettek az éjjeli életnek . . . Amíg a nagy keresetből tellett, nem is volt baj . . . De beütött a „nagy krach“ s máról-holnapra elvesztették egész vagyonukat s fülíg usztak adósságban. Odahaza nem tudott senki semmiről, csak anyánk kapott napról-napra kevesebbet a háztartásra . . . Végül már egy krajcárt sem kapott . . .

— Aki így tönkre tette családját s mindent elherdált, — kiabált Léderer néni — az egy közönséges „lump fráter“ . . .

Hónapok teltek-multak s egy krajcárt sem kerestek s csak akkor mentek haza, ha aludni akartak, vagy az éhségtől már nagyon korgott a gyomruk. Ha elvétele, néhanapján kerestek is egy kis pénzt, nemhogy haza vitték volna családjuknak, hanem éjszakai kurtakorecsmákban s mindenféle lebujokban költötték el s részegre itták magukat . . .

Léderer bácsi, aki eddig nyugodtan pöfékelt hosszuszáru pipájából, mintha megcsipték volna, ugrott föl helyéről. Morgott valamit, azután rettenetes erővel csapott csontos öklével az asztalra, kivette szájából a pipát s most a pipa szárával csapkodta az asztalt, úgyhogy a pipa is izzé-porrá törött s száz darabra hullott szerte-széjjel . . . Mintha esztét vesztette volna, végül már a pipaszárat is pozdorjává törte . . . Nagy lépésekkel fel- és alájárt a „szobában“ . . . néha mormogott valamit s végül megállott anyám ágya előtt . . .

Szegény anyánk mozdulatlanul és ájultan feküdt . . . Jajveszékelve rohantunk hozzá s csak nagy nehezen tudtuk életre kelteni . . . Ránk nézett szomorú, megtört szemeivel s valamennyiünket végigsimogatott tekintetével, azután bágyadtan a pislogó gyertyafénybe bámult . . . Felemelkedett helyé-

ről, levette fejéről a vizes borogatást s hátrasimitotta homlokáról öszülő haját . . .

Két kezét ölében összekulcsolva halkan beszélni kezdett:

— Az én Sándorom, az én jó uram, a ti apátok nem lump, nem rossz ember . . . engem mindig szeretett . . . Szegény leány voltam, ő meg jómódu, aki gazdag leányt kaphatott volna . . . Szülei hallani sem akartak rólam. Ő azonban mégis engem választott, mert szeretett s én is szerettem őt. Mindig jó volt hozzám s soha nem vetette szememre, hogy gazdagabb és szebb nőt vehetett volna feleségül. Benneteket is mindig szeretett s amig otthon éltünk szorgalmas, jóra való ember volt s most is csak miattatok akart meggazdagodni. Miksa sem rossz ember . . . Szép, jó gyermek volt mindig, akit még magam szoptathattam. Itt a nagy városban sok a rossz ember, azok rontották el, de majd megjavul, ha hibázott is . . . Meglátjátok, fog még szorgalmasan dolgozni ő is, meg apátok is, meg mi valamennyien s minden jóra fordul . . .

Léderer bácsi az eltörött pipa darabjait próbálta összeilleszteni . . . Dühösen fujta ki a pipa egyetlen épségben maradt darabját — a szopókát . . . Talán ettől az erőlködéstől lett nedves a szeme! . . . Letette a szopókát, odaült anyám mellé az ágy szélére, megölelte hosszú karjaival, homlokon csókolta, becézve megveregette vállait s furcsa, ellágyult szavakat mormogott . . . Anyám mellére hajtotta fáradt fejét s sokáig néma csend honolt a nyomortanyán . . .

Mi kicsinyek kisompolyogtunk a nagy raktárhelyiségbe, amelynek falaira kisérteties árnyakat rajzolt a gyertya fénye. Egér szaladt el mellettünk s mi nagy ordítózással száguldottunk utána, de már el is tűnt egy lyukban. Most egy másik bujt elő valahonnan s azon vettük észre magunkat, hogy az egész raktár csak úgy hemzsegett a sok egértől . . .

Eddig a felhalmozott gabonában vigan lakmározhattak, de most, hogy mi beköltöztünk, vége volt a dicsőségnek s náluk is, miként nálunk emberi lényeknél is, beköszöntött a nyomor . . . Vad hajsza kezdődött utánuk, sapkáinkat dobáltuk feljűk, egymás hátán át bukdácsolva rohantunk utánuk, de biz egyet sem tudtunk elfogni . . . Végre azután mind eltűntek . . . Sampele odajött hozzánk, furcsa arccal bámult ránk s amikor vége lett a vadászatnak, dühösen mondotta:

— A Miksa egy lump fráter, meg a papa is! . . .

Ijedten néztünk egymásra s egy szót sem szólunk . . .

— A Miksa egy lump és a papa is az . . . — ismételte erősen megnyomva a szavakat . . . Hallgattunk. Tóni félénken jegyezte meg:

— A Miksa talán az, de a papa nem! . . .

— De igen, ő is lump, — erősítette Sampele.

— Azt ne merd mondani, mert ő az apánk és ha mégegy-szer azt mondod, agyonütlek! — kiáltottam rá.

— És én mégis azt mondom, hogy ő is lump! — ordított Sampele.

Rárohantam s ütlegetni kezdtem. Tóni sem volt rest, ő is neki esett s nagy dulakodás kezdődött. A kis Sándor közébünk akart állani s most őt érték az ütések. Egy ökölcsapás szemén találta, úgyhogy elesett.

Léderer bácsi és a többiek hozzánk rohantak, szétválasztottak bennünket, ami néhány pofon kiosztásával csakhamar sikerült is . . . Sándort ágyba fektették, mert egyik szeme annyira feldagadt, hogy vizes borogatást kellett rátenni . . .

Bennünket egy kuckóba kommandóztak s mukkannunk sem volt szabad . . . A nagyok az asztal körül ülve folytatták tovább tanácskozásaikat.

— Ha a bácsi annyi pénzt kölcsönözhetne, hogy lakást vehetnénk vagy legalább is foglalt adhatnánk rá és egy-két hétre enni valónk is volna, kezdhetnénk valamit, — mondotta Marcsa. — Blaunénál, a szomszédasszonynál megtanultam gépen dolgozni s azt hiszem egy-kettőre tökéletesen belegyakorolhatnám magam . . . Részletre kaphatnék egy varrógépet, ha foglalt tudnék rá adni . . . Blauné három-négy forintot is megkeres vele naponta . . . Egy fehérneműüzlet részére dolgozik s mindig van bőven munkája . . . Cili is megtanul varrni s ha eleinte kevesebbet is, de mégis megkeresünk annyit, hogy nem fogunk éhen veszni . . . Léderer néninek jó összeköttetései vannak a fehérneműüzletekkel, szerezhet nekünk munkát. Papa és Miksa keresnek maguknak valami állást . . . Sampelet kivesszük az iskolából s elmegy inasnak valamelyik nagykereskedőhöz s ha nem is kap rendes fizetést, valamit mégis csak kap. Jóska Kecskemétre megy Róza nővérünkhöz, aki már régen várja. Ott jó dolga lesz s itthon pedig egy emberrel kevesebb lesz, akinek kenyeret kell adni, — cselekedet természetesen nem tartunk s anyánk gondoskodik a háztartásról, mi meg majd segítünk neki . . .

A gyertya leégett, így hát abba kellett hagyni a családi tanácskozást. Léderer néni megígérte, hogy másnap már gondoskodik lakásról . . . Csakhamar el is távoztak s mi mindnyájan lefeküdtünk . . . Sándorka félt a nagy hodályban s félve bujt anyánk ágyába . . . Csend lett a nyomortanyán, csak az egerek rágcsálása hallatszott . . .

Másnap új lakásba költöztünk, a „Háromdob“-utcába,

amelyet nénink leelőlegezett. Konyhából, egy nagy és egy kicsi utcai és egy udvari szobából állott az új lakás . . . A butorokat úgy, ahogy elhelyeztük benne s megindult a munka . . .

Új szomszédunkat Friedmannak hívták s azzal foglalkozott, hogy verkliket adott bérbe. Jó formájú ember volt, de féllábára bicegett s egyik szemét valamelyik „bérője“ kiütötte valaha. Fekete kötést hordott vak szemén s nagyon kedves ember volt s folyton beszélt. Felesége hosszú sovány asszony volt; vörös szemeiből szintén jószág sugárzott ki . . . Egy csomó gyerekük volt, kicsinyek, nagyok, akik minduntalan ott lábatlankodtak nálunk. A legkisebb még szopós volt, a következő pedig már — utban volt! Valamennyien részt vettek lakásunk elrendezésében. Egyik a képet, másik a tükröt akasztotta föl, a harmadik a függönyt. Friedmann ur a megsérült butorokat javította ki s enyvezte össze az eltört részeket. Friedmanné pedig a lányokkal a piacra ment bevásárolni.

Lassacskán ismét beköszöntött a nyugalom új otthonunkba.

Estefelé megjelent Léderer néni egy finom úr társaságában. Szép ruha volt rajta, mélyen kivágott, virágdiszes mellényt viselt, fején ragyogó cilindert hordott s közepén elválasztott nagy szakálla tekintélyt parancsolt. Leereszkedően, de nagyon kedvesen viselkedett. Szobáról-szobára ment, minden butordarabot alaposan megnézett, ugyszintén két nővéremet is, akik szemelláthatóan nagyon megtetszettek neki! Kleinberger Mózesnek hívták, varrógépügynök volt.

— A butorok ugyan nem sokat érnek — jegyezte meg, — de ő nagy nőbarát s Marcsa és Cili nagyon megnyerték tetszését, amit nyomban be is bizonyított azzal, hogy Marcsa állát megsimogatta. Ha Léderer bácsi és a néni kezességet vállalnak, nyomban meg is csinálja az üzletet, mert hisz elég tekintélyes összegről van szó s nagy kockázatot vállal magára . . .

Írásban csakhamar el is készítették a szerződést s a vételár fejében az összes butorokat zálogul lekötötték. Léderer néni kifizette az előleget s Kleinberger ur, miután a lányok iránt való jóindulatát újabb, kézzelfogható módon bebizonyította, méltóságteljesen, mint egy igazi jóltevő, — távozott.

Nagy esemény volt számunkra, amikor a varrógépet hazahozták. Csodálattal álltuk körül az új Wähler és Wilson-gépet, amelynek aranyozott vasállványa és szépen polirozott faszekrénye csak úgy ragyogott! Közel az ablakhoz helyezték el a gépet s Marcsa nyomban ki is próbálta. Rövid kísérletezés után már vigan berregett a varrógép.

Hosszasan nézegettem Marcsát, amint a gép fölé hajolva munkába kezdett. Szép, gömbölyded arcvonásain a munka örömteli pirja égett, sötét szemei szinte fölragyogtak, dus haja

hosszu fonatban esett fehér vállára, de fejét is, mint dus korona egészen beborította...

Virágzó, egészséges teremtés volt testvérem...

Másnap már egész garmada hófehér vásznat hoztak. Léderer néni már megrendelést is szerzett s serényen indult meg a munka... Kezdetben bizony lassan és vontatva ment, de csakhamar elsajátították s nemsokára már szállítani is lehetett. Marcsa és Cili sugárzó arccal, boldogan adták át anyáknak az első jövedelmüket, két forint ötven krajcárt...

Papa és Miksa még mindig nem jöttek haza s anyánk már kétségbeesett volt miattuk.

— Bizonyára kárt tettek magukban — ismételte szegény. — Be kellene jelenteni a rendőrségen eltűnésüket! — Néhány nap mulva azonban, borotvátlan arccal, züllötten megjelent apánk. Nem köszönt senkinek, hanem mindjárt anyánkra förmedt:

Talán mégis csak ő volna az ur a házban! Ilyen nyomorúságos lakásba költöznek, anélkül, hogy őt megkérdeznék s azután a butorokat is össze-vissza rakták a lakásban! Az aszszonynépnek fogalma sincs a rendről és beosztásról! És végül mi az ördögnek az a drága varrógép, a világért bele nem egyezik, hogy az ő gyermekei agyondolgozzák magukat! Még nem halt meg s mint ahogy eddig gondoskodott családjáról, ezután is lesz rájuk gondja!...

Anyám könnyes szemekkel iparkodott lecsendesíteni, de minden igyekezete kárba veszett. Vette kalapját s nagy dirrel-durral elrohant. Késő este azonban újra hazatért, nem szólt egy szót sem s csendesen lefeküdt. Másnap korán reggel elment hazulról. Új vállalkozásba akar fogni — mondotta anyáknak, — aki nagyon megörült e biztatásnak. Egész éjjel vigasztalta apánkat, aki megígérte, hogy jőuttra tér ismét... De nincs pénze és pénz nélkül nem lehet semmit sem elkezdeni...

Állásba nem akar menni, mert világeletében mindig a maga gazdája volt s nem akar más szolgája lenni. Ebédre mindig hazajött s este rendszeren korán lefeküdt.

Néhanapján kisebb összegeket adott anyámnak s állandóan rózsás színben festette jövő üzleteit... Később semmit sem keresett s naphosszat nézegette a leányok szorgalmas munkáját, vagy hátratett kezekkel, fel és alá járkált. Jótanácsokat adott, hogyan lehetne mindent jobban és hamarabb elkészíteni. Végre ajánkozott a kézmunka hazaszállítására, hogy a lányok ezáltal időt ne veszítsenek. Eljárt a piacra, hogy anyánkat megkímélje a fárasztó járkálástól. Igaz, hogy ez némi kis hasznot hozott neki, épp úgy a fehérenműszállítás is, de szívesen szemet

hunytak, csakhogy valami hasznos munkát végezzen! Egyébként egyetlen krajcárt sem keresett.

Rettenetes rosszak a viszonyok! A kereskedők mind csalók és szélhámosok s manapság már tisztességes uton egy vörös krajcárt sem lehet keresni, — ezt hajtogatta szüntelen.

Az egykor olyan szorgalmas és fürge emberből zsémbes semmittevő lett.

Anyám gyakran összezdült vele, mert a kis melléküzetek és levonások mindinkább növekedtek.

Komoly üzleti célra rakosgatja félre ezeket a kis összegeket — mondotta ilyenkor dühösen. És amikor a leányok is szemrehányást tettek neki, rájuk förmedt. Azok szegények néha még késő éjszaka is dolgoztak, mert a keresetből nem jutott mindenre s gyakran be kellett érniük száraz kenyérrel. Házbérre azonban már nem tellett s a gépért járó részletet is ügyelbajjal tudták félrerakni.

Kleinberger Mózes gyakori vendég volt házukban, nagyon szives volt mindenkihez, apámnak cigarettát, a leányoknak virágot hozott s különösen Marcsa iránt érdeklődött nagyon. Gyakran megsimogatta nővérem dus haját s gyöngéden meg-megcirógatta piruló arcát.

Sok vidám és tréfás történetet tudott s állandóan a legujabb városi pletykákkal traktálta a leányokat.

Nagyon bánt, hogy ezek a szép leányok agyondolgozzák magukat — mondotta egyszer anyámnak. — Nincs ennek semmi értelme s ilyen szép teremtésnek, mint a Marcsa, nem való az ilyen robotos élet. A varrógép mellett el fog fonnyadni s hamar megöregszik. Ma már nem olyan világ járja, mint régen! Az emberek könnyebben élnek s nem eszik le a szívéket... Azután miért ne lehetne meg mindene egy ilyen szép leánynak, amit szeme-szája megkíván! Nem is kellene dolgoznia s családjá is könnyebben élhetne. Pár év alatt szép kis hozományt rakhatna félre s végül férjhez mehetne egy tisztességes emberhez. Az ő üzletükben van egy rendes fiatalember, aki boldog volna, ha egy ilyen szép leányt, kis hozománnyal feleségül vehetne!

Mert pénz nélkül manapság, ha még olyan szép is a leány, nem mehet férjhez. Rossz időket élünk s pénz nélkül — „ohne Geld gibt es keine Chassene“ — nincs házasság! Legyen hát okos a Marcsa s tegyen úgy, mint más leány az ő helyében...

Anyám zavartan hallgatta s nem tudta, hova akar Mózes ur kilyukadni! — Ha az a jóra való fiatalember hozomány nélkül nem akar házasodni, kár a szót vesztegetni, mert Marcsának nincs hozománya, különben is valamennyiünknek szükségünk van az ő dolgos két kezére, enélkül éhen is halnánk. Marcsa egyébként még fiatal s ráér férjhez menni!

— Hozományról én fogok gondoskodni — mondotta Mózes ur félre nem érthetően. — Marcsa legyen jó hozzám, feleségem két esztendő óta ágyban fekvő beteg s a Mindenható a megmondhatója, hogy felgyógyul-e valaha s ha, Isten ne adja — „Gott behüt“ valami baj történne, feleségül veszem Marcsát...

— Isten ellen vétkezik ilyen beszéddel — mondotta anyám — különben is Ön nagyon öreg lenne Marcsához.

Kleinberger ur vörös lett, mint a rák, de megemberelte magát s valamit mondani akart, amikor a Friedmann-házaspár éppen belépett. Szívélyesen üdvözölte őket, amire Friedmann ur gunyos alázatossággal földig emelte kalapját... Friedmann ur nem állhatta Mózeset, mert alattomos ember s nem sok jót olvas ki szemeiből — mondotta. Friedmann néni másképpen vélekedett, gazdagnak s szeretetreméltónak ismerte, aki vele szemben is mindig nagy tisztelettel viseltetett...

Kleinberger ur nemsokára eltávozott s jóideig nem is mutatkozott. Friedmannét azonban gyakran meglátogatta, de mindig olyankor, amikor Friedmann ur nem volt otthon. Friedmanné mi előttünk az éig dicsérte Mózes urat! Vastag ezüst karkötőt ajándékozott neki, amire nagyon büszke volt. Gyakran félrevonult Marcsával s fülébe sugta, hogy legyen ő is kedves Mózes urhoz, aki nagyon szerelmes bele s akkor ő is kap tőle ezüst- és aranyékszert, amennyit csak megkíván! Kedvesebb embert nem is ismer, mint a Mózes ur, ami manapság ritkaság. Sok leány megcsinálta már ily módon a szerencsésjét!... Ő ugyan megígérte neki, hogy a világ minden kincséért sem szól, de nem állhatja meg szónélkül: képzelje csak, a napokban egy gyönyörű nő aranyórát, hosszú láncsal mutatott neki, amelyet Marcsának vett s legközelebb már magával is hozza. Marcsa elpirult s zavartan folytatta munkáját.

Mózes ur valóban meg is jelent nemsokára. Jókedvében volt s nagy üveg likőrt hozott magával. Mindannyian otthon voltunk s Friedmannék is eljöttek látogatóba. Az édes italból sorra teletöltötték a kis pohárkákat s mindenki felhörpintett belőle egyet.

Különösen apám és Mózes ur néztek mélyen a pálinkás poharak fenekére, egyedül Friedmann ur nem ivott. Mózes ur egyszerre bőbeszédű lett, sikamlós, mulattató kis történeteket adott elő s nagyon furcsa módon csapta a szelet Friedmannénak, közben pedig a leányokkal kötekedett s egy cuppanós csókot nyomott a pirulva védekező Marcsa üde arcára, aztán hirtelen elkomolyodott, tőprengve meredt tekintetével maga elé, nagy lépésekkel mérte végig a szobát, mintha nagy elhatározás előtt állana... Azután megállt Marcsa előtt, aki a berregő varrógépen dolgozott nagy igyekezettel.

— Valami nagyon komoly beszélni valóm volna Önnel — szólalt meg végre s arra kérte nővéremet, menne be vele a szomszéd szobába. Marcsa kérdően nézett anyámra s habozva követte Mózes urat a másik szobába. Ezalatt vigan folyt tovább a poharazás. Apám nagyszabásu üzleti terveiről beszélt Friedmann urnak.

Ez azonban rá se hederített, mankóján a szomszéd szoba ajtaja felé bicegett s feszült figyelemmel hallgatózott. Hangos szóváltás hallatszott bentről, majd dulakodás tompa zaja, végre Marcsa sikoltó, sirós hangja vált hallhatóvá s sikoltva rohant ki a másik szobából. Ruhája szakgatott volt, haja egészen szétziláltan esett le vállára s félájultan borult anyja keblére. Mózes ur rákvörösen, összekarmolt arccal jelent meg az ajtóban, fejéről félrecsuszott a paróka, bárgyu, zavart mosollyal iparkodott betört cilindert fejére tenni s szeretett volna gyorsan odébb állani.

Friedmann ur elébe ugrott, szónélkül felemelte mankóját, amellyel nagyot ütött Mózes ur fejére, úgy, hogy a cilinderkalap egészen az orráig csuszott. Mózes ur két kézzel is alig tudott tőle megszabadulni. Eközben kiesett kezéből az a kis aranyóra, meg a lánc, amelyeket nyilván Marcsának akart ajándékozni. Friedmann ur tovább püfölte mankójával s Sampele is segédkezett neki a verésben. Megfogták s kicipelték a lépcsőházba s szitkok zápora között legurították. En meg utána hajítottam az aranyórát.

Friedmanné szepegeve s halálra rémülten huzódott meg egy sarokban. Amikor a jól sikerült munka után visszamentünk a szobába, Friedmann ur mosolyogva megállt életpárja előtt, aki valamit motyogott, majd hajába kapaszkodva, huzta maga után a sikoltozó asszonyt. Fiedmann ur azonban nem nagyon zavartatta magát hitvese sikoltozásával. Pár perc mulva tompa verés és hangos sivitás hallatszott a szomszéd lakásból. Friedmann ur nyilván erkölcsi prédikációt tartott odaát — a maga módja szerint!

Apánk csufosan összezőrdült Friedmann urral. Hogy merészelnek idegen emberek az ő családi ügyeibe beleavatkozni! Egyszer és mindenkorra kikéri az ilyen eljárást! A családja becsületén esett sérelmet egymaga is meg tudja torolni. Saját ajtaja előtt söpörjön a Friedmann ur, akinek felesége volt az oka mindennek... Ennek a piszok asszonynak, ha még egyszer hozzánk merészkedik jönni, letöri a lábát...

— Igaz ugyan, hogy a feleségem hibás — érvelt Friedmann ur, — de azért nem rossz asszony, csak buta, mint minden asszonynépség, különben ő már alaposan ellátta a baját! De az olyan épkézláb ember, aki egy megveszekedett krajcárt

sem keres s lopja a napot s ráadásul még naphosszat kinozza családját s a kenyeret is kivenné gyermekei szájából, az jobb, ha befogja a száját! Kaparjon csak minden kakas a maga szemétdombján!

Apám dühösen rohant rá, de Friedmann ur fenyegetően emelte föl mankóját, majd néma megvetéssel távozott.

Apánkkal nem lehetett birni, ugy kiabált. — Így jár az ember, ha egy verkliforgatóval barátkozik s ilyen rongy népséggel adja össze magát! — kiabált. Végre mégis ő az ur a háznál s nem türi tovább, hogy ilyen szedett-vedett népség saját lakásában sértegesse. Ugy kidobja őket, hogy a nyakuk törik! Ha békében nem hagyják, elköltözik hazulról s azután várhatják, hogy mikor kerül haza! Anyánk Friedmannék pártjára állt.

— Rendes, jóra való emberek s Friedmann nagyon szorgalmas, aki családjáért mindent elkövet, egyébként nagyon illendően viselkedett s nem érdemli meg, hogy amiért leányunk pártjára állt, még ki is utasítsák! Más is vehetne példát az ilyen emberről.

Apánk tovább káromkodott és dohogott, azután elrohant s napokig hírét sem hallottuk. Amikor ismét hazakerült, úgy tett, mintha semmi sem történt volna.

Miksa egyáltalában nem mutatkozott. Léderer néni megtudta, hogy ismét rosszhirű társaságba keveredett s egy nem nagyon finom dámánál lakik. A fináncok megneszelték, hogy a dáma lakásán nagymennyiségű csempészett dohány van elrejtve s a rendőrség egy hirhedt csempészbandát ugrasztott szét s közülök többet le is tartóztattak. Miksa is közöttük volt. Pár hét múlva azonban sikerült magát tisztázni s szabadon engedték. Azóta nem látta senki. Haza nem jött s anyám nagyon busult utána. Apánk sem tudott róla semmit, de valószínű, hogy nem akarta elárulni. Egyszer találkoztam vele az utcán. Rongyosan ögyelgett, arca beesett s sápadt volt. Elnyűtt kabátja alól kilátszott piszkos inge, cipője csupa lyuk volt, cylinderkalapja meg olyan volt, mint egy ütött-kopott harmónika.

Örömtől sugárzó arccal közeledtem feléje s könyörögtem neki, hogy jöjjön haza, megfogtam a kabátját s sirva ballagtam mellette. — Mama nagyon beteg s busul utánad — mondtam. Nem hallgatott rám. Nem jön haza, ugyis elegen vagyunk ott-hon, különben sem tudna rajtunk segíteni. De nemsokára sok pénzt fog keresni nagy üzleteken s akkor majd hazajön. Mamának nem lesznek többé gondjai s a leányoknak sem kell tovább dolgozni. Mondjam meg ezt a mamának s minden jóra fog fordulni. Tovább akart menni, de belecsimpaszkodtam kabátjába. Kiszakította magát, felugrott egy arra haladó omnibuszra s eltűnt szemem elől...

A leányok nagy megbízást kaptak. Egész vászonhegyeket cipeltek lakásunkra, amelyekből férfiingeket kellett varrni.

„Postamunka“ volt s két kiségitő varrónőt fogadtak föl nővéreim.

Éjjel-nappal szakadatlanul folyt a munka s a kijelölt időre el is készültek vele. Marcsa már boldogan számította, hogy mi mindenre telik az összegből: mindenekelőtt kifizeti a két hónapi részletet a gépre, azonkívül a házbérre is törleszt s ami megmarad, abból Isten igazában jól bezabálunk egyszer...

Apánkat bízták meg a fehérnemű hazaszállításával s a pénz átvételével. Én és a nagyobbik Friedmann fiú vontuk a rogyásig megrakott targoncát. Valósággal „befogtuk“ magunkat a kis kocsiba s mint a lovak nyerítettünk... Visszafelé a Friedmann ült a kocsira s vékony zsineggel fogott be engem a kocsi elé. Most csak egyedül voltam — a ló! Nyeritettem s lábaimmal gyakran „kirugtam“. Feleuton azután szerepet cseréltünk: ő lett a ló!

Otthon ezalatt rendbe hozták a lakást s békés nyugalommal szürcsölték a párolgó kávét. A két varrónő, — két elaggott, szomorú vénleány, — is ott maradt, mert meg kellett várni, amíg atyám a pénzzel hazajön.

Marcsa szokatlanul jókedvű volt s nevetve mesélte el a Mózes urral való kalandját.

Esteledett, de apánk még nem jött. Anyánk nyugtalanul nézegetett ki az ablakon, Marcsa is aggódni kezdett s rossz sejtelmek gyötörték.

Már egészen sötét lett. Marcsa és Cili elindultak, hogy megtudják, mi történt apával. Az üzlet már zárva volt. A két leány könnyes szemmel, némán állt a zárt üzlet előtt...

Hazarohantak s hangos zokogásban törtek ki. A két vénleány keserű szemrehányást tett nővéreimnek, hogy most már nem várakozhatnak semmit, pedig otthon egy falat kenyér sincs és édesanyjuk is éhen maradt...

Anyám hiába igyekezett őket megnyugtani, dühös szitkozódásba törtek ki. Egész héten úgy dolgoztak, mint az állat s végül még a pénzüket sem kapják meg!... Ha tudták volna, hogy ilyen család népséggel van dolguk!...

Sampele megfenyegette a két lányt, hogy agyonvágja őket, ha ilyent merészelnék mondani! Ettől a két vénleány úgy megremült, hogy sirógörcsöt kaptak s alig tudtuk őket megnyugtani.

Anyám néhány ezüstpénzt kotorászott ki zsebéből s egy fél kenyeret tett az asztalra. — Holnap megkapják, ami még jár, — biztatta őket szomorúan.

Lassan, csaknem észrevétlenül Friedmann ur lépett be hoz-

zánk. Fiától megtudta, hogy mi történt velünk. Marcsa sirva panaszkolta el, hogy apánk nem jött haza a pénzzel. Friedmann ur megnyugtatta nővéremet, azután egy tizforintos bankót vett ki nagy bugyellárisából s az egyik vénlány markába nyomta.

Kendőbe csavarták a kenyeret, felszedték az asztalról az aprópénzt, azután kérlelni kezdték Marcsát, hogy ne nehezteljen rájuk. Ők is olyan szerencsétlenek s egész életük megfeszített munkában telt el... Hisz ők is az apjuk miatt jutottak ilyen sorsra. Az is mindent elvitt a házból, még a cipőjüket is eladta pár garasért, úgyhogy napokon át ki sem tudtak menni a házból! A szegény családoknál mind ilyenek az apák...

Végre hangos sirással elbucsztak...

Néma csönd lett a szobában, csak Friedmann mankójának kemény koppanása hallatszott.

— Mégsem hiszem, hogy ne hozza haza a pénzt — mondotta anyánk. — Hisz tudja, hogy minden krajcárra szükségünk van s mennyit kell mindenfelé kifizetnünk. Tudja, hogy éhezünk, falat kenyér sincs a házban...

Hangos zokogás vett rajta erőt:

— Én vagyok a hibás. Nem kellett volna beleegyeznem, hogy Pestre jöjjünk... Kézze-lábbal kellett volna ez ellen tiltakoznom, hisz sejtettem, hogy rossz vége lesz!...

És ez a szegény két teremtés halálra fogja magát dolgozni, a gyerekek pedig éhen fognak veszni!...

Friedmann ur némán szemlélte a megrázó családi jelenetet, — mert ekkorra már mindnyájan sirtunk. Valami nagyon fojtogathatta a torkát, mert nagyokat nyelt. Nagyot koppantott mankójával az asztalra.

— Gyerekek, ez nem Gseft. „Das ist nichts!“ — kiáltott ránk. — Multkor színházban voltam a „Schiffmannsplatzen“. Az én Feld Zsigmond barátom előadatott egy darabot: „Der barmherzige Bruder“ volt a címe, nem tudom magyarul, hogy nevezik. Maga irhatta, mert nagyon rossz darab volt. Hát ebben a darabban nem tesznek egyebet, mint sirnak, meg megint sirnak!... Azt mondom az előadás után az én direktor-barátomnak, hogy adja vissza a pénzemet, mert elég „miesse“-m van otthon, én a színházban mulatni akarok a pénzemért. Nagyon megsértődött az én Feld barátom, de én megmondtam neki... Lehetséges, hogy neki volt igaza. De ha a színházban sirnak, még megjárja, de otthon folyton óbégatni, — mire való ez? Az életben egyszer fenn, egyszer lenn van az ember és amikor lenn van, gondoljon arra, hogy megint fenn lesz... De sirás-rivással egy tapodtat sem jut előbbre, hanem szedje össze magát s azon legyen, hogy minél előbb kievickéljen a bajból...

— Hallgassatok ide, gyerekek, — fordult Marcsához. —

Ti leányok, mind a ketten makk-egészségesek vagytok s néhány évig bizony alaposan hozzá kell fognotok a munkához, amíg a gyerekek megnőnek s ők is tudnak kenyeret keresni... Sampele már elég nagy ahhoz, hogy inasnak menjen valamelyik üzletbe. Van egy rövidáruüzlettulajdonos rokonom. Nagy kutya és meghal egy garasért, de ügyes és furfangos üzletember. A Sampelet majd hozzá adjuk inasnak. Ha kezdetben csak a cipője árát keresi meg, már az is valami. Jóskát Kecskemétre külditek, hogy egy kenyérfogyasztóval kevesebb legyen végre, a kicsinyek iskolába fognak járni, mert tanulni mégis muszáj, mert minél többet tud valaki, annál jobban boldogul az életben. Miksa?... Elhallgatott... Savanyu arcot vágott s türelmetlenül babrált ujjáival hosszú szakállán. — Talán idővel még rendes ember válik belőle... Elég fiatal s egy rendes fehérnép még embert faraghat belőle! Órá azonban nem számíthattok. És a tisztelt papátok? — Felkelt s fel és alá járt a szobában, azután anyámhoz ment, megsimogatta kezét s nyugodt hangon folytatta:

— Szókimondó ember vagyok szomszédasszony s nagyon szeretnék magán segíteni... A maga helyzetében előbb saját magával kell tisztába jönni, de mindenkivel mással is s tudnia kell, hogy kire számíthat... Az urára ne számíton, ez egy elveszett ember... Fuccs!...

— Nem, nem! — szakította félbe anyám, remegő hangon. — Rendes, jóra való ember volt mindig...

Friedmann vastag kezét anyám vállára téve, folytatta:

— Ezt én jobban tudom, kedves szomszédasszony. A szegény embereknél gyakran előfordul az ilyesmi, de a gazdagoknál is megесik. Amíg vidéki, fiatal és serényen dolgozik, rendesen jól megy a dolga. Ehhez mindenki ért. Azután kezd rosszul menni s kétszer annyit kell neki dolgozni, mint eddig s már nem tud annyit keresni, amennyiből családja is meg tud élni. Elérkezik a lemondás, a nélkülözés ideje s minden erejét meg kell feszíteni, hogy a legszükségesebbet elő tudja teremteni... Ezt már nem bírja mindenki... Lassacsckán megörlődik, összeroppan... ez már nem életre való ember, elveszett az élet számára, mert elveszítette a munkában való hitet... Ilyenből sohasem lesz már ember! Fuccs!

Egyszer akartam életemben egy ilyen embert talpraállítani s nézzetek ide, ez a hasznom belőle — mondotta s fekete szembekötőjére mutatott. — Elmesélem nektek a történetet.

— Fiatal, helyre-legény volt, apja verklis, akivel gyermek-kora óta mindig vele volt. Elhatározta, hogy maga gazdája lesz. Eljött hozzám s verklit akart tőlem bérelni, de egy garasa sem volt s nem tudott óvadékot letenni, mert óvadék nélkül nem adtam senkinek verklit. Már rég felkopott volna az állam, ha de-

rüre-borura mindenkinek adtam volna óvadék nélkül verklit. A kölcsönadott verklit minden este visszahozzák s le kell fizetniök a napibért. Gyermeckora óta ösmertem a legényt s abban egyeztünk meg, hogy a napibérösszezen felül minden nap fizet egy kis összeget, amíg az óvadék együtt nem lesz. A legszebb verklit kapta tőlem, vadonatujat, amelynek oldalán üveggel fedett szép kép diszlett. Pompás hangja volt a legénynek s szép dalokat énekelt a verkli áriáihoz. A mi brancsunkban egészen új és szokatlan volt az ilyesmi s egy-kettőre kapós lett az énekes-verklis s csak úgy dült hozzá a pénz! Szép, szurokfekete szeme, ugyanolyan színű sűrű haja, rózsás arca volt s az alakján sem volt kivetni való. Mint a jegenye, olyan sudár növése volt a fickónak. Olaszországból származott s maga költötte a melódiákhoz a verseket. A leányok bomlottak utána s folyton a nyomában voltak. Ha esténként hazatolta a verklit, mindig elkísérte kettő-három.

Azután betértek valami kurtakorcsmába s a dinom-dánom addig tartott, amíg utolsó garasát el nem itták. Hiába korholtam: takarékoskodjon, rakja félre a garast! Kinek, minek! — mondogatta hetykén. Ugy ösmerték Pesten, mint a rossz pénzt. Tréfás verseit mindenki ismerte s szájról-szájra adták azokat ...

Jónéhány évig élt így s nagy művésznek tartotta magát. Végre mégis megcsömörlött a sok cselédleánytól, mert többnyire azok bomlottak érte s kezdte unni ezt az életmódot.

Megismerkedett egy lánnyal, aki egészen más volt, mint a többi. Akkurát olyan fekete szeme és haja volt ennek is, mint a legénynek s úgy hasonlított hozzá, mint egyik tojás a másikhoz. Ebbe azután belebolondult! Apró kis teremtés volt ez a „siksze“ s együtt lakott az anyjával, egy mosónővel egy nagy ház hátsó udvarában.

Ebbe a házba is eljárogatott s ha énekelni kezdett, a leány mindig megjelent az ablakban, de nem ment le az udvarra, mint a cselédleányok, meg a gyerekek és ha a legény felnézett hozzá, szemlesütve, szégyenlősen visszahuzódott az ablakból.

Minek folytassam tovább... Feleségül vette a tizenhétéves leányt s megtartották a lagzit. Soha életemben szebb és boldogabb párt nem láttam s még én is táncoltam a lakodalmukon!

A menyecske azonban mindig vele volt az urával s elkísérte „művészi útjára“. A jövedelem azonban megcsappant, mert a cselédleányok rossznéven vették, hogy megházasodott, ha nem is dült már a sok pénz, azért még mindig kerestek annyit, hogy tisztességesen megéltek s valamicskét még félre is rakhattak.

Megszületett az első gyerek. Az asszonynak otthon kellett maradnia s a jövedelem ismét növekedett, mert a cselédleányok jószemmel nézték, hogy a legény ismét egymagában jár verklizni. A legény este rendszeren hazament s a viláigért be nem tért

a korcsmába, legfeljebb vasárnap, vagy nagy néha ünnepponon. Rendes, jóra való ember volt s örömmel telett a fickóban. Megszületett a második gyerek, azaz, pardon, a másik pár, mert az Isten ikrekkel áldotta meg az asszonyt, aztán megint ikrek s pár év alatt hét. vagy nyolc apró gyerek sivakodott a házban. Nem tudom pontosan, hét vagy nyolc volt-e, szegény emberekéél az ilyesmi már nem is számít!... Egy-kettő meghalt; de még mindig elég sokan maradtak. Szép kölykek voltak s mindegyiknek fekete bogárszeme volt. Szegény kis asszony megbetegedett s az urának ugyancsak főtt a feje, de a falatot is elvonta szájától, csakhogy a gyerekek ne éhezzenek. Egyszer aztán maga is megbetegedett, nem volt meleg kabátja s a hűvös, esős őszi időben meghült. Ágynak esett s amikor felkelt betegségéből — fuccs volt a hangjának...

Betegsége alatt megspórolt pár garasukat is felélték, mindenük zálogba vándorolt s gyakran én segitettem ki szegényeket. Nekem sem volt bőven, mert nagy családom volt, de hát nem hagyhattam őket éhen pusztulni!...

Amikor felgyógyult ismét, elment verklizni. Egy nagy házba állított be, ahol régebből ösmerték. Elkezdett énekelni, de biz az már csak szánalmas krákogás volt. A népek ott künn a folyosókon, meg a sok pesztonka hangosan nevetni kezdtek, mert azt hitték, hogy tréfát üz velük! De mikor észrevették, hogy hogy vannak vele, fütyülés, pisszegés hallatszott az emeletkről. Az én emberem nem tudta mire vélje a dolgot s elhallgatott. Fogta a verklijét s kisietett a házból.

Művészi pályájának befellegzett s nagyon szerencsétlennek érezte magát. Családja iránti szeretete azonban csakhamar felülkerekedett s pár nap múlva ismét megpróbálkozott.

Abbahagyta az éneklést s szavalni kezdett. A verkli dallamára szavalta a verseit s hamar beletanult az új mesterségbe, de a régi publikuma hátat fordított neki. Itt-ott pottyant még le az udvarba néhány garas, de a nagy jövedelemnek vége volt.

Otthon azután számadást csináltak s kitünt, hogy a verkli bérének kifizetése után alig maradt annyi pénzük, hogy kenyérré fussa... Szegény feje nem tudta mitévő legyen, de az asszonya új bátorságot öntött belé...

— Az anyjuk már megöregedett — mondogatta — maradjon otthon s gondoskodjék a gyerekekről, meg tartsa rendben a házat! Helyette majd én járok el mosni, mostanában nagyon jól fizetik a mosónőket.

De sajnos, ebből se lett semmi. Az asszony se bírta a nehéz munkát s beteg lett ismét.

Franzl — most jut eszembe a neve — nem adta be a derekát, loholt tovább, bár jövedelme napról-napra kevesebb lett. A

jókedvű, csinos, hetyke legénynek régebben utolsó garasukat is odaadták a cselédlányok, de Franzl már nem volt a régi! Arca halavány, beesett lett s régi jókedve is cserbenhagyta. Nyomoruságos napok köszöntöttek be otthonukba s bizony gyakran adós maradt a napibérösszeggel!

Egyszer, amikor megint a bérlőimet ellenőriztem, — amit gyakran meg kellett tennem, különben egyik-másik egy-kettőre megszökött volna a drága verklivel, — ott találom Franzlt egy kis kurtakorcsmában. Teljesen be volt rugva.

Hátamra vettem a verkljét, akarom mondani az enyémet s hazacipeltem. Néhány napig hírét sem hallottam, de azután mégis csak eljött a feleségével. Szegény asszony rettenetesen köhögött s olyan volt, mint aki a sirból kelt ki. Kért, hogy adjam nekik a verklit, fele bért mindjárt kifizeti, felét meg este elhozza az ura. Fogadkozott, hogy soha be nem megy korcsmába s megint a régi, rendes ember akar lenni. Persze, hogy kiadtam a verklit, pedig tudtam, hogy ebből baj lesz. Pár napig rendben is ment minden s az asszony vele ment mindenhova, de nem bírta szusszal, haza kellett menni s újból ágyának esett. Az ura gyakran tért haza részegen: — Végem van! — mondogatta busan, — egykor irigyelt művész voltam, most pedig nyomorult koldus lettem, akinek alamizsnát vetnek oda!

Azután sokáig nem láttam.

Az asszony reggelenkint eljött a verkléért s este mindig visszahozta. Gyakran nem tudta a bért kifizetni, mert az ura elitta a pénzt s egy este azután hiába vártam rá...

Fogom magamat s elballagok hozzájuk. A szegény asszony betegen fekszik az ágyban, a sok gyerek meg csak bögg ám az éhségtől... Falat kenyér sem volt házukban.

Késő estig kereste az urát, de nem akadt rá s nem is tudja hol, merre jár. Nem bírja tovább a rettenetes nyomort s ha gyerekei nem volnának, már rég elpusztította volna magát, — mondotta zokogva.

Elmentem a szomszéd boltba, vettem nekik egy darab kenyeret s azután felkerekedtem, hogy megkeressem a Franzlt. Ilyen finom verkli halom pénzbe kerül s én az egész emberen nem kerestem annyit, mint amennyibe már nekem került a verkli.

Folyton javítani is kell, azután új hengereket kell beletenni, mert ha mindig ugyanazt a nótát hallják az emberek, a kutya sem lesz rá kíváncsi...

Valamennyi csapszékbe betértem s már késő éjszaka volt, amikor egy korcsmából ismerős hangokat hallok ám. Megösmertem a verklimet, mert mindegyiknek úgy ösmertem a hangját, akár a tenyeremet. Óbudán jártam a tégláégetők táján. Ott volt ez a kis kurtakorcsma. Benézek az ablakon, hát ott ül ám az én

Franzl barátom az asztalon s veszettül forgatja a verklimet. Ugy be volt rugva, mint a tök s egy sereg részeg csibész ült körülötte. Ordítottak, ahogy csak a torkukból kifért.

Bementem. A söntésben egy kis vöröshaju zsidó állt, odamentem hozzá s követeltem tőle a verklimet. Csend lett, amikor beléptem s bambán, gyanus tekintettel bámultak rám. Franzl leszállt az asztalról, egy sarokba huzódva pislogott felém. A korcsmáros nem akarta a verklit kiadni, mert kölcsönt adott rá s amíg azt meg nem kapja, nem adja ki senki ember fiának! Szónélkül kivettem zsebemből a pénzt, — elég szép összeg volt — s kifizettem. Bugyellárisomból pár darab bankó véletlenül kihullott, amit a csibészek észrevettek s szemeik összevillantak. Hátamra vettem verklimet s kimentem az utcára. Balsejtelleim voltak s bugyellárisomat nadrágom hátsó zsebébe csuszattam.

Koromsötét éjjel volt. Vastag furkósbotomat görcsösen szorítva, gyors lépésekkel megindultam. Vissza-visszatekintgettem, de nem láttam senkit. Amikor egy mellékutcahoz értem, hirtelen lépések zaját hallottam. A csirkefogók másik uton elém kerültek. Tudtam, mi következik, mert jól ösmerem a fajtájukat! Nem egy könnyen ijedek meg az árnyékomtól s amikor közelemben jöttek, egy-kettőt mindjárt helyben hagytam fütykösömmel, de hátulról támadtak rám s verklistől a földre tepertek. Botokkal vertek s az ütések fejemet érték, úgy, hogy elveszítettem eszméletemet.

Sokáig feküdhettem így s amikor magamhoz tértem, megtapogattam zsebeimet. Mindent elszedtek tőlem a gazfickók: órámat, pénzemet s ráadásul még csizmámat is lehuzták lábamról, de megzavarhatták őket s menekülniök kellett, mert pár lépésre tőlem megtaláltam a csizmákat. Szememben szuró fájást éreztem s egyik karomból szivárgott a vér. Alig birtam feltápászkodni s nagynehezen elvánszorogtam a verklimmel. Az Irgalmasoknál becsöngettem s tudtam, hogy segítségemre lesznek. Levetkőztettek s egyik karomat, amelyet késsel átszurtak, bekötözték. A félszememnek azonban fuccs volt! Rögtön el kellett távolítani, mert a bitangok egészen összeroncsolták. Na, gondoltam magamban, ezt jól megcsináltam, de félszemmel is lát az ember s hálát adtam a mindenhatónak, hogy a másikat is nem ütötték ki, ami könnyen megeshetett volna! Pár nap mulva fekete kötést tettek rá s hazamehettem verklimmel...

Elhallgatott s elgondolkozva végigsimitotta szakállát.

— Ez volt a „numero Eins“. A második és harmadik esetben elveszítettem a pénzemet, de megusztam verés és szurkálás nélkül. A numero négy megint hasonló volt a numero egyhez! Pedig ennél az esetnél is csak a verklimet akartam visszazse-

rezni, a különbség mindössze az volt, hogy a verklis felesége, meg a gyerekei is segítettek a lépcsőn legurítani, úgyhogy két helyen is eltört a lábam! Azóta vagyok sánta és félszemű s nagyon jól beillenék verklisnek!

Akkor megfogadtam, hogy nem törődöm többé más ember bajával, mert a vége az lenne, hogy kéz-láb nélkül és vakon szaladgálhatnék a világban!...

Marsca szivből kacagott. — Hát maga nagyszerűen megtartotta az esküjét, hisz most is segített rajtunk! Maga alamuszi!

— Te nevensz? Te kis boszorkány! — kiáltott fel Friedmann ur tréfásan. — Hát én csak ezt akartam! Ha már nevensz, nincs semmi baj! Most pedig hagyjatok békén — folytatta s mankóját megsuhogtatta a levegőben, — mert ha nem hagytok békén, úgy jártok, mint a Kleinberger ur! No de most már későre jár az idő, feküdjetek le, gyerekek! Jócaját gyerekek! Holnap is lesz még nap!

Hallgatva ültünk még egy jóideig. Éhesek voltunk s egy falat kenyér sem volt otthon. Korgó gyomorral mentünk aludni...

Anyám ruhástól feküdt ágyára s sokáig hallgatózott, vajjon nem hall-e lépéseket, apám lépéseit...

*

Nővéreim másnap elmentek a fehérenemüboltba s a boltos ugyancsak csodálkozó arcot vágott, amikor előleget kértek, hisz tegnap egy halom pénzt fizetett ki... Marsca zavartan hallgatott, de Cili bátran kivágta a hazugságot. — Adósok voltunk a házbérrel s a varrógépre is fizettünk két részletet s alig maradt pár krajcárunk...

Kisebb előleget mégis csak kaptak s ujjabb munkát. Így azután ismét tellett kenyérre és tejre...

A házbérrel azonban valóban tartóztunk s a háziur ki-dobással fenyegetett bennünket, a gépért járó részletet sem fizettük s pár nap múlva már esedékes volt a következő részlet. A fizetés napján megjelent Mózes ur. Cilinderkalapja csak úgy ragyogott a fején s arcán még látható volt a forradás helye. Füle mögé hosszú ceruza volt dugva, kezében pedig kis jegyzőkönyvet tartott. Két nyugtát tett le az asztalra s rideg üzleti hangon kérte a pénzt. Anyám halasztást kért, de Mózes ur hallani sem akart ilyesmiről.

— Nekem beszélhetnek, mig meg nem kékülnek, — mondotta ridegen. — A pénzemet akarom, különben miért legyen nagylelkű olyan emberekkel, akik nem értik az ártatlan tréfát s úgy bántak velem, mint egy kutyával!... Ez a buta liba is fog még máshogyan beszélni!... A pénzemet akarom! Ha meg nem kapom, elvitetem a varrógépet... Na lesz pénz, vagy nem lesz!?

Ijesztő csönd állt be.

— „Also gut“ — mondotta vállvonogatva s egy hordárt hívott be, aki kinn várakozott rá. Hosszu, görbeorru, feketehaju nagy lajhárember volt. Pislogó szemeivel folyton minket nézett s közben halkán a „Lechodaudi“-t füttyülte. Hevederrel átkötötte a gépet. Megint valami komiztság — dűnnyögte magában.

— Finom egy ur, finom egy bocher!

A varrógépet el is vitte s Mózes ur büszkén ment nyomában. Mi pedig dermedten, szóltanul álltunk a szobában.

Az asztalon nagy üveg tinta állott. Sampele kezébe vette, észrevétlenül Mózes ur után sompolygott s kedélyesen a hátára csurgatta... A tinta végigfolyt kabátján s rácsöpögött szép, pepita nadrágjára.

Friedmann ur éppen szembe jött vele a lépcsőn. Rögtön megértette, hogy mi történt. Keresztbe fektette előtte mankóját. — Halt! — kiáltott rájuk. — Ezt a masinát tegye le szépen. Ne csináljon ilyen históriákat, maga „Unmensch!“

— Hagyjon békében, magával semmi dolgom, — kiabált Mózes ur. — Minek ártja magát más dolgába! „Geschäft is Geschäft“ s maga sem ajándékozza oda a verklíjét senkinek!

— Üzlet és üzlet között mégis van egy kis különbség — jegyezte meg Friedmann ur — s ha valakinek tisztességes emberekkel van dolga, elnézőnek kell lenni s ha ma nem fizetnek, majd fizetnek holnap...

A hordár letette a varrógépet, ráült nagy nyugalommal s ismét füttyüreszni kezdett.

— Végre én is a pénzemhez akarok jutni — türelmetlenkedett Mózes ur. — Azt hiszi, hogy a levegőből élek! Hagyjon békében — s már intett a hordárnak, hogy induljanak. Friedmann ismét keresztbe fektette mankóját, azután kivette zsebéből bugyellárisát.

— Mit kap maga vajszivü teremtés?

Mózes ur számlálgatni kezdett:

— Két hónapi ráta, két-két forinttal, összesen négy forint.

— Fogja ezt a két forintot, — mondotta Friedmann ur — a másik kettőért én vállalok kezességet! Most pedig tüstént vigyék vissza a masinát!...

— Nekem nem kell a maga pénze! — dühöngött Mózes ur. — Fizessenek azok a csalók!

— Hát először is ne merje szidni az én barátaimat, másodszor maga egy bitang fráter! — szólt Friedmann ur. — Ha pedig nem fogadja el a pénzt, majd máshogyan beszélek magával. Ösmerhet már!... — és már fenyegetően emelte föl mankóját. — Amiért az a leány tisztességes akar maradni, az egész

családot éhen hagyná pusztulni? ... Különben maga sem olyan rossz ember, mint ahogy mutatja ...

Mózes ur megadta magát.

— Magának igaza van, ha egy kicsit erőszakoskodik is velem ...

Zsebredugta a két forintot, azután gyorsan távozott. A hordár egy-kettőre visszahozta a varrógépet, most azonban már a „Cholnidre“-t füttyürészte.

— Ajánlom magamat uraim, „Kasamadiner“ — köszönt és távozott ... Az ajtóban megállott egy pillanatra. — Azt a vagabundot, azt a vérszopó piócát csak patkányméreggel vagy poloskairtóval kellene elpusztítani, tőlem még egyszer megkapja a magáét. Kifordul az epém, ha csak látom, — mondotta. Udvarias pukkedlit csinált a leányok előtt s azután füttyürészve távozott ...

Apánk még mindig nem mutatkozott. Friedmann ur anyám könyörgésére elment a rendőrségre, de ott semmit sem tudtak róla. Friedmann ur egyszer találkozott vele a kapuban, de amikor megpillantotta szomszédunkat, gyorsan odébb állt.

Egy este halljuk, hogy valaki a konyhaajtót nyitja ... Apánk surrant be s utána kullogott Miksa bátyánk. Zavart mosollyal álltak meg. Mind a ketten ittas állapotban voltak. Miksa nekitámaszkodott az ajtnak, apánk pedig támolyogva fogózkodott az asztalba, azután leroskadt egy székre. Zsebéből összegyűrt újságpapírt kapart elő ... Pár darab piszkos cukorka volt beletakarva.

— Sándorka, gyere ide! — dadogta mosolyogva, — cukrot hoztam neked ... Gyere ide te, édes, drága kölyök!

Sándorka néhány lépést tett, azután keservesen sirni kezdett.

— Ne sirj, te ostoba kölyök — dadogta atyám. — Gyere már ide, ha mondom, te kis haszontalan, hát már nem szereted apukát?

De Sándorka nem engedelmeskedett. Anyánkhoz menekült s ölébe hajtotta fejét.

Apánk felugrott s két öklével dühösen hadonázni kezdett:

— Már ezt a kölyket is elrontottátok! Csürhe-népség! ... Csürhe! — és öklével nagyot ütött az asztalra. Feje kábultan hanyatlott az asztalra, azután nagynehezen felegyenesedett, megbotlott a székre s mint a tuskó elvágódott.

Szivszorongva álltunk s kimondhatatlanul nehéz lett a szívem ... Levetköztettük, ágyba fektettük, ahol nyomban mély álomba merült.

Miksa ezalatt kerekelt oldott ...

Nehéz fejfájással ébredt föl apánk másnap reggel s anyám

hideg borogatást tett fejére... Felkelt s napokig szavát sem lehetett hallani. De újból a régi lett! A piacra azonban nem mehetett többé s pénzt nem adtak a kezébe! Nagyon megharagudott emiatt s folyton elégedetlenkedett. Nem ízlett neki semmi, mindent ócsárolt s a leányok munkájával sem volt megelégedve. Lassacskán megszoktuk ezt is...

*

KECSKEMÉTEN.

Elutazásom ügye komolyra fordult.

Sógorunk, Salamon, a mézárós, ismét Pestre jött. Minden hónapban feljött egyszer, hogy a hizott marhákat a vásárra hajtsa...

Jólelkű, csöndes ember volt s valamennyien szerettük s szives-örömet mentem vele... A kis Sándorka folyton pityergett, amikor elutaztam...

Kecskeméten akkoriban restaurálták a nagytemplomot s a zsinagógát is akkor építették...

Rokonunk az egyemeletes Müllerfy-féle házban lakott, amelynek ablakai az udvarra nyitak.

Róza nővérünk még mindig szép asszony volt s nagyon szerettem őt.

Két gyermeke volt, a négyéves Herminke, egy bájos kislányka és a kis Miksa, aki mindig beteg volt s szörnyen sivitott, ha nem ringatták bölcsőjét. Herminkével naponta sétálni kellett mennem. Szivesen mentem vele s nagyon büszke voltam, ha a feltünően szép kisleányt az utcán megcsodálták. Otthon naphosszat ringatni kellett a kis Miksa bölcsőjét, amelyet éjszaka ágyam mellé toltak. Ez már sehogy sem tetszett s az első éjszaka le se hunyhattam szemem! Amint elaludtam s abba-hagytam a ringatást, a kis Miksa felébredt s torkaszakadtából sivitott...

Később már annyira megszoktam, hogy félálomban is nyomban ringatni kezdtem a bölcsőt. Sógorommal minden nap kimentünk a piacra, mert maga vásárolta a háztartásban szükséges dolgokat. Nagy, fekete szatyrot kellett cipelni, amelyet telerakott hussal, főzelékfélével, gyümölcscsel. Otthon meg nővéremnek segitettem. Nagyon jól éreztem magam s annyit ehettem, amennyi csak belém fért!

Beirattak az iskolába s mivel otthon is éppen a vizsga előtt vettek ki az iskolából, ezuttal ismét a harmadik osztályba kerültem. Két évvel idősebb voltam az osztály legidősebb tanulójánál s emiatt azután el is neveztek „vén számár“-nak. Néhány gyereknek azonban alaposan elláttam a baját s békében is

hagytak azután! A tanulás könnyen ment s különösen a hittan-tanár, Hirsch ur, aki „földim“ volt, tüntetett ki kegyével. Meg-tudta, hogy jó héberírásom van s gyakran kiállított a táblához, amelyre héberül kellett írnom. Egyszer, amikor az igazgató ur és több tanár is benn volt a hittanórán, engem szólított ki s oly nagyszerűen irtam fel a héber szöveget, hogy külön dicséretben részesített. Büszke is volt rám mindvégig.

A háziurnak, Müllerffy urnak szappan- és gyertyagyára volt a pincében s az egész ház „illatozott“ a sok zsiradéktól. Lenszőke haju és szakállu kis emberke volt s viaszszárga arcá-ból vizenyős szemek kandikáltak elő. Szülei Németországból vándoroltak be s Müllernek hívták őket. Fia már izig-vérig magyar lett s nevét is megmagyarosította. Németül a viláért sem beszélt, noha tökéletesen tudott. Ha Müller néven szólították, csaknem kiugrott a bőréből. A szomszédoknak és paraszt-gyerekeknek emiatt sokszor meggyült a bajuk.

Üzlete az utcára nyilott s benne kicsiben árusították a szappant meg a gyertyát. Gyakran szemtanuja voltam, amikor utcai suhancok csoportostul megálltak üzlete előtt s bekiabáltak az üzletbe: Müller! Müller! Kutya német! Vau! Vau! Ilyenkor toporzékolt dühében, kirohant az utcára s ha valamelyik gyereket elcsiphette, annak azután istenigazában ellátta a baját. Felesége magyar lány volt s naphosszat az üzletben dolgozott. Fia, Zoltán, két évvel volt nálam idősebb, csinos, nyulánk s kellemes arcú legényke volt. Kislányuk, Juliska, szakasztott olyan volt, mint az apja, csak két szeme ragyogott feketén. Nagyon helyes kis leányka volt, akivel egy-kettőre megbarátkoztam. Segitettem neki a tanulásban, amiért ő — viszonzásul — gyakran ringatta helyettem a bölcsőt. Ilyenkor szájtátva hallgatta előadásomat Pest szépségéről, a cirkuszról, a négyemeletes há-zakról, az állatkertről. Nem ment a fejébe, hogy az elefánt valóban oly hatalmas nagy állat.

— Hátha még a zsiráfot látnád, akkora nyaka van, hogy a házatok tetejét is leleghetné! — vágtam ki nagy büszkén.

— Az óriáskigyó se kutya, — folytattam még nagyobb ön-érzettel — ha kedve szottyanna, mind a kettőnket elnyelhetne. A majmokról is sokat kellett beszélni.

— Azok meg épp olyanok, mint az emberek! — mondottam fölényes megállapítással. — Az egyiknek például akkora a szakálla, mint a rabbinknak, a másik pedig szakasztott olyan, mint a Kleinberger Mózes ur, csak éppen hogy parókája nincs!

Juliska szivből kacagott.

— Azután ki ez a Kleinberger Mózes? — kérdezte kíváncsian.

— Ez egy haszontalan, rossz ember — mondtam. — Az iskolába együtt mentünk s cipeltem a táskáját. Zoltán is gyakran velünk jött, de nagyon rátartós legényke volt s félvállról beszélt velem. Nem is tudtunk egymással összeemelegedni! Valóságos fiu volt s állandóan a szentírásból idézett, de én nem ismertem ezeket az idézeteket, noha Mózes öt könyvét csaknem egészen kívülről tudtam. Nem nagyon imponálhattam neki!

— Az új testamentum az igazi, — jelentette ki ellentmondást nem tűrően — a régit csak a zsidók találták ki, már pedig a zsidók istene a gyűlölet és a bosszu istene... Krisztus az irgalmasság és a szeretet Istene s eszerint minden más vallás egy nagy semmi!

Nagyon megrendített ez a kijelentés, mert isten fogalmáról eddig nem nagyon sokat töprengtem. Istentiszteleteknél, mint a többi fiu, én is héberül imádkoztam és ezzel vége. Az új testamentumról bizony nem sokat tudtam s ha magunk között nagyritkán szó esett Krisztusról, mint valami titokzatos lényről emlékeztünk meg róla...

— Csak egy Isten van, aki teremtette a világot, — jegyeztem meg végre — különben szeretném az új testamentumot megismerni, mert az nem lehet igazi biblia!...

— Te disznó zsidó — fakadt ki dühösen — s ha még egyszer ilyet mersz mondani, agyonütlek!...

— Ezzel még nem bizonyítsz semmit! — mondtam önérzetesen s szó nélkül elváltunk...

Másnap, amikor reggel együtt indultunk az iskolába, nem szólt hozzám egy szót sem, de hirtelen nagy darab szalonnát vett ki zsebéből s számhoz dörzsölte. Az utálattól köpködni kezdtem, azután lekaptam iskolatáskámat s fejéhez vertem. Rámrohant, mire elgáncsoltam s a következő percben mindketten a földön hemperegtünk, mindaddig, amíg Juliska sirva szétválasztott bennünket...

Az érintkezés csakhamar megszakadt közöttünk s Juliskát is csak akkor kísértem el, ha egyedül ment. Egyszer azután hozzánk csatlakozott, de nem szólított meg. Zsebéből ismét nagy darab szalonnát vett ki s szemem elé tartotta, de mielőtt még kenyértörésre került volna sor, Juliska erélyesen rendretusította.

— Azt akarod talán, hogy megint megverjen? — támadt rá dühösen.

Zsebrevágta a szalonnát s némán ballagott mellettünk. Ismét az új-testamentumból kezdett idézni.

— Hallgass rám, — szakítottam félbe — ily módon sohasem fogod bebizonyítani, hogy a ti új bibliátok jobb, mint a

miénk, de ha kölcsönadod a bibliátokat, elolvasom s azután beszélhetünk róla!

— Nem bánom, — szól Zoltán — de előbb megkérdezem a tisztelendő urtól, hogy megengedi-e.

Másnap már magával is hozta a könyvet.

— Elmondottam a tisztelendő urnak, hogy min kaptunk össze — mondotta — s megkérdeztem tőle, hogy odaadhatom-e neked a bibliát. A tisztelendő ur nevetett, de azután részletesen mindent el kellett neki mondani. Nagyon vigyázz ám a könyvre s ha végigolvastad, magadnak kell visszaadnod a tisztelendő urnak, mert azt mondotta, hogy beszélni akar veled. Nem tudom, mit akar veled?...

Lapozni kezdtem a vaskos könyvet. „A Szentírás... Az ó és az új testamentum, németre fordítva. Fametszetekkel díszítette Schnorr von Carolsfeld.“ Olvasni kezdtem. Németül akkor még nem beszéltem tökéletesen s sok dolgot nem értettem meg, de a pompás és beszédes illusztrációk mindent megmagyaráztak!

Az iskolában héberül tanultuk a bibliát s a héber szöveget magyarra kellett fordítani, ami tehát inkább nyelvoktatás számba ment! Csak most sejtettem először az isteni mű hatalmasságát s szent borzadály futott végig rajtam. A nagy mester csodás fametszetei leírhatatlan hatással voltak rám s az egyes figurák, amelyek oly szépek és egyszerűek voltak, mint a biblia szövege, kitörülhetetlenül vésődtek emlékezetembe.

Amikor az ótestamentummal elkészültem, az újat kezdtem olvasni. Fényben és ragyogva vonult el előttem Jézus Krisztus alakja s az apostolok emberien szép alakjai s minden oly szépek, nagynak tűnt fel előttem, de egyben elszomorítóan hatott rám, hogy sirni kezdtem s szivemben szorongó érzés támadt, pedig nem is értettem meg mindent! Hisz még gyermek voltam s egészen megzavarodtam. Végre abbahagytam az olvasást, de annál mohóbban faltam a rajzokat, amelyek lassacskán minden titokzatosságnak a nyomára vezettek. Ekkor ébredt fel bennem a művészi érzék először s soha azóta művész oly hatalmas megnyilatkozással nem hatott rám, mint Schnorr von Carolsfeld...

Iskolatáskámba rejtettem a könyvet, amelyet az iskolába is magammal vittem. Az óra közben a pad alatt lopva nézegettem a rajzokat, de vesztetre, Hirsch ur észrevette! Elvette tőlem a könyvet, lapozgatott benne, azután összeráncolt homlok-kal, átható tekintettel nézett rám.

— Óra után velem fogsz jönni — mondotta szigoruan.

Némán haladtunk egymás mellett. A zsinagóga épületéhez

értünk. Hatalmas kőköcka hevert a faállványok között, arra ült le.

— Honnét kaptad a könyvet? — kérdezte szigoruan.

— A tisztelendő ur küldte — válaszoltam.

— De az isten szerelmére, hogy kerülsz te összeköttetésbe a tisztelendő urral?

Elmondottam töviről-hegyére mindent, a Zoltánnal való esetemet, de Hirsch urat nem elégithette ki magyarázatom, — türelmetlenül ugrott föl helyéről s szigorú hangozattal mondotta:

— Ha bejelentem ezt az esetet, el kell hagynod az iskolát, de meg vagyok róla győződve, hogy hebehurgya fejjel kerültél a bajba s ez egyszer még nem teszek jelentést, de neked sem szabad szólni a mi beszélgetésünkről s a könyvet haladéktalanul visszaadod Zoltánnak, majd ő viszi vissza a tisztelendő urnak... Az istenségről pedig ne tőprengj többé, csak higgyél benne, mert az isten mindenütt jelen van s aki megtagadja őt, nem számít embernek. És aki hisz benne, egyre megy, hogy milyen formában, mert csak egy Isten van a világon. És az Isten nem a bosszu Istene, miként azt ellenségeink állítják, mert hisz azt tanítja, hogy szeresd felebarátodat, mint önmagadat... Te még egy fiatal gyerkőc vagy s ne törd a fejedet ilyesmiken... Maradj hü a mi hitünkhöz s ne törődj vele, ha kicsufolnak! Ha nagy lesz, még keservesebben fogod ezt tapasztalni, de el kell tünnöd akkor is, miként apáid és nagyapáid is eltűntek... Fogd a könyvet s ha még egyszer észreveszem nálad, jaj neked!...

Felkelt és távozott. Megkönnyebbült szívvel futottam haza, a bibliát nyomban visszaadtam Zoltánnak, hogy vigye el a tisztelendő urnak.

— Nagyon szépen köszönöm — mondd meg a tisztelendő urnak — s különösen a rajzok tetszettek nagyon!...

— Nem azért hoztam neked a könyvet, — erőszakoskodott Zoltán — elolvastad az új testamentumot?

— Persze, nagyon szép, de nem értettem meg tökéletesen, mert még gyerek vagyok!

— Gyerek?... Egy nagy ökör vagy! — kiáltott rám s jól fejbeütött.

Este azzal a kijelentéssel fogadott, hogy a tisztelendő ur mindenáron ragaszkodik ahhoz, hogy a könyvet magam vigyem el neki, még pedig vasárnap...

Nagy zavarban voltam s eszembe jutott Hirsch ur intelme. Hosszas habozás után végre mégis rászántam magam, hogy felkeresem a tisztelendő urat.

Vasárnap csinosan felöltözököttem s szorongó szívvel indultam el. Szép régi házban lakott a tisztelendő ur a nagy-

templom közelében. Az udvaron szép fiatal nő üldögélt a fák alatt s megkérdezte, milyen járatban vagyok.

— A bibliát akarom visszaadni — jegyeztem meg elfogult hangon.

— Ah, már tudom, tehát te vagy az a kis teológus? — mondotta nevetve.

— Jóska vagyok — mutatkoztam be szerényen.

Megsimogatta az államot.

— A tisztelendő ur még misén van a templomban s legbiztosabban ott találod, mert ma későn jön haza...

— Én... én nem mehetek oda, — dadogtam — mert zsidó vagyok.

— Hát emiatt mehetsz, te kis számár. Senki sem fogja tőled megkérdezni, hogy milyen hitű vagy, menj csak oda! De el ne feledd a kalapodat levenni!

Még nem voltam templomban. Levettem kalapomat s be mentem. A templom tele volt ájtatos hívőkkel s csak az ajtó mellett volt egy pad, amelyre leülhettem. A nap betűzött s minden csak úgy fénylett és ragyogott a templomban. A menyezeten képek voltak, de nem értettem, hogy mit ábrázolnak. Egyedül a sok kis lebegő angyalka és a felhő nem okozott fejtörést.

A főoltáron és az oldalfalakon lévő nagy képekre is ámulva néztem. Eszembe jutottak a biblia illusztrációi, amelyek oly egyszerűek és magától értetődők voltak. Sok szobor is volt a templomban, különösen szárnyas angyalok s a főoltáron nagy viaszgyertyák égtek. Hirtelen felhangzott az orgona hangja s összerementem! Mély basszus zugott föl, azután férfi- és női hangok, majd egy csengő szoprán vette át a szót. Mindez oly szépnek és hatalmasnak tűnt föl nekem!

Hirtelen csönd állott be. A főoltárnál magas, szép férfi állott, pompás öltözék volt rajta, amelyet színes virágok díszítettek s az egész arannyal volt átszőve. Kezében könyvet tartott s latin imát mondott... Amikor mindnyájan térdre ereszkedtek, önkéntelenül a pad alá hajoltam. A pap áldóan emelte föl kezét s azután mindenki felemelkedett helyéről. Az orgona ismét felbugott s a hívők most új énekbe kezdtek, amit már én is megértettem.

Tódultak kifelé. A tömegben az egész Müllerfy-családot felismertem. Zoltán is észrevett s felém közeledett.

— Te itt vagy? — kérdezte tőlem elfojtott dühvel. — Lódulj innen! — mondta s megragadta karomat, hogy kivezessen. Kint ismét rám rivallt.

— A pap nem volt otthon s felesége azt mondotta, hogy jöjjenek csak ide — dadogtam.

— A felesége? Hazudsz. Egy papnak nem is lehet felesége.

— Nem tudtam, mert nálunk minden rabbinak van felesége és rendszeren gyermeke is!

— Elhiszem, de te mégis hazudtál és ha még egyszer ide-tolod a pofádat, megmondom a tisztelendő urnak, aki majd kiteszi a szűrődet.

— Ezt meg én nem hiszem el, mert különben a felesége, illetve a nővére nem mondta volna, hogy jöjtek csak ide.

— Akkor én foglak a templomból kidobni, te disznó zsidó! — kiáltotta Zoltán. Hirtelen elhallgatott. Egy férfit figyelte már jó néhány perce beszédünket. Megösmertem, a pap volt. Fekete kabát volt most rajta.

— Nem hallgatsz azonnal, te haszontalan! Éppen a templom előtt s ráadásul még vasárnap ily lármát csapni! — szólt Zoltánhoz. — Jól tudod, hogy templomunk mindenki számára nyitva van. Belőled nem Krisztus szelleme szólt az imént, amikor ennek a fiunak a templomba lépését meg akarod akadályozni! Mi a neved, fiam? — kérdezte tőlem.

Levettem kalapomat s tisztességtudóan meghajoltam.

— Én vagyok a Jóska, tisztelendő ur, s visszahoztam a szép bibliát, nagyon szépen köszönöm.

— Ah, te vagy! — nevetett. — Tehát ismét teológiai vita volt közöttetek!...

Kezemben tartottam a könyvet, hogy visszaadjam.

— Nem szabadulsz oly könnyen, fiam — jegyezte meg mosolyogva s szeliden galléromnál fogva megindultunk. — Otthon majd elmondod, hogy mit tanultál a bibliából.

Egy nagy szobába vezetett, amelyben hófehér takaróval borított asztalon nagy cserépvirág állott. A falakon szentképek függtek s a két ablak között egy nagy fészület volt, azt nézegettem jó ideig.

— Anyyira tetszik neked a Megváltó, hogy oly sokáig nézed? — kérdezte tőlem.

— Nem is tetszik — válaszoltam elfogultan.

— És miért nem? — kérdezte tréfásan.

— Mert nem szép és éppen olyan elcsavart tagjai vannak, mint a szenteknek ott a templomban, már pedig az ember csak akkor ilyen, ha beteg...

— Krisztus nem ember, hanem Isten fia — mondotta — és akit a zsidók annyira megkínáltak, mégsem lehetett olyan a kínzások után, mint egy szép ember!

— A biblia képein mindig szép, — mondtam s már fel is lapoztam néhány képes oldalt — itt például, ahol az olajfák hegyén imádkozik és sir, milyen szép és itt, — lapoztam tovább

— ahol már keresztre feszítették s megkínózták, még mindig szép és éppen azért éreztem iránta szánalmat s ha jól tudom, Krisztus ember volt, legalább is addig, amíg a földön járt!

— Ebben igazad van — szolt a pap. — Ember alakjában jelent meg nekünk, hogy megérthessük őt, de az Isten-Atya küldte őt, akinek fia volt.

— Ez semmit sem bizonyít! — szoltam kissé türelmetlenül — minden jó ember Istennek gyermeke, de azért nem kell mindjárt mindenkinek Istennek lenni!

A pap rám mosolygott s összeborzolta hajam.

— Jó, hogy a tizenkilencedik században élünk, mert volt idő, amikor ilyen kijelentésekért máglyán égettek volna meg téged...

— Miért? Semmi rosszat nem mondtam!

— Nem mondhatom, — mondotta még mindig mosolyogva — de Krisztus mégsem volt „mindenki“. Minden idők megváltója volt Ő s mindnyájunkat megváltott emberi martiromságával s emberi halálával, mert mindnyájunkért halt meg s benne a Fiu, Isten-Atya és a Szentlélek egyesülnek. Hát ezt nem olvastad az új-testamentumban?

— Nem emlékszem, hogy ez benne lenne, pedig többször is elolvastam!

Rámnézett:

— De a Szentlélek megszállta az apostolokat, amikor együtt voltak! Ezt talán olvastad?

— Igen... Képen is meg van ez örökítve, — s már lapozni is kezdtem a bibliában — de én úgy értettem, hogy Isten megvilágosította őket, miként Mózesrel is tette az égő bokorból és a többi prófétákkal.

A pap nagy zöldes üvegből pálinkát öntött egy kis pohárba, pár pillanatig a napba tartotta, azután kiitta.

— Nem rossz! — mondotta. — No nem a pálinkára értettem, hanem arra, amit mondottál. Amint látom, alaposan forgattad a bibliát, s meggyőződhetél arról is, hogy az ótestamentum istene a bosszu istene, az új testamentumé pedig a szeretet és az irgalmasság istene.

Most már egészen nekitüzesedtem.

— A keresztények mindig azt hajtogatják, de nem így van — s eszembe jutottak Hirsch ur szavai. — Csak egy isten van s ő nem a bosszu istene, mert a tizparancsolat is azt tanítja: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“... Végre is teljesen mindegy, hogy valaki milyen formában imádja az istent!

— Jól van!... Ezt már ismerem, ezt a fejedbe verték s most felmondod, mint az iskolai leckét. Így már nem tetszel nekem! Maradj csak saját gondolataidnál! Amint látom, a sa-

ját fejeddel gondolkozol s azzal fogsz egyszer az igazi hitre ráésmélni! A gondolat azonban magában nem elegendő s szív és kedély is kell, hogy legyen az emberben s ebből nektek, zsidóknak nem nagyon bőven jutott.

— Ez nem igaz! — kiáltottam fel remegve, de nyomban könnyes lett szemem.

A pap megsimogatta arcomat:

— Te még kis gyerek vagy, s nem lehet tőled elvárni, hogy mindent megérts!

— Oh, én mindent megértettem, de nem megy a fejembe, hogy miért volnék én más, mint a többi emberek! Szeretem az anyámat s ő is szeret engem, ahogy egy keresztény anya és fia szeretik egymást. Hát más példának felemlitem szomszédunkat, a Friedmann! Ez a Friedmann egy szegény öreg zsidó, sok gyerekekkel, s bizony mindig segít a keresztény verkliseken, a bérlőin, ha azok bajba jutnak! Ezek azután hálából nyomorékká verték s félszemére vak, egyik lábára sántít s mankón jár. Rajtunk is mindig segített s másokon is segít még most is, pedig nagyon szegény zsidó!

— Ez a Friedmann valóban pompás fickó lehet — szólt mosolyogva a pap.

A szép asszony nyitott be s párolgó tálat tett az asztalra, azután bennmaradt a szobában.

— Én is zsidógyerek vagyok, de még senkit sem gyűlöltem, senkit meg nem bántottam... Ezt azonban nem állithatom a Zoltánról, akinek keresztény fiu létére szeretni kellene az ellenségeit. Soha nem ártottam neki s mégis állandóan üldöz és gonyol s ha szerét ejtheti, bizony fejbever mindig. Hát ilyen fiut szeressek én?

A pap és a szép nő hangosan kacagtak s a szép nő megcsókolta arcomat.

— Hát nincs igaza? — kérdezte nevetve.

— Kemény kis dió! — mondotta a pap s szemével a szép asszonyra hunyorgatott. — Menj haza, fiam! Későre jár az idő, de ígérd meg, hogy máskor is eljössz!

— Maradj itt s egyél velünk! — biztatott a szép asszony. Vörös lettem.

— Nem szabad — mondottam zavartan.

— Erre nem is gondoltam — szólt a nő s teletömte zsebet cukorkákkal. — Ezt csak szabad? — kérdezte tréfásan.

Kezet csókoltam, azután távoztam.

Kipirult arccal, vidáman baktattam hazafelé. Az egyik házból kis borzas kutya rohant ki s két lábam közé gurult. Hiába rugtam feléje, annál dühösebben csaholt, végre néhány

eukrocskával elintéztem, de nadrágomat bizony rongyokká cibálta.

— Vajjon, ha ez a dög emberi lénynek születik, milyen válásu lett volna, — kérdeztem önmagamtól.

Egyszer — sétám alkalmával — mezei virágokból szép csokrot szedtem, s amikor a papház előtt mentem, eszembe jutott a szép asszony. Bementem s átadtam neki a virágot. Nagyon örült s összecsókolott... Azt hiszem, ezért mentem be hozzá, mert a szép asszonyokat már akkor is kedveltem!

Müllerfyékhez nem jártam, mert nem akartam Zoltánnal találkozni, így hát Juliskával ritkán találkoztam. A ház alatt lévő pince nagy részében víz alatt volt s Müllerfy ur mindent elkövetett, hogy ettől a kellemetlenségtől megszabaduljon, de a talajvíz állandóan szivárgott tovább. Mindenféle hasznavehetetlen lim-lomot raktak ide, öreg asztalok, törött székek, öreg szalmazsákok, rozsdás edények heverték szanaszét. Gyakran jártunk ide hármasban s vigan pancsoltunk a néha térdig álló vízben! Az ablakok faspalétákkal voltak ellátva s az azoknak részein és repedésein beszűrődő fénysugarak titokzatosan világították meg a pincét. Ha a víz magasan állott, néha még „csónakáztunk“ is egy-egy teknőben s deszkával eveztünk — a „tengeren“ — mert annak neveztük el!

A pince végében a sok lim-lomból kis szigetet tákolunk össze, amelyet hasznavehetetlen szalmazsákkal, rongydarabokkal fedtünk be. „Robinson-szigeté“-nek neveztük el. Léccekkal is körültüzdeltük, hogy a „vadak“ támadása ellen védekezzünk, mert szentül hittük, hogy egyszer majd erre is rákerül a sor... Jó, kényelmesen elfértünk a szigeten s ha letelepedtünk rajta, előbb mindig óvatosan kikémleltük a vidéket, vajjon nem mutatkozik-e ellenség! Kezdetben nagy kedvvel csináltuk mindezt. Később, amikor a víz apadni kezdett, Zoltán elmaradt, majd mi is bucsut mondtunk a szigetnek és a tengernek.

Most ismét eszembe jutott a sziget! Lementem a pincébe s nagy örömmel állapítottam meg, hogy a víz újból magasan áll! Egy asztalt kerítettem, azután két rozoga széket használhatóvá tettem s újból kipróbáltam a csónakot. A szigetet is nagyjában rendbe hoztam s amikor ezzel készen voltam, kimentem a mezőre s nagy virágcsokrot kötöttem a sokszínű mezei virágból! Visszamentem a pincébe s egy törött fehér edénybe — amelynek egykor egészen más rendeltetése volt — tettem a csokrot s az asztalra állítottam. Hívtam Juliskát. Nem tudott betelni az örömtől, kis fitos orrát a virágok közé dugta, de amikor észrevette a „virágvázát“, szivből kacagott

s másnap már megkezdődött a tanítás. Juliskával jelbeszéd útján értettem meg magam s nyomban utánam jött, ha a jelet megadtam. Nagyon szigorú voltam s Juliska szépen haladt előre a tanulásban. „Tanítás“ után csevegtünk, vagy játszottunk. Juliska elragadó kis teremtés volt s gyakran hajtotta vállamra kis fejcskáját vagy megölelt s ilyenkor melegen lett vagy hideg borzongást éreztem. Marcsa nővéremet nagyon szerettem, de Juliska iránti vonzódásom más volt. Elhatároztam, hogy védekezni fogok e különös érzés ellen. Rideg és barátságtalan voltam Juliskával szemben. A tanítás után szó nélkül faképnél hagytam. Többször megisméltetem ezt, de egyszer csak megfogta kabátomat:

— Mi történt veled? — kérdezte szeliden — és rámnézett őzike tekintetével. — Miért vagy ily barátságtalan? Nem bántottalak!

— Nem is bántottál — mondtam zavartan, — de mennem kell!

— Itt maradsz! — kiáltott rám — és ha el akarsz menni, többé szóba sem állok veled s engem ugyan várhatsz!...

— Ezt nem teszed — szoltam ijedten, — különben akkor elhasalsz az iskolában.

— Bánom is én, de legalább mondd meg, mi bajod velem!

— Nem mondhatom.

Megölelt.

— Talán mégis megmondhatod — szolt és megcirogatta arcomat. — Akarom, hogy megmondod!

Könny szökött szemembe s Juliska riadtan bámult rám. Némán állt mellettem, majd leült s kezét az én kezembe tette. Hallgattunk mind a ketten. Végre megszólalt:

— Mennünk kell — és hallgatva lassan megindultunk.

Másnap hiába vártam. Füttyentettem kétszer-háromszor is, de Juliska nem jelentkezett. Harmadnapra azonban ismét eljött.— Ostoba fiu vagy! — szolt nevetve — és ha rögtön meg nem ígéred, hogy olyan leszel, mint régen, rád sem nézek ezentul. — Persze, hogy megígértem, s a tanulás újból folytatódott s játszottunk, de nehezen ment. Gyakran hirtelen elhallgattunk s szótlánul ültünk egymás mellett. Egyszer, amikor ismét magasan állt a víz a pincében, lehuzta cipőjét és harisnyáját, feltúrte szoknyácskáját s vigan lubickoltunk a vízben. Azután letelepedtünk a szigeten s lebontotta hosszú, szőke haját. Az elszáradt virágokból koszorút font hájára s a tiszta vízben kacérkodva, nézegette magát... Olyan volt, mint egy kis vizitündér...

— Szép leány vagy ám! — szóltam hozzá. — Azt hiszed? mondotta, s a hajával játszadozott. — De milyen szép vagy, azonkívül kedves és jó is és... és... — vágtam ki merészen — szeretlek is téged.

— Tudom, én is szeretlek téged — szólt nevetve. — De én nem úgy értettem. — Hát azután hogyan? — s kedvesen rámkacsintott. — Hát úgy, mint ahogy a vőlegény szereti menyasszonyát. — Elhallgatott s vér szökött arcába.

— Jaj, de buta vagy! Ha valakinek menyasszonya van, feleségül is kell venni...

— Hát én is azt akarom! — Ravaszksáson pislogatott felém. — Hát erről szó sem lehet, — szólt halkán, — mert.. mert te zsidó vagy és a papám azt mondta, hogy a zsidó nem ember!

— Hát ezt te sem hiszed! — kiáltottam föl. — Nézz rám, hát én nem olyan vagyok, mint a többi ember?

Rám nézett. — Persze, hogy olyan vagy! — s lehorgasz-totta fejcskékjét. — Azt mondtad, hogy te is szeretsz engem! — Igen! — válaszolta halkán. — Hát akkor! Ez a fő... Ha nagy leszek, majd feleségül veszek... — Jó! — szólt kur-tán. — Rendbe hozta ruháját, felhuzta cipőjét s rám nézett, mintha várt volna még valamit.

— Most pedig a menyasszonyom vagy! — kiáltottam boldogan. — Igen. — Akkor csókolj meg! — biztattam.

Megölelt s megcsókoltuk egymást. Azután lassan meg-indultunk...

A legközelebbi leckeórán ezt mondtam neki: — Szor-galmasan fogok tanulni s ha nagy leszek, majd érted jövök s te leszel a feleségem. Te pedig addig várni fogsz rám s nem fogsz engem elfeledni. — Nem foglak elfeledni... — mondotta halkán.

Ezentul minden ment tovább a rendes kerékvágásban. Zavartságom is eloszlott, de a harisnyáját nem huzta le többször s úgy viselkedett, mint a nagy lányok. Sokszor meg-nevettettem, mert ilyenkor kis gödröcskék jelentek meg kis arcán s ez nagyon tetszett nekem.

Fiatal boldogságunknak azonban csakhamar befelleg-zett. Zoltán újból rászánta magát s lejött a pincébe s nem hagyott békében. Nem tetszett neki, hogy Juliskával gyakran együtt vagyok s észrevettem, hogy anyjának is említést tett Juliskával való találkozásunkról, mert Müllerfyné ezentul gyakran ott lábatlankodott. Rémulten vettem észre egy na-pon, hogy a pincét lakattal bezárták! Ki voltunk üzve a pa-radicsomból!...

A tanítás végett ezentul Müllerfyékhez kellett mennem.

Zoltán miatt ugyan nem akartam odajárni, de Juliska addig könyörgött, amig engedtem s Zoltán megígérte testvérének, hogy békében hagy. A szalonnával való bosszantással azonban újra kezdte, amikor azt hitte, hogy nem veszik észre. Az óra alatt Müllerfyné is mindig benn üldögélt s szorgalmasan kötögette a harisnyákat. Juliska hozzánk sem jöhetett el s így nem volt alkalmunk titkunk megbeszélésére. Ezt a helyzetet nem bírtam el tovább s elhatároztam, hogy levélben öntöm ki szívemet.

Iskolafüzetemből kitépott lapra, irtam neki: „Kedves Juliska! Még mindig nagyon szeretlek, sokkal jobban, mint azelőtt, de nem találkozhatunk. Ne feledd el, hogy menyasszonyom vagy s ha Zoltán nem is akarja, mégis feleségül veszek, ha nagy leszek. A te hű Jóskád.“

Nagyon büszke voltam a levélre, borítékba tettem s lepecsételtem s megcimeztem: „Tekintetes Müllerfy Juliska kisasszonynak Kecskemét. Müllerfy-féle házban.“ A következő órán könyvébe csuszattam a levelet. Észrevette, elpirult s lopva anyjára tekintett, aki nem vett észre semmit...

Másnapra már válaszolt levelemre. Kezembe nyomta a levelet s alig vártam, hogy elolvashassam. „Kedves Jóska! Megkaptam leveledet s nagyon örültem neki. Egészséges vagyok s remélem, te is az vagy. Nem felejtettem el, hogy menyasszonyod vagyok. Irjál minél előbb, de ügyelj, nehogy mama észre vegyen valamit. A te hű Juliskád.“

Boldog és büszke voltam s nyomban választ irtam, amelyet ingem alá a szívem fölé rejtettem.

Másnap, amikor az iskolából hazajöttem, találkoztam Juliskával a kapu alatt. Rémulten vettem észre, hogy vörösre sirta szemeit s hangos zokogással futott el. Amikor hazaértem Róza nővérem fogadott — két pofonnal!

— Te taknyos! Te haszontalan kölyök — kiáltott rám s már vette is a porolót, amelyből egy szög állott ki. Ezzel vert meg és a szög felhasította homlokomat úgy, hogy a kiserkenő vér arcomba folyt. Nővérem megijedt, abbahagyta a verést, s vizes ruhával mosta a sebet. Sógorom éppen akkor jött haza. Müllerfyéktől mindent megtudott s ő is el akart püffölni. — Ne bántsd! — szólt hozzám nővérem — már elláttam a baját s ha még egyszer ilyesmire vetemedik, letöröm a derekát! — Én semmi rosszat nem csináltam! — kiáltottam elkeseredten. — Semmi rosszat? — kérdezte sógorom véstjósloán, — hát ez a levél micsoda? — s kihuzta zsebéből leveletem. — Hát ezt ki írta? — Ezt én irtam! De semmi rosszat nem követtem el. Juliska menyasszonyom s ha nagy leszek, feleségül veszem!

Sógorom és nővérem különös tekintettel néztek egymásra, azután magamra hagytak. Gyorsan összegöngyölgettem Juliska levelét s kis papírgombócot csináltam belőle, azután hirtelen lenyeltem. Majdnem a torkomon akadt. Sógorom ismét kijött:

— Te buta kölyök, meg ne halljam, hogy ilyen ostobaságra gondolsz. Nem is tudod, milyen bajt okoztál a butaságoddal. Müllerfyékkel a legjobb barátságban voltunk s most neked köszönhetem, hogy vége a barátságnak! Ezentul nem fogsz hozzájuk járni, Juliskával sem szabad beszélni, Zoltának pedig térj ki az utjából, mert meggyülik vele a bajod... Most pedig add ide Juliska levelét.

— Juliska nem irt levelet, — hazudtam. — De hisz megvallotta! — Én nem kaptam tőle levelet! — Rádadásul még hazudsz is! — s már kutatni kezdte zsebeimet. A Juliskának irt második levél ott volt még az ingem alatt. Behuztam mellemet s addig izegtem-mozogtam, míg a levél lecsuszott nadrágomba. Itt azután biztonságban volt...

Felemeltem két karomat s nyugodtan engedtem ingemet is végigtapogatni. Most iskolatáskámra került a sor. Sógorom dühös volt s amikor eredménytelenül befejezte a levél után való kutatást, hátba vágott... Sebemre nagy fekete tapaszt tettek s fejemet fehér kendővel kötötték be, úgy hogy kalapomat sem tudtam feltenni.

Másnap, amikor iskolába mentem s Juliska az ablakból megpillantott, keserves sirásba tört ki. A vele való barátságomnak befellegzett!

Az iskolában, mint mondtam, egyetlen barátom sem volt. Az osztályban nálam fiatalabb gyerekek jártak, akik nem akartak velem barátkozni. Egyedül lézengtem, mert még sógorom kis testvére, Guszti sem tartott velem. Későre született fia volt ez egy öreg házaspárnak, kissé elkényszeredett sovány fiucska. Kezdetben barátkozni akartam vele, de vidám természetem nem volt inyére s csakhamar elhidegettünk egymástól. Szülei künn laktak a Mária-városban, a parasztok között. Apjának mézárszéke volt, amelyet átadott fiának — sógoromnak — s csendes visszavonultságban éldégt. Felesége törékeny asszonyka volt, csodálatos, gyermekies kék szemekkel. Jó hatvanas évében is fiatalosnak látszott. Állandóan parasztgunyában járt, fején kendőt viselt, amelyet álla alatt kötött össze. Jóízűen, parasztias kiejtéssel beszélt magyarul s csodálatosan tipikus példánya volt a parasztasszonnyá vedlett zsidónőnek. Vajszive volt s mindenki imádtá. Ha a szomszéd parasztasszonyoknak gyermekük született, vagy akármilyen nevezetes esemény adta elő magát, már

jöttek a „nagyamamá“-hoz, aki minden bajt eligazított. A nevére már nem is emlékszem. Naponta bejött a városba s zsebében mindig volt valami nyalánkság, amelyet szétozstogattott az unokák vagy a gyermekek között. Gyakran nagy csapat gyerek kísérte az utcán s a „nagyamama“ mindegyiknek juttatott egy kis édességet. Engem is nagyon szeretett s gyakran kimentem hozzá. Az udvarukon mindenféle állat lábatlankodott: tehén, juh, kecske, nyul és a szárnyasok megszámlálhatatlan sokasága. Ezek között azután kedvemre elszórakozhattam, de különösen a „Bundás“ kutyával kötöttem nagy barátságot. Ha észrevett, rámugrott örömeiben, arcom, kezem nyalta s ha befutottam a szobába, oda is utánam szaladt. Guszti savanyu arccal nézte hancurozásomat, mert soha sem játszott, az öregek azonban annál többet mulattak mókáimon. Különösen sokat kacagtak a kecskebakkal való „párviadalomon“, amikor én is elkezdtem „mekegni“ s magam ellen ingereltem.

Mindig finom ozsonnát kaptam náluk, friss tejet, vajaskenyeret s tejfölt, gyakran ráadásul omlós kuglófot. „Nagyamamá“-nak a szive repesett örömeiben, ha látta, hogy jóízűen zabálunk s egy morzsányi sem, maradt az asztalon... Guszti immel-ámmal evett s rossz szemmel nézte, ha szülei tömték belém a finom falatokat s irigység fogta el ilyenkor. Egyszer, amikor tejes köcsögöt tettek elém ozsonnára s javában falatoztam, egész állatsereglett csődült körém. Bundás is ott lebzelt, mert tudta, hogy neki is juttatok egy-egy falatot, de a kacsák, ludak és csirkék sem hiába várakoztak. Guszti irigykedve sandított felém. Hirtelen kikapta kezemből a vajaskenyeret s Bundásnak dobta, amely pillanatok alatt lenyelte... Dühömben a nagyamamát hívtam. Guszti még jobban felbőszült s piszkos kezét egészen a köcsög fenekéig beledugta, mire én az egész köcsög tejet nyakába öntöttem.

Orditani kezdett. Nagyamama letörülte arcáról a tejet s becéző szavakkal igyekezett kiengesztelni, de Guszti még jobban ordított:

— Ki fogom dobni a Jóskát, ha még egyszer ide merészel jönni és elmegyek hazulról, aztán kereshetnek.

Nagyamama — mi sem természetesebb — kénytelen volt pártját fogni s korholni kezdett: — Te voltál a bűnös, Guszti csak tréfált veled!

Guszti tovább lármázott. — Ha még egyszer beteszi a lábát, beleköpök a tejes köcsögébe s azután kikaparom a szemét!

Nagyamama most kettőnk közé állott. — Nem röstellitek magatokat! Rokonok vagytok s úgy viselkedtek, mintha ellen-

ségek lennétek. Ugy-e szereted Gusztit? — fordult hozzám békéltetően. — Eszemben sincs! — vágtam ki dühösen s kifordultam az udvarról.

Életemnek ezt a derűs, kis szigetét is elveszítettem tehát, mert elhatároztam, hogy nem megyek többé hozzájuk. Keservesen állapítottam meg, hogy Guszti még gonoszabb volt a Zoltánnál is!

Zoltánnal ezentul már ritkán akadtam össze. Naponta együtt ment Juliskával az iskolába s ha véletlenül én is ugyanakkor indultam el hazulról, nyomban átvágtam az utca másik oldalára. Gyakran csufondáros szavakat kiabált ilyenkor, vagy kis kavicsdarabokat hajigált felém, de én rá se hederítettem. Juliskával nagy ritkán válthattam egy-egy megértő tekintetet, mert Zoltán állandóan résen volt s minden mozdulatomat figyelte. Egy reggel, amikor a rendes időnél valamivel korábban indultam el hazulról, s már jó darabig bandukoltam, váratlanul lépéseket hallok mögöttem. Megfordulok. Juliska volt. Lehajtott fejjel haladt el mellettem s alig ocsudok föl meglepetésemből, Zoltán állt meg előttem. — Most meg vagy, jó madár! — kiáltott rám, megragadta kabátomat.

— Hagyj békém! — szóltam nyugodtan. — Nem bántotalak!

— Megsértetted a nővéremet, te disznó zsidó — ordított rám s fejbe vágott. Visszalöktem, úgy, hogy megtántorodott, de újból rám támadt. Kis ideig kelletlen-kénytelen védekeztem, de azután felforrt bennem a Makkabeus vér s isszonyu düh fogott el. Lekaptam nehéz iskolatáskámat, két kézre fogtam s ahol értem, püfföltem szörnyü erővel. Csak úgy zuhogott fején, hátán az ütés s pár pillanat mulva lábam elé bukott. Fel-tápáskodott s még vadabb erővel rontott rám. Én sem hagytam magam s az ütések mint jégeső zuhogtak rajta. Térdre bukott s torka szakadtából kezdett ordítani. — Megöl! Meggyilkol! — azután felemelkedett nagynehezen s elszaladt. Utána eredtem, elfogtam s két öklömmel ütöttem.

— Most megkaptad a magadét! — kiáltottam utána. Viszszamentem Juliskához, aki remegve állt egy helyben. — Ne haragudj Juliska — kérleltem — de láthatad, hogy megint ő kezdte...

Rám nézett s szemében különös fény villant meg. — Mi-lyen erős vagy! Nem is tudtam!... A nagy és erős Góliát megfutamodott a kis Dávid elől! — mondotta s hangos kacagásba tört ki. — Azt hiszem, örökre elment a kedve, hogy veled még egyszer kikezdjen!

— El is várom tőle! — szóltam nagy büszkén. — Most pedig menjünk, mert ha együtt látnak bennünket, megint lesz hadd

el hadd! Te mész a gyaloguton, én meg a kocsin, úgy senki sem foghatja ránk, hogy együtt mentünk, de azért egy-egy szót válthatunk egymással. Most pedig mondd meg, hogy szeretsz-e még?

— Jobban, mint azelőtt — mondotta. — Nézz rám! — szoltam hozzá. — Én most balkezemet a szivemre teszem, tedd te is... Így, most rendben van! Ez lesz a jelünk a jövőben... Akárhol is találkozunk, te mindig megadod e jelt s ebből tudni fogom, hogy hü maradtál hozzám. Isten veled, Juliska. Siesünk, mert elkésünk!

Ugy is történt: ha valahol találkoztunk, Juliska nyomban szívére tette balkezét, amit én persze viszonztam. Pompás dolog volt!... És nem vette észre senki...

Szomorú, magányos napok köszöntöttek reám. Müllerfyékhez nem járhattam s a Mária-városba sem akartam menni. Guszti néha eljött hozzánk s békülni akart velem, de én büszkén visszautasítottam. Bosszúból tücskét-bogarat hazudott rólam anyjának. Ezért azután elpáholtam egyszer s ezzel megszakadt közöttünk minden érintkezés. Egyedül csatangoltam a városban s ha szerét ejthettem, be-betekintettem a templomokba. Nagyon tetszettek ezek a templomok, különösen a nagy, szent képekben szerettem gyönyörködni.

Akkoriban restaurálták a Szent Háromságszobrát, amelyet állványokkal vettek körül. Fenn az állványokon dolgoztak éppen s a főalak már elkészült s szép világossárga színben ragyogott, míg a mellékalakok még szürkék és piszkosak voltak. Az Isten-Atyának hosszú szakálla volt s nagyon tetszett, fejét háromszög diszítette, ami be volt aranyozva. Mellette ült Jézus, csaknem meztelen testtel s kezében keresztet tartott. Feje fölött fehér galamb lebegett s bearanyozott nagy sugarak vették körül. Csodaszépnek tűnt fel előttem a szobor s gyakran órákig gyönyörködtem benne s néztem, amint a művészek, — mert annak hittem — dolgoztak rajta.

— Nehéz mesterség lehet ez! — gondoltam magamban, — sokkal nehezebb, mint a rajz, amit az iskolában tanultunk. Meg kell említenem, hogy a legjobb rajzoló voltam az iskolában. Eszembe jutott valami. Amikor legutoljára az épülő zsinagóga mellett elhaladtam, néhány nagyobb gipszdarab hullott le. Oda mentem és felszedtem egy darabot a gipszhulladékból. Próbáltam zsebkésemmel faragni. Puha volt, mint a kréta. Ezzel már kezdek valamit — gondoltam magamban. — Elmentem a főtéren levő pipaüzletbe, amelynek kirakatában gyönyörű faragású tajtékpipák voltak kitéve. Az egyikben egy turbános török feje volt látható, ez különösen tetszett nekem! Jól szemügyre vettem s magamban hozzá fogtam a munká-

hoz! A magammal hozott gipszdarabból lefaragtam a fölösleges részeket s azután a törököt kezdtem nagyjában kifaragni. Ceruzával előbb rárajzoltam a fej profilját s késemmel óvatosan utána faragtam. Javában dolgoztam, amikor a kereskedő kijött üzletéből s figyelmesen nézte munkámat.

— Nem megy az oly könnyen, mint ahogy hiszed s örülj, hogy nem kell vele vesződnöd! — szolt a kereskedő. — Ne is gondolj arra, hogy ilyesmiből meg lehet manapság élni s ha trafikom nem lenne, éhen veszhetnék családommal együtt!... Most pedig söpörd össze szépen ezt a szemetet, különben üstöködnél fogva tanitlak mósresre! — s már hozta is a seprüt az üzletből. — Most pedig lódulj, mert ha még egyszer az üzletem előtt szemetelsz, letöröm a derekadat!

— Hát ez bizony nem nagyon biztató kezdet — gondoltam magamban s sietve távoztam.

A goromba boltos azonban nem akadályozhatott meg abban, hogy megálljak, ahányszor csak alkalom kínálkozott rá, üzlete kirakata előtt s jól fejembe véstem a török alakját! Nyolc napig furtam, faragtam otthon a gipszen, amig elkészültem első alkotásommal. A fehér gipsz azonban piszkos lett kezemtől s hogy megtisztítsam, vízbe mártottam. A piszok ugyan nem jött le róla, de a gipsz nedves és ragadós lett.

— Ezen is tudok segíteni — gondoltam magamban. — Fogtam a törökömet s bedugtam a konyhában levő tűzhely izzó paraszsa közé. Fehér gőz szállt föl a török fejéből, amely csakhamar izzóvörös lett. Szörnyen szép lett! Ilyenek lehetnek a sok bünösök, akiket a pokolban megégetnek! Hirtelen hangos pattanás hallatszott s a török feje ezer darabra hullott. Nyolc napig hiába dolgoztam s gyönyörű alkotásomat elvitte a tűz ördöge...

Bosszankodtam és abbahagytam a „szobrászművészetet“, de pár nap múlva ismét felébredt bennem az alkotás vágya s újabb gipszdarabot kerítettem. Néhány nap múlva valóban el is készültem vele. Nagyon büszke voltam művemre, amelyet nővéremnek is megmutattam. — Ilyen hiábavaló ostobasággal töltöd az idődet — jegyezte meg — menj be inkább a szobába s ringasd a kis Miksa bölcsőjét. — Busan haliagtam be, zsebre dugtam a törökfejet s nagyon haragudtam, amiért nővérem ily ridegen intézte el művészi hajlamomat! Akkor még nem is sejtettem, hogy életem folyamán sok ilyen „elintézés“-ben lesz részem.

Tovább folytattam céltalan csatangolásomat a városban. Zsebemet mindig teletömtem gipszdarabokkal s ha módját ejthettem, szüntelen farigcsáltam belőlük mindenféle emberi és

állati fejeket. Hja, véremmé vált a „művészet“. Különösen török fejeket faragtam ki nagy buzgalommal, ám rajzoló hajlamom is felbuzdult bennem: telerajzoltam a házak kapuit, de a háztulajdonosok nem szerethették a művészetet, mert másnapra rendesen lemosták alkotásaimat! Rajtam azonban nem lehetett kifogni, újból telerajzoltam a kapukat... Javában rajzolgattam az egyik kapun, amikor a házból hatalmas termetű ember jött ki, fején szépen himzett hálósapka volt, amelyről bojt lógott le. Pár pillanat alatt kétszeres életnagyságu török fej ékeskedett a kapun, — ilyen szépet sem rajzoltam még. Önérzetesen fordultam bámulóm felé. — Szép? Mi? — kérdeztem tőle. — Készen vagy, barátocskám? — kérdezte leplezett gunnyal. Fejemmel igent intettem. — Nesze a jutalmad — mondotta — s öklével szájonvágott — és ha mégegyszer idetolod a pofádat, letöröm a derekadat! — Vér buggyant ki számból s futásnak eredtem. Különös, gondoltam magamban. Ez a goromba fráter alighanem rokona lehet a pipakereskedőnek, semmi érzékük művészet iránt!

Csakhamar meggyőződtem, hogy a többi háztulajdonos sem tiszteli művészi hajlamomat. Ezt a meggyőződésemet számos kék folt és ütlegelés árán szereztem!... Művészi tevékenységemet tehát félbe kellett szakítanom. Ismét a tétlen csatangolásra adtam magam s gyakran elmentem a kollégium mellé. Ezt a hatalmas épületet hátulról hosszú, magas fal zárta el a külvilágtól. Girbe-görbe kis utca vezetett a fal hatalmas kapujáig. Az utcában zsidó boltok sorakoztak egymás mellett.

A kis utca vége a gyümölcsös kofák piacába torkollott. Ha a kollégium kapuja nyitva volt, szabad kilátás nyílt az udvarra, ahol mindenféle tornaszer volt felhalmozva: hatalmas létrák, korlátok, nyújtók, bakok állottak egymás mellett. Gyakran elbámultam, amikor a tanulók fűgén és vidáman végezték tornagyakorlataikat. Sokszor elfogott a vágy, vajha én is közöttük lehetnék! Erre azonban álmomban sem gondolhattam, így hát be kellett érni a néző szerepével. Szentül hittem, hogy mindezt én is meg tudnám csinálni. Nem bírtam ellentálni a kísértésnek s egy alkalommal, amikor senki sem tartózkodott az udvarban, beosontam. Egy-kettőre megpróbálkoztam a tornagyakorlatokkal. A nyújtót nem érttem el, túl magas volt, hiába ugráltam, végre felkapaszkodtam a pilléren és ott lógtam most ügyetlenül a két karomon. Azután megembereltem magam s elkezdtem forogni, megint megint forogni s végre megcsináltam a karforgást.

Ez aztán a pompás mulatság! — gondoltam magamban s elkezdtem ismét forogni. Hirtelen szédülés fogott el s

lepottyantam. Tehetetlenül üdögéltem, kábult fejjel s nagyokat nyeltem, mert nyelvemet is megharaptam. Amikor végre feltápászkodtam, egy fiu állt előttem s kárörvendő, gunyos arccal nézett rám. — Ez nem ilyen takonypócoknak való, öcsém! — mondotta. Magamkorabeli fiu volt, de nálam kisebb, széles arca tele volt szeplővel, szürke apró szemei, széles verébszája volt, s oldalt fésült sárga haja mint söрте földte be fejét. Tulhosszu, hátul több foltal ellátott pepitanadrág volt rajta, a cipője rongyos volt. Barna kabátján is sok színes folt tarkállott. Inget nem láttam rajta, de meztelen nyakán széles, selyem női nyakkendő volt csokorra kötve, arca meg kezei tele voltak még be nem gyógyult sebhelyekkel.

— Te vagy a takonypóc! — szóltam önérzetesen. Harcra készen néztünk jó ideig farkasszemet.

— Most pedig lódulj innen! — mondotta végre, — mert itt csak a kollégiumbeli diákoknak szabad tornászni.

— Amint látom, te sem vagy kollégiumbeli! — jegyeztem meg gunyosan.

— Igazad van, de a pedellus, a Péter bácsi rokonom s megengedte, hogy tornázhassak, amikor csak kedvem tartja. Most pedig lódulj!

— Eszembe sincs!

— Nem?! Majd mindjárt eszedbe juttatom! — s megfogta karomat.

— Eressz el, különben megkeserülöd! Veled még elbá-nok, kis fiacskám.

— Majd elválik, — kiáltotta — s hirtelen eldobta kabátját. Valóban nem volt rajta ing s testét kék-zöld foltok borították.

— Na most rajta, öcsém! — Én is ledobtam kabátomat s pár pillanatig mint harci felekhez illik, egymással farkasszemet néztünk. Azután megkezdődött a hadd el hadd! Erős fickó volt, akivel nem lehetett egy-kettőre elbánni! Azonban mégis sikerült őt földre teperni, itt tovább folyt a birkózás s ziháló tüdővel, néma dühvel igyekezett mindegyik fél a másikat harcképtelenné tenni. Végre minden erőmet összeszedve, sikerült őt magam alá nyomni s mellére térdepeltem. — Na öcsém! — szóltam zihálva — beismered, hogy alul maradtál?

— Eszembe sincs! — hörögte s megpróbálkozott alólam kimászni.

— Ha megmoccansz, beverem az orrodát — szóltam dühvel.

Lehunyta szemét. — Most szerencséd volt, de legközelebb visszaadom a kölcsönt — mondotta megadóan.

Most hasára ültem és egy darabig némán néztünk egymásra.

— Mondok neked valamit — szóltam hozzá a győztes önrzetével, — erős kölyök vagy, de én még erősebb vagyok, de nem bántottalak s tulajdonképen te sem bántottál engem. Azt ajánlom, béküljünk ki. Akarod?

Felkeltünk, leráztuk magunkról a port és piszkot, felhuztuk kabátunkat s kezet nyujtottunk egymásnak.

— Mi a neved? — kérdeztem tőle, — Jancsi! — Én meg Jóska vagyok. De hol kaptad azt a sok kék-zöld foltot a testeden? — Otthon. — Otthon? — kérdeztem csodálkozva. — Mi az apád? — Napszámos s anyám meg mosni jár. Az apám minden keresetét elissza, a pálinkát különösen nagyon szereti s rendesen részegen jön haza. Most már az anyám is iszik. Ha haza jön, elveri az apám, de ha ő nincs otthon, én kapok ki helyette. Ha pedig mindketten otthon vannak, akkor először egymásnak esnek, utána pedig ismét csak engem vernek el. Volt egy kis leánytestvérem is, apám őt is állandóan ütötte-verte, szegény csakhamar bele is pusztult.

Szomoruan néztem legujabb barátomra. De hát miért tőröd ezt a sok verést? — kérdeztem tőle.

Jancsi csodálkozva nézett rám. — Hát mégis csak a szüelim! — mondotta vállvonogatva.

— Már rég megszöktem volna hazulról! — kiáltottam fel.

— De hát hova bujdossak? Nincs senkim, ha csak a Péter bácsi nem! Amikor kis testvérkém meghalt, magához akart venni, de felesége ellenezte, mert nekik is sok gyerekük van. Meg kell várni, amíg nagy leszek, akkor talán segíthetek magamon...

— Addig azonban téged is agyon vernek.

— Oh nem! Már kitaláltam a módját — mondotta ravasz pillantással. — Amikor mind a ketten rám támadnak, ordítani kezdek, pedig még nem is nagyon fáj s akkor meghökkennek s abbahagyják... Vagy az ágy alá mászom, ahonnét ki nem jövök egyhamar!

— Na finom apád meg anyád van neked! — jegyeztem meg.

— Az anyám szeret engem, mert amikor reggelenként elmegy hazulról, mindig az ágyam szélére ül s csókolgat, meg sebeimet gyógyitgatja s nem ő az oka, hogy apám rossz ember lett. Én is szeretem az anyámat s nem is akarok tőle megszökni, mert nagyon busulna utánam.

Nagyon szivemre vettem Jancsi sorsát.

— Jó szived van s meglásd, milyen jó barátok leszünk — szóltam elfogultan. — Hányadik osztályba jársz — kérdeztem.

— Az elsőbe — mondotta zavartan.

— Az elsőbe? Hisz annyi idősz lehetsz, mint én s így a

negyedikbe kellene járnod — kiáltottam fel csodálkozva. — Az ám, de mindig megbuktam, a tanító ur azt mondta, hogy olyan buta vagyok, mint a tők.

— Ezt már nem hiszem. — Kiszedtem könyveimet iskolatáskámból. — Majd mindjárt elvállik, hogy mit tudsz. Olvass csak valamit. — Jancsi kezébe vette a könyvet s nyomban vissza is adta. — Ebből én nem tudok, mert ez a nagy fiuknak való könyv, de az enyémből már jól tudom a betűket olvasni! Ha eljössz hozzánk, majd olvasok belőle.

Elindultunk. Nyomorúságos, rozoga házak között ballagtunk. Egy ütött-kopott kis házikó előtt megálltunk. Afféle pajta volt ez inkább, amelynek tetején bekandikálhatott az Isten kék ege, alig volt rajta néhány zszindely. A kapuajtó hiányzott, csak az ajtófélfa volt meg. Kis konyhába jutottunk be, — ha ugyan annak lehet nevezni, — amelyben rozsdás kis vaskályha állott. A „szoba“ elég tágas volt, de egyetlen ablakán csak egy ép ablaküveg volt, a többi helye papírral volt beragasztva. A fal mellett két rozoga ágy állott, amelyből piszkos, elnyütt szalmazsák látszott. Az ajtófélfába vert vaszegeken néhány rongyos ruha lógott.

Jancsi előkotorászta könyvét az asztal fiókjából s fennhangon, de nagyon vontatottan betűzni kezdett, mint a kisgyerekek s ujját le nem vette a betűkről:

a . . . b . . . ab . . . i . . . i . . .
n . . . in . . . r . . . i . . .

Két betűvel még csak megbirkózott valahogy, de hárommal már sehogy sem ment...

— Na iszen, ezt sem kanállal szedted magadba — mondtam kissé fölényesen. — Most pedig mutasd meg mit tudsz a számtanból.

Ezzel azonban már teljes hadilábon állt Jancsi barátom. Fogalma sem volt az egyszer-egyről s csak tizig tudott számolni — ujjai segítségével.

— Hát bizony nagyon buta gyerek vagy — mondtam.

— A tanító ur is mindig ezt hajtogatja — mondotta buta mosollyal.

— Pedig olvasni, írni és számolni még a legbutább embernek is kell tudni, te pedig nem vagy annyira buta, mint ahogy tettetted! Hát tudod mit Jancsi, én majd segítek néked a tanulásban. Fél órával az iskolaidő előtt minden nap eljövök hozzád.

— Hát erről szó sem lehet, mert nem érek rá!

— Ugyan mi dolgod van ilyen korán reggel?

— Minden reggel a piacra kell mennem s segítek az asz-

szonyoknak a kosarakat, meg a szatyorokat hazacipelni, amiért néhány krajcárt kapok tőlük. Ezen azután veszek valami enni valót, mert itthon csak este kapok enni, de ezt sem minden nap.

— Hát akkor délben fogunk tanulni s azután tornázni fogunk.

— Nem bánom — egyezett bele Jancsi barátom.

Igy is történt. Jancsi nagyszerűen tornászott s oly ügyesen mászott a rudakon s ugrott, mint a majom. Én sem voltam ügyetlen, de ebben mindig lefőzött, amire azután nagyon büszke is volt.

A tanulással azonban nem sokra mentem vele. Amit ma sikerült fejébe verni, másnapra már elfeledte. Végre felhagytam minden reménnyel . . .

— Igaza volt a tanítódnak, — mondtam kissé bosszusan. — Buta vagy, mint a tők!

Barátságunkat azonban ez nem zavarta meg s kóborlásomon mindig velem tartott. Gyakran megvárattott s ilyenkor zsebei tele voltak izletes gyümölcessel, amelyet a kertekben lopott.

— Egyszer mégis nyakon csipnek majd s dutyiba dugnak! — szoltam hozzá.

Vállát vonogatta.

— Amire a csősz észre vesz, én már árkon-bokron tul vagyok. A multkor egy érett barackkal éppen az orrán találtam . . . Sokszor estig nem kapok otthon enni s a piacon is hiába várok az asszonyokra, ilyenkor bizony felkopna az állam, ha nem segitenék magamon! . . . A parasztok mind gazdagok s annyi gyümölcsük terem, hogy a felét sem tudják eladni, hát nem mindegy, hogy én eszem-e meg, vagy a disznókkal etetik meg!

— Ebben igazad van, de a disznók is a parasztoké.

— Könnyen beszélsz, annyit zabálhatsz, amennyi csak beléd fér! . . . — szolt dühösen. Igaza volt . . .

Néhanapján a templomokba is betértünk s a szép képekben gyönyörködtem. Jancsi észre se vette eddig.

— Te már annyiszor voltál itt s még sem vetted észre ezeket a szép képeket! — szoltam csodálkozva.

Vállát huzogatta.

— Mi van azokon csodálni való?

— Hát miért jársz a templomba? — kérdeztem tőle.

— A templomba mindenkinek muszáj járnai. A tanító ur is mindig ezt hajtogatja. Édesanyám is jár templomba, meg a többi fiuk is . . .

— Hiszel az Istenben?

Jancsi elgondolkozott.

— Amikor a templomban vagyok, de ha már kijöttem, nem gondolok rá . . .

Amikor egyszer a templom előtti befestett reliefeket nézegettük, megkértem, mondja meg, mit ábrázolnak azok.

— Te keresztény vagy s tudnod kell!

— Véletlenül tudom is, mert a tanító ur a multkoriban az egész osztállyal ide jött . . . Ez itt a pokol . . . amelyben a bűnösöket mind megégetik . . . Ezek a vörös micsodák a lángok, az ott a nagy kövér hassal és kopasz fejjel pedig egy szerzetes . . .

— Hogy mondhatasz ilyet, hisz a szerzetesek szentéletű emberek s nem juthatnak a pokolba! . . .

— Nem tudom, de a tanító ur így mondotta el . . .

— Azután tudod-e, hogy ezeknek az embereknek itt a képeken miért nincs orruk?

— Leharapta az ördög.

— De hisz az ördögöknek sincs orruk?

— Hát egyik a másikat harapja le, ha nagyon éhesek . . .

— A másik oldalon, amelyik a paradicsomot ábrázolja, az embereknek és angyaloknak szintén nincs orruk. Ebbe a paradicsomba az ördögnek még a lábukat sem szabad betenni, itt tehát nem haraphatták le az emberek orrát! Mit gondolsz hát, ez miért van így?

Jancsi buta szemekkel bámult rám.

— Ezt már magam sem tudom, mert ezt még a tanító ur sem magyarázta meg.

Nem tudtuk megoldani a rejtélyt s most a Szentháromság-szoborhoz indultunk. Csaknem teljesen készen volt már a szobor s az állványokat is lebontották körülötte. Az alul álló szenteket is rendbehozták már, aranyos dicsfény övezte fejüket. Hárman dolgoztak a szobron, egy öregebb és egy fiatalabb ember. Az öreg vésővel és kalapáccsal dolgozott s folyton fujta a lehulló köport. Közbe pedig a „Schneider Fáni“ nótát füttyülte. Vörös Krisztus-szakála s bezuzott orra volt. Báméskodva álltam meg, a szobor előtt. Jancsi ismét eltűnt mellőlem.

— Ahá, ismét itt vagy! — szólt az öreg, amikor megpillantott. — Onnan felülről szemmel tartottalak mindig, amikor órák hosszat szájátatva báméskodtál. Azután tetszik neked ez a munka?

— Meghiszem! . . . Ez bizony nekem is tetszik s kedvem volna hozzá . . .

— No, ne mondd! Te kis tökmag. Hát ehhez tehetség is kell, öcskös, az pedig nem minden fán terem ám!

— Már én is megpróbálkoztam ilyesmivel!

Kivettem zsebemből egy tücsökfejet, amelyet mindig magamnál hordtam.

Kezébe vette, jobbra-balra forgatta.

— Nézd már ezt a kölyket, mit fabrikált!

— Első munkám, — mondtam szerényen.

— Meg is látszik, — jegyezte meg nevetve. — Hát valamit konyitsz hozzá, de ez még nem elég ám . . . Nesze, fogd ezt a kriglit, meg ezt a pénzt s menj el a korcsmába s hozz nekem egy „spritzer“-t, ehhez van talán talentumod! Ami visszajár, az a tied.

Éppen indulni akartam, amikor az öreg hirtelen lecsapta a vésőt meg a kalapácsot s a közelben álló Jancsira támadt. Ez menekülni próbált, de az öreg nyakon csipte s már cipelte is magával az állványok közé.

— Most megkapod a magadét, te gazfickó, te bitang, — s már püffölte is a barátomat, aki, mint a sakál, úgy ordított.

— Csak ordíts, te csirkefogó, te tolvaj, majd adok én neked a pénzemmel megszökni!

— Nem szöktem meg! — ordított Jancsi.

— Nem? Hát a kriglit hova tetted?

— Eltörött utközben — mondotta sirva a fiu — s nem mertem visszajönni!

— Talán az ezüst hatost is eltörted, te finom madár?

— Virstlit vettem érte, mert nagyon éhes voltam és már ugyis mindegy volt!

A mester felkacagott s elengedte.

— Most pedig lódulj, mert ha mégegyszer ide tolod a po-fádat, ellátom a bajodat.

Jancsi elszaladt, azután megállott s kiöltötte nyelvét, majd megfordult s felemelte hosszú kabátját. A mester még jobban nevetett.

— Most pedig siess a borért, de nehogy te is úgy jársz, mint a barátod!

Amikor megérkeztem a spritzerrel, így szólt:

— Jól van! Már látom, hogy van talentumod a szobrászathoz!

Amikor a negyedik „spritzerrel“ tértem vissza, ezt monddta:

— Mára elég volt . . . Hát tudod, öcskös, a sok kőportól kiszárad az ember torka s valamivel csak nedvesíteni kell, különben egy-kettőre elvisz az ördög . . . Hát derék fickó vagy s még viheted valamire s ha kikerülsz az iskolából s kedved van hozzá, kitanulhatod nálam a mesterséget. Henschnek hivnak, a műhelyem Pesten van, a „Josefstadt“-ban, a „Bräu-meister-Gasse“-ben. Könnyen oda találsz . . .

Amig a Szentháromság elkészült, még számtalanszor kellett a mesternek talentumomat bebizonyítani és a négykrajcárok felszaporodtak zsebemben.

Amikor Jancsival ismét találkoztam, szemrehányást tettem neki csalásaiért.

— Ha már eltörted a kriglit, legalább a pénzt vitted volna vissza!

— De hisz a kriglit sem törtem össze, — szólt nevetve.

— Annál rosszabb. Tehát még hazudtál is! A kriglivel mit csináltál?

— Az anyámnak adtam, mert megelőző este az utolsó poharunkat vágta fejéhez az apám s nagyon sirt, hogy eltörött. Nem volt több pohár a házunkban, hát azt gondoltam, elviszem ezt az anyámnak, mert jó vastag és nem egykönnyen törik, ha egymás fejéhez vágják! A pénzt is neki adtam s azon pálinkát vettem, végül pedig úgy elverték, mint máskor.

— Hát ilyet mégsem szabad elkövetni! A gyümölcsest még csak megjárja, de amit a mesterrel tettél, bűn. Gondolj Istenre, aki megbünteti az emberi vétkeket!

— Éppen úgy beszélsz, mint a hittantanárunk, vagy valami szentféle! Könnyű neked! Nálunk nem úgy van, mint nálatok, különben is nem magamért, hanem az anyámért tettem! Mi közöd hozzá! Ha nem tetszik, majd nem állsz velem szóba . . .

Nem is mentem többé hozzájuk, de a tornánál naponta találkoztunk. Egyszer csak elmaradt s hiába vártam. Lakásukra mentem. A földre vetett szalmazsákon feküdt s anyja hideg borogatásokat rakott rá. Amikor beléptem, anyja kiment a konyhába.

— Mi történt veled? — kérdeztem.

— Semmi! — mondotta morogva. — Nem tudtam felkelni, mert az apám nagyon ellátta a bajomat. Vasárnap történt, ilyenkor több ideje is van a verekedésre s csaknem agyonvágta az anyámat s meg is tette volna, de én közbe vettem magamat. A vége azt lett, hogy agyba-főbe vert.

— Máskor ilyenkor az ágy alá bujpsz, miért nem bujtál most is?

— Ezt te nem érted! Az ágy alá csak akkor bujhatok, ha mind a ketten rám támadnak és ha most is az ágy alá bujtam volna, agyonverte volna az anyámat. Most pedig mehetsz, holnap majd találkozunk a tornánál . . .

Másnap valóban meg is jelent Jancsi, de a fájdmaktól alig birt mozogni. Nagyon megsínylette ezt a vasárnapi verést, mert attól kezdve nem volt oly fürge és kitartó. Veszekedő ter-

mészetü lett s mindig belém akart kötni, ami elől én rendesen kitértem . . . Éreztem, hogy barátságunk vége felé jár.

Egyszer, vasárnap, amikor házuk előtt elhaladtam, rettenetes ordítást hallok. A ház kapujában egy ember pipázott egykedvűen.

— Miért türik, hogy ezt a szegény fiut állandóan verik a szülei? — kérdeztem tőle.

— Megszoktuk mi már ezt, öcsém, s nem is igen halljuk, hogy ordít! — mondotta nevetve.

— A vége az lesz, hogy agyonütik a szegény Jancsit.

— Hát aztán! Rossz pénz nem vész el!

Velőtrázó ordítás hallatszott s összereztem. A pipásember is megdöbönt, kivette a pipát szájából s úgy hallgatózott. A földön nagy kődarab hevert lábamnál. Felkaptam s teljes erőből belevágtam a még épségben maradt ablaküvegbe.

Benn néma csönd lett.

— Ezt jól kifundáltad, — nevetett a pipásember.

Nem vártam be az eseményeket, hanem elszaladtam. Messziről tekintgettem vissza s láttam, hogy a kis viskó előtt egész sereg ember hadonász. A pipás arra felé mutatott, amerre én elfutottam, mire újból futásnak eredtem. Azután megálltam, mert észrevettem ám, hogy Jancsi szalad utánam. Utol is ért.

— Miért tetted ezt? — kérdezte.

— Hát nem tudod? Rajtad akartam segíteni!

— Rajtam akartál segíteni? — kiáltott fel gunyosan. — Na várj, majd segíték én rajtad! — s öklével arcomba csapott. — Most már prédikálhatsz nekem. Nesze még egy! Te disznó zsidó! — s ütlegetni kezdett.

Alig-alig védekeztem, bár tudtam, hogy erősebb vagyok. Szivem táján különös fájdalmat éreztem s könnyezni kezdtem. De nem a verés miatt . . .

Azután elkullogtam. Most már Jancsit is elveszítettem, mint barátomat s ismét magam maradtam. Később megpróbálkozott a barátságot felujítani, de én kitértem utjából. Egyedül csatangoltam ismét s honvágyat éreztem. Látni szerettem volna anyámat, Marcsát s különösen a kis Sándorkát, de a többiek után is vágyódtam. Éjszakákon fel-felriadtam álomból s sirni kezdtem, amire a kicsi is elkezdett sirni a bölcsőben. Annyira megszokta, hogy elringassam, hogy anélkül már aludni sem tudott. Gyakran karomba vettem s ilyenkor nyakam köré fonta sovány két karocskáját s mellekre hajtotta kis fejét. Lassacskán én is megszerettem őt, de a sok éjjelezés nagyon kifárasztott.

Zoltán messze elkerült s csak távolból fenyegetett két ök-

lével. Juliskát is ritkán láttam. Néhanapján megjelent az ablakban s szívére tette kezét s rámnézett bánatos szép szemével . . .

Az iskolai vizsgán jó osztályzatot kaptam, a héberből pedig külön megdicsértek. Az évfáruőnnepen a jó tanulók könyvet kaptak s amikor a kiosztás már megtörtént, Hirsch ur felállott s ezt mondotta:

— A Rónának is kijárt volna egy könyv, de már nincs több. Hát tekintse ugy a dolgot, mintha ő is kapott volna egyet.

Nagyon szívemre vettem a kitüntetésnek ezt a módját, de azért én is az asztal elé járultam s megköszöntem a „kitüntetés“.

— Jövő évre te is kapsz könyvet, — mondotta Hirsch ur.

Otthon elhencegtem a kitüntetéssel s megmutattam a bizonyítványomat. Sógorom megdicsért, a nővérem pedig összevissza csókölt. Guszti megbukott s ismételnie kellett az osztályt. Amikor hozzánk jött, sógorom szemrehányást is tett neki:

— Végy példát a Jóskáról, aki kitüntetés is kapott, — mondotta.

— Nem mutathatom meg, mert könyvet nem kaptam, de kellett volna kapnom, hisz te is ott voltál, hallhattad, hogy mit mondott a tanító ur!

— Az már igaz! Ott voltam, de én arról, hogy kellett volna kapnod, semmit sem tudok! Hazudsz.

Sógorom szigorú tekintettel mért végig.

— Hogy nem kaptál könyvet, nem nagy baj, nem lehet mindenkit kitüntetni, de amiért csufosan becsaptál, majd számolok veled, — és már számolt is: öklével számra ütött.

Ordítani kezdtem a meg nem érdemelt büntetésért.

— Nem hazudtam! Guszti hazudott, majd letöröm a derekát, — s rárohantam, hogy fenyegetésemet beváltsam. Guszti azonban elszaladt.

Sógorom nyakon csipett, de én tovább toporzékoltam.

— Agyonütöm a gazembert!

Sógorom azonban megakadályozott ebben a szörnyű szándékban s cipelt magával a fáskamra felé. Belökött.

— Itt maradsz estig s egy falatot sem kapsz enni, te bitang, te hazug kölyök!

Belülről kézzel-lábbal dörömböltem az ajtón, de hiába.

— Ha nem hallgatsz, bottal verlek el, — káltott sógorom.

Végre abba hagytam a kiabálást s szemügyre vettem a kamrát. Kis rácsosablak volt rajta, amelyet teljes erőből rázni kezdtem. A rács azonban szilárdan állta erőpróbámat. Megad-

tam magam sorsomnak s egy nagy fatuskóra ültem le s keservesen sirtam.

— Hát minden bajnak, rossznak én vagyok a bünbakja? — vetettem föl magamban a kérdést. — Nem bántottam senkit s mégis mindennek én vagyok az oka! A Zoltán, a Jancsi és Guszti is ellenségeim, sógoromról nem is szólva, aki ugyan csak elbánt velem!

Tudtam, hogy sógorom egyébként nem rossz ember s annál rosszabbul esett velem elkövetett igazságtalansága. Otthonunk jutott eszembe s a honvágy valósággal fojtogatott.

— Oh, anyám, drága jó anyám, — sóhajtottam és sirtam keservesen . . .

Majd Juliskára gondoltam, aki mindig jószívvel volt hozzám s akiről tudtam, hogy igazán szeret. Szívemet különös melegség bizsergette meg s éreztem, hogy én is kimondhatatlanul és még jobban szeretem, mint eddig . . .

Megnyugodtam s elkezdtem gondolkozni.

— Nem maradok itt tovább s hazamegyek szüleimhez . . . Az ut nagyon hosszú, — vonaton is jó három óra — de ha megemberelem magam, holnapra hazaérek.

Elhatároztam, hogy a vasuti sinek mentén teszem meg az utat, így legalább nem fogok eltévedni! . . . De hogy kerülök ki innét? Alaposan szemügyre vettem ismét az ablakrácsot. Jó vastag vasrudakból állt, amelyeknek vége mélyen a falba volt beágyazva. Fejszével kezdtem az ablak falát bontogatni s a rácsvasak vége egy-kettőre szabadon állott. Minden erőmből nekifeküdtem a rácsnak, amely lassan engedett a nyomásnak. Pár perc múlva már szabad volt az ut — a rácsot egészen eltávolítottam. Hirtelen kopogásra lettem figyelmes.

— Ki az? Mit akarnak ismét tőlem? — kérdeztem megszeppenve. Nővérem hangját hallottam.

— Salamon nincs itthon s ebédet hoztam, a kulcsot azonban magával vitte s nem tudom, hogyan jussak be hozzád! — mondotta.

— De azt is megmondotta, hogy ne adjatok ebédet, hát nem is kell! — válaszoltam dacosan.

— Talán bizony nem vagy éhes? — nevetett nővérem.

— Nem! — kiáltottam még dacosabban.

— Most is hazudsz, pedig a hazudozásod miatt kerültél pácba . . .

Elhallgattam.

— Hát bizony éhes vagyok, — szóltam megadással — de nem eszem többé abból, amit ő ad . . . A Guszti is hazudozó, mert a könyvvel úgy volt, ahogy én mondtam . . . Csak kerüljek ki innét . . . Kitekerem a nyakát . . .

— Javithatatlan kölyök vagy! — kiáltott fel nővérem boszusan s faképnél hagyott.

Folytattam megkezdett munkámat . . . Az ablak egy parasztudvarra nézett, amelyen egy jól megtermett parasztmennyecske a disznókat etette. Apró gyermekek játszadoztak egy kölyökkutyával.

Meg kell várnom, amíg az asszony eltávozik, — állapítottam meg a haditervet. Amikor bement a házba, felkészültem a szökésre, zsebembe csuszattam a baltát, amelyre nagy szükségem lehet, ha az uton rablók támadnak rám.

Kimásztam az ablakon s végigcsontam a szomszédház fala mellett. A kis kutya ugatni kezdett s a gyerekek is észrevettek. Meggyorsítottam lépteimet, hogy az utcára jussak. Hirtelen rekedt morgást hallottam s éreztem, hogy hátulról valaki megragad. Hatalmas, házőrző kutya volt a marasztalóm. A kutya láncrakötve benn szundikált házikójában s amikor észrevettem, utánam iramodott, már amennyire a lánc engedte. Minden erőmből igyekeztem tőle megszabadulni, ami sikerült is, de nadrágom jelentékeny része fogai között maradt. Ész nélkül rohantam tovább s csak, amikor már jó messzire jártam a háztól, mertem megállani. Megtapogattam nadrágom hátsó részét s szomoruan állapítottam meg, hogy jó darab a kutyánál maradt. Rosszabbul is járhattam volna, ha a lánc valamivel hosszabb! Akkor nem csak a nadrágomból hiányozna, nyugtattam meg magam s tovább bandukoltam. A pályaudvar irányába igyekeztem. Keresztül mentem a parkon s megálltam a Katona József szobra előtt.

— Milyen különös nagy ökörszemei vannak ezen a szobron! — gondoltam — A valóságban bizonyára nem ilyen volt!

Tovább akartam haladni, amikor Juliska állt meg előttem. Megadta a jelt s már ment is.

— Maradj, Juliska! — szóltam hozzá. — Most már ugyanis vége mindennek!

Megriadt tekintettel bámult rám.

— Miért? — kérdezte halkán.

— Megszöktem, mert nem bírtam tovább, — s töviről-hegyire mindent elmondottam.

— És a könyvvel valóban úgy történt, ahogy elmeséled?

— Esküszöm neked, hogy igazat mondtam! Guszti az oka mindennek! A leggonoszabb és legrosszabb fiu ez a Guszti, hidd el! A sógorom ártatlanul vert el.

— Akkor igazad van, — szólt szomoruan — de hát ezért még nem kell elszökni. Ha nem akarsz itt maradni, majd haza küld a sógorod a vonaton!

— Nem kell a pénze, sem a kosztja, amit ad. De ezt még

megkeserüli! — kiáltottam s szemem könnyes lett a keserüségtől. Juliska is pityeregni kezdett.

— Hát én is azt mondom, hogy igazad van!

Rösteltem, hogy könnyeztem s hátat fordítottam neki, hogy könnyeimet észrevétlenül letöröljem.

Hangos kacagást hallottam.

— Szent Isten, mi történt a nadrágoddal? — kérdezte csodálkozva.

— Kiharapta a kutya s szerencse, hogy csak a nadrágomat!

— De hát így nem mehetsz tovább!

— Hát mit csináljak? Csak nem gondolod, hogy emiatt visszamegyek hozzájuk?

Juliska hallgatott.

— Várj csak! Majd segítek rajtad . . . — Leült egy padra, iskolatáskájából tűt és cérnát kotorászott elő s kitergette tarka zsebkendőjét.

— Fordulj meg! — szólt rám parancsolóan. — Kitapogatta a folt helyét.

— Hát itt a padon még sem varrhatom rá a foltot, — szólt aztán nevetve.

Elrejtőztünk a bokrok között, ahol senki sem láthatott bennünket. Hasra feküdtem s Juliska neki fogott a foltvarrásnak.

— Hát nem valami szép! — jegyezte meg nevetve — de legalább az inged nem fog kilógni.

Feltápázkodtam s egy ideig szótlánul ültünk egymás mellett a füben.

— Mennem kell, mert otthon nem fogják tudni, hogy mi történt velem! — mondotta végre Juliska.

— Maradj még, ugyis utoljára találkoztunk!

— Utoljára?! Hisz jegyesek vagyunk s ha nagy lesz, értem jössz!

— Nem úgy gondoltam, de hosszú ideig nem látjuk egymást s sok év fog eltelni, amíg érted jöhetek.

Juliska keservesen sirni kezdett.

— Ne sirj, mert akkor nem tudok elbucsuzni, — s megöleltem őt. — Hisz tudod, hogy szeretlek . . .

— Tudom, — mondotta s arcomhoz nyomta forró arcocskáját s azután megcsókoltuk egymást.

— De most már azután igazán mennem kell, — szólt.

Kezet fogtunk.

— Isten veled, — bucsuzott tőlem sirva.

— Isten veled! El ne felejts soha!

Fejével intett, azután megfordult s kis kezét szívére téve, megadta a jelt — utoljára az életben! . . .

Nehéz szívvel indultam utnak . . . a gyümölcsöskertek mentén a széles országuton . . . A nap forrón tüzött fejemre, mert sapkámat a kamrában felejtettem. Enni valót sem vittem magammal s farkasétvágyam támadt.

Pénzem volt bőven, mert Hensch mesternél „megszedtem magam“. Volt a zsebemben két ezüst hatos, egy négykrajcáros és négy rézkrajcár.

A kertekből gyümölcsből roskadó ágak nyultak ki az utra, de nem volt szabad ezekről szakítani. Meggyorsítottam lépteimet, nehogy kísértésbe jöjsek. Gyomrom azonban szörnyen követelte jogát s korgott, mintha napok óta nem ettem volna.

Lábam előtt néhány barack hevert az uton. Gyorsan lehajoltam s villámgyorsan lenyeltem. Ez azonban csak izelítő volt, amitől még inkább éhes lettem. Feltekintettem az egyik gyümölcsfára, de ágai magasan voltak. Ezen is segítettem! Balmával hosszú kampóbotot faragtam egy bokor vesszőjéből, azután beleakasztottam a gyümölcsfa ágába s jól megráztam. Pompás érett gyümölcsök hullottak alá, amelyeket gyorsan zsebembe csusztattam, majd mohón enni kezdtem belőle.

Jancsira gondoltam. Igaza volt, amikor azt mondta, hogy könnyű másnak prédikálni! — állapítottam meg szégyenkezve. Most magam is tolvaj vagyok, mint ő. Bizonyára megbüntet érte az Isten! — a gyümölcsöt azonban e bölcselkedés dacára is jóízűen ettem.

Isten büntetése csakhamar utol is ért — a csősz személyében! Rémulten álltam meg. Pista bácsit már régebről ismertem. Nagy, kövér ember volt, hosszú eszimat s mindig piszkos gatyát viselt. Rövid, pitykés-gombos kis mellény volt rajta, fején pedig vörös katonacsákó. Hatalmas, két hegyes bajusza, mint szurony állt ki vörös arcából. Szürke haját két copfba fonta, amelyek vállát verték. Válláról nagy alabárd fityegett — talán még Mátyás király idejéből maradt itt! Szájában állandóan ott volt kurta pipája.

— Hová indulsz, te kis tökmag? — kérdezte s hegyeset köpött.

— Nagykőrösre!

— És mit rágicsálsz, öcsém? — kérdezte ravaszkásan.

— Kenyeret!

— Mit nem beszélsz! . . . Hát nem is tudtam, hogy a kenyérnek magja is van, — mondotta s rámutatott a kiköpött barackmagvakra. Majd piszkos ujjával számba nyult s kivett belőle egy barackmagot.

— Isten uccse magja van a kenyérnek! — szólt csufondá-

rosan. — No hát, mi mindent meg nem ér az ember öreg napjaira! . . . A zsebedben is ilyen „kenyér“ van? — s kiszedte zsebedből a barackot . . . — Hát persze, hogy ez is kenyér! No hát, hogy milyen kenyeret sütnék manapság!

Nyakon csipett s arcával egészen arcomhoz hajolt s félelmetesen rángatta hosszú, hegyes bajuszát.

— Aztán nem tudod, hogy nem szabad gyümölcsöt lopni?

— Nem loptam! . . .

— Nem-e? Hát akkor magától pottyant a zsebedbe! Ez már lehetséges! Láttam is, amint az ág csak úgy mozgott — magától!

— A földön feküdt, — dadogtam — onnét szedtem föl.

— Hát ez is lehetséges s el is hiszem neked, de hogy a kisbiró is elhiszi-e majd, alig hinném! Most pedig szépen odasétifikálunk öcsém, a kisbiróhoz . . .

— Nem akarok! — mondtam s ki akartam szabadulni karjai közül.

— Hát csak ficáncolj, öcsém, majd mindjárt megkötözlek, — s egyik kezével kikotorászta zsebedből a zsineget. Hirtelen kiszakítottam magamat, de Pista bácsi hatalmas ugrással utolért, lekapta válláról a félelmetes fegyvert.

— Megállj, különben felnyársallak, mint egy békát!

Elszántan rántottam ki zsebedből a baltát s meglóbáltam.

— Én pedig felvágom a hasát! — kiáltottam rá szikrázó szemekkel.

Pista bácsi megrökönyödött, néhány lépést tett hátra felé.

— Hát ezt hol vetted? Talán biz' ezt is úgy loptad?

— Mi köze hozzá! Magától semmi esetre sem loptam . . .

Pista bácsi hegyeset köpött s visszatette a pipát szájába.

— No hát, — mondotta panaszosan — mi mindent megér az ember manapság! Egy ilyen szegény embert, mint amilyen én vagyok, baltával megtámadni . . . Hát én csak a kötelességemet teljesítettem, amikor a kisbiróhoz akartalak kísélni, amiért loptál, mert jól láttam ám, amikor megráztad az ágat!

Nagyon harcias pózban állhattam a baltával kezemben, mert Pista bácsi nyugtalanul pislákkolt felém.

— Hát nem muszáj mindjárt lármát csapni, — mondotta csendesen. — Azután meg kárt is okoztál ám!

— Hát nem olyan nagy kárt, mint ahogy hiszi, — szoltam dacosan.

— No hát! Egy hatost csak kitesz?! — szolt hunyorgatva.

Hirtelen eszembe jutott valami.

— Hát megvallom, Pista bácsi, bizony éhes voltam, mert nem ettem ma még semmit és ha előbb észrevettem volna ma-

gát, Pista bácsi, magától vettem volna a gyümölcsöt, így hát most utólag fizetem meg.

Zsebemből kivettem egy hatost. Óvatosan körülnézett, azután zsebre dugta a pénzt.

— No hát, miért nem mondtad ezt mindjárt! Most vissza kapod a barackot, mert az már téged illet meg s még valamit kapsz is ráadásul . . .

Alabárdjával megrázta a gyümölcsfát.

— No, ez mind a tied! — szólt s nagy nyugalommal nézte, amint teletömöm zsebeimet. — Azután el ne járjon ám a szád, mert bajba kerülhetek!

— Ne féljen, Pista bácsi, én már ugysem jövök ide vissza!

— Antul jobb! Isten áldjon meg . . . Azután az a hatos nem hamis, te?

Megnyugtattam s mentem tovább. Jancsira gondoltam ismét.

— Ehhez is tehetség kell, — állapítottam meg — s e tekintetben a Jancsi tehetségesebb, mint én, mert őt bizonyára nem csipte volna el a csősz!

A nap már lenyugvóra hajolt, amikor a nagykőrösi fahidhoz értem. A hidon megálltam, mert a lábaim fájtak. Letekintettem a vízre, amely kristálytisztán csillogott, két partján moszattal bevont kövek heverték. A vízben apró kis halak siklottak tova. Mindez csábítóan hívogatott, lementem a vízhez, hogy fájós lábamat megáztassam.

A hideg víz felfrissített. Elfogyasztottam az utolsó barackot is. Mára eleget ettem — mondtam magamban. — Holnap veszek majd kenyeret is. Elhatároztam, hogy a városba be nem megyek, mert hátha felismer valaki! Amint így töprengtem, lábamban különös bizsergő fájdalmat éreztem. Vagy száz apró állatka tapadt lábamra s ijedten állapítottam meg, hogy piócák szívják a véretem! Alig tudtam baltámmal lekaparni a kis bestiákat, mert folyton ujak és ujak ragadtak rám. Amikor valamennyi már a földön tekergőzött, dühösen apróra vagdaltam őket baltámmal.

Lábaim annyira megmerevedtek a nagy vérvesztéségtől, hogy nehezemre esett a járás. Forgott velem a világ s minden elsötétült szemem előtt, úgy, hogy le kellett ülnöm. Gyomrom rettenetesen háborogni kezdett, a sok barack, amelyet megzabáltam, kikiváncozott. Pár perc múlva meg is szabadultam tőle. Nagyon gyöngének éreztem magam s négykézláb másztam le a vízhez, ahol megmosakodtam s felfrissítettem magam. Harisnyám és nadrágom rátapadt testemre, vérem még mindig szivárgott. Végre feltápáskodtam s folytattam utamat. Az országutra értem, amelyen egymásután haladt a mezőkről

jövő, sok parasztszekér. Hatalmas porfelhő kavargott az országúton, amelyről letérve, ismét a vasuti sinek mentén igyekeztem tovább. Magas töltésen kellett volna felkapaszkodni, hogy a sinekre jussak, ám minden erőm cserben hagyott! Soha ilyen gyöngeséget nem éreztem, a kis bestiák kiszívták minden véretem! Mikorra kerülök én haza? — tünődtem magamban.

Visszamentem ismét az országútra. Lassan besötétedett s sötét felhők tornyosultak az égen. Nehéz esőcseppek hullottak alá . . . Az országút már néptelen volt, egyetlenegy elkésett parasztszekér vágatott zörögve mellettem . . . A vasuti töltés és az országút között a térség mindinkább kiszélesedett s egy erdőbe vezetett. Hatalmas fák állottak őrt az erdő szélén. Koromsötét éj borult a tájra s nehogy eltévedjek, ismét a sinek mentén igyekeztem előre. Kimerülten értem a töltés szélére, ahol egy kissé megpihentem. Azután a sinek között folytattam utamat. Fáradtan vonszoltam magamat. A levegő füledt volt s mintha ólomsulllyal nehezedett volna rám. Egyetlen levél sem rezzent meg a fákon . . .

Ismét szédülés fogott el s eszméletlenül rogytam össze. Sokáig feküdhettem így s csak pillanatokra tértem magamhoz. Fejemmel az egyik sinen feküdtem s úgy éreztem, mintha a sin megremegett volna. Távoli dübörgés moraja zugott fülemben, amely mindinkább fokozódott. Fáradtan nyitottam föl szememet. Két tüzes szem távoli fénye verődött felém. Fel akartam kelni, de mintha megbénultam volna, mozdulni sem tudtam. A moraj már vad dübörgésbe fult, a tüzes szemek egészen közelről szórták rám sugaraikat. Minden erőmből ellődítottam magam, úgyhogy a vasuti töltés széléig gurultam, onnét pedig le a töltés aljáig. Fenn a sineken vad dübörgéssel robogott el a vonat . . .

Mintha mindez álomban történt volna . . . Hirtelen szélroham rázta meg a fák ágait, vakító villanások cikáztak az égen s utána hatalmas menydörgés csattanása reszkettette meg a levegőt. Kövér esőcseppek hullottak, azután megeredt a zápor. Bőrig áztam. Behúzódtam az erdőbe s egy hatalmas fatörzsnek támaszkodva, vártam a vihar elmulását. Torkom egészen kiszáradt s kétségbeesésemben keservesen sirni kezdtem, s mint a kis gyermekek, anyámat hívtam segítségül . . .

Azután elnyomott az álom, de rémeseket álmodhattam, mert folyton felriadtam. Anyám állt mellettem s megsimogatta hajamat, majd hirtelen átváltozott és a pap lakása asszonya simogatott s kacagva nézett rám, majd cukrot tömött a számba. A cukor azonban keserű volt s kiköptem. Most a pap lépett hozzám, kezében üvegpalackkal, amelyből zöld italt öntött egy kis pohárkába. — Ha ebből iszol, tudni fogod, mi az

igazi hit! — mondotta nevetve. — Nem akartam inni, mire a pap sógorommá változott át hirtelen, aki öklével fenyegett. Mellettem ült a kis Sándorka is, aki ölembe hajtotta fejcskáját, amit simogattam. Hirtelen megnőtt a füle, amitől úgy megrémültem, hogy felriadtam. Egy tapsifüles nyul ült az ölemben s amikor megmozdultam, elmenekült.

Ismét álomba merültem. A bokorból zöldszinü valami lopózott és szaglászott hozzám, de baltámmal elriasztottam... Most Juliska jelent meg és megadta a jelt. — Megvarrom a nadrágodat — mondotta s jóízűen nevetett. — Akkor előbb hasra kell feküdni — szoltam hozzá, mire Zoltán lépett hozzám s rámkiáltott. Felugrottam, hogy megragadjam — koromsötét volt, — s senkit sem láttam körülöttem. Kidörzsöltem az álmot szememből, de azután ismét lefeküdtem. Talán újból megjelenik álomban — gondoltam és megint hasra feküdtem. De nem jelentkezett.

Amikor felébredtem, már világos volt s kipihentnek éreztem magam, de az éhség újból kinozott.

Körülöttem száz és száz nyulacska ugrándozott. Kettő közülük egészen közelemben merészkedett s hátsó lábukra állva, dühösen rontottak egymásnak. Hangos nevetésbe törtem ki, mire mind eltűntek. Végre feltápászkodtam, lábam még mindig zsibbadt volt, de már nem esett nehezemre a járás. Az országotra tértem, amely egészen néptelen volt még, csak a távolban látszott egy parasztszekér. Amikor közelemben ért, láttam, hogy gyümölcsös kocsi, amely ponyvával volt befödve. Két kis mokányló huzta, a bakon egy pipás paraszt és egy fiu üldögélt. Legnagyobb meglepetésemre Jancsit ismertem föl a fiuban. Ő is nyomban megismert.

— Hát te hogy kerülsz ide? — kérdezte csodálkozva. — Mi történt veled? Olyan vagy, mint a halál!

— Nem jól érzem magam — válaszoltam, — gyalog megyek Pestre. De hogy kerülsz te a kocsira?

— Én már két hete szolgálatban vagyok — felelte büszkén — s gyümölcsöt szállítunk Pestre.

— Hát akkor magatokkal vihetsz, ugyis rosszul érzem magam és az ut is hosszú még.

Jancsi a parasztra nézett. — Eszembe se jut — szólalt meg a paraszt. — Már amugy is rogyásig raktuk gyümölccsel a kocsit.

— Nem kívánom, hogy ingyen vigyen el! — jegyeztem meg.

Elővettem a másik hatost. A paraszt lopva rám sandított:

— Ez kevés — szolt s ostorával a lovak közé vágott. A lovacskák futni kezdtek, én utánuk.

— Nincs több pénzem, csak egy négykrajcárosom van még, azért pedig kenyeret akarok venni, mert éhes vagyok. De ha ad egy darab kenyeret, ezt is magának adom.

A paraszt megállította a lovakat. — Add ide a pénzt — mondotta — s alaposan megnézegette, hogy valódi-e.

— Szállj föl — biztatott s Jancsi mellé kuporodtam. Fekete kenyeret vett ki tarisznyájából, amelyből jócska darabot vágott le nekem. — Többet nem kapsz! — mondotta. — Jancsi is kapott s magának is szelt egy karéjt. Most szalonna került elő a tarisznyából. Ebből is kapott Jancsi egy falatot, magának pedig jó nagy darabot vágott le. Irigykedve néztem Jancsira.

— Ebből neked nem szabad enni — szolt nevetve. — Van még pénzed? — kérdezte halkán.

— Pár krajcár akad még a zsebemben

— Két krajcárért megfelezem veled az enyimet. Akarod? Nem tudtam mitévő legyek.

— Na, kell vagy nem kell? — ingerkedett velem. — Ha nem kell, lenyelem az egészset — s már ki is tátotta a száját.

Előkaparásztam a két krajcárt s Jancsinak adtam.

A szalonnát a kenyérre tettem, de nem mertem megenni. Nagy bünt követek el — gondoltam magamban. A szaga is kezdett ingerelni . . . Azután elkezdtem okoskodni. — Hát miért ne ehetném meg? Hisz tiszta étel és izletes lehet. A keresztények között oly sok jó ember eszik szalonnát, hát akkor még sem lehet ez oly nagy bűn!

Hirtelen elszántsággal bekaptam s annyira izlett, hogy végül a bőrkéjét is megettem.

Igy még nem izlett étel — mondogattam magamban s nem éreztem lelkiismeretfurdalást.

— No, te buta gyerek, látod, hogy nem haltál bele — csufolódott Jancsi. — Hát mondd el, hogy miért szöktél meg.

Mindent elmondottam neki, csupán a Pista bácsival való kalandomat hallgattam el.

— Jól tetted — jegyezte meg Jancsi, — de a Gusztit jól elvertem volna a helyedben.

— Nem volt rá időm.

— No, nem baj, majd visszaadom én neki helyetted. Megemlegeti, amig csak él.

Azután Jancsi beszélte el élményeit.

— Nálunk most már minden rendben van. Az apámat dityiba zárták, amiért részegen megtámadott egy gazdag polgárt s fel akarta vágni a hasát. Azóta nyugalom van otthon.

— Az anyám nem iszik már pálinkát s nagyon megváltozott . . . Hát megmondhatom azt is, hogy a pártodra állt s azt

mondta, hogy neked volt igazad, amikor az ablakot betörted, mert énmiattam tetted. Az iskolából kimaradtam s két hét óta ennél vagyok, — intett fejével — a kertészetben. Hát jól megy dolgom... A disznók olyan kövérek, mint az elefánt, azután nézd ezt a két lovat, minden nap fényesre pucolom őket. A kocsit is rendben kell tartanom, verést csak egyszer kaptam, amiért a friss tojásokat kiittam, pedig eleget kapok zabálni... A mostani gazdám is úgy kezdte, mint én. Annak még se apja, se anyja nem volt s mégis nagyon gazdag ember lett belőle. Sok gyümölcsös kertje és földje van. Hát talán nekem is sikerülni fog, mert nagy kedvem van ehhez a mesterséghez. És ha nekem is lesz gyümölcsös kertem, a magaméból lophatok! — Nagyon tetszett neki ez a kijelentés, mert szívből felcacagott.

— Hát én is örülök, hogy vitted valamire — jegyeztem meg.

— A nap már magasan tüzelt s egyik falut a másik után hagytuk el. A mezőkön már mindenütt magasan állott a gabona s tarkállott közöttük a sok pipacs.

Délre járt. A paraszt egy terebélyes fa árnyékában megállította a lovakat, leszállt, nyakukba akasztotta az abrakos tarisznyát, majd megitta őket. Ők maguk — Jancsi és ő — leheveredtek a kocsi mellé s ismét előkerült a tarisznyából a kenyér meg a szalonna. Én azonban nem kaptam semmit. Irigykedve néztem őket. A paraszt lassan csámcsogott s ügyet sem vetett rám. Jancsi a szemével intett. Megértettem.

— Van még két krajcárom — mondtam. — Adjon még egy darab kenyeret.

A paraszt úgy tett, mintha nem hallotta volna: Megisméltetem kijelentésemet.

— Ez kevés, ezért nincs kenyér! — mondotta, anélkül, hogy rám nézett volna.

— Nincs több pénzem — szóltam panaszosan, — nem bánom, ha egészen kicsi darabot is ad...

Végre tenyerét nyújtotta felém, de rám sem nézett.

— Add ide!

Megnézte, nem hamis-e, bedugta mellényzsebébe, de nem adott kenyeret. Vártam egy ideig.

— Nem kaptam kenyeret! — szóltam türelmetlenül. Jancsi a hasát fogta nevetében.

— No hát, majdnem elfelejtettem — szólt a paraszt, de azután megemberelte magát s jó nagy daarb kenyeret nyújtott át bicskájára szurva. Jancsi még mindig röhögött.

— Nem lehet tudni, hogy tréfál-e, vagy komolyan csinálja — mondotta. — Velem is így tett eleinte!

— Hallgass, te tinó — szolt a paraszt. — De most már nem kapsz több kenyeret, mert nem marad nekünk!

Mohón elfogyasztottam a kenyeret s irigykedve néztem Jancsi szalonnájára.

— Megkaphatod a felét, ha van pénzed — mondotta.

— Nincs semmi pénzem — s kifordítottam zsebeimet.

— Hátha nincs is pénzed, megfelezem veled, mert adósod vagyok, az ablak miatt... Most pedig kvittek vagyunk — szolt.

Evés után folytattuk utunkat...

Még világos volt, amikor a vámhoz értünk. Leszálltam a kocsiról s elbucsuztam tőlük.

— Szépen köszönöm — bucsuztam a paraszttól.

— Jó, jó — dünnyögte. — Isten áldjon...

Megőleltem Jancsit, azután gyors lépésekkel távoztam.

ISMÉT OTTHON.

A Dob-utcában egy mankóseMBER bicegett előttem. Hátán verklit cipelt, amelynek állványát kezében tartotta.

Az öreg Friedmann volt.

— Jó napot Friedmann bácsi! — üdvözöltem nagy örömmel.

— Te vagy az? — kiáltott föl nagy csodálkozással. — Na legalább cipelheted az állványt. A verklit megint a korcsmából kellett elhozni. Fuccs ennek az üzletnek! Nincs egy tisztességes ember ebben a branzsban. Rá fogok fizetni, vagy magamnak kell verklivel házról-házra járni. Eladom valamennyit s más üzletbe fogok...

— Megszöktem — mondtam s elmondtam neki mindent.

— Nem volt igazad! Finom egy „bocher“ vagy. Elég verést fogsz még kapni az életben... Ilyesmi miatt még nem muszáj megszökni! Azt hiszed, itthon nagyon fognak neked örülni? Elég baj, gond van nálatok is s egy kenyérpusztítóval ismét több lesz otthon. Ha az a két aranyos leány nem volna, már régen éhenpusztultatok volna... Na most pedig menj szépen haza...

A kapu előtt megálltam.

— Ide hiába mész be... A Rombach-utca Numero 14. alatt laktok... a második udvarban, a harmadik emeleten.

— Mióta? — kérdeztem csodálkozva.

— Amióta kidobtak benneteket. A háziur sohasem kapta meg a házbérét s végül örült, hogy megszabadult tőletek. „Der Schlag soll ihn treffen“... A butort kiadta, miután valamit fizettem neki, de nem leszek „mesüge“, hogy mindig másokért fizessek... Most menj szépen haza s vacsora után eljövök hoz-

zátok... Iszunk egyet az új kenyérpusztító egészségére s remélem, a tisztelt papátok nem lesz otthon!

Hamar ráakadtam új lakásunkra. A kapu előtt sok gyerek játszadozott az utcán, amely piszkos és elhanyagolt volt.

Egy kis mezitlábás gyerek egy nagyobb fiuval táncolt. Körbe forogva ugráltak s a nagyobbik furcsa arcot vágott. Sándor és Tóni volt. A többiek körülállták őket s kezükkel verték a taktust.

— Sándor! — kiáltottam, amikor megismertem.

Rámbáméskodtak.

— Nini! A Jóska! A mi Jóskánk! — kiáltották, hozzám-szaladtak s megöleltek.

— Megnőttél, Sándorka! Alig ösmertelek meg!

— Ugy-e, már nagy fiu lettem — szólt büszkén. — Látnád, milyen erős lettem! — felgyűrte kabátja ujját s hencegve mutogatta izmait.

Már rohantak is föl a lépcsőn, hogy érkezésemet bejelentésék.

Marcsa és Cili elém jöttek s megcsókoltak.

Anyám ágyban feküdt s fején vizesborogatás volt. Apám az ágy szélén gubbasztott.

— Anyám, drága anyám! — kiáltottam meghiúsítottan. Hozzá rohantam s sirva megöleltem.

— Csakhogy megint itt vagy! — mondotta s gyengéden megsimogatta fejem.

— Honnan pottyantál ide? — kérdezte atyám, anélkül, hogy köszönésemet viszonzta volna.

— Megszöktem, mert nem bírtam ki náluk...

Csodálkozva néztek rám.

— Na, éppen ez hiányzott még! Éppen elég gondunk van! — szólt apám. — Pakolj rögtön és erigy vissza!

Anyám gyengéden vállára tette kezét:

— Ne bántsad!... Azután miért szöktél meg fiam? — kérdezte felém fordulva.

— Mert a Guszti hazudott és a sógor megvert s végül még be is zárt! — kiáltottam fel keserűen. — Aludni sem tudtam soha, mert a kis Miksát kellett ringatnom. Mindenki bántott, csak a Róza, meg a Juliska voltak jók hozzám...

Töviről hegyére mindent részletesen elmondottam.

— Salamon bizonyára rá fog jönni, hogy Guszti hazudott és nem te — mondotta anyám. — Jó ember ő s rendbe is jött volna minden, ha türelemmel vársz. Nem kellett volna azért mindjárt otthagyni őket!

— Én is azt mondtam! — tüzelt apám. — Holnap korán reggel visszamész hozzájuk!

— Azért nem kell rá haragudni! — csitította őt anyám. — Nem kívánod tőle, hogy gyalog menjen vissza? Vagy fizeted az utazás költségét?

— Nem megyek vissza! — kiáltottam kétségbeesetten.

— Majd elintézzük valahogy — szólta Marcsa és megsimogatta arcomat. — De ma még száraz kenyér sincs a házban s ha kedved van, együtt koplalhatsz velünk! . . .

— Bánom is én! — mondtam nevetve. — Már tizenegy-éves vagyok s állást keresek magamnak. A pénzt, amit keresek majd, az anyámnak adom.

Anyám ismét fejförcsöt kapott s le kellett feküdnie. Apám dühösen járkált a szobában. Estefelé Sampele jött haza. Mint inas szolgált egy rövidáruüzletben s tizenöt forint fizetése volt már. Rátartós legényke lett belőle s most már nem volt szabad Sampele-nek nevezni, hanem Számi-nak, ezt mindjárt tudtomra is adta s egyben közölte velem, hogyha zentul is csufnevéen szólítom, elver, mint a kétfenekű dobót!

Vacsorára egy-egy darab kenyeret kaptunk. Tóni gyümölcsöt is akart, ehelyett azonban „barackot“ kapott a fejére apámtól. A vacsorának csufolt étkezés után Friedmannék jöttek látogatóba. Nagy csomag és egy palack bor volt a kezükben.

Friedmann tekintete az üres asztalra esett.

— Ma megint finoman vacsoráztatok — mondotta. — „Das lebt sich!“ — s hangosan nevetett. — A desszert azonban, amelyet magammal hoztam, talán még elfér a gyomrotokban. — Kiteregette a csomag tartalmát: sajtokat, vaját és gyümölcsöt.

— Megigérttem ennek az új „Fressbocher“-nek, hogy inni fogok az egészségére és a szavamat is tartom.

Valamennyien hozzáfogtunk a lakmározáshoz, egyedül atyánk nem ült az asztalhoz. Friedmann úgy tett, mintha észre se vette volna őt. Friedmanné felkelt, kenyeret, sajtot és gyümölcsöt vitt apámnak, aki az ablak mélyedésében üldögélt és úgy tett, mintha nem is érdekelné, de amikor később odanéztam, már hire sem volt az ennivalónak.

— Most pedig igyunk az új „kenyérkereső“ egészségére — mondotta Friedmann. — Hát üzletbe fogsz járni? Jól teszed, a nagykereskedők kapkodni fognak utánad . . . Képzeljétek gyerekek, milyen finom népek költöztek be a régi lakásotokba! Egy napon egy férfi jön föl a házmesterrel, hogy megnézzé a lakást. Éppen otthon voltam s jól megnézem az én pasasomat. Kis tökmag emberke, beesett pofával, rövidre nyirt bajusszal, a haja is rövidre vágva s úgy be volt festve, hogy csak úgy csurgott róla a festék. A fejét állandóan oldalt lógatta, a szemét meglesütötte, mint a szentek, a szentképeken . . . Na, majd mind-

járt megtudjátok, milyen szent volt. Másnap megjelenik egy szép, fiatal nővel. Magas, erős dáma volt. Azután milyen finom toilette volt rajta... Toronymagas frizuráján akkora kis kalap illegett-billegett, mint a zsebóráim. Csupa csipke, meg selyem volt a ruhája... Az arcbőre olyan volt, mint a tej, meg a vér együtt, de azért „kóser“!

Persze, az unokahuga volt — azt mondotta a házmesternek. Olyan valódi urasági butort hoztak s milyen fehérneműt! Hát még a spájzuk! Na, olyant sem láttam még! A sok sonka alig fért el benne. És mennyi finom bor, meg sampanyer. Én nem láttam, de a feleségem, — aki egy cseppet sem kíváncsi természetű — összeharátkozott a szakácsnővel s ha a szép asszony nincs otthon véletlenül — naponta legalább kétszer — betéved hozzám. Tőle tudom az egész... A fiatal dáma azonban nem asszony, Anna kisasszonynak hívják és unokanővére Nyemenec urnak, így hívják a pasast. Mit nevedsz, Marcsa, talán el sem hiszed? Anna kisasszony egyedül lakik a szakácsnővel, mert a Nyemenec ur csak nappal jár haza, négy és hat között s mindig hoz magával valami nyalánkságot s sokat isznak, mert amikor elmegy, mindig tántorog... Hát én mindezt el sem meséltem volna nektek, mert mi közöttök a Nyemenec urhoz, de ami most következik, az már titeket is fog érdekelni. Hát egy reggel a feleségem, aki éppen nem kíváncsi természetű...

— Hagyj már békében! — szólt dühösen Friedmanné.

— No, no, nem muszáj mindjárt dühösnek lenni, ha az ember igazat mond!... Hát egy reggel látja ám a feleségem, amint egy fiatalember oszon ki a lakásból. Feleségemnek ismerősnek tűnt föl s utána megy a lépcsőházba. No és mit gondoltok, ki volt?... A ti szép Miksa bátyátok...

— Ez nem lehet! — kiáltott fel anyám.

— Magam sem hittem, de amikor másnap meglestem, saját szememmel láttam, hogy ő volt.

Anyám sirni kezdett.

Apám nevetett és a lányok zavartan néztek egymásra...

— Hát mi van ezen? — szólt Friedmann. — Magam sem törődtem volna a dologgal, de kíváncsi voltam, hogy ki ez a Nyemenec. Amikor egyszer elment, utána mentem. Egészen a Szervita-templomig követtem, ott bement az egyik házba. A kapuban egy ember álldogált s nagyon udvariasan köszönt neki. Ki ez az ur? — kérdeztem ettől az embertől. Bizalmatlanul nézett rám s nem válaszolt. Egy hatost nyomtam a markába. — Nem akarok neki kellemetlenséget okozni — mondtam az embernek, — de szeretném tudni, hogy ez az ur valóban az-e, akinek mondotta magát... Kereskedő vagyok — hazudtam —

s az ember nem tudja manapság, hogy ki a tisztességes ember és ki a svindler . . .

— Klapek ur nagyon jóra való, jámbor ember . . . ő a főszakács a kolostorban . . .

— Finom bocher lehet — gondoltam magamban.

— Mindjárt gondoltam, hogy derék ember — mondtam. — Itt is lakik a klastromban?

— Természetesen és éjjelre is mindig itthon kell lenni mindenkinek.

A félig nyitott kapun bekukucsáltam. Az udvar végében nyitott ajtón tódult ki a fehér gőzpára. Ez a konyha — állapítottam meg magamban.

— Sok dolga lehet itt egy szakácsnak?

— Hát van elég, de a jövedelme is kiadós!

Látom ám, hogy a nyitott ajtón egy kis emberke jön ki, hófehér szakácsruhában, fehér sapkával. Rögtön megösmertem. Nyemenec, alias Klapek ur volt.

— Azután félre is tehet valamicskét egy ilyen szakács! — mondtam.

— Félre ám! Egy nagy család megélhet belőle.

Tehát Klapek a neve, nálunk meg Nyemenec! A sonka, meg a többi finom falat mind a klastromból vándorol Anna kisasszonyhoz s mennél soványabbak lesznek a szerzetesek, annál kövérebb lesz az Anna kisasszony . . . Hát nem megható, ha valaki ennyire gondoskodik az unokanővéréről?! Ez meg a bátyjáról gondoskodik, mert ti nem is tudjátok, hogy a Miksa az Anna kisasszony bátyja! A feleségem megtudta a szakácsnétól, hogy az a fiatalember, aki minden éjjel ott alszik — a bátyja! Nyemenec ur nagyon jószívü ember, de azért nem muszáj neki tudni, hogy a nő bátyja csaknem minden éjjel ott alszik.

Nyemenec urnak már ugyis szemet szurt, hogy a kisasszony annyi sonkát és egyéb jófalatot eszik s hogy a sampanyerből is milyen sok fogy, — amikor ő nincs a kisasszonynál!

Arról sem szabad tudni, hogy a „bátyja“ alaposan fogyasztja ezeket a finom dolgokat, különben volna hadd-el-hadd!

A feleségem is megígérte, hogy árva szót sem szól erről. A szép szomszédnő tegnap járt vizitben s a feleségemmel sokat sugdolózott. Anna kisasszony nekem is tetszik s a feleségem féltékeny is volt rá. Hát amikor meghallotta, hogy még aznap vissza akarom adni a vizitet!

— Mit fecsegsz itt össze-vissza, te vén számár! — szólt Friedmanné.

— Látjátok gyerekek, így jutottatok most pótcsaládtaghoz. Nem is tudtátok, hogy van még egy nővéretek, mi? Nem kell

miatta röstelkednetek, mert gyönyörű dáma ám az új nővéretek! Mi, Friedmanné asszony? Milyen melle van!

— Ökör! — szólta kurtán Friedmanné asszony.

— Ezt a pohár bort az új nővéretek egészségére iszom. Na most pedig indulhatunk. Gyere öreg krampusz! Jóéjszakát mindenkinek — a papa kivételével! Mára eleget fecsegtem, mi, gyerekek? Holnap is lesz egy nap!

Apám dühöngeni kezdett, amikor Friedmann eltávozott.

— Ha még egyszer be meri tenni a lábát, úgy kilóditom, hogy a nyakát töri!...

— Jól van, jól! — mondta anyám.

Lefeküdtünk. A kis Sándorka hozzám bujt s átölelt. Halálos fáradt voltam, de nagyon boldognak éreztem magam, hogy ismét hazakerültem. Mély álomba merültem...

Számi megigérte, hogy szerez valahol állást számomra, de mindenütt csak ígéretet kapott. Tétlenül csatangoltam a városban s sorra jártam a templomokat. A Ferencrendiek-terén egy kut állott akkoriban. Két női alak volt rajta, az egyik korsót tartott a fején, a másik letérdelt s törött korsójából viz folyt ki. Nagyon megcsodáltam ezt a szép kutat. A József-téren József nádor szobra előtt is sokszor megálltam, azonban nem ment a fejembe, hogy ilyen tulnagy emberek is vannak a világon. Vajjon ezt is bicskával faragták-e? — gondoltam magamban.

Az „Augartenplatz“-on akkoriban színház állott, amelyet igazgatója — Miklóssy — után neveztek el.

Gyakran megálltam a színház előtt s báméskodva néztem be a nézőtérre, ahova szívem minden vágásával kíváncsítottam, de nem volt pénzem. Kis, sovány ember ácsorgott a színház előtt, amikor arra haladtam egyizben. Beesett arca s nagy szeme volt. Meglehetősen kopott ruhájáról hosszú plaid lógott alá. Hosszuszáru pipából pöfékelt nagy nyugalommal. Vizváry volt, a már akkor híres színész!

Nagyon megbámultam, mert eleven művészt még nem láttam. Terhére lehetett, hogy rámeresztem a szemem, mert ijesztő arcot vágott és rám vicsorította fogait. Nagyon elrösteltem magam s elsompolyogtam.

Később, sok-sok év múlva, elmondottam neki első találkozásomat. Éppen olyan jól emlékezett rá, mint én s pontosan leírta milyen ruhában voltam...

Egyszer, amikor a piacon lézengtem, eszembe jutott Jancsi ötlete. Talán lehetne valamit keresni azzal, hogy a piacra járó asszonyok kosarát hazacipelem? Nyomban meg is próbálkoztam vele, de ridegen elutasítottak. Még egy próbát csináltam — sikerült! Nagy, gyümölcsrel telt kosarat kellett hazacipelnem, amiért egy négykrajcárost kaptam.

— Nem tudok visszaadni! — mondtam.

— Te buta! — szólt rám az asszonyság — az egész a tied!

Rohantam vissza a piacra, de több üzletet már nem tudtam csinálni. Másnap már korán reggel talpon voltam. Kilenc óráig tizenhat krajcárra rugott a keresetem! Hazavitem anyámnak a husz krajeárt.

— Nagyszerű gyerek vagy! — mondotta anyám és megölelt. — Jó lesz petróleumra, ugysis kifogyott már!

Naponta kijártam a piacra, ahol már kezdtek ösmerni s rendesen kerestem. Egy szép asszonytól egy hatost kaptam egyszer...

Vasárnaponkint sokan összeverődünk a téren. Mindenféle csirkefogó népség akadt közöttünk, akiknek egy erős, goromba fráter volt a vezérük. Innét azután a ligetbe vonult a szedett-vedett társaság, ahol a nagy térségen nagy csatákat vívtunk meg. Ez az erős fickó a „németek“-nek volt a vezére, Sampele pedig francia „generális“ volt. Rémes ordítózás és sivalkodás között folytak le ezek a csaták, amelyekből kék-zöld foltokkal kerültem ki. Volt egy más szórakozásunk is — a Duna-fürdő.

Azon a helyen, ahol most a parlament van, hatalmas malmok állottak akkor, amelyekből meleg víz folyt a Dunába. Sampelel mentem fürödni, ami ugy értendő, hogy ő fürdött, de nekem nem engedte meg, hogy a vízbe menjek, mert nem tudtam uszni. A partról néztem azután irigy szemekkel a vízben uszkáló fiukat, azonban a kísértésnek egyszer nem tudtam tovább ellenállani. Levetköztem s messze a többi gyerekektől, a vízbe mentem. Jól esett a meleg víz, amelyben vidáman lubickoltam s mindig beljebb és beljebb merészkedtem. A part mentén nem messzire tőlem több tutaj volt kikötve, amelyen fát szállítottak a tótok a felvidékről. Az egyik tutaj kis házikója előtt természetes tót asszony üldögélt s csecsemőjét szoptatta, miközben egy tót dalt énekelt. Ezt hallgatva, nem ügyeltem a talajra a lábam alatt s mély gödörbe pottyantam. Kézze-lábbal kapálóztam, amíg megint felszínre kerültem fulladozva és kétségbe esve. Kiabáltam segítségért, de hangomat senki sem hallotta, mert a víz árja gyorsan sodort a parttól befelé. Ösztönyszerűleg „kutyamódra“ uszni kezdtem s pár percig sikerült is a víz felszínére jutnom, de az ár ismét elkapott. A halálveszelelem csodálatos érzésén kezdtem gondolkodni. Az ár a tutajok alá sodor, menthetetlenül veszve vagyok! Minden erőmmel azon igyekeztem tehát, hogy a legelső tutaj szélébe meg tudjak kapaszkodni. Sikerült is s torkom szakadtából kiabálni kezdtem. A tutajon egy tót napszámos hevert. Nagy pálinkás üveg állt mellette, amelyből nagyokat huzott. Észrevehetett, láttam bután rámbámuló vizes szeméből. Rekedten kiabáltam segítségért. A

tót felkelt s düledező lépésekkel közeledett felém. Be volt rugva. Megállt a tutaj szélén, szétvetette lábait s vigyorogva nézett rám. Tótul káromkodott egy nagyot, azután bocskorával dühösen kezemfejére lépett, úgy, hogy a vér kiserkent ujjaimból. Ordítani kezdtem a fájdalomtól, de nem eresztettem el a tutaj szélét, mert tudtam, hogy akkor végem van! Jajgatva kérleltem, hogy ne bántson, de hiába. Ismét felemelte bocskoros lábát, hogy kezemre taposson. — Anyám, édes jó anyám! — nyöszörögtem s éreztem, hogy erőm cserben hagy.

Váratlanul a tót asszony jelent meg a tutaj szélén, ölében kis gyermekével. Megragadta a szörnnyeteget s egyetlen mozdulattal odébb lóditotta. Gyorsan lehajolt s üstökömnél fogva, huzni kezdett, másik kezével pedig derekamig nyult le a vízbe. Magam sem tudom hogyan, a tutajon feküdtem félig eszméletlenül. Az asszony rátámadt a tóra s jól elpüffölte — nyilván embertelen szándékáért — majd a házikóig cipelte, megfogta, belökte a kis ajtón, amelyet azután rázárt.

Kezemből szivárgott a vér, de meg voltam mentve! Felkeltem s hálálva köszöntem meg az asszonynak, amiért a halál torkából visszahozott. De hirtelen észrevettem, hogy teljesen meztelen vagyok, szégyenkezve takartam el magam két kezemmel és elfutottam. A tót asszony jóízűen nevetett.

Sampelenek egy szót sem szóltam kalandomról, mert tudtam, hogy máskor nem enged fürödni menni.

A RÖVIDÁRUKERESKEDŐ.

Egy napon fiatal gyereket láttam az utcán, amint hatalmas csomagot cipelt. Olyan volt, mint amikor egy kis hangya egy nálánál nagyobb terhet cipel. Himlőhelyes arcában két kis szürke szem pislogott s nálam valamivel idősebbnek látszott, de kisebb volt, mint én. Csaknem minden lépésnél megállott s csurgott róla a verejték.

— Elbirod? — kérdeztem tőle.

— Hát fene nehéz, de cipeltem én már ennél nehezebbet is — mondotta.

— Ha nincs ellene kifogásod, segítek neked, úgy sincs más dolgom — mondottam.

— Nem bánom — szólt. — Együtt cipeltük a csomagot a „Schiffmannsplatzig“, (ahol ma az Operaház áll). Ott átadtuk egy üzletben, de sokáig kellett várniuk, míg az üzlet tulajdonosnője elintézte vevőivel ügyes-bajos dolgát. Borralót is kaptunk — fejenként egy hatost. Az inas irigykedve nézett rám. — A te hatosod is engem illetve meg... add csak ide!

— Nem bolondultam meg — válaszoltam.

— Neked nem is jár borralaló, mert szivességből engedtem meg, hogy velem jőjj, különben is csak a fele uton segítettél vinni...

— Ebben igazad van, de ha te egyedül vitted volna a néhez csomagot, akkor is csak egy hatost kaptál volna — mondtam. — Hát nem akarok veszekedni s kiadom a proviziódat. Nesze husz százalék, vagyis két krajcár.

A gyerek zsebre tette a pénzt s együtt mentünk tovább.

— Mi a neved? — kérdeztem tőle — Miksa! — felelte.

— Ismét egy Miksa! Manapság mindenki Miksa. Hát azután kinél vagy alkalmazásban?

Büszkén darálta: — Maller és Brust. Rövid- és cérnaáru. Engros! Erzsébet-tér.

— És milyen fizetésed van?

— Kezdetben öt forintot kaptam havonta, de elseje óta tizet kapok. Uj üzlet és én vagyok az első inas az üzletben. Most egy segédünk is van már, mégis alig győzzük a sok munkát. Egy uj inasra még szükség volna az üzletben.

— Épen kapóra jön! — kiáltottam föl. — Állást keresek s ajánlhatnál a főnököknél.

Miksa fölényesen nézett rám. — Azután mit fizetsz ezért?

— Pénzem nincs.

— Hazudsz, mert egy hatost kaptál az imént

— Hát ezt neked adom, ha a két krajcárt visszaadod.

— Azt nem. Szabott áram van s a hatost egészben akarom.

Neki adtam. — Hát most velem fogsz jönni, mert a főnökök otthon vannak.

Aggódó szívvvel indultam el vele s éreztem, hogy sorsdöntő esemény előtt állok. Kis üzletbe léptünk be, amelyhez hátul még egy nagy raktár is tartozott. Miksa az egyik főnökkel hal-kan beszélni kezdett s rám mutatott. A szivem hevesen dobogott.

— Várjon! — szólt a főnök, aki egy vevővel volt elfoglalva. A pulton nagy halomban hevert a sok áru, amelyet Miksa és a segéd cipelt oda.

Ez alatt jól szemügyre vettem a boltot. A falak mellett magas polcokon feküdt a sok áru. A pult végén pedig egy külön nagy polcon dobozok, zárt csomagok, amelyeken felirások voltak.

Az egyik főnök, Brust Dávid ur, karsu, szép fiatal ember volt, rózsás arccal s kék szemekkel. Barna haja és szakálla volt. Maller ur magas íróasztal előtt állott s egy nagy könyvbe irt bele. Halavány arca, megtört tekintete betegségre vallott.

Az uj segéd, Herz ur hosszunyaku, nyurga fiatal ember volt. Szörnyen magas gallérja nagyon utjában lehetett, mert

minden percben igazította sovány ujjával s ilyenkor jobbra-balra kapkodta nyakát. Haját szabályosan s nagy gonddal választotta el középen, szakállát divatos „à la Miksa császár“ növesztette.

Volt az üzletben még egy élő lény: egy nagy fekete macska, amely az íróasztalon gunnyasztott, Maller ur előtt, aki valószínűen nem tudott nélküle meglenni, mert időről-időre — anélkül, hogy feltekintett volna a nagy könyvből — megsimogatta a macska hátát s néha beletörölte a tollát is.

A vevő leereszkedően bucsuzott a főnöktől.

— Nagyon köszönjük a megtisztelő megrendelést. — mondotta Brust ur.

— Köszönjük, nagyon köszönjük — segédkezett az udvariasságban Herz ur, aki az ajtóig kísérte a vevőt. — Mielőbbi viszontlátásra . . . Szerencsétessen máskor is benünket!

Mikor eltávozott, Brust ur izgatottan járt föl és alá s meglegedetten dörzsölte kezét:

— Végre egy rendes vevő — mondotta. — Legalább hat-ezer forintot tesz ki a megrendelés s a számár annyit fizet érte, amennyit csak kérek.

— Ugyan, ugyan — dűnnyögte Maller ur.

Brust ur megállott előttem. — Hát aztán be akarsz hozzánk lépni? — kérdezte. — Nagyon fiatal vagy.

— Már elmúltam tizenhárom éves — hazudtam.

— Nem látszik meg rajtad. Hogy hívnek?

Megneveztem magam.

— Na ne mondd, a végén még kisül, hogy fia vagy a lovasberényi öreg Rosnernek!

— Az vagyok!

— Nos, akkor örülök, mert az apáink valamikor üzleti összeköttetésben állottak s jártam is nálatok. A szép Róza már férjhez ment?

— Már két gyermeke is van s nemrég voltam náluk Kecskeméten.

— Hm! Hm! . . . — csak ennyit mondott, azután Maller urhoz ment s halkan beszélgettek. Maller ur végig mért tekintetével.

— Tisztelem az apádat — mondotta Brust ur. — Mondd meg neki, hogy jöjjön el veled, majd megállapodunk. Az iskolával rendben vagy, mi?

— Oh igen — hazudtam s azután eltávoztam.

Hazáig szaladtam s otthon elmondottam az örvendetes eseményt. Apám azonban nem akart velem jönni.

— Nem megyek — mondotta konok elszántsággal.

— Ehez is lusta vagy? — szólt anyám szemrehányóan.

— És mégsem megyek!

— Akkor megyek én — szólt Marcsa határozottan és megindultunk.

— Hát te vagy a nővére a szép Rózának? — kérdezte tőle a főnök ur. — Tudod-e, hogy valamikor nagyon szerelmes voltam bele. Na, te ugyan nem hasonlitsz hozzá, de csinos teremtés vagy — s megsimogatta az arcát. — A Jóska öt forintot fog kapni havonta, de ha jól viseli magát, javitok a fizetésén. Holnap fél nyolckor itt kell lenned — szólt hozzám. — Ekkor nyitjuk az üzletet és ha nem leszel pontos, Herz ur kitekeri a nyakadat. Megértetted?

— Igenis — és meglegedetten dörzsöltem kezemet, amint azt Brust urtól láttam.

Marcsa szívemre kötötte, hogy legyek csak szorgalmas, mint a Samu, aki már tizenöt forintot kap havonta.

Megigértem, hogy nem fognak szégyent vallani. Másnap már idejében az üzlet előtt voltam. Miksa csak később érkezett.

— Ma még én nyitom ki az üzletet — mondotta, — de holnaptól kezdve már a te dolgod lesz s utána felocsolod a padlót s kisöpröd az üzletet. Mától kezdve én vagyok a főlebbvalód, megértetted?

— Igen, Miksa ur!

— Azért nem muszáj urnak szólitani, te buta.

Brust és Maller urak is csakhamar megérkeztek. A kulcsot Miksának adták, aki kinyitotta a lakatokkal és vaspántokkal erősen lezárt ajtót s azután rendezkedni kezdett. Hozta a vízestölcsért s intett, hogy menjek vele az udvarba a vízvezetékhez.

— Alul tartsd oda az ujjadat, hogy a víz ki ne folyhasson, másik kezedd pedig fönn fogd meg jól. Így ni, látod?

Amikor visszamentünk, szép, szabályos nyolcasokat rajzolt a tölcésből kifolyó vízzel az üzlet padlójára. Majd a kisöprésre került a sor. Amikor mindennek a végére járt, a vízvezetéknel megmosta kezét s zsebkezdőjébe törölte. Mindezt roppant komolysággal végezte.

— Holnap már mindent magad csinálsz — mondotta fölényesen.

— Hát ez nem is olyan nehéz — jegyeztem meg.

— Majd meglátjuk! Ma pedig mindenhova velem jössz, hogy mindent tudjál s kiismerjed magad.

Leszedte az árut a polcokról s sorra magyarázta. — Mindent kell tudnod, hogy hol mi van, mi a neve, mert ha az árut kéri, egy-kettőre a pulton kell lenni s nincs idő órákig ösz-

sze-vissza ugrálni. Ez például ebben a nagy skatulyában a kék „Leiblik“, „per“ hat darab. Ezek a nagyok. A kis gyermekleiblikből egy ducat van egy skatulyában. Ez a legkapósabb áru nálunk s azért veszem elő legelőször. Nagyon drágák, de a sváboknak, akik veszik, annyi a pénzük, mint a szemét.

Ezeknek semmi sem drága. Ebben a hosszú skatulyában vannak a női harisnyák, a rövidben pedig a férfi „zoknik“ . . . egész kicsi skatulyában a gyermekharisnyák és „zoknik“ . . . össze ne téveszd! A finom áru skatulyába van csomagolva, a gyöngébb minőségű erős papírba. De azért ezek is jók, mert nálunk nem létezik nem-szolid áru, mint például Braun és Bleier cégnél! Ezeknek csupa bővlijuk van és csak a svindlernek, meg a házalók vásárolnak náluk. Nemrég be is akarták zárni őket . . . Ebben a hosszú skatulyában gummi-cug van cipőhöz, amit méterszámra adunk, mert nagyon drága. A barnában az olcsóbb áru van . . . Ebben van a cérnaáru, amely „per schock“ van csomagolva. A finom cérna skatulyában van, ez például itt a legfinomabb, valódi angol Clark, ennél jobb nem létezik!

Nagyon drága, de azért mind eladjuk! Mára elég, de jól jegyez meg mindent magadnak. Amit láttál és tanultál, azt holnapután elmondod nekem és ha valamit nem fogsz tudni, kapsz egy pofont.

— Oh, ettől nem tartok s ha akarod, akár mindjárt kikérdezhetsz!

— Ezt már alig hiszem!

Mindent tudtam s egy pillanatra sem akadtam meg.

— Te haszontalan kölyök! Hát ilyen jó fejed van! Hát annál jobb, legalább nem kell a tudómet kibeszélni. Most azonban indulunk, na majd meglátom, most milyen legény vagy!

Egy nagy kosárba alul egy szalvétát tett, erre egy tányért, erre pedig ismét egy szalvétát.

Maller, Brust és Herz ur pénzt adtak Miksának.

— Most pedig ozsonnáért megyünk — mondotta s egy Sasutcai átjáróház előtt megálltunk.

— Az utca végén van a postahivatal, ma estig még oda is elmegyünk.

— Ez is a te munkád lesz a jövőben.

A „Blühdorn“-ház udvarában egy csemegeüzlet volt, tele minden jóval és finommal. Valóságos vajhegyek, sajttömbök, tojás, tej és minden egyéb volt itt felhalmozva. Az ajtón kívül ez a rövid név volt olvasható: „Reinitz“. Az üzlet ilyen időben tele volt vevővel, különösen sok inas várakozott a kiszolgálásra. A pult mögött egy kis kövér asszonyka buzgólkodott serényen. Hófehér arcát erősen hajlott orra és két nevető fekete szeme tette jellegzetessé. Fülében két briliáns csillogott.

Ő volt a „szép Reinitzné“. A pult végében volt a pénztár, amely mellett egy öreg ur ült, fején bojtos sapkát hordott s egy nagy csibukból pőfékelt.

— Egy pohár aludttejet, két kemény tojást és három szép vajaskenyeret kérek — szólta Miksa üzleti hangon, míg a szép Reinitzné gyorsan összeállította az ozsonnát.

Észrevettem, hogy az öreg ur óvatosan kihuzta a pénztár fiókját s anélkül, hogy belenézett volna, néhány ezüstpénzt emelt ki onnan s gyorsan a mellénye zsebébe csusztatta.

— Készen van, fiaim! — mondotta kedveskedve az asszony. Amikor a fiókot kihuzta, egy pillanatig tétlenül állt meg. — Már megint kiloptad az ezüstpénzt, te gazember! — szólta az urára.

— En? — méltatlankodott Reinitz ur.

— Nem! A szomszéd! — pattogott az asszony. — Na várj! Te vén csavargó, majd adok én neked! — Megragadta kabátjánál s arra kényszerítette, hogy felkeljen. Egyszer-kétszer megrázta, miközben lábával odébb rugta a széket, amelyen az öreg ült. Azután férjén lóditva egy nagyot, hangosan káromkodni kezdett:

— Most pedig lódulj a szék után s ezentul ne merészelj ideülni, mert letöröm a kezéd-lábad!... Te tolvaj!

Reinitz ur, mintha misem történt volna, rágyujtott pipájára s leült a székre — a sarokban!

— Na, szép kis mulatság, mi? — kérdezte Miksa, amikor kinn voltunk. — Ne hidd, hogy ez csak ma történt. Minden nap így megy ez s Reinitz ur minden nap újból visszakerül a kassza mellé! Délután pedig beül a kávéházba sakkozni, vagy billiárdozni s ott marad, amíg a felesége érte megy, azután együtt mennek sétálni... Az aludttej és a tojás, meg az egyik vajaskenyér a Maller uré — tanított Miksa. — Tüdőbajos s emiatt sokat kell neki enni... A Brust ur vajaskenyéréhez hozzá ne merj nyulni, mert rögtön észreveszi. A Herz uréból már levághatsz egy kis darabot, ha véletlenül nagyobbra szelték az üzletben. Ha észreveszi, tagadd le! Ez egy vén hülye, mindent elhisz! Három hónapja vagyok náluk s jobban értek mindenhez, mint ő!

— Észrevettem! — jegyeztem meg.

Az üzletben új vevő jelentkezett, akit szintén nagy figyelemmel szolgáltak ki. Délben bezárták az üzletet s hazamentem.

— Te is szüleidnél lakol? — kérdeztem Miksától.

— Nincsenek szüleim, a bátyámnál lakom. Délben találkoznak egy kifőzésben s mindig ő fizeti az ebédemet.

Délután ládába csomagoltuk az eladott árut s este megérkezett a szállító cég kocsija, amelyre izmos munkások egy-ket-

töre, mint pelyhet, dobálták föl a nehéz ládákat. Hét órakor zártunk.

Otthon töviről-hegyire mindent elmondottam s különösen a Reinitz ur szerepén mulattak jóízűen.

Az üzletben derekasan hozzáfogtam a munkához s nem-sokára egészen otthonosan éreztem magam. Mindennek ösmer-tem a helyét, minőségét s ha sok vevő volt az üzletben, már ki is szolgáltam őket.

Főnökeim meg voltak velem elégedve. Ha nem volt dolog az üzletben, Herz ur kiment az ajtó elé s fel és alá járkált. Há-tát meggörcsítve, hátrafont kézzel lépkedett, miközben fejét ki-huzta gallérjából s nagyokat bólogatott. Több sem kellett nekünk. Elkezdtek utánózni. Mi is úgy lépkedtünk, bólogtunk fejünkkel s ha a raktárban volt dolgunk, megtettük azt is, hogy abbahagytuk a munkát s „Herz urat“ játszottunk. Brust ur kéz-dörzsölését is utánózni kezdtem, amin Maller ur nevetett jó-ízűen, ha észrevette, de Brust ur nagyon dühös lett:

— Majd adok én neked, te haszontalan kölyök, engem mersz utánózni! — pörölt velem.

Ha Herz ur sokáig sétifikált az ajtó előtt, kikiabált:

— Mit sétál maga órákon át az üzlet előtt, muszáj minden-kinek tudni, hogy semmi dolgunk sincs?

Herz ur ilyenkor mindjárt megsértődött s bement a rak-tárba. Miksa Maller urat kezdte utánózni. Bánatos szemeket me-resztett s halk hangon osztotta parancsait. Mióta én is az üz-letben voltam, nagyon keveset dolgozott s ha tehetett, minden munkát a nyakamba sózott...

A leveleket és csomagokat naponta vittem a postára, de a helybeli vevőknek Miksa vitte haza a vásárolt árut, mert tudta, hogy ezért borraivalót kap. Ha azonban sok csomagot kellett hazaszállítani, engem is elküldtek s pár krajcár mindig csur-rant-csöppent...

Különösen a vidékről jött sok vevő hozzánk. Brust urnak nagyszámu rokonsága volt s ezek is állandóan nálunk vásárol-tak, mert jó árut tartottunk s valamivel olcsóbbak is voltunk, mint a többiek.

— Így kell ezt csinálni! Eleinte jót és olcsón, de ha már egyszer ideszoknak, lehuzom a bőrüket — mondogatta Brust ur.

A nagy vevők négy-hat hónapi hitelre kapták az árut, akik készpénzzel fizettek, két percent „cassa sconto“ engedményt kaptak, a kisvevőknek pedig nem hiteleztek soha. A vevők kö-zött sok furcsa figurával ösmerkedtem meg, akik minden csa-ládi ügyes-bajos dolgukat elmondották, amit Brust ur, látszó-lag nagy érdeklődéssel végighallgatott. Ha azonban kitették lá-bukat az üzletből, fejét fogta bosszuságában.

— Szétpattan a fejem ettől a sok hülyeségtől, amit ezek itt össze-vissza beszélnek! — mondotta ilyenkor.

Volt egy váci vevőnk: a Blauné nagysága, ez minden héten bejött hozzánk. Már az ajtóban megeredt a szája. Bejött, leült s elkezdett hadarni s amig csak el nem ment, meg nem állt a szája. A váci piacon volt a „stand“-ja.

Nagyszáju, borzas hajju, megtermett asszonyosság volt. Alul talán tiz ruha is volt rajta, amelyre felül piszkos selyemkabátot terített. Olyan volt, mint egy nagy, öreg harang.

— Jónapot gyerekek! Jónapot! — ezzel köszöntött be egyszer. — Na, mondhatom, nyakamba sóztátok a „bóvilit“. Svindlerek vagytok. Sokkal több árut sóztatok a nyakamba, mint amennyire szükségem volt. Csak röhögj. Te vagy a legfinomabb legény az egész „mispoche“-ben. Hát ez az új „bocher“, na még ez hiányzott nálatok! Egy csalóval több!... De ha megpukkadtok is, az utolsó darabig eladtam a bóvlitokat... Hát gyorsan ide azzal a vacakkal... Tudjátok már, hogy mire van szükségem, de most kétszerannyi kell, mint máskor. Most életrahálra megy nálam.

— Nagy a „gezéresz“, hát kétszerannyi árura van szükségem. Hogy el ne felejtsem, a Száli lányom ikreket szült. No, képzelhetitek, milyen „pónemet“ vágott az ura, amikor megtudta! Mit akarsz? — mondtam neki, örülj, hogy nem hármasat szült... Az is kitellett volna a lányomtól... A nagy kék Jakniból egy egész tucat kell, a keskeny selyemszalagból egy nagy skatulyával. Megmutatom annak a „goj“-nak, hogy mit tudok én! Ott állit fel egy standot, éppen az orrom elé a marha! Éppen mellem! Azt hittem, hogy szétpukkadok a haragtól! Na, ezt hamar elintézem! Micsoda vacak árúja van... Szemét, ha mondom... a Braun és Bleier cégtől... De olcsó! A népek nem értenek hozzá s veszik, mint a cukrot, én meg táthatom a számát... Most rögtön elmész a polgármesterhez — szóltam az uramhoz — és megmondod neki, hogy vegye le a nyakamról ezt a konkurenciát. Az uram megvakarta a fejét, de mégis elment. Vissza is jött az ökör s nem intézett el semmit... No, most maradj itt — szóltam az uramnak, majd elmegyek én! Velem kezdjen ki!... Huszonöt éve állok a standon — mondtam neki, — megfizetem a helypénzt, az adómat. Hat gyermekem van, — igaz, csak kettő van, de hatot mondtam — s most mind a hat éhen vesszen?!... Azt is megmondtam, hogy az új konkurrenciam milyen vacak árúval csapja be a vevőket... — Hát akkor nem kell az új konkurrenció tartani — mondotta ez a finom polgármester ur. — Ha rossz az árúja, majd rájönnek a vevők s megint nekem fog jól menni! — Az Isten szerelmére, polgármester ur — mondtam — hát addig éhen vesszen a hat gyerekem? — Hát arra nem ke-

rül a sor — mondta. — Senkit sem tilthatok el, hogy ne kapjon standot. — Ugy? És huszonöt esztendő becsületes munkája, meg nyolc gyerek, az kutya!... Szép polgármester maga!... Na majd akkor segíték én magamon... majd ellátom én a baját... — Hát akkor meg rendben van! — mondta s még nevetett is hozzá. — Hát tudjátok, mit csináltam? Minden portékára cédulát ragasztottam, amelyen az ár is rajta volt, olcsóbban kínáltam, mint a „gój“... Most mindenki hozzám jött... Hát mit gondoltok, mit csinált! Másnapra tiz perccel lezállította az árakat. „E so!“ — mondtam magamban. — Na várj csak! Husz százalékkal adtam olcsóbban. A népek mind hozzám futottak. De így tönkremegyünk! — mondja az uram. — Te ahhoz ökor vagy. Nem értesz hozzá... Aki tovább bírja, az győz... Tegnapra minden árumat szétkapkodták s ha kell, ötven perccel megyek lejjebb!

Valamennyien neveltünk, még Maller ur is.

— Mit? Még nevettek is? Én is szívesen nevetnék, ha nem a keservesen megkeresett pénzemről volna szó... Abból a szép, hosszú női „strimpfliből“ két tucatot, hadd vegyék azok a bes-tiák! Miértne, ha feleáért kapják!... A cérnából hat csomagot, nem a finomból... ezt kiosztom a gyerekek között... Majd megmutatom én!... Hadd tudják meg, ki az a Blauné!... Most pedig ide azzal a számlával, mert még egyéb sürgős dolgom is van, mint itt nálatok lopni az időt... Tudjátok, hogy a kis Chá-jim himlőbe esett, a kis Lina meg, aki az ikrek előtt jött világra, betörte az orrát? Nem is tudom már, hol áll a fejem... „Gott über die Welt“...

Brust ur elkészült a számlával.

— Nem kell kétségbeesni, Blauné asszony! — mondotta. — Mi is belátással vagyunk ám s kivételesen tiz százalék enged-ményt adunk.

— Mit?... Maga „Parach!“ Több pénzem van nekem, mint a fél Sas-utcának... — kiáltott föl sértődötten. — Ron-gyos pár krajcárral akarjátok a szemem kitörölni! Még csak az hiányzik... De azért nem kell olyan birkaszemmel rám bámész-kodni — szólt nevetve s megsimogatta Brust ur arcát. — Mi-csoda szép legény vagy „aj-vé“... Ha a „kale“-d is ilyen szép lesz, olyan kóser pár lesz belőletek!... „Aj-vé!“... Ilyen nagy számla! Na, nesztek, itt a pénz!

Felemelte piszkos selyemszoknyáját s az alsószoknya zsebéből egy csomó összegyűrt bankót kotorászott elő s gögösen a pultra dobta.

— Nincs nekem időm, hogy megolvassam otthon a pénzt s ezt a sok szemetet csak úgy belegyömöszöltem a zsebembe... Na

elég lesz? Ha nem elég, a másik zsebem is tele van s a mellem fölött is van egy marékka!...

A főnökök szép rendben kisimitották a bankókat s megolvasták... A fele is elég volt, a másik felét nagy pózzal gyürte ismét zsebébe Blauné asszony.

— De most már megyek! Estig nem leszek kész a sok dologgal. Azután jól bepakoljatok ám mindent... dupla papirosba... A hajó mindig tele van csirkefogó népséggel... Hát nem mondtam, hogy a multkor egy csibész felvágta az egyik csomagot s kiemelte a fele árut? Észre sem vettem, jó, hogy engem el nem lopott! — nevetett. — Félhatkor megy a hajóm, de negyedre minden ott legyen... Megértettétek? — fordult Miksa felé.

— Igenis, nagyságos asszony — mondotta Miksa előkelő üzleti hangon.

— Na, Isten veletek. A jövő héten megint itt leszek. Addig már kitekertem a nyakát...

— Kezét csókolom — kiáltottam utána. Visszajött az ajtóból:

— Te is eljőj a hajóhoz! Hallod — szólt hozzám. — Kapsz te is valamit! No... „agyé“... El ne felejtsem, ha az áru hamarabb elfogy, majd sürgönyözök s kikülditek ezzel a bocherrel. „Agyé“...

Végre valóban eltávozott.

Véget ért az első hónap, amelynek utolsó napján megkaptam első fizetésemet. Elseje után négy nappal léptem be s ezt az összeget levonták... Rohantam haza s büszkén nyujtottam át anyámnak első keresetemet... Hálásan simogatta meg fejemet s Marcsa megcsókolt.

— Ezen vehetünk neked egy pár cipőt, mert a régiből már kilátszik az ujjad!

— Miért engedted a négy napot levonni? — méltatlankodott apám. — „Smucig“ társaság! A lábuk elé vágtam volna az egészset! — mondotta önérzetesen.

Családunkra nehéz napok köszöntöttek ismét. A házbér és a részlet minden keresetet felemészített s néhanapján még száraz kenyérre sem telt... Apám naponta eljárt az „Orczy“-kávéházba, ahol itt-ott mégis akadt valami kis üzlet!...

Ezt azzal bizonyította, hogy ilyenkor zsemlyét és felvágottat hozott haza, de gondosan elzárta a szekrénybe s senkinek nem adott belőle, csak anyáknak egyszer-másszor juttatott egy falatot...

A kávéházban nagyon szolgálatkészen viselkedett a kávésszal szemben s azzal igyekezett érdekemet szerezni, hogy titokban ellenőrizte a pincéreteket. Folyton ott lábatlankodott s lármázott, ha valami nem volt rendben.

Miksa beállított egy napon s bocsánatot kért anyámtól, aki boldogan ölelte karjaiba . . .

Elmondotta, hogy állásban van s ha nincs is nagy fizetése, elsején valamicskét tud adni anyámnak. Elsején azonban nem jelentkezett s a következő elsején sem. Friedmann nénitől tudtuk meg, hogy Anna kisasszony társaságában a „Blau Katz“ és más hasonló mulatókban gyakran megfordul.

A leányok szakadatlanul dolgoztak tovább. — Most még megjárja — szólt hozzám Marcsa nővérem, akinek bizalmasa lettem. — Nem futja mindenre, de legalább tudjuk, hogy mennyi bevételre számíthatunk s valahogy mégis csak elvergődünk. Apánkra s Miksára nem számíthatunk többé, benne van minden reménységem s hiszem, hogy pár év múlva visszük valamire. Ha Isten segít, megkerestek majd annyit, hogy tisztességesen megélhetünk belőle . . . Azután a kicsinyek is csak felcseperednek s idővel ők is fognak kenyeret keresni. Isten tudja, megérem-e? — mondotta szomoruan. Arcát két kezébe temette s zokogni kezdett. Cilli is sirt, mire én sem állhattam meg s mind a hárman zokogtunk. Magam sem tudom miért?

— Miért mondtad ezt? — kérdeztem később tőle. — Fiatl és egészséges vagy!

— Igazad van — felelte Marcsa mosolyogva, — magam sem tudom, mi jutott eszembe.

— Holnap vasárnap van — mondtam — kimegyünk a ligetbe. Összegyűjtöttem a zsebpénzemet s ebből telik majd sörre, meg sóskiflire. Anyánk és Samu is velünk jönnek.

— Nagyszerű lesz! — lelkesedtek a lányok. Blauné önágy-sága ugyanis egy marokra való aprópénzt adott, amikor a sok árut a hajóhoz cipeltük. Ráadásul jól megcsipkedett . . . Majd kiugrottam a bőrömből örömeimben, amikor a borralalót megolvastam. Egy forint nyolevvanhat krajcár volt összesen. Volt ezenkívül előbbről megtakarított pár hatosom is s ennyi pénzem eddig nem is volt. Cavallér lehettem! . . .

Vasárnap délután felkerekedtünk. Papa otthon maradt a kicsinyekkel. A Sugár-uton (mai Andrássy-ut) haladtunk végig, amely akkor még nem volt kiépítve. Hatalmas paloták mellett üres telkek terültek el, az egyik oldalon egy hosszú favázás épület — bazár — emelkedett, amelyben üzlethelyiségek voltak. Javában folyt az építkezés s az uttest mentén faállványok nyultak a magasba. Nyitott omnibuszkocsik döcögtek tele emberekkel. Elöl tiz, hátul hat krajcárt kellett fizetni a kocsin. Azt javasoltam, hogy omnibuszon menjünk a ligetbe, de anyám ellenkezte a fölösleges pénzpocsékolás miatt. — Gyalog is kiérünk — mondotta. — Az ut végén néhány villa állott készen, amelyet

kertek öveztek. Ott, ahol a Millenium-émlék áll, nagy fabarak terpeszkedett, amelyben az artézi kutat furták. Kiértünk a városligetbe. Hatalmas fák alatt virágágyak pompáztak s az utakon meg a tereken nagy tömegek hullámozottak, gyerekek játszottak és lármáztak. — A gyerekek is kijöhettek volna velünk — mondtam.

— Egyiknek sincs egy pár rendes cipője, amiben kijöhettek volna — szólt Marcsa.

— Na, ez ugyan nem nagyon bántotta volna őket.

— Mit gondolsz? — méltatlankodott anyám — nem szeretném, ha azt hinnék felőlük, hogy koldusgyerekek.

Leültünk egy padra, azután tovább mentünk. A „drótsziget-höz“ értünk, amelyhez fahíd vezetett a tó vizén át. A csónakokban éneklő, mulató emberek eveztek. Az egyik csónak felborult s a benne ülők a vízbe pottyantak. Anyám megijedt, de amikor látta, hogy nem történt bajuk, nevetni kezdett s mi is hangosan kacagtunk.

A szigeten vasból való kioszk állott, amelyen az asztalok körül rengeteg ember üldögélt s hallgatta a cigányzenét

— Ez Tell Vilmosból egy részlet — szólalt meg Marcsa.

— Milyen szép! — mondotta anyám — de ide nem szabad bemenni, ha nem fogyasztunk semmit.

— Oh igen, — mondotta Samu — nemrég jártam erre. A sziget körül ut vezet s mindenkinek szabad rajta járni.

Körülsétáltuk a szigetet s szájtátva álltunk meg az uzsonnázó asztalok közelében. Mindenféle finom dolgot szolgáltak föl a pincérek. Fagylalt, jegeskávé, habtejszin cukorral, sütemények, csak úgy csurgott a nyálunk. Egyik asztalnál nagyszámu család foglalt helyet. A családapa fején ragyogó cylinder volt, császárszakálla tekintélyt kölcsönzött arcának, fiatal feleségén pedig fehér ruha volt s fekete hajfürtjei dusan omlottak vállára, a gyermekek is csinosan és tisztán jelentek meg s illedelmesen kanalazták a finom ennivalót az üvegtányérokrol.

— Ha én egyszer ide bejuthatnék — mondotta Cilli — halálra zabálnám gamam.

— Nem szegény embereknek való hely ez — szólt anyánk. — A cylinderes ur meghallotta anyám megjegyzését, nagy adag fagylaltot tett egy tányérra, körülrakta finom süteménnyel s a drótkerítéshez jött. Meghajolt Cilli előtt s átnyujtota neki a fagylaltot. Cilli megijedt, elszaladt s leült egy padra, ahol szégyenlősen összekuporodott. Mi is odamentünk. — El kellett volna fogadnod — mondta Marcsa nevetve. — Milyen finom lehetett. Az ur sem volt ám megvetendő a fényes cylinderében, meg a szép szakállával — tréfálkozott Cillivel.

— Bánom is én — szólt Cilli hangos nevetéssel. — A városi vendéglő előtt is megálltunk. Ez is zsufolva volt emberekkel, akik sört ittak s sóskiflit ettek hozzá.

— Na ide bemehtünk — mondottam önérzetesen.

— Ez is drága hely — szólt Samu. — Korán van még. Ráérünk — mondotta anyám.

Kiértünk a „vurstli“-ba. Hangos verkliszó hallatszott mindenfelől. Egy nagy bódé előtt hatalmas verkli állott, amelynek oldalán üveg alatt kép volt. Sütött a nap a képen s gondolák siklottak a vizen. Az egyik gondolában gitáros férfi ült, fején nagy tollas kalppal, ölében pedig fehér ruhás nő pihent. „Egy éj Velencében“ — ez volt a kép fölé írva. Csodaszép volt. Ez is Tell Vilmost játszotta.

— Tessék besétálni! Urraim és hölgyeim! — kiabált egy rekedt férfihang. — Kezdődik az előadás. Első hely husz krajcár, második hely tiz krajcár, harmadik hely csak öt krajcár! — Kockás-tarka dominóban volt, fején hosszú, hegyes süveg, fekete kokárdával. Kövér asszony lépett ki a helyiségből. Vastag, födetlen karjai voltak, égővörös ruháján csillogott az „arany“ és „gyémánt“. Mindkét kezében nagy vassulyzót tartott. Arca olyan vörös volt, mint a ruhája.

— Ez Mirjam, az óriásnő — ordított a kikiáltó. — Mind egyik kezével felemel tiz mázsát. A karja oly erős, hogy a leg-erősebb bot is eltörik rajta, ha ráütnek. Mindenki megpróbálhatja, aki az első helyre jegyet vált. Tessék, tessék besétálni. . . — Az óriásnő eltűnt a függöny mögött. A férfi most kis majmot hozott ki, amelynek teste körül vékony lánc volt csavarva. Vörös kabát s ugyanolyan színű tollaskalap volt rajta. Felkuszott az ember vállán, ahol leült s pislogva nézett körül. Azután lekapta a kikiáltó kalapját, belenyult s valamit elcsiphetett, mert azt a szájába dugta s lenyelte, utána pedig a hasát vakarta. A közönség nevetett s tapsolt a majomnak, az pedig furcsa grimaszt vágott. Fogta a kalapot s óvatosan visszatette a kikiáltó fejére. Ismét nevetés és taps jutalmazta.

— Ez a mi Mungónk — kiabálta az ember, — ő játssza a főszerepet a némajátékban. „Emilia a savoyai fiu!“ Ilyen még nem létezett. Mungó korunk legnagyobb színésze! Egy világcsoda! Tessék, tessék besétálni urraim! Tessék! Az előadás megkezdődik.

Belülről kis harangkongás hallatszott s az emberek tódultak befelé.

Tovább mentünk. Láttuk a kigyóembert, az alsó testnélküli hölgyet és más világsodát. Eljutottunk a körhintákhoz. Két nagy körhinta csalogatta a tisztelt publikumot. Az egyik ócska és piszkos volt, de olcsó! A másik vadonat új volt és milyen szép!

A tengelye körül tükörlapok voltak, a falovak és kocsik csak úgy ragyogtak. Köröskörül padok voltak elhelyezve, amelyeken türelmesen várakoztak a sorrakerülő cselédlányok.

A nők csaknem mind a kocsikban ültek, sokan két-három fordulót is tettek s szédülve támolyogtak tovább.

— Ezt én is megpróbálnám — mondtam. Ráültem egy táltosra s a padon ülő lányok nevetve integettek felém zsebkendőjükkel, amikor elvágattam előttük.

— Most sörözni fogunk — szóltam büszkén. Kiértünk a Hermina-utra. A „Mexikói nő“ című vendéglőben sváb parasztbanda huzta. Hátul egy pajtaszerű épületben táncoltak a párok. Elöl néhány asztalnál nem ült senki. Leültünk s sört rendeltem. — Három pohárral és öt sóskiflit — szóltam rideg üzleti hangon.

— Na és mást nem? Vaj, sonka, sajt vagy virsli? — kérdezte a pincér.

— Nem kell, majd később.

Fizettem s meglepetve állapítottam meg, hogy jóval kevesebbe került, mint hittem. — Még két pohár sört — szóltam száraz hangon.

— Ezt mindjárt megmondhatta volna — szólt rám le-sujtóan a pincér — most kétszer szaladjak ezzel a „smarn“-nal.

— Elég lett volna három pohárral is — jegyezte meg az anyám.

— Csak egyszer élünk! — szóltam hetykén — és nagyot huztam a pohárból. Sokáig üldögéltünk. Amikor kiittuk a sört, megjelent a pincér.

— Parancsolnak? — kérdezte a pincér.

— Nem, nem! — tiltakozott anyám. — Későre jár, indulhatunk is már.

Fáradtan csoszogtunk hazafelé, éreztem, hogy az ital lábamba szállt. A király-utcai fasoron jöttünk befelé. Magyar nótát énekeltünk s anyánk is velünk énekelt. A konstabler azonban megállított bennünket s csendre intett.

A Rombach-utcában felvágottat vásároltam egy üzletben, mert még maradt egy kis pénzem.

Amikor hazaértünk, apánk dühösen fogadott bennünket. — Uj divatot kezdtek? Egész nap csavarogtok!

Mindenki kapott egy darab kenyeret, amelyhez csemege gyanánt az imént vásárolt virstliből szolgált fel nővérem egy falatot. Papa sem állhatta meg sokáig. Felkelt, kinyitotta a szekrényét, ahonnét egy zsemlyét és egy darab füstölt nyelvet vett ki, amelyet gyorsan elfogyasztott.

— Szép volt, mi? — kérdeztem a lakmározás után. —

Hátha még a Cillinek esze lett volna és nem utasította volna vissza a fagyaltot.

— Már megint kezded? — pattogott Cilli.

— Holnaptól kezdve ismét félre rakom minden borravalót — mondtam s legközelebb a Svábhegyre fogunk kirándulni.

— Annyi pénzéd soha sem lesz — szólt Marcsa nevetve.

— Majd meglátjátok! — mondtam büszkén.

Sógorommal kibékültem. A legközelebbi vásárra ismét Pestre jött.

— Igazságtalan voltam veled szemben — mondotta s fel sem tételeztem Gusztiról, hogy ilyesmire vetemedjék! Beszéltem Hirsch urral, aki elmondott mindent. Neked volt igazad. Guszti már megkapta a magáét. Jancsi úgy elpüffölte, hogy három napig nyomta az ágyat s meg is mondotta, hogy a te megbízásodból verte meg!

— Én nem bízam meg Jancsit, de azért jól tette, hogy elverte őt...

— Azért nem kellett volna mindjárt megszökni. Nővéred kétségbe volt esve s a kis Miksa éjjel-nappal bög, mióta elmentél. Hát legjobb lesz, ha holnap együtt utazunk haza!

— Eszemben sincs!

— Hálátlan kölyök vagy!

— Nem vagyok! Mindig hálával fogok rátok gondolni, de itthon maradok, különben is már van állásom s elég rendszeren keresek.

Marcsa is megerősítette érveimet. — Maradjon most már itthon! — mondotta...

Az üzlet rohamosan kezdett felvirágozni. A Három Korona-utca és az Erzsébet-tér sarkán új, hatalmas üzlethelyiségbe költöttünk. A vevők napról-napra nagyobb számban keresték föl az üzletet s gyakran teljesen önállóan szolgáltam ki őket.

Csakhamar elsajátítottam az üzleti modort és szokásokat, de ha jókedvem volt, Herz urat utánoztam.

— Oh, kérem!... Azonnal! Kérem szépen!... A legszebbet és legfinomabbat fogom ajánlani!... Pillanatnyi türelmet kérek... Ezt az árut csak minálunk lehet kapni... Ilyen áru nem létezik egész Pesten... — ezek voltak Herz ur rendes és állandó kijelentései, amelyeket — felváltva — én is mindig eldaráltam a vevők előtt, miközben minden mozdulatát, hanglejtését hünen utánoztam. Egyedül hosszú nyakát nem tudtam utánozni...

A vevők kezdték észrevenni utánzási passzióimat s jóízűen nevettek rajtam, de főnökeimet is gyakran megnevettettem. Herz ur meg buta pofát vágott hozzá. A létrákon, mint a mókus a fán, kusztam föl s tudtam, hogy mit hol keressek... A vevők

kedvence lettem s mindenki velem akarta magát kiszolgáltatni, különösen, ha Herz urat utánoztam.

— Ez a kölyök aranyat érne egy detailüzletben! Az ember a hasát fogja a nevetéstől! — ezt a megjegyzést hallottam egyszer.

Stymmel ur, a Stymmel testvérek, Kecskemét-utcai divatcég főnöke tette ezt a megjegyzést.

Hosszu, sovány, sárgaképü ember volt és sárga bőre az arcsontokra száradt. Ha nevetett sem mozdultak meg elszáradt arcizmai, mélyenfekvő szemei is kifejezéstelen nézéssel meredtek az emberre. Hosszu kezei épp oly soványak voltak, mint az arca.

— Szeretném, ha ma este ő hozná haza az árut! — szólt Brust urhoz reám mutatva.

Üzletzáráskor hatalmas csomaggal el is indultam a Stymmel cég üzletébe.

Kis helyiség volt ez, tiszta és csinos. Hátnagy tükrösajtó nyílt a raktárba.

— Ez az a legény, akiről említést tettem neked — mondotta Stymmel ur testvérenek.

A másik Stymmel is épp oly kiaszott, csontvázember volt s éppen úgy öltözködött, mint a fivére.

A második számu Stymmel pár szót krárogott, de arcának egyetlen izma sem mozdult meg.

Távozni akartam.

— Maradj még! — szólt az elsőszámu. — Te is azt hiszed, hogy ikrek vagyunk — jegyezte meg, amikor csodálkozó tekintetemet észrevette. — Mások is azt hiszik, de nem vagyunk ikrek...

A második számu ismét krárogott valamit:

— Cha!... Cha!...

Ez talán nevetés akart lenni, de nem sikerült.

— Testvérek vagyunk — folytatta a Numero 1. — és tiz évig egy ágyban feküdtünk s most sem tudunk másképpen elaludni... Tiz éven át ugyanazokat az ételeket ettük, ugyanazt tettük s még a gondolataink is ugyanazok voltak, hát azért hasonlítunk most annyira egymásra.

— Cha!... Cha!... — krárogta Stymmel Numero 2.

— Mennyi fizetést kapsz a főnökötől? — kérdezte Stymmel ur.

— Öt forintot.

— Öt forint az sok pénz ilyen kis gyerekeknek.

Elhallgatott s én menni akartam.

— Maradj még, beszélni valóm van veled, de előbb zárunk, mert későre jár.

Zárás után bevezetett egy sötét helyiségbe, ahova az üvegajtón át jutottunk. Gyertyát gyújtott s csak most vettem észre, hogy a helyiség tele volt áruval. A fal mellett ágy állott, továbbá egy asztal és két szék. Stymmel Numero 1. és 2. leültek az ágy szélére, én pedig a székre ültem. Mint két halálfej meredt rám a két testvér.

— Öt forint sok pénz, de én hatot adok, ha hozzánk jössz — szólalt meg Stymmel ur.

— Nincs semmi okom, hogy elhagyjam mostani főnökeimet, akik jók hozzám s legközelebb már ugysis tiz forintot kapok.

— Miért nem százat! A főnököd sem dobja ki az ablakon a pénzét! A mostani helyeden nincs jövőd s örök életeden megmaradsz majd segédnek, mert szegény vagy s a szegény ember nem csinálhat nagykereskedést . . . Hát hét forint!

— Nem kell!

— Mi is engros-ban kezdtük egykor, de abbahagytuk. Hárman voltunk testvérek s kiszámítottuk, hogy mindegyik testvér tiz krajcárt költhet naponta, a többit pedig félre rakjuk, amíg annyit nem gyűjtünk, hogy saját üzletünk lehet. Nyolc év múlva sikerült is! Jólmenő üzletünk van, mint magad is láthatod . . . Tehát nyolc forint.

— Nem! — mondtam határozottan.

Hosszu szünet állt be.

— Harmadik testvérünk tüdővérszt kapott szegény s meghalt. Itt a falon függ a fényképe.

Megnéztem. Szakasztott olyan volt a szegény, mint a másik kettő, csak a fotografus retusált egy kevés hust az arcára.

— Kilenc! — mondotta Stymmel ur.

— Nem!

— Amikor az üzlet már jól ment, a gyomrunk és belünk ugy összeszükült, hogy nem tudtunk enni. Elszoktunk az evéstől! Hiába próbálkoztunk vele. Nem maradt meg semmi a gyomrunkban . . .

— Cha! . . . Cha! . . . — próbálkozott a Numero 2. megint a nevetéssel.

— Orvoshoz mentünk, tengernyi pénzbe került, de az sem tudott már rajtunk segíteni. A sok pénzt azonban zsebrevágta. Szemrehányást tettünk neki, mire szemtelenül azt merete mondani, hogy két szem aszaltszilva vagyunk s legokosabb volna, ha vízzel feldunsztoltatnók magunkat . . .

— Cha! . . . Cha! . . . — hangzott a krákogás.

— Most mi magunk kezeljük magunkat s már kezdünk rendbejönni s napról-napra erősebbek leszünk. Már tojást is ehetünk, egyet ebédre, egyet vacsorára és egyet a reggelihez . . . Zsemlyét is merünk már enni s elsejétől fogva már két zsemlyét

fogunk naponkint elfogyasztani... Ha meghizunk, megházasodunk s a hozományból megnagyobbítjuk az üzletet... Így, ahogy most vagyunk, nem igen kapunk feleséget, de egy év múlva kövérek leszünk s akkor válogathatunk a nők között...

— De ha a Stymmel urak nem tudnak egymás nélkül elaludni, hogy lesz majd azzal a házassággal? — kérdeztem nevetve.

— Cha!... Cha!... ce... he... — Chec! — nevetett a Numero 2. Talán most nevetett először életében, ha ugyan ezt nevetésnek lehetett nevezni, mert egy arcizma sem rándult meg.

— Látod, erre nem is gondoltunk — mondotta Stymmel ur. — Milyen feje van ennek a kölyöknek!... Tehát kilenc!... Rendben van? Többet nem adhatok.

— Nem! Köszönöm szépen! — s indultam kifelé.

— Várj! — szólta Stymmel ur s egy négykrajcáróst vett ki a zsebéből. Megforgatta, azután visszacsusztatta zsebébe. — Ha nem jössz hozzánk, nem kapsz semmit...

— Bánom is én... Adják oda a szilvadoktornak...

— Ce... he... ce... he — sziszegte a Numero 2.

Örültem, amikor kinn voltam. Másnap elbeszéltem főnökeimnek a Stymmel urakkal való esetemet.

— Nagyszerű két csodabogár ez — mondogatta Maller ur. — Egész Pest ösmeri őket s arról nevezetesek, hogy mindenkinek elmondják élettörténetüket.

Hat hónap múlva megkaptam a beígért javítást s most már tíz forintom volt havonkint. Lassacskán megismerkedtem a nagy cégek inas-alkalmazottaival. Ezek mind a következő nagy cégeknél voltak alkalmazva: Munk és Társa, Modern és Breiter, Fischer Simon, Braun és Bleier, Berger Leopold és Schnitzer & Karfunkel. Ezek a „kollégák“ valamennyien irigykedve néztek rám, mert jóhirem volt a „kereskedői körökben“. Új barátom is akadt, Márkusnak hívták s nálam idősebb — tizenöt éves — volt. Mindenféle áruval házalt, állandóan két nagy bőrtáskát cipelt magával s hóna alatt pedig rőföt szorongatott.

Lelőgó hosszú karja, feltűnően nagy szája volt s ki nem fogyott az élcekből.

— Én is ugy kezdtem, mint te — mondotta. — Eleinte öt, majd tíz forintot kerestem. Apám meghalt, anyám megbetegedett s nyakamon maradt egy kistestvérkém is s így a tíz forintból még kenyérre sem tellett volna. Törtem a fejem, hogy mihez kezdjek. Így lettem házaló-kereskedő. Kezdetben csak a rokonnaimat kerestem föl, akik tovább ajánlottak az ismerőseiknek. Vevőköröm lassacskán megnövekedett s ma már nem panaszkodhatom.

— Megkeresem a napi három-négy forintomat.

— Borzasztó sok pénz ez! — kiáltottam föl csodálkozva.

— Tudom — mondotta önérzetesen — de ne hidd, hogy olyan nagy összeg ez, mert manapság minden nagyon drága. Tegnap egy pár cipőt vettem a kis testvérkémnek s mit gondolsz, mennyit fizettem érte? Négy forint ötvenet. Igaz, hogy örömeben majd kiugrott a bőréből, de mégis csak sok pénz ez!

A Károlykaszánya kapuja előtt megállott.

— Ide, most bemegyek, mert itt csinálom a legjobb üzleteket. Gyere velem, ha van időd s nézd meg, hogyan bonyolítom le üzleteimet. — Ez a fiu velem jött — mondotta Márkus félvállról. — Az őr szó nélkül engedte tovább.

— A katonák a legjobb vevőim — mondotta Márkus, — alig győzöm őket a sok cérnával, meg tüvel, de hitelbe egy tút sem szabad nekik adni.

Egyszer megjártam velük, s azóta nincs hitel! Az egyiknek hiteleztem s amikor a következő alkalommal kértem tőle a pénzt, letagadta. Őt tanut hozott, akik megesküdték, hogy megkaptam a pénzt. Na, ezek sem kapnak többé hitelben — gondoltam magamban — de nem is kaptak.

A legénységi szobába léptünk be. A katonák fegyvereiket, ruháikat tisztították. Szobáról-szobára mentünk s mindegyikben vásároltak valamit, de — különösen a parasztleányek — a lelkünket is lealkudták. Márkus azonban minden hájjal megkent kereskedő volt s tulajárt az eszükön. Az egyik egy csomag cérnát lopott s Márkus azzal fenyegetőzött, hogy rögtön az őrmester urhoz megy panaszra, ha drága pénzen vásárolt cérnája meg nem kerül. Pár perc múlva már hozták a dobozt, de láttam, hogy az egyik katona közben kicsent belőle pár darabot. Rögtön figyelmeztettem Márkus urat.

— Nem baj — sugta — hadd legyen meg az örömük, hozzá tartozik az üzlethez. Ezzel a tolvajbandával nagyon finnyásan kell bánni.

Innét az istállókba mentünk. A jászolok előtt sorban állottak a szép katonalovak, amelyeket a legénység nagy buzgalommal kefélt fényesre. Márkus nagy táskájában lovaknak való cikk is akadt bőven.

— Ennyi árut már régen nem sóztam a nyakukba — mondotta nevetve, amikor kijöttünk. — Amikor először jelentem meg közöttük, az őrmester ordított, mint egy vadállat s mindjárt lekent egy pofont... No, — gondoltam magamban — majd kibékülünk. „Őrmesterlében“ — szóltam hozzá — igen fontos mondani valóm volna magának. — Semmi dolgom veled! — ordított az tovább. — Nekem bizony volna az

örmester ural s addig-addig erőszakoskodtam, míg bevezetett szobájába.

— Öt forintot fizetek az örmester urnak minden hónapban, ha megengedi, hogy hetenkint egyszer bejöhessek a kasszárnnyába. — Az öt forintot nyomban letettem az asztalra. — Felpattant helyéről és szó nélkül zsebre dugta a pénzt.

— Ez kevés — mondotta. — Örmesterlében, én egy szegény ember vagyok s nem tudom, hogy megkeresek-e egy hónapban öt forintot. Ha az üzletre nem fizetek rá, többet adhatok, de adjon nékem egy kis „cetlit“, hogy az órség beengedjen a kasszárnnyába. Más kereskedőnek azonban nem szabad bejönni. Ezért külön „jutalékok“ akart magának kikötni. Azt is megígértem. Azóta minden héten bejárom ide s nem fizetek rá az üzletre — szólt nevetve. — Más ember elszaladt volna az első pofon után, de én tudtam, hogy ki fogok vele békülni. Most ő fut utánam. Tíz percentet kap tőlem s annyi a pénze, mint a pelyva. Ezt csinálja valaki Márkus után! — mondotta önérzétesen. — A „Neugebäude“-ből azonban már háromszor kidobtak. Ott nem sokat teketóriáznak az emberrel. A fogdák miatt van ez a nagy szigorúság. Én azonban nem tágitok, majd ott is megtalálom az én örmesteremet. Ha ez sikerülni fog, beveszlek az üzletbe társnak, mert látom, hogy ügyes legény vagy!

A Neugebäude-ben azonban valószínűen nem találta meg a maga örmesterét, mert nem szólított föl többé, hogy lépjek be üzlettársnak.

Már egy év óta szolgáltam a cégnél s fizetésem még mindig csak tíz forint volt. Bosszantott, hogy főnökeim nem méltányolják eléggé érdemeimet. Kezdtém könnyebb oldaláról venni a „hivatásomat“ s emiatt sok szemrehányásban is volt részem. Ott-hon sem mentek simán a dolgok. A háziur ismét az utcára akart tenni bennünket, mert nem tudtuk megfizetni a házbért. Maller urnak elpanaszoltam keserves helyzetünket s arra kértem, hogy adjon husz forint előleget, amit négy hónap alatt levonhatnak béreimből.

— Családi ügyekbe nem avatkozunk, előleget nem adunk! — mondotta szigoruan.

— Nem magamnak kell a pénz s a tíz forinttal sem tudok mit kezdeni s ha nem kapok javítást, kénytelen leszek más állást keresni.

— Tégy, amit akarsz! — szólt Maller ur közönyösen.

Márkus előtt feltártam helyzetemet.

— Ilyen „smuciánok“!... Mind ilyenek ezek!... Annyit keresnek, hogy az orruknál jön ki a sok pénz, az alkalmazottak pedig felfordulhatnak az éhségtől! Én a helyzetemben szó nélkül otthagytam volna ezt a bandát!

— Ha tudnám, hogy kapok más állást!

— Te gyáva! Kapva-kapnak utánad! Jótállok érte, hogy husz forintot is kapsz... Most jut eszembe, hogy a Berger Leopold cég is keres egy megbízható fiut... Holnapra megmondom neked, hogy mi van ezzel az állással. Husz forintot kölcsönözhetek neked, mert egyszerű üzleteket csináltam s majd megadod havi öt forintos részletekben...

Nagyon kapóra jött, mert másnap már az utcán laktunk volna ismét.

— Keresd föl a Berger-céget — mondotta másnap Márkus barátom — s hivatkozz rám, én már mindent elintéztem. Husz forintot fogsz kapni. Schweiger ur, az üzletvezető, hirtől ismer téged... de ne hogy kevesebbrel is beérd, mert alkudni fognak... A két smuciánt pedig hagyd a fenébe... Estére találkozhatunk s ha nem tudod nyélbeütni a dolgot, megbíbalom az üstöködet...

Berger ur beteges öreg ur volt, arcából nem sokat láthatam a félhomályban, mert a fején levő nagy kalap is beárnyékolta arcát. A két kezét meg a kabátujjában tartotta, mint egy mufban. Schweiger ur nagy íróasztalnál ült, amikor beléptem.

— Na, te vagy! — ezzel fogadott. — Sok megbeszélni valónk nincs, mert a Márkus bizonyára mindent elmondott neked... Kapsz tizenöt forintot s még ma felmondasz a régi helyeden s elsejére beléphetsz.

— A Márkus ur huszat mondott — szoltam elfogultan.

— Te tökmag, minek neked a husz forint?

— Nagyon szegény emberek vagyunk s nagy szükségünk van a pénzre.

— Na, megkapod a huszat, de elsején pontosan itt legyél. „Agyó!”

Brust urnak bejelentettem, hogy elsejére kilépek az üzletből.

Brust és Maller urak összesugtak-bugtak. Fülemet hegyezve hallottam, amint Maller ur ezeket mondotta:

— Nem! Nem szabad ezeket a kölykeket elrontani!

— Akkor a saját felelősségemre adom meg neki! — replikázott Brust ur.

— Kapsz tiz forint előleget, bár ez ellenkezik üzleti elveinkkel — mondotta azután Brust ur. — Elsejétől kezdve pedig tizenöt forintot kapsz, de ezt is csak kivételesen kapod...

— Már van más állásom, — szoltam zavartan — ott husz forintot kapok s husz forintot már kaptam kölcsönbe...

— Miért nem mondtad ezt mindjárt, te szamar! Ez a hála, te haszontalan!... Hallatlan! Hallatlan! Mit nem merészel egy ilyen kölyök!

Maller ur is előbujt a pult mögül s együtt szidtak.

— Ez egy vad szocialista! — kiáltott föl Maller ur. — Azonnal el kell hagynia az üzletet, mert elrontja a többieket is! . . .

Kifizette a tiz forintot.

— Most pedig takarodj s a szemem elé ne kerülj többé!

— Tessék a bizonyítványomat kiadni! — szóltam könnybeborult szemmel.

— Azt is! No majd adok én neked szép bizonyítványt, tudom, nem teszed a kalapod mellé!

— Nem érdemeltem én meg, mert mindig rendesen elvégeztem a munkám — szóltam pityeregve.

— Igaza van! — szólt Brust ur. — Majd én megírom a bizonyítványát.

— Na, nesze! — szólt, amikor elkészült vele — és ha mindjárt hozzám fordultál volna, minden másképp történt volna! . . .

— Ne tessék rám haragudni! — szóltam s nehéz szívvel hagytam el őket.

Miksa utánam szaladt.

— Igazad volt! Jól tetted! Mától kezdve ugyan megint egyedül kell a sok csomagot cipelnem, de nem bánom. Egy falatot sem tudnak ezek ma lenyelni a dühtől!

Otthon anyámnak adtam a tiz forintot s elmondottam, hogy mi történt velem.

— Hát nem megmondtam? — kiáltott föl apám. — Ezek a smuciánok, akik a fogukhoz vernek minden garast; mit várhat ilyen bagázstól az ember!

Este találkoztam Márkussal.

— Látni szerettem volna azt a két „ponemet“, amikor megtudták, hogy ott hagyod őket! — mondotta nevetve. — No, most már rendben van minden. A Schweiger modern ember, aki mellett viheted valamire . . . Ma tizenkettedike van s tizenötödikén már beléphetsz. Nem kell elsejéig várnod és Schweiger még örülni is fog. Most már tudom, hogy jó kézben van a husz forintom . . . — mondotta nevetve.

Volt néhány nap szabad időm s ezt rajzolással akartam eltölteni, mert erre már rég nem volt módom és alkalmam . . . Apám néhány „Gartenlaube“-t hozott a kávéházból, amelyben nagyon szép fametszetek voltak. Elhatároztam, hogy lerajzolom ezeket. Különösen egy kép tetszett nagyon. Magas támlájú károsszéken fiatal nő ült fehér ruhában s gyengéden nézett egy kis gyermekre, akit ölében tartott. „Gabriel Max“ volt aláírva s sejtettem, hogy ez a művész neve volt.

Papírt, ceruzát s radirgummit vettem s lemásoltam egy darab másolópapír segítségével, de csak a konturokat s az ár-

nyalást az eredeti után végeztem. Nagyszerűen sikerült. Papa el sem mozdult mellőlem, amíg rajzoltam, de a leányok is minduntalan nézték művemet.

— Ez aztán a művész! — kiáltott fel Marcsa elragadtatással.

— Marhaság ilyesmivel tölni az időt! — válaszolt rá apám.

Amikor ezzel elkészültem, még egy rajzot másoltam s mind a két „művet“ a falra szegeztem. Nagyon büszke voltam alkotásaimra.

— No nézd csak! — mondotta Friedmann ur, amikor azokat észrevette — a kis ezermester!..

Amikor jelentkeztem az üzletben, Schweiger ur ezzel fogadott:

— Szólj a másik két fiunak, azok majd megmondják, hogy mi a teendő!

Az idősebb szélesvállu, nagyfejű, kékszemű fiu volt.

— Ősmerlek már a Reinitznétól, te finom „bocher“! — szólt, mikor nála jelentkeztem. — Steinherz Gusztáv a nevem. Szép név, mi? Ez pedig a kis Albert.

A kis Albert pedig nagyobb volt nálamnál: szűkmellű, halványarcu s bánatos tekintetű ifju.

— No, lássunk hozzá! — mondotta fontoskodva Gusztáv.

Az üzlet az utcafront mentén húzódott végig, egészen a sarokig. Belül udvarra nyíló rész is tartozott hozzá, amelyből lépcső vezetett le a pincékbe. A pincehelyiség is csaknem akkora volt, mint az utcai. Lenn a pincében sok láda hevert szanaszét.

A fal mentén állványok húzódtak. Egy helyen pódium állott, amelyen régen diszműáru volt felhalmozva, de most üres volt.

— Itt tartjuk előadásainkat — mondotta Gusztáv. — Tegnap Schiller Mohr Károlyát játszottam. En ugyanis színész akarok lenni, de az Albertnek nincs semmi tehetsége s buta, mint a birka s nem lehet vele együtt játszani. Azt hiszem, veled nem lesz annyi bajom, de neked is kell ám valami szerepet választanod. Itt lenn különben csupa „bovli“ van és régi vacak! A Schweiger ur is tudja ezt, de a Berger, ez a vén ökör, nem akarja elhinni s egész nap ezen veszekednek...

Az árut már ismertem, akadt azonban olyan is, amit most láttam először.

— Az ozsonnát a személyzet részére az Albert hozta, de a Berger ur részére én hoztam eddig a reggelit a lakásáról. Holnaptól fogva ez a te dolgod lesz, ma pedig együtt megyünk érte.

A Fürdő-utcába mentünk. A konyha felől mentünk be.

— Miért oly későn, Gusztáv ur? — kérdezte a szakácsnő. — Már régen elkészítettem.

— Maguknál soha sem lehet jókor jönni. Egyszer korán van, egyszer későn! — mondotta Gusztáv ur s megcsipte a szakácsnőt. De nem az arcán.

— Már megint disznólkodik! — nevetett ez. — Nem rösteli magát idegen emberek előtt!

— Idegen ember? Ez az új fiú, a Jóska, s máától kezdve ő jön az ozsonnáért.

A szakácsnő végigmért tekintetével.

— No, ez is olyan finom fajta lehet, mint maga! — mondotta.

— Még különb! — tréfálkozott Gusztáv ur. — Az apja gróf, az anyja grófné.

— Mindjárt gondoltam. Meglátszik a finom ruháján, hogy uricsaládból való!...

A szobalány lépett be. Fekete ruha és fekete kötény volt rajta.

— A nagysága megint a bal lábával kelt fel s kéri a kávéját — mondotta.

— Nézz ide, Jóska! Ez a kedvesem! Annának hívják s mindjárt ad is nekem egy puszit! — szólt Gusztáv s megölelte a csinos leányt.

— Menj a pokolba az ostobaságaiddal, te takonypóc! — nevetett Anna.

A reggelihez két ezüstkanalat is adtak, tejet, csokoládét, két tojást s nagy darab kuglófot.

— Finom! Mi? — szólt Gusztáv, amikor az utcára értünk. — Az öreg alig eszik valamit s csak turkál benne. Amikor visszahozod az edényeket, megeheted a maradékot.

Szót is fogadtam Gusztávnak. A tojásból evett egy keveset, de tejes csokoládé bőven maradt s a kuglófhoz alig nyúlt. Befaltam az egész maradékot. A konyhában letettem az edényeket s azon mód, ahogy Gusztávtól láttam, megcsiptem a szakácsnőt.

Kezemre ütött.

— No, nézze meg az ember! Ez a takonypóc is! Ezt ugyan hamar megtanultad! Ha még egyszer hozzám mersz nyulni, letöröm a derekad!

— A Gusztinak szabad?

— A Guszti már fiatalember, te pedig egy kölyök vagy... Neked még az anyád emléje kell!

Megöleltem s fejemet keblére tettem. Meglepetve nézett reám, de azután hangos nevetésbe tört ki s jól hátba vágott.

— Komiszabb vagy a Gusztinál is. Manapság nincsenek is gyerekek! Talán még táncolni is jönnél velem vasárnap?

— Nagyon szivesen! Ugyis szakítottam a régi szeretőmmel s most szabad vagyok . . .

Az ajtóban egy negyven év körüli asszony jelent meg. Kerek arcából fekete szem villant ki. Dus haja lazán volt feltűzve, buja testén áttetsző háziruha feszült. Fülében, ujjain ragyogott a sok gyémánt. Kis lábait piros papucsba dugta. Csodaszép asszony volt!

Báméskodva néztem rá.

— Ez az új fiú, a Jóska! — mondotta a szakácsnő — még komiszabb, mint a Guszti.

Önagysága nagyot ásitott s látni lehetett hófehér fogsorát.

— Mi lesz ma ebédre? — kérdezte unottan s a tűzhelyhez ment s megnézte, mi készül az edényekben.

— Ügyeljen nagyon, hogy a hus puha legyen, mert az urnak rossz fogai vannak s csak én kapok ki, ha rágós lesz a hus. Azután erős csipőit ringatva, bement a szobába.

— A teremtésit! Micsoda szép asszony! — kiáltottam fel. A két leány nevetett.

— Na, megéred a pénzedet! Először velem akartál kikezdeni, most meg a „naccsága“ után bomolsz! . . .

— Hát ebbe bele is lehet bolondulni!

— Mindjárt meg is mondom neki! — szólt nevetve a szobaleány.

— Az istenért, ne tegye! — mondtam ijedten és elszaladtam . . .

Az üzletben simán mentek a dolgok. Vevő nem sok jött, mert megrendelőink tulnyomóan vidékiek voltak s levélben rendelték meg az árut. Nekünk leginkább csomagolással volt dolgunk, amit a pincében végeztünk. Itt nem lehetett mókázni, mint a Maller és Brust cégnél, borraivaló is nagy ritkán jutott.

Egy napon lejöttek a főnökök a pincébe. Schweiger hangosan kiabált, mert Berger ur nagyot hallott.

— Ha nem hallgat rám — kezdte Schweiger ur — tönkre fog jutni. Husz év óta hever itt ez a sok „bovli“ s csak a helyet foglalja s egy vörös krajcárt sem ér! És mindez aktívának van feltüntetve . . . Saját magát csapja be! Ki az ördög vesz manapság „krinolinreifnit“, vagy „francnis Leibchent“. „Slicces“ kabát sem kell a kutyának. A himzett papucsáival, vagy a széles fekete paszománnyal akar üzletet csinálni? . . . Az ördögnek sem kell ma már ilyesmi . . . Irjon a Mordechaj-cégnek Konstantinápolyba, azok használhatnak ilyen bovlit, mert ott husz évvel visszamaradt a világ. Adja el nekik ötven, vagy hetvenöt százalékkal olcsóbban ezt a sok vacakot . . .

— Borzasztó! Borzasztó! — nyöszörögte Berger ur és kezét tördelte.

— Borzasztó?... Borzasztó az, hogy nem tart lépést az idővel... Manapság azt kell tartani, amit az ember el tud adni a szezonban, mert a megmaradt áru bovli lesz s minden áron el kell adni... Mit lamentál, még eleget keres így is rajta!

— Borzasztó! Borzasztó! — nyöszörgött Berger ur ujra meg ujra.

— Ne siránkozzon már annyit!... Ha nem jön meg az esze s nem hallgat rám, itt hagyom, nem törődöm magával, hanem saját üzletet nyitok!

— Nem kell mindjárt dühösnek lenni — szepegett Berger ur s kezét Schweiger ur vállára tette.

— Irjon a Mordechajnak!...

Schweiger ur felment a pincéből, Berger ur pedig egyik árutól a másikhöz ment s gyengéden megtapogatta azt sovány kezével.

— Borzasztó! Borzasztó! — suttopta. — Hetvenöt százalékkal! Ezt a sok finom portékát!... Borzasztó! Borzasztó!...

Otthon még mindig nehéz napokat éltünk s gyakran előfordult, hogy száraz kenyérre sem tellett. Anyám már beteg lett a kétségbeeséstől s alig győztük vigasztalni. Ha volt pár megtakarított krajcárom, kenyeret vettem, de mint említettem, ritkán jutottam borralóhoz. Ha már nagyon elviselhetetlen lett a nyomorunk, Márkustól kértem kölcsön, akinek időközben visszafizettem a husz forintot. Ám nem szívesen tettem, mert elsején mindig törlesztenem kellett neki.

Egy napon szintén nem volt mit ennünk. Anyám könnyes szemmel jött haza, mert sehol nem hiteleztek. Éhesen mentem vissza az üzletbe. Az uton a sors mostohaságán tőprengtem.

— Nem tudom, a jó Isten mit akar, hogy ily mostohán bánik családdunkkal, amikor más emberek tejből-vajból fürdenek s telezabálják magukat — állapítottam meg magamban. Ma még a Berger ur uzsonnájából sem tudtam enni, mert összevissza morzsolta a maradékot s a csokoládés csészét feldöntötte. Az üzletben csak Schweiger ur dolgozott.

— Na, ma hamar elkészültél az ebéddel! — ezzel fogadott a kis Albert.

— Finom ebédünk volt! — hazudtam.

A raktárban, ahol dolgozom akad, elgondolkozva ültem le. Tekintetem egy csomagra esett, amely fel volt hasítva s kilátzott belőle a sok cérna. A csomag mögött mintha nagy zöld szemeket láttam volna. Furcsa gondolatom támadt. Ha ebből a cérnából egy csomót eladnék a kaszárnyában. Hideg borzongás futott át rajtam. Becsületesen éltem eddig s becsületes is maradok ezentul is... Otthonunkra, éhező családomra gondoltam. De a cérna ismét csábítóan kandikált ki a csomagból...

Talán az Isten is úgy akarta, hogy a cérnával telt doboz nem véletlenül szakadt ki! — nyugtattam meg magamat... Két-háromszor elsétáltam a doboz mellett... Hirtelen elhatározással zsebredugtam egy csomót és kisiettem.

Az uton ceruzát dugtam a fülem mögé, a kezemben kis jegyzőkönyvet lóbáltam, ahogy azt Márkustól láttam és a kaszárnnyához siettem.

— A cérnát az őrmester ur rendelte — hazudtam az őrségnek. Bementem a legénységi szobába. Az egyik katona azt kérdezte tőlem, hogy miért nem a Márkus jött. — Beteg! — hazudtam nyugodtan. Nagyon alkudoztak, de nem törődtem vele, mert gyorsan tul akartam adni a cérnán. A hosszú folyosóra értem. Egy félig meztelen, hatalmas katonába ütköztem. Rémtűten ismertem fel az őrmester félelmetes bajuszát.

— Mit keresel itt, te tetves? — rivalt rám.

— A Márkus helyett jöttem... Beteg! — dadogtam.

— Hazudsz, te pizszok zsidó! Éppen az imént volt nálam! Forogni kezdett velem a világ.

— Éheztem, őrmester ur, azért jöttem ide — kérleltem siró hangon. — Tessék ide nézni, alig pár krajcárt kerestem. — Kezembe tartva a pénzt, mutattam neki. Körülöttünk már gyülekeztek a katonák s röhögve várták, mi fog történni. Az őrmester kezemre ütött, a pénz a földre gurult s pillanat alatt felkapdosták a katonák. Kezemből kikapkodták a cérnát s alig ocsudtam fel meglepetésemből, két hatalmas pofont kaptam az őrmestertől. A katonák nekem estek s zsebeimet kutatták ki.

— Két ember fogja meg s dobja ki a kapun! — adta ki a parancsot az őrmester. Megragadtak.

— Hol a kalapom? — kiáltottam kétségbeesetten.

Az egyik katona felvette s nagyot ütött rá, úgy hogy orrom végéig a fejemre szorult.

Cipeltek végig a folyosón, a többiek röhögve követtek s egy-egy ütést mértek rám. A kapuban talpamra állítottak. Az egyik a hátam mögé került s akkorát rugott rajtam, hogy az utcára repültem. Az orrom erősen vérzett s zsebkendőmet is hiába kerestem, azt is kivették a zsebemből.

Isten büntetése! Megérdemeltem! — állapítottam meg magamban. Átkutattam zsebeimet s nagy öröömre egy husz-krajcárrost találtam az egyikben.

Ez bűnhődésem jutalma! Isten igazságos keze megsegített — gondoltam magamban. Most pedig Reinitzné boltjába, mert Isten büntetése következtében nagyon megéheztem.

A boltban vajaskenyeret és egy pár virstlit vásároltam s az érte járó pénzt Reinitz ur, miután felesége nem volt az

üzletben, mellénye zsebébe csuszattatta. Farkasétvággyal fogyasztotta el a jóízű falatokat s siettem vissza az üzletbe.

Lelakiismeretemet már megnyugtattam, de Isten büntetése még nem ért véget.

Samu fogadott az üzlet előtt.

— Félóra óta ácsorgok itt, hol az ördögbe csavarogsz? — kérdezte bosszusan. Kezembe nyomott valamit s sietve elrohant.

— Anyánk kerített kenyeret! — kiáltotta felém.

Megnéztem a papirba csomagolt nagy darab kenyeret s el-pityeregtem magam. Ime, Isten büntetése! — állapítottam meg. Ha még egy félóráig ellen tudok állani a kisértésnek, mindez nem történt volna meg velem! Tolvaj vagyok, tolvaj — ismét gettem magamban.

A lipótvárosi nagytemplomhoz siettem, ahol egy öreg és vak koldusasszony ácsorgott. Szó nélkül kezébe nyomtam a kenyeret s rohantam vissza. Ha éhen döglöm, sem teszek többé ilyesmit! — fogadtam.

Amikor Márkussal találkoztam, bűnbánóan megvallottam neki mindent. Nagyon komoly lett.

— Hát ez csuf dolog! Nem hittem volna, hogy ilyesmire vetemedj! — mondotta szigoruan. — A büntetést már „prompt“ megkaptad s őszinte bűnbánatodban nincs okom kételkedni. De jegyezd meg barátom, hogy első dolog a tisztesség.

— Igazad van, de aztán?...

Márkus meglepetve nézett rám, de aztán kacagott egy nagyot.

— Még sem járja, hogy rossz vicceket csinálj ilyesmiből. Hát fejezzük be az egész ügyet... Megigéred, hogy többé ilyesmi eszedbe sem jut, különben barátságunknak vége szakad.

— Anyámra esküszöm! — mondtam.

Kezet fogtunk.

— Én rád mindig számíthatsz s ha nagyon szorít a kapca, a Márkus mindig rendelkezésedre áll pár forinttal.

— Örülök, hogy mindent elmondottam neked s meglásd, soha sem szegem meg eskümet!...

— Ha az üzletben nem volt dolgunk, „színházat játszotunk“ a pincében. Albert ügyelt, hogy váratlanul meg ne zavarjanak bennünket. A pince lejárataánál állt s ha gyanusat hallott, füttyentett egyet.

Gusztávnak volt egy idősebb bátyja, a székesfehérvári rabbinus, akiről büszkén emlékezett meg mindig. Sok, sok könyve van neki s nagyon művelt ember — mondogatta sokszor. — Ezekből a könyvekből időről- időre egyet-mást kölcsön adott neki a bátyja. Különösen Schillerről beszélt nagy lelkesedéssel. Most a „Räuber“-t olvassa. Ez aztán a darab! Van benne egy

szerep, a Mohr Károly szerepe, mintha csak reá szabták volna! Hetek óta tanulja s már csaknem az egészet kívülről tudja.

El is szavalta előttem, még pedig kosztümben! A pincében a bovli között volt egy hosszú női kabát, amelyet a molyok alaposan kikezdték. Ezt öltötte magára, kalapja mellé egy kopott strucctollat tűzött, derekára szíjj-övet tett, egy rőföt csatolt rá — ez volt a kard: és készen volt a jelmez! Mély hangja volt, de „hashang“, nagy pózzal deklamált s csak itt-ott akadt meg. Karjaival szörnyen hadonászott, két szemét vadul forgatta, azt hittem ilyenkor, hogy megőrült, majd nekieresztette hangját s bömbölt, mint a vadállat.

— Ez a szerephez tartozik! — mondotta, amikor aggódó arcomra esett tekintete. — Legközelebb megkapod a könyvet s te is megtanulsz egy szerepet.

— Nem bánom, de eszemágában sincs színésznek lenni.

— És mi akarsz lenni?

— Szobrász! Ezzel már egyszer meg is próbálkoztam.

— Nincs más bajod! Szobrász!... Hát elvégre ez is egy mesterség!... Ehhez azonban jó tudó is kell ám, barátocskám, a márványpor miatt... Most jut eszembe, van otthon egy könyvem, ezt is valami szobrász írta. Ha jól emlékezem, Benvenuto Cellini a neve és Goethe fordította németre. Holnap elhozom neked, ha megígéred, hogy vigyázni fogsz rá!

Megkaptam a könyvet, amelyet nagy érdeklődéssel olvastam. Sehogy se ment a fejembe, hogy egy szobrász olyan előkelő emberekkel barátkozott, mint a pápa, a biborosok, királyok, hercegek és Isten tudja még kik nem... Legjobban érdekelték azonban a gyilkosságok, meg a sok ármánykodás, huncutságok.

— Ezt neked is el kell olvasnod! — szóltam Marcsának. Marcsa ugyanis, ha módját ejtette, mindig szívesen olvasott. Különösen a „Reclam“-könyveket falta nagy érdeklődéssel. Ha egy-egy könyv különösen tetszett neki, felhívta rá figyelmemet.

— Olvasd el, mert ilyen könyvből sokat tanul az ember. Ha nem olvasol, úgy fogsz felnőni, mint a vadóc s fogalmad sem lesz a világról.

Szót fogadtam s ha időből futotta, mindig olvastam.

Ha valamit nem értettem, Marcsa szívesen szolgált felvilágosítással. Nagyon intelligens és finomérzésű teremtés volt s örült, ha valamit egy-kettőre megértettem.

— Ezek mind nagy emberek voltak. A költők, de különösen Goethe, már nem is vehetők emberszámba! „Faust“-ja a legnagyobb alkotás, de ezt te még nem érted meg. „Götz von Berlichingen“ darabjával fogjuk megkezdeni, ezt könnyebben megérted. Schillert is olvashatod, Herdert, Bürgert szintén, de különösen a két Grimm-et. Ezek igazán elbájolók. Kár, hogy

magyarban nincs Grimmünk. Valamennyi német népmesét összegyűjtötték és feldolgozták. Pedig mennyi szép magyar rege és népmese kering közzájon... Egy szépet Petőfi is feldolgozott a „János vitéz“-ben. Ez aztán munka! És Arany János! Milyen tiszta magyar szellem vonul végig a „Toldi“-jában!...

Esténként, ha tehetette, mindig felolvasott valamit egy-egy könyvből. Egyszer Friedmann is nálunk volt, amikor Marcsa felolvasott, éppen egy Grimm-mese került sorra.

— Milyen ismerős ez a mese! — jegyezte meg Friedmann ur. — Hol hallottam? „Aj vé!“ Már tudom! Legutóbb, amikor a Feld-színházban voltam egy délután, mert az estéimet nem rontom el ilyen számárságokkal. Különb is délután olcsóbb az előadás. Hát itt hallottam ilyesféle mesét. De mit csinált ebből a szép meséből ez az ökör!... A szereplők ide-oda szaladgáltak a színpadon, csupa „mesüge“! Lefetyeltek, selypítettek úgy, hogy alig értettem őket... Énekeltek is hozzá s a muzsika is szólt... Amit ez a Grimm ur, vagy mi a neve, pár sorban olyan szépen elmondott, abból csinált ez az ökör egy vacakot... Na várj csak! Holnap együtt leszek vele a kávéházban, majd megmosom a fejét!

— Igaza van! — mondotta Marcsa nevetve.

Most Petőfire került a sor. Friedmann urnak nagyon tetszhetett a vers, mert folyton a pipáját piszkálta.

— Hát ez aztán csodaszép! Mintha csak egy kis madárka zengene az ágon — mondotta.

— Arany is ilyesfélét mond egy versében — szólt Marcsa.

Száll a madár ágról ágra,
Száll az ének szájról szájra...

— No, nem mondtam! — kiáltott fel Friedmann ur. Azt sem tudtam, hogy ki ez az Arany. De ahhoz a Feldhez nem megyek többé s inkább hozzátok jövök. Szivesebben megfizetem nektek az „entrét“... Gyerekek, a sok smuzolás mellett majd nem elfelejtettem, hogy miért is jöttem hozzátok. Hát figyeljetek rám!... Tegnap este megint eljött ám hozzánk a szép Anna kisasszony s össze-vissza beszél... De mielőtt tovább beszélnék, mondja el az én drága, aranyos kis feleségem, hogy mit látott délelőtt... No, csak ki vele, mondd el drága, mert a végén megtalálász fulladni...

— Ökör! — kiáltott fel Friedmanné, de azután rákezdte:

— Hát jött ám a Nyemenec s mögötte két „galach“ (pap) hosszú papi ruhában, azonkívül néhány civil ember is, de ezek künn maradtak. Azok hárman bementek... Hallom ám, hogy odabenn nagy sirás-rivás van s az Anna kisasszony elkezd bögni... Aztán kinyitják a konyhaajtót s bemegy az a pár

civil ember... Nem sokáig maradtak benn és amikor ismét kijöttek, tele van ám a kezük mindenféle csomaggal. Hordják kifelé a sok finom sonkát, bort meg a sampanyert... Amikor ezt levitték a lépcsőn, megint visszajöttek s több butordarabot cipeltek le... Azután eltávoztak s Nyemenec ur is velük ment. Fogtam magam és bementem az Anna kisasszonyhoz. Ott ült az asztalfél és bőgött. Engem észre sem vett, azután szó nélkül kijöttem. Nem is tudom mi történt.

— Annál jobban tudom én! — hunyorított Friedmann ur. — Elmentem a klastrom portásához. Adta a bankot és úgy tett, mintha nem is ismerne. Amikor egy huszkrajcárost nyomtam a markába, már megeredt a nyelve. Nyomára jöttek Nyemenec vagy Klapek ur eddigi „tächtli-mächtli“-jének. A „galachok“ észrevették, hogy nagyon sok sonka, meg miegyéb fogy s figyelni kezdtek. Rájöttek, hogy Nyemenec-Klapek urnak nagyon enyves ujjai vannak s mindent elhord. Nyakoncsipték s mindent megvallott. Azt is bevallotta, hogy a padlásról pár darab butort is „kölcson adott“. A „galachok“ visszaszereztek a sok lopott holmit s Nyemenec-Klapek urat kiröpítették... Aznap délután még elment az Anna kisasszonyhoz s volt megint nagy sirás-rivás. Tegnap este eljött hozzánk az Anna kisasszony egy kis „smüzolásra“... Na és mit gondoltok, ki állított még be hozzánk? A kedves bátyja, a Miksa... Mostantól fogva különben már nem is a bátyja... Hát bejön a Miksa ur s hosszú „hin und her“ után kiböki ám, hogy mit akar...

— A lakás egyszerre nagy lett nekik — mondja. — A kisasszony visszaadná nektek a lakást s csak a kis utcai szobát tartaná meg magának. A bér az egész negyedre ki van fizetve s azonkívül jól megfizetné nektek a kis utcai szobát. Most a negyed elején elég szép összegre rug az egész s ti, amint tudom, hátralékban vagytok itt az egész negyedévi bérrrel s az elmúlt negyedre is tartoztok még... A háziur örülni fog, ha megszabadul tőletek... Miksa ur, aki most egyszerre ismét a ti fivéretek lett, haza akar költözködni s havonta nagyobb összeggel járulna a háztartáshoz, mert ismét jó állásban van — ha igaz! Na, mit szóltok hozzá?

Néma csend következett.

— Ilyen személlyel nem szabad egy fedél alatt lakni! — állapította meg apánk.

— Hát én nem akarlak benneteket rábeszélni! — mondotta Friedmann ur. — Közelebről volt alkalmam az Anna kisasszonyt megismerni s eltekintve attól, hogy olyan szive van, mint a vaj, nagyon finom dáma. Az anyja a bűnös, aki eladta annak a vén gazembernek, hogy a ménkö üssön mind a kettőjükbe! Tegnap elmondott nekem mindent. Különben is, az utcai

szobának külön bejárata van a konyháról s ha nem akartok, akár szoba sem álltok velem! A Nyemenec-Klapek urral „aus“, a Miksát meg nagyon szereti... Ha a Miksa ismét hazakerül, bizonyára megembereli magát s a leányoknak sem kell halálra dolgozni magukat... Hát én azt mondom nektek gyerekek, gondoljátok jól meg a dolgot...

— Igaza van Friedmann urnak! — mondotta Marcsa. — A Miksa miatt is meg kell tennünk... A lakás szép világos, itt pedig valósággal pincében vagyunk.

— Jól van! — szólt Friedmann ur. — Holnap beszélni fogok a háziurral.

— Már megint beleavatkozik a családi ügyeinkbe! — szólt sértődötten apánk.

Friedmann ur azonban nem is hederített rá.

— Holnap felkeresem a Klein urat — mondotta Marcsa, amikor Friedmann eltávozott — s megkérdézem tőle, hogy mit tanácsol.

Klein ur távoli rokona volt Léderer néninek s nála is lakott gyermekora óta. Nehezen küzdötte föl magát, de most huszonyolcéves korára már szállítási vállalata volt a Sas-utcában J. D. Klein néven! József Dávid Klein volt a teljes neve. Szép szál ember volt, szélesvállu, barnaszemű s dus szakállal megáldott! Finom ruhákban járt, hófehér kézelőt hordott, aranygombokkal. Nagyon művelt ember hírében állott s Marcsa mindig kapott tőle könyveket. Marcsa, úgy vettem észre, szerelmes volt belé, folyton róla beszélt s ha tréfás megjegyzést tettem, fülig pirult.

— Friedmannak igaza van — mondotta Klein ur Marcsának. — Nem muszáj a nővel érintkeznetek, ha nem akartok... Miksa lehet, hogy jó utra tér, különben is kellemetlenségtek nem lehet miatta... A lakást, illetve a szobát bármikor felmondhatjátok... Mindenesetre nagy könnyebbülést jelent számotokra az új helyzet s nem kell éjjel-nappal a varrógép mellett dolgoznotok...

Ismét régi lakásunkba költöztünk. Miksa hazajött s tekintélyes összeget adott anyámnak.

Nyemenec ur végleg eltűnt a láthatárról... Miksa ruháját, cipőjét nekem kellett kefélni, amiért egy forintot kaptam tőle minden elsején...

*

A pincében rendezett színpadi előadásokkal póruljártunk. Schweiger ur váratlanul rajtunk ütött s szörnyű patáliát csapott. Én éppen egy női szerepet gyakoroltam s női jelmezben is voltam, Gusztáv, mint az oroszán bömbölt s rőf-kardjával

hadonászott. Albert nem állt őrt, mert valahova küldték s Schweiger ur Gusztáv bömbölésére lett figyelmes. Leosont s a bejárat előtt meghúzódva, figyelt bennünket. Hirtelen egy seprű röpiült Gusztáv fejének, úgy, hogy tollas süvege leesett. Erre nem voltunk elkészülve — ez a jelenet nem szerepelt szindarabunkban! Schweiger ur lerohant, felugrott a pódiumra, felkapta a rőföt s azzal ütlegelt bennünket. Ez sem volt a darabban!

— Majd adok én nektek színházat játszani! Tetves kölykek! Ezt megkészerűltek! Mars! Többé ide be nem teszitek a lábatokat!

Végigmért bennünket tekintetével s hangosan felnevetett.

— Most aztán levessétek ezeket a rongyokat s ha még egyszer színházat mertek játszani, jelentést tesztek a Berger urnak. Te vén számár, — fordult Gusztávhoz — már megjöhetett volna az eszed!

— Kérem szépen, ez komoly dolog! — mondotta Gusztáv, miközben levetette büszke jelmezét.

— Komoly? Ha még egyszer rajtacsiplek, majd megmutatom én neked, hogy mi a komoly!...

Berger ur elfogyasztotta ozsonnáját s bosszankodva látam, hogy ismét össze-visszamaszatotha az edényeket s a kuglófot szétnyomkodta a kanállal.

Nagy disznó ez a Berger ur — állapítottam meg s elhatároztam, hogy legközelebb beleköpök a csokoládéjába, ugysem veszi észre.

A szobalánnyal hamar megbarátkoztam s a szakácsné sem tiltakozott, ha bárhol is megcsiptem. A szobalány azonban ilyen próbálkozásoknál mindig pofonnal viszonzta enyelgésemet...

Amikor beléptem, mindketten vártak rám. Távozni akartam, de a szobalány marasztalt.

— József ur, a naccsága várja magát! — mondotta sunyi ábrázattal.

— Engem? Mit akar a nagysága? — kérdeztem meglepetten.

— Nem tudjuk! — mondották egyszerre, leplezett mosollyal.

— Még mindig tetszik magának a nagysága? — kérdezte Anna ravasz mosollyal.

— Oh igen! A legszebb asszony, akit életemben láttam! — kiáltottam föl.

Egymásra néztek.

— És maga még mindig szerelmes bele? — kérdezte a szakácsnő.

— Jobban, mint azelőtt!
— Mindjárt bejelentem — mondotta Anna és már el is tűnt. Pár pilanat mulva jött vissza.

— A nagyságos asszony várja a József urat — mondotta komoly hangon.

Bementem. Mögöttem hallottam a két leány kacagását. Őnagysága egy török diványon hevert. Ugyanaz az áttetsző pongyola volt rajta, mint legutóbb, de nyakánál szabadon hagyta.

Udvariasan meghajtottam magam.

— Kezét csókolom, nagyságos asszony — mondottam hódolattal. — Parancsoljon velem!

Kiváncsian nézegetett s szemében pajkos fény villant meg.
— Ezt nemcsak mondani szokás, hanem meg is kell tenni!
— mondotta és csókra nyujtotta kezét.

Szertartásosan kezecsókoltam.

— A másikat is megcsókolhatod — szolt s már nyujtotta is felém kezét. Megfogta két kezemet s erősen szemembe nézett.

— Igaz, hogy szerelmes vagy belém? — kérdezte kacagva.

Arcomba szökött a vér s menni akartam, de nem engedte el kezemet.

— Nagyon félénk szerelmes vagy! — szolt s maga mellé ültetett.

Melegem lett.

— Hány éves vagy? — kérdezte.

— Tizenhárom — mondottam szemlesütve.

— Hát korodhoz nagyon is fejlett fiu vagy s tudod, hogy én is szeretlek, mert csinos fiu vagy s most pedig csókolj meg szépen! — s erősen melléhez szoritott. Meg se tudtam moc-canni.

— Nos! Nem akarsz? — kérdezte s kezével államnál fogva felemelte fejemet, úgy, hogy szemembe nézhetett. Szemében különös tűz égett, amilyent eddig sohasem észleltem senkinél.

— Ostoba gyerek vagy! — suttozta és megcsókolta.

Megfogtam s hevesen össze-visszacsókoltam.

Azután hátrahajtottam fejét s nyakát kezdtem csókolni... Csókoltam szaporán s vadul...

— Megfojtasz! Na, hagyd már abba! — kiáltott fel hangosan kacagva.

Most egy nagy csókot cuppantottam a szájára, azután az ajtó felé futottam. Felugrott s kiabálni kezdett:

— József! József! Maradj még!... Ne fuss! Ne engedjék! Te gonosz teremtés!... Maradj még!

Felrántottam a konyhaajtót. A két leány félreugrott az ajtóból, ahol nyilván hallgatóztak... Rohantam le a lépcsőn... fülembé csengett a két lány kacagása...

— Nevesetek csak! — mondtam magamban. — Jól össze-visszacsókoltam! Megkapta a magát! — állapítottam meg büszkén.

Amikor másnap ismét megjelentem náluk, a szakácsnő sunyi mosollyal nézett rám.

— Na, nem hittem, hogy ilyen gyáva legény vagy! — mondotta megvetően, de akkor még nem értettem, hogy miért voltam gyáva.

Schweiger ur egy napon behívott az irodába.

— Sógoromnál, a Waffenheimernél megbetegedett a segéd, — mondotta — miután vásár van, helyetteséről kell gondoskodni. Rád gondoltam, ügyes, hasznavehető fiu vagy, te fogod őt helyettesíteni! Nálunk továbbra is kapod a fizetésedet, a Wertheimerék pedig külön jutalomban részesítenek. Vásár után visszajössz hozzánk!

— Amint parancsolja, Schweiger ur! Végre ismét üzlet, amin lehet keresni — állapítottam meg.

Másnap felkerestem Wertheimeréket. Ismertem régebről, mert vevőnk volt s gyakran vittem néki árut, de borralalót sohasem adott a zsugori! Külseje is elárulta fősvénységét. Hosszu nyaka állandóan piszkos volt s a gallérját talán fél-évenként váltogatta. Elnyűtt ruháin ragadt a sok zsirfolt s egykor vörös nyakkendője bizonytalan színűvé fakult. Görbe lábain lötyögött a régi pepitanadrág, toprongyos cipője is nagyon régen lehetett új! Rövidszáru kabátujjából két hosszú kéz lógott ki, vörös haja rövidre volt vágva, miáltal keskeny homloka még keskenyebbnek látszott, annál vastagabb volt az álla és husos ajka. Fent keskeny orra lenn tömpén végződött. Állandóan vakarta az orrát piszkos ujjával. Vörös császárszakálla fölött jobbra-balra füléig erő bajusz nyulott.

— Nagyszerű ember! Köpnöm kell, ha látom! — mondtam magamban.

A Király-utcában volt az üzlete, amelynek végében üvegfal mögött ült az életpárja. Sápátképü, szeplős, vizesszemü, fekete haju asszony volt. Nagy, szürke kendőt terített vállára, amely csaknem egészen eltakarta testét, de ez alatt is jól láttam, hogy anyai örömöknek néz elébe. Siránkozó, halk hangon beszélt mindig, mintha csak az imént kapott volna verést.

Volt egy kis fia is, aki nagyon hasonlított a mamájára. Amikor először megjelentem náluk, bőgve fogózkodott az anyja szoknyájába.

— Ne félj, drága gyermekem, ez a Jóska! Nem bánt, no, ne félj! Nézd már, kinevet, amiért sirsz! — mondotta.

— Nem nézek oda! — bögött tovább, de lopva felém pislantott. Grimaszt vágtam, amire még jobban kezdett ordítani.

— Miért ijesztgeti az én drága gyerekemet?! — mondotta méltatlankodva. — Te jó kisfiu vagy, ugy-e drágaságom? — s kezével megsimogatta.

— Mindjárt kezdhethük is, — mondotta Wertheimer ur — mára összeállítjuk az árut, holnap csomagolunk.

Sok olyan cikket ismertem itt meg, ami az előtt nem került kezembe. Rövidáru, vászon, ruhaszövet, miegymás, amiről nyomban megállapítottam, hogy nagyon selejtes áru. Sok vevő jött az üzletbe s Wertheimer urnak meg nem állt a szája. Tízser is elmondotta minden vevőnek: Szabott ár! Szabott ár!... A szabott árból az első alkura engedett! Észrevettem, hogy a szövetneműek lemérésénél szemtelenül becsapja a vevőket.

— Részletüzletben nem megy másképen! — mondotta később, amikor észrevette, hogy rájöttem csalásaira. — Ezek a vevők lealkudják az ember lelkét is, valahogy be kell hozni a veszteséget... Ha rájönnek, „nu“, akkor azt mondja az ember, hogy — tévedtem.

Ha sok vevő volt, Wertheimerné is segített kiszolgálni, de nagyon ügyetlen volt. Ilyenkor a drága kis Jakab is mindig ott lábatlankodott, s különösen a nők körül, s ha tehetete, ruhájukba, kabátjukba törölte meg az orrát...

Délben elhozták az ebédjüket. Az asszony az irodában, Wertheimer ur pedig a pulton ebédelt. Mohón szürcsölte a levest, amelyet, mint a kutya, lefetyelt nyelvvel. A kis Jakab tányérral a kezében járt-kelt ide-oda. A husdarabokat nagy kedvvel nyomkodta a pult oldalához...

Amikor ebédelni mehettem, elment az étvágyam.

Másnap Wertheimer ur leckét adott az üzleti titkokból.

— Manapság már nem lehet ám úgy boldogulni, mint régen. A vevő rafinált s kiveszi a kereskedő belét. A paraszt is meg van minden hájjal kenve. Félnapig is eltart, amíg rászánja magát, hogy valamit megvegyen. Egyik boltostól a másikhoz megy a vásáron s kiszimatolja, hogy kinél olcsóbb. Ugy alkuszik, mint egy handlé s az ember vért izzad tőle... De ha az embernek esze van, nem hagyja magát lenyuzni... A mult évben kitanultam végre, hogyan kell velük bánni s az idén leszedelem majd róluk a zsirt! Nem leszek mesuge, hogy a finom árut adjuk nekik! Itt van például ez a kék „leibli“. Tőletek való s drága és nem lehet eladni. Hát mit csinálok én, mit gondolsz?... A Braun és Bleier cégtől is van ebből az áruból

és éppen úgy néz ki, mint a tietek, de egy „smarn“! Nem ér semmit, de felébe kerül, mint a tietek! Hát ezt szépen beteszem a pult alá a csomagolópapir mellé. Jön a paraszt s elkezd alkudni a tietekre, amit én végre tiz százalékkal olcsóbban adom neki, mint akárki. Az üzlet meg van kötve és én a szép és jó leiblit átadom neked... Te a pult mögött állsz, fogod a szép finom leiblit s a pult alá csusztatod s becsomagolod helyette a Braun és Bleierét... Az ökör örül neki, hogy jó üzletet csinált... de én is megcsináltam a magam üzletét... Mi?

— De hisz ez csalás! — szóltam meglepetve.

— Csalás? .. Ez csalás? Ez üzlet „à la mode“! A rövid-áruval nem megy ily simán... Ha a vevő megfizeti a rendes árat, hagyom futni s megkapja a maga jó áruját... de ha egy ilyen minden hájjal megkent pasas jön be s elkezd alkudni, akkor intek neked s te a pult alatt gyorsan levágysz pár rőföt az áruból, mielőtt becsomagolnád. Két-három éles olló van a pult alatt, hogy ne kelljen soká vesződni...

— De ha rájönnek a csalásra és visszajönnek, mit csinál akkor? — kérdeztem nevetve.

— Már látom, hogy te is nevensz... Hát ha visszajönnek!... Ettől sem ijedek meg. Erre is megvan a metódusom... Majd meglátod künn a vásáron... Hát mit gondolsz, az egész vásár két napig tart, a bódé meg az ide-odaszállítás rengeteg pénzbe kerül s ezt két nap alatt kell megkeresni, azonkívül egy kis nyereség is csak kell... Tisztességes uton ma nem lehet üzletet csinálni. Nem én vagyok a hibás, hanem a vevő, aki mindent ingyen akarna manapság... Ha becsületes árat fizetne, a kereskedőnek sem kellene csalni... Itt van például az öreg Simon, a Simon és Társá-tól... Ennél tisztességesebb ember nincsen a világon! A multévi vásáron két napig állt a bódéjában s még a kiadásokat sem kereste meg... Nem is megy többé vásárra! „Nu“, ez megengedheti magának ezt, mert gazdag ember, de én? Nekem még semmim sincs s ha nem boldogulok tisztességes uton, megpróbálok nem tisztességes uton megélni... Nincs igazam?

Másnap reggel hatalmas kocsi állott meg az üzlet előtt. Erre felraktuk a sok árut s kimentünk a vásártérre (most Tisza Kálmán-tér). Nagy tömeg ember nyüzsgött a téren... Lárma, veszekedés, zsi bongás verte föl a különben csendes teret. A bódéból valóságos utcatorokat raktak ki. Minden bódénak megvolt a kijelölt helye. A bódéokra nagy ponyvákat feszítettek s jól megerősítették, nehogy a szél lesodorja a tetőről. A pultot a bódében egész hosszában felállították, miáltal a teret két részre osztották. Becipelték a nagy ládákat, az árut előbb osztályozták, azután a polcokra rakták. Az üres lá-

dákat bedobták a mellékhelyiségbe. Az előtér közepére kis petróleumlámpát akasztottak, amely azt, úgy, ahogy bevilágította, de a pult mögötti tér már félhomályba borult.

Az ajtó előtti téren két lécből készült alkotmányra aggatták az árukat. Minden árunak megvolt egyébként a külön helye.

— Mindenből ki kell rakni valamit a bódé elé, különben odébsztál ez a buta nép — mondotta Wertheimer ur.

Szaporán ment a munka s még ebédelni sem értünk rá. Estére megjelent Wertheimerék cselédje s elhozta a vacsorát. En felmelegített főzeléket és virstlit kaptam.

— Elfelejtettem sót tenni az ételbe — mondotta Wertheimerné s marék sót dobott a főzelékbe: legalább volt valami ize!...

Wertheimer ur közölte velem, hogy mi ketten kinn alszunk a bódében. Korán volt még s megengedte, hogy körülnézhessek a vásárban...

Sátor- és bódéváros terpeszkedett a hatalmas téren... A bódé-utcák közötti téren a kiskereskedők földreterített gyékényen kínálták áruikat... A mi „utcánkban“ egyforma áru volt felhalmozva... Egyik-másik bódén a cég neve is látható volt, de a mienk jeltelen volt...

A férfiruha-bódékban mindenféle ruhát árultak. Volt ott gyönyörű prémés télibunda, de az egyszerű munkásöltöny is kapható volt. A lábbeliek bódéi is kitétek magukért. Otromba csizmától az elegáns lakkcipőig minden rangu és rendű cipő és csizma fel volt halmozva... Sziijgyártók, kézművesek, nyergesek, faárusok mind külön-külön utcákban sorakoztak föl.

Amikor visszatértem, Wertheimer ur közölte velem, hogy éjjelre mindent be kell rakni a bódéba, mert a sok tolvajnépség kezén egy-kettőre eltűnne a drága áru...

— Azután ügyes légy holnap! — mondotta. — Sok ember megfordul a bódében s nehogy valaki észrevegyen valamit! Megértettél? A pult alatt mindent elkészítettem. Az ollók is ott vannak. Olyan élesek, mint a borotva! A hamis „Leiblit“ egy-kettőre beteszed a papírba a pult alatt, azután a pultra teszed s ott csomagolod be s jól átkötöd, nehogy már az uton eszébe jusson a vevőnek kibontani... A levágással már könnyebben végzel... Ügyelj, ha jelt adok! Ha a tenyeremet felfelé tartom, nem csinálsz semmit, becsomagolod az árut, de ha lefelé tartom, gyorsan elvégzed a munkád... Megértettél?

Leültünk, mert még nem akartunk lefeküdni. Wertheimer ur pipára gyujtott. Ez nagyon büzlött. De ő is! Végre mégis lepihentünk a szalmazsákra... Wertheimer ur nyomban elaludt s egész éjjel rémesen hortyogott. Ruhában alud-

tunk s korán reggel keltünk. Nem mosakodtunk, ami Wertheimer urnak nem is nagyon hiányozhatott. Valószínűen otthon sem mosakodott minden nap!...

Nagy nyüzgés, sürgés-forgás indult meg a vásáron. Csak úgy özönlött mindenfelől a sok vásárló: parasztok, munkások s a déli órákban az uribb közönség.

— A finom urakra ügyelj, — figyelmeztetett Wertheimer ur — ezek és a finom dámák többnyire tolvajok! . . .

Jöttek-mentek az emberek, egyik sától a másikhoz. Megálltak, nézegették az árut, továbbmentek, majd ismét visszajöttek . . . Jelentéktelen apróságokat vettek eleinte, de egyszerre csak megtelt a bódé, Wertheimer ur és a felesége alig győzték a kiszolgálást s magam is erősen nekifogtam!... „Művészetemet“ is csakhamar kipróbálhattam... Egy parasztasszony már harmadszor tért vissza s folyton-folyvást alkudott. Tizenkét méter vásznat akart. Harmadszorra megalkudott s Wertheimer ur lemérte az árut.

— Nézzen csak ide, lelkemasszony! — mondotta Wertheimer ur — Nem mérek el belőle egy ujjal sem, inkább többet adok, mert tisztességes emberekkel van dolga s nehogy utólag panasszal jöjjön vissza!...

Megadta a jelt s a pult alatt gyorsan levágtam belőle három rőfnyit. A pultban becsomagoltam s úgy átkötöttem, hogy alig lehetett kibontani!... Nemsokára egy másik vevőt is hasonlóan intéztünk el... Ez huszonöt rőföt kért, amiből már jóval többet nyisszantottam le...

Amikor kevesebben voltak a bódében, Wertheimer ur kíváncsian a pult alá nézett. Meg lehetett velem elégedve — megveregette a vállamat! A levágott árut visszatettük a többihez.

Egy öreg sváb paraszt jött be családjával. Ravasz tekintettel nézték a sok árut.

— Egypár kék Leibli kellene!

— A legszebbet, legfinomabbat és legjobbat kapja nálam — mondotta Wertheimer ur. — Megmutatta neki a „legfinomabbat“.

— „Z'teier“ — szólt kurtán a sváb.

— Kaphat olcsóbbat is, de ezt nem is lehet összehasonlítani azzal, amit mutattam!

A paraszt megforgatta kezében.

— „Mist“ — mondotta megvetően.

— Na látja, kérem! Maga érti az árut s azt tanácsolom, hogy vegye meg a jobbat, a legfinomabbat... Egész életen át sem lehet elszakítani...

— „Z'teier“ — szólt a sváb.

— Mennyit akar belőle? Ha többet vesz, valamit engedhetek!

A paraszt gondolkozott.

— Két nagyot, nekem és az öregemnek és két kisebbet a gyerekeknek...

Wertheimer ur fontoskodó arcot vágott:

— Két percent cassasconto engedményt tehetek...

„Z'wenig“ — szólta a sváb.

— Nem bánom: legyen három, de ez az utolsó ár...

— „Fünfi“!

— Nem lehet! Hát szabad nekem is valami kis hasznot keresni...

— „Also, dann viere!“

— Nem lehet! — erősködött Wertheimer ur s úgy tett, mintha félrerakná az árut. A paraszt feleségére nézett, aki intett a fejével.

— Hát megveszem!

Amikor eltávoztak, Wertheimer ur büszkén mondotta:

— Látod, ezek rendes emberek s jól jártak! Én is örülök, ha simán megy az üzlet és nem kell csalni!...

Jött egy másik paraszt. Felesége és három gyermeke is vele volt.

— Egypár kék Leibli kéne — mondotta.

— A legfinomabbat, a legjobbat és legszebbet kapja nálam — mondotta Wertheimer ur és valóban a finomabb minőségűt tette a pultra.

— „Mist!“ — szólta a paraszt.

— Hogy mondhat ilyet! — kiáltott föl Wertheimer ur. — Nem ért maga ehhez! „So was“... Az egész világon nincs ilyen áru... Na, fogja meg!...

— Fogdosták, tapogatták.

— Jó minőség! — mondotta az asszony, mire a paraszt oldalba bökte.

— „Z'teier“.

Wertheimer ur elébe tette a rosszabbat.

— „Dreck“ — mondotta a paraszt. Ezért nem adok pénzt...

— No lássa! És mennyit akar belőle?

— Egy nagyot és három kicsit „fer die Kinda“ — mondta.

— Három percent cassasconto engedményt kap.

A paraszt úgy tett, mintha kifelé menne.

— „Gé'n ma“ — szólta családjának.

— Mennyit akar fizetni?

— Husz percentet engedjen!

— Huszat! — kiáltott fel dühösen Wertheimer ur. — Azt hiszi, lopom a pénzemet? Kivételesen ötöt engedek.

— „Fufzen“ — mondotta a paraszt s indult kifelé.

— Nyolc!... Nem?... Hát legyen tiz! De az az utolsó ár s ha nem kell, „agyé“..

Összesugtak-bugtak.

— De egy szép fejkendőt is ad ráadásul — szólt az aszszony.

— Jól van! Lássa, hogy rendes emberrel van dolga! — szólt ravaszul Wertheimer ur — és megadta a jelt.

A pult alatt már mindent elkészítettem. Wertheimer ur a pultra dobta az árut.

— Jól bepakolni! Az uraságék messze mennek s nehogy kiszakadjon valahol a csomag!...

Még egyszer megtapogatták az árut s megnézték, nincs-e rajta hiba. Pár pillanat mulva már kezükben volt — a rossz áru!

Az egyik gyerek elveszítette labdáját s ordítani kezdett. Mindenki a labdát kereste, de nem került meg.

Most ismét sokan jöttek a bódéba. Délig huszonöt méter szövetet és vásznat „takarítottam meg“ s tizenkét kék Leiblit cseréltem ki. Délben nagy meglepetés ért. Wertheimer ur elvonult a bódénak abba a részébe, amelyben a ládák heverték s amikor kijött, alig ismertem meg. Szakálla teljesen le volt vágva, arcát leborotváltta s keménykalap helyett szőrmesipka fedte fejét. Kabátját is levetette s most egy hosszú munkás-zubbony volt rajta. Szemem-szám elállt.

— Mit bámulsz rám, mint a borju! — szólt hozzám. — Menj hátra s gyorsan öltözködj át te is...

Kék kabátkába bujtam s az ő kalapját tette a fejembe. Wertheimerné sem maradt tétlenül. Fehér kendőt terített fejére, úgy, hogy az arca is alig látszott ki.

— Ugy ni! — szólt Wertheimer ur. — Most pedig a bódét is „átmaszkirozzuk“!

Az ajtóban levő ruhákat leszedtük, nagy, üres ládákat raktunk ki, amelyeknek tetejére egészen más árut tettünk... A bódéra alig lehetett ráismerni. Belülről is átalakítottuk alaposan!

— Most már jöhetnek! — mondotta Wertheimer ur megelégedetten. — Mindent eltagadunk s a kutya sem fog ránk-ismerni!

Nagyon tetszett Wertheimer ur ötlete s alig birtam nevetésemet visszatartani!

— Ne vigyorogj! — kiáltott rám — különben gyanut fognak.

Délután is nagyon sokan megfordultak a bódében. Ezáltal kevesebb dolgom akadt — a pult alatt! Amikor kevesebben voltak s kimentem a bódé elé, észrevettem, hogy délelőtti vevőink közül többen egyik bódétól a másikhoz mennek. Megismertem őket a jól összekötözött csomagjaimról. Mintha valakit kerestek volna, ide-odakeringtek! Egyik-másik be is jött, körülnézett, azután odébb állt. Egy asszony jött be.

— Mivel szolgálhatok, nagyságos asszony? — kérdezte Wertheimer ur.

— Semmivel! — mondotta s körüljáratta tekintetét. — Én már megkaptam a magamét. Ilyen csaló, svindler népség! Csak három és fél róffel adtak kevesebbet! Nem tudok rájuk akadni! Kikaparnám a szemüket!

— Hallatlan! — kiáltott fel Wertheimer ur megbotránkozva. — Ez tolvajlás! És mit tetszett náluk vásárolni?

Ezt a batisztot — s már bontotta is ki a csomagot.

— És ilyen bovlit mertek a nagyságos asszony nyakába sózni! Miért nem tetszett hozzánk jönni? Nálunk a legfinomabb árut kapta volna és sokkal olcsóbban!

— Ha előbb tudtam volna! — mondotta s Wertheimernét kezdte hosszasan nézegetni. — Annak is épp ilyen szeme volt s az is másállapotos volt! — mondotta.

— Lehetséges kérem — nevetett Wertheimer ur. — Asszonyokkal megesk az ilyesmi!...

Egy másik asszonnal hamarabb elbánt.

— Mit akar tulajdonképen? — kiáltott erre. — Egy óra óta szaglász itt a bódé körül, de venni nem akar!

— Becsaptak és most nem tudom, hogy melyik bódében vásároltam — mondotta siránkozva.

— No hallja! Nem kisgyerek maga! Keressen csak tovább! Majd megtalálja, menjen csak tovább!

Egy paraszt is visszajött nemsokára.

— A jó Leiblimat, vagy a pénzemet adja vissza! — lár-mázott. — Különb összeverem a bódét!

— Mit? Te „trottlí“! — kiabált Wertheimer ur. — Menj oda, ahol becsaptak! Ilyen szemetet mi nem is tartunk! Takarodj, különben hívom a konstáblert... Na, hogy mit megér az ember manapság!...

Estig tartott a sürgés-forgás. Végre ritkult a vevőközön-ség. Wertheimer ur meglegedetten dörzsölte kezét. Hatvan róf áru hevert a pult alatt és huszonnyolc Leibli!...

— Ma gyerekjáték volt az egész! — mondotta — de holnap aztán vigyázni kell! A hasad miatt megösmernek, így nem maradatsz — szólt feleségéhez. — Kitömöd magad felül is s

a török pongyoládat veszed föl. Te pedig — fordult felém — hosszú kötényt kapsz, kalap nem is kell, hogy legyen a fejedben.

Másnap valóban újra kezdődött a tánc!

Wertheimer ur lenyirta hosszú bajuszát is, vörös fezt tett fejére s fekete lüszterkabátba bujt.

— Két hét alatt kinő a szakállam, bajuszom — jegyezte meg nevetve — és megint a régi leszek.

A vevők kora reggel kezdtek szállingózni s sok dolgunk akadt. A becsapottak fel és alá nyargaltak a bódé előtt s még mindig nem találták meg a bódét, ahol becsapták őket! Dél-tájban néhány paraszt jött be egy konstábler kíséretében.

— „Was bitt' gefällt?“ — kérdezte Wertheimer ur tört németsséggel. Dalmata kereskedőnek adta ki magát.

— Ezek az emberek azt mondják, hogy maga becsapta őket — mondotta magyarul a konstábler.

— „Ik nix verstehn“ — szólott és felém fordult. Én németre fordítottam a konstábler szavait. Wertheimer ur összecsapta kezeit. Kijelentette, hogy nem is látta ezeket az embereket s hogy nekünk egészen másszinü csomagolópapirunk van. Kivett egy csomó papírt a pult alól. (Tegnapról mára ezt is kicseréltük!) — „Ih ehrliches Mensch sein“ — mondotta.

— Hát megismerik ezt az embert? Ez csapta be magukat tegnap? — kérdezte a konstábler.

— Nem ilyen ábrázata volt — mondotta az egyik. — Annak nagy császárszakálla, meg hegyes bajusza volt, de a bódé ilyenforma volt.

— Egyik bódé olyan, mint a másik. Ez még nem bizonyított. Nem volt itt tegnap egy császárszakállas ember? — kérdezte tőlem.

— Nem láttam! — mondtam vállvonogatva.

— Na majd megcsipem én azt a gazembert — szólott a paraszt s indult kifelé.

Wertheimer ur — óvatosságból — jó ideig tört németsséggel vizsgálta ki a vevőket...

Délben megebédeltünk.

— Te most hazamész, — szólott feleségéhez — mert a hasad miatt még megcsipnek... Fáradt is vagy s délután már nem is lesz igen dolgunk...

Ismét bement a ládák közé s pár perc múlva mint lengyel zsidó jelent meg. Piszkos kaftán s szörmekalap volt rajta. „Pajesze“ is volt s mellét tekintélyes ősz szakáll verdeste.

— Te is „pajeszes“ leszel — fordult felém. — Most azután jöhetnek!...

A bódét is átraktuk. Kimentem a bódé elé. A becsapottak

közül néhányan még mindig a bódé előtt keringtek. Az egyik paraszt ismét bejött.

— Mégis itt kell lenni a csalónak! — mondotta. Kezében jókora fütykőst szorongatott.

— Jó napot! Mit tetszik parancsolni? — kérdezte zsargonban Wertheimer ur.

— A pénzemet akarom! — szólt és a pultra dobta a csomagot. — Itt van a vacaktok! Visszaveszitek, vagy letöröm a derekatok...

— „Was will der Goj von mir?“ — kiáltott fel Wertheimer ur. — Nem is adtam el neki árut! A menykő üssön belém, ha láttam...

— Te nem, de aki tegnap itt volt, az becsapott!

— Tegnap? Egy másik? Micsoda másik? Ez az én boltom, meg a fiamé... Ki az a másik?

— A felesége is itt volt, az a nagyhasu!

— „E Frau“... Nagyhasu? Mesuge egy ember ez! Tíz éve, hogy meghalt a feleségem. Isten nyugosztalja! Ez a család itt lehet valahol a közelemben, mert ez már a második, aki ide bejön, hogy becsapták. Nálam nem csaptak be senkit. Hagyjon békében... „Agyé!“

— Na látod, mondtam én, hogy nem itt vettük — szólt a paraszt felesége.

A paraszt már indult kifelé, de kislátta a pult mögé bujt s észrevettem, hogy ráakadt elveszett labdájára.

— Na most végünk van! — villant át agyamon. Gyorsan felkaptam a labdát s zsebembe dugtam. A másik pillanatban erősen ráléptem a gyerek lábára, amire hangosan üvöltetni kezdett.

— A labdámat akarom! — kiabált tovább.

— Gyere már, te buta kölyök! — szólt az anyja. — Nem itt vesztetted el!

— Láttam! — ordította a gyerek.

Az anyja visszafordult s pofonvágta. Wertheimer szemtelen lett.

— Vegyen nálam egy Leiblit, sokkal olcsóbban kapja,

— Hát végy egyet! — szólt az asszony. — A másik ugy sem ér semmit!

Már minden Leibli elfogyott, csupán egyetlen egy maradt meg. Ez azonban szemmel láthatóan kicsi volt.

— A legfinomabb, a legszebb — dicsérte Wertheimer ur. — Ez aztán a valódi Leibli!

A paraszt megforgatta, jobbról-balról nézegette.

— Hát ez meg is felelne, de kicsi lesz!

Wertheimer ur ráerőszakolta a parasztra, de láttam,

hogy alig tud belebujni. Hirtelen — jó lett, mert Wertheimer ur hátulról észrevétlenül felhasította késével.

— Nagyszerű — mondotta. — Mintha csak magára szabták volna.

A paraszt forgolódott, de Wertheimer ur el nem mozdult a háta mögül, nehogy az asszony észrevegye a hasítást...

— Pakold be! — szólt hozzám.

— Tessék jól megnézni a bepakolásnál — fordult a paraszthoz. — Nem, mintha én is be akarnám csapni, mint azok a csalók, de azt akarom, hogy nyugodtan mehessenek ki a boltból! Na, ugy-e, nem cseréltem ki? Mi! Most még egy másik papirba tesszük, nehogy kiszakadjon. Igy ni! Most jól átkötni! — szólt hozzám. — Három percent cassasonto engedményt is kapnak... Na!...

— Öt! — mondotta a paraszt

— „Nix handeln!“ — szólt Wertheimer ur — mert mindjárt egy rossz Leibli lesz belőle, mint azoknál a csalóknál odaát...

Amikor eltávoztak, Wertheimer homlokát törölgette az izzadtságától.

— Ez volt a mesterművem! Ezt csinálja valaki utánam! A labdával is nagyon ügyesen csináltad! Ember lesz belőled! Na most még hátra van az utolsó átváltozás, azután — „aus“!

Az ajtó fölé cégtáblát akasztott ki s megkezdődött a nagy „átalakítás“. Levetette kaftánját, kalpagját, leszedte álszakállát s én is azonmód — átvedlettem rendes mivoltommá...

— Mostantól kezdve tisztességesek leszünk, mert künn van a cégtáblánk.

Elvértve jöttek a vevők s estefelé már kezdtünk is csomagolni!

Éjfélig tartott, amig elkészültünk a csomagolással s halálos kimerültség vett rajtam erőt...

Otthon előlről kezdődött a kicsomagolás s mindent a maga helyére kellett rakni.

Wertheimer ur megolvasta a pénzét. Megelégedetten dörzsölte kezét.

— Ennyit még sohasem kerestem! — szólt feleségéhez az irodában. Kijött s két ezüstforintot nyomott a markomba. Meglepetten néztem rá.

— Ez kevés — kiáltottam rá dühösen.

— Mit? Kevés? — szólt méltatlankodva. — Már te is a véremet szivod?... Alig kerestem valamit... No, de lásd, hogy nem vagyok „smucig“, nesze még egy forint, de néhány napig még eljössz hozzám, amíg a segéd meggyógyul.

Csüggedten indultam kifelé. Wertheimerné utánam szaladt s még egy forintot csusztatott a zsebembe.

— Nagy „smucián“ az uram — mondotta. — A háztartásra is mindig keveset ad s kénytelen vagyok a pénztárból lopni... gyere el holnap is, pár forintot a te részedre is félreteszek.

— Köszönöm szépen! — mondottam hálálkodva.

Néhány napig még eljártam hozzájuk s amikor otthagytam őket, Wertheimer ur nagylelkűen három hatost nyomott a kezembe. Wertheimernétől már előbb megkaptam a beígért összeget...

*

Amikor visszatértem régi helyemre, nagy felfordulás volt az üzletben. Leltárt csináltak. Idegen emberek jöttek-mentek s állandóan Schweiger urral tárgyaltak.

— Baj van! — mondotta Gusztáv. — Az öreg „elkészült“! Inzolvens lett!

Nagyon megijedtem s rossz sejtelmek gyötörtek. Berger ur mint a holdkóros járt egyik helyiségből a másikba. Megmegállt a polcok előtt s nézegette az árut, mintha csak most látta volna azokat először.

— Borzasztó! Borzasztó! — nyögte szüntelenül.

— Rögtön láttam, amikor az üzlet vezetését átvettem — mondotta Schweiger ur az irodában. — De nem akart ráhallgatni. Mint aktiva szerepelt ez a sok „smarn“, pedig alig ért valamit! Most már észretért, de már késő!... Ki az ördögnek kell manapság ilyen elavult „bovli“!

— Hát valóban nevetni kellene, — válaszolta egy idegen ur — ha nem volna oly szomorú az eset, mert az öreg nagyon becsületes ember!...

— Az igaz! — szólt most Schweiger ur — de ma már nem elég a becsületesség! Haladni kell a korrallal! Minden pénzt elveszítette s másokat is magával rántott...

Eszembe jutott Wertheimer ur s nem tudtam hamarjában eldönteni, — kinek van igaza!

Megérkezett Mordechaj ur s olcsón megvette az egész raktárt... Az árut ládába csomagoltuk s elég tekintélyes borralalót kaptam Mordechaj urtól...

Schweiger ur behivatott az irodába.

— A hitelezők rám bízták az üzlet vezetését, — mondotta — de nagy mértékben csökkentenem kell a személyzet létszámát. Sajnos, téged sem tarthatlak meg. Hat hétre megkapod a fizetésed s legjobb, hogy ha a Wertheimerékhez állsz be.

Nagyon meg van veled elégedve s ha elfogadod az ajánlatát, elküldi a régi segédjét...

— Wertheimer egy csaló, nem megyek hozzá! — szoltam keserűen.

— Ilyet ne merj mondani. Wertheimer a sógorom és — nem csaló!

— Mégis csaló! Olyan dolgokat követ el, — mondtam — ami tisztességes embernek eszébe sem jut s sajnálom, hogy magam is résztvettem ezekben a dolgokban!

Azután részletesen elmondottam a vásári jeleneteket. Schweiger ur a hasát fogta a nevetéstől.

— Nagyszerű! Nagyszerű! Igazad van, de elvégre izlés dolga... Az öreg Berger meg abban ment tönkre, hogy tulzottan tisztességes volt... A Wertheimerrel ilyesmi nem fog megtörténni!

Állás nélkül maradtam tehát... Nem nagyon busultam, mert a Wertheimernél megundorodtam az üzlettől s szegény Berger esete is elvette a kedvemet...

Otthon nagy levertséget keltett elbocsátásom hire.

Csaknem tizennégyéves voltam már s e korom ellenére számos olyan dolgot tapasztaltam, amit mások csak jóval később, idősebb korukban ismernek meg. A szép könyvek is nagy hatással voltak rám... A nagy művészek élettörténete öntudatlanul sodort a művészi pálya felé, de nem sejtettem, hogy hol fogjam meg a dolgot.

— Nagyszerű lehet, ha az ember ért valamit a művészet-hez! — szoltam egy izben Marcsa nővéremhez. — Ha tanulhatnék, érzem, hogy vinném valamire!...

— Én is azt hiszem. A rajzaidból következtetem, pedig nem is tanultál rajzolni! — mondtotta. — De nem adhatok tanácsot, hisz magam sem értek hozzá! Amig a hatheti szabadságod tart, próbálkozz meg vele!

Ismét a Gartenlaubet vettem elő, de ezuttal már nem „pauzáltam“... Ez azonban nehezebben ment, de mégis megbirkóztam vele. Egyszer a varrógépet rajzoltam le, ami szintén nem volt könnyű feladat. Másnap Marcsát rajzoltam le, amint a varrógép előtt ül... Ez is jól sikerült, de amikor a rajzot távolabbról néztem, úgy tünt fel, mintha Marcsa nem a földön ülne, hanem a levegőben lebegne.

— Ennek az az oka, — szoltam Marcsához — mert volta- képen angyal is vagy!

Friedmann urnak is nagyon tetszett ez a rajz.

— Még művész lesz belőled! — mondtotta s megveregette vállamat.

A kis Sándor került sorra, de nem boldogultam vele, mert folyton grimaszokat vágott.

Léderer bácsit azonban nagyszerűen eltaláltam. Nagyon meg voltam elégedve vele...

A Sugár-uton egy építkezésnél lehullott gipsztörmeléket szedtem föl s vittem haza. Ebből ismét egy török fejet csináltam, de ez már jóval nagyobb volt, mint amelyiket Kecskeméten csináltam — és jobb is volt!

— Ez már valóban nagyon jó! — kiáltott fel Marcsa és homlokon csókolott.

Kenyérből mindenféle kis állatot gyurtam. Nagy kedvvel készítettem egy csomó nyulacskát, kutyát, malacot, sőt egy lovat is fabrikáltam! Műveimet a szekrény tetején sorakoztattam fel. Fejembe vettem, hogy valami „komoly“ dolgot csinállok! Egy szarvast mintáztam, amely ugrásra készül. Egy fatörzset tettem a hasa alá, hogy biztosabb alapon álljon. Nagy kutyafalka iramodott utána s az egyik már éppen a hátára ugrott s megragadta hatalmas agancsát. Messze mögötte állott a vadász s a szarvasra célzott — puskájából éppen kilövelt a füst.

Mindezt egy kis deszkára tettem, amelyre füvet és bokrokot helyeztem. A nyulacska ijedten menekült egy lyukba, amelyből csak hátsó része látszott ki! Nagyon büszke voltam erre az alkotásomra.

— Meglátjátok, ebből a fiuból még nevezetes szobrász lesz — mondotta Léderer néni. — Holnap ebédre hozzám jössz s hozd magaddal, amit csináltál, megmutatjuk a Kleinnek, az érti az ilyesmit...

— Nagyon szívesen, legalább ismét telezabálhatom magam!

Klein ur meglepettette műveimet:

— Majd megmutatom a Landauernek, — mondotta — mert én azt hiszem, hogy a gyerek nagyon tehetséges.

Landauer ur festő és rajztanár volt a Gyár-utcai reálban s ő is felfedezte bennem a tehetséget. Önérzetem meghatványozódott s elhatároztam, hogy hosszú haját növesztek. De nem történt semmi és hatheti szabadságomból négy már letelt. Ismét az utcákon kóboroltam s gyakran elkisértém Márkus barátomat utjain. Volt egy életrevaló terve részemre. A kiskereskedők és szatócsok Ujpesten, Kőbányán, Rákospalotán és a környéken Pestre kénytelenek bejönni az áruért, ami pénzükhöz és idejükbe kerül. Ha volna valaki, aki üzletükbe szállítaná az árut, szívesen ráfizetnének valamit.

— Ha te a nagykereskedőnél készpénzért megveszed az

árut, olcsóbban kapod, viszont a szatócsok többet fizetnek valamivel. A különbség a te hasznod! — mondotta.

— Nem rossz ötlet, de honnan vegyem hozzá a pénzt?

— Én megveszem, amire szükséged van. Kezdetben nem is kell sok, s ha megy az üzlet, többet fektetsz bele! A kiadásokat is fedezem s a haszonból egy harmadrészt nekem juttatsz!

Megegyeztünk s nyomban meg is vettük a szükséges árut. Másnap már kis cók-mókokkal felszálltam a lóvasutra s Ujpestre mentem. Első utam sikerült, mert a kereskedők örültek, hogy kis ráfizetéssel valaki üzletükbe szállítja az árut. Innét Rákospalotára mentem. Ott is elhelyeztem valamit. Amikor délben találkoztam Márkussal, két forint és tiz krajcár volt a keresetem.

— Kezdetnek nagyon biztató! — mondotta Márkus — s ha gazdagabban leszel szortirozva, még többet fogsz keresni.

Másnapra abban állapodtunk meg, hogy Márkustól viszem el az árut. Amikor utban voltam hozzá, egy kis kocsi tűnt fel előttem az utcán. A kocsin nagy betűkkel ez a felírás volt olvasható: „Ignaz Hensch, szobrászmester, Sörfőző-utca No. 6.“

— Hisz ez a kecskeméti mester! — kiáltottam fel.

Azóta eszembe se jutott a neve, de most Isten ujját véltem benne felfedezni!...

A kocsi után futottam. Kis fehér ló huzta s a bakon, a kocsis mellett egy fiu ült.

Mintha perzselő láz tüzelt volna bennem! Ha magához vesz, beállok hozzá inasnak... Hisz ígéretet is tett erre Kecskeméten!... Szobrász leszek, fogadkoztam. Henschnél megtanulom a mesterséget s nagy ember válik belőlem... Ez lesz azután az igazi!... Királyok, hercegek lesznek a barátaim, mint Benvenuto Cellininek! Pedig ez volt ám még csak az igazi csavargó!... Nem... nem megyek többé üzletbe!.. Nem bizony! Ihaj-csuhaj!... Szobrász leszek!

Megfogtam a kocsi hátsó deszkáját s úgy futottam mögötte. A fiu felemelte az ostort, hogy a kezemre üssön.

— Nem pusztulsz innét rögtön, te tetves! — kiáltott rám.

Mintha az égből pottyantam volna le! Elengedtem a kocsi deszkáját s most már mögötte baktattam...

Célnál voltunk. A kocsi bement az udvarra. Ennek végén kis bódé állott, amelynek oldalán gipszöntvények lógtak...

— Mit akarsz? — mordult rám a fiu, aki akkor szállt le a bakról.

— Hensch urat keresem — feleltem.

— Benn van a nagy műhelyben! — mondotta félvállról.

Beléptem. Benn ácsok dolgoztak s faállványokat állítottak

föl, hogy a düledező tetőt alátámasszák... Nagy lármával, ide-odafutkosással ment végbe ez a munka, amelyből Hensch ur is kivette a maga részét. Csak úgy csurgott homlokáról a verejték.

— És ezt mind nekem kell megfizetnem! — pattogott — mert az a vén skatulya, a háziasszony egy krajcárt sem akar rá áldozni. Más ember be nem költözött volna ide, mert a fejére esett volna a tető! Ilyen bolondot nem is találni a föld kerekiségén, mint amilyen én vagyok...

— Mit akarsz, öcsém? — fordult most felém.

— Szeretnék inasnak beállani!

— Nincs most szükségem inasra.

— Nincs? — szóltam leforrázva. — Kecskeméten, amikor a Szentháromság szobrán dolgozott, azt mondta, hogy csak jelentkezsem!

Rámnézett.

— No nézd már! Hisz ez a Jóska! Na, megnőttél! Alig ösmertelek meg! Örülök, hogy eljöttél... Hát be akarsz állani hozzám?... Vigye az ördög! Megígértem, hát meg is tartom, amit ígértem! Azután mit fizethetsz? A Jani harminc forintot fizet havonta... Ezért lakást és jó kosztot is kap...

— Fizetni? — kérdeztem ijedten. Nem fizethetek, mert nincs egy krajcárom sem...

— Akkor bajosan megy!... Mit csináltál azóta?

— Rövidáruüzletben dolgoztam.

— És miért nem maradsz ott továbbra is?

— Nincs kedvem az üzlethez, mert rájöttem, hogy család nélkül nem lehet ezen a pályán boldogulni!

Hensch és az ácsok hangosan nevettek.

— Nagy kedvem volna a szobrászathoz s művész szeretnék lenni!

— Mindjárt művész? No az nem megy oly hamar! Én már öreg ember vagyok, de azért még sok bajom van a művészettel... Hát gyere el vasárnap az apáddal, vagy az anyáddal, majd akkor megbeszéljük a dolgot!...

Künn az udvaron gunyos röhögéssel fogadott a fiu:

— Rövid- és diszmüaru! Rövid- és diszmüaru!...

— Te vagy a Jani? — kérdeztem.

— Az vagyok, de mi közöd hozzá? Különben se türöm, hogy csak úgy letegezz! Nem vagyok a barátod! — és öklével felütötte az államat.

— Miért ütött meg Jani ur? Nem bántottam magát! — mondtam dühösen s könyökömmel erősen oldalba böktém.

— Rövid és diszmü... Rövid és diszmü!... — ismételte. — Na, kerülj csak hozzánk, majd megtanítlak én!...

Már a kapunál voltam s még mindig hallottam: Rövid és diszmü... Rövid és diszmü...

Márkust nagyon meglepte elhatározásom.

— Hát én ehhez nem is konyitok — mondotta. — Ismerem ugyan egy öreg szobrászt, Marschalko a neve. Ő csinálta a Lánchid nagy oroszlánjait s azt beszélték róla, hogy elfelejtett nyelvet csinálni a kőoroszlánokba és amikor erre rájött, a Dunába dobta magát. Lehet, hogy így történt, de bizonyára kihúzták a Dunából, mert máig is él s szép háza van a Zerge utcában... A felesége, egy német asszony, a legdrágább harisnyákat veszi tőlem ma is... Hát most mit kezdjek én azzal a sok áruval, amit tegnap vettem? Mind a nyakamon marad!

— Vasárnapig még van időm s addigra eladhatom az egészet!

— Jól van! Mégis csak becsületes fiu vagy te! — mondotta.

Otthon elmondottam Marcsának tervemet. Nagy lelkesedéssel beszéltem a művészetről, persze Benvenuto Cellini, Michel Angelo, Rafael, Rubens, Lionardo, királyok, pápák nevei csak úgy hemzsegték előadásomban.

Marcsa könnyes szemmel hallgatott s megölelt.

— Igazad van! Csak fel... fel... a magasba! Ki ebből a szürke nyomoruságból!... Ki a sötét tudatlanságból... Boldog vagyok, hogy közülünk legalább egy magasra tör... Neked sikerülni is fog, mert merész fiu vagy és bátraké a világ!

Össze-visszacsókkolt s mind a ketten sirtunk.

Anyámat nagyon lesújtotta a hír.

— Igaz ugyan, hogy már szépen keresett, de ha kiszámítjuk, csaknem annyiba is került — érvelt Marcsa. — Ha kosztot és lakást kap az új helyen, nem lesz rá gondunk s ruháról és cipőről is magának kell gondoskodnia. Majd csak előteremt valahogy!

— Mégis meg kellene a Klein urat kérdezni! — szólt anyám.

— Még ma felkeresem! — mondotta Marcsa.

— Ostobaság! — szólalt meg apánk. — Két évig dolgozott üzletben s most ilyen ostobaságon töri a fejét. Nem engedem meg...

— A fiuban van akaraterő — mondotta Klein ur Marcsának. — Szívesen magam mellé venném, de ha mindenáron szobrász akar lenni, nem szabad utját állani... Ha nem is lesz belőle nagy művész, annyira fogja vinni, hogy megkeresi a

kenyerét... Ismerem Hensch mestert, jóra való, derék ember, ügyfelem egyébként s fog nála tanulni, ha akar.

Amikor Márkussal leszámoltam, elbucsuztunk egymástól.

— En künn leszek a Józsefvárosban s Isten tudja, mikor kerülünk ismét össze... — mondtam.

— Sohse busulj emiatt! En mindenütt megfordulok s néhanapján tégedet is felkereslek... Különbén van egy „kundschaftom“ is abban a házban, a Csepreghy asztalosmester felesége!... Ez a Csepreghy a testvére annak az írónak, aki azt a szép népszinművet, „A sárga csikó“-t írta. Láttam is a darabot, a Blaha meg a Tamássy játszottak benne... No, Isten veled, Jóska. Sajnálom, hogy a társascégünk felbomlott s azt hiszem, vittük volna valamire...

A SZOBRÁSZINAS.

Hensch mesterhez Marcsával mentem. A műhely zárva volt s az ajtó előtt Jani üldögélt s harmonikán játszott.

— Hol van Hensch mester? — kérdezte Marcsa.

— Benn van és iszik — mondotta Jani.

Hensch mester valóban már alaposan felöntött a garatra. Még egy idegen is volt nála s kettesben idogáltak.

— Na, hát megjöttél? No nézd csak, milyen fiatal anyja van a kölyöknek!

— Ez a Marcsa nővérem!...

— Mindjárt gondoltam, hogy nem az anyád — mondotta nevetve. — Csinos nővéred van... Nagyszerű model válna belőle s arannyal sem lehetne megfizetni... No most üljenek le szépen s előbb iszunk rá egyet, mert anélkül semmit sem csinállok... Ez itt a barátom, a Viola. Építész és butortervező a Théknel s ő sem haragszik az itókára! Az ön egészségére, szép Mari!

Fenekig kiürítették poharaikat, de Marcsa alig ivott egy kortyot.

— Ez nem járja, szép Mari, így csak a madárcák isznak ám... Hát hogy is lesz ezzel a fiuval? Azt mondta, hogy nem tud fizetni! Akkor azonban három év helyett négy évig kell inaskodni... Nem fog megártani neki, legalább mint kész ember kerül ki innen.

— En beleegyezem!

— Téged nem kérdeztelek! Ez nem tartozik rád!

— Nekem sincs ellene kifogásom! — szolt Marcsa.

— Van bizonyítványa?

Megmutattam neki papírjaimat, utolsó iskolai bizonyít-

ványomat s a Maller és Brust, meg a Berger cég bizonyítványait.

— No nézd, nem is tudtam, hogy zsidó vagy! Nem is lát-
szik meg a pofádon, olyan nagy orrlyukaid vannak.

— Nem mindegy az neked, te birka! — dünnyögte Viola
ur. — A zsidó is olyan ember, mint te, ha te egyáltalában em-
berszámba jöhetsz a beütött orroddal!

— Megint az orrommal van bajod? Te löfejü, te!...
Michel Angelonak is be volt ütve az orra és mégis nagy mű-
vész volt!...

— Sokszor mondtam, hogy hasonlitasz is hozzá! De azért
egy kis különbség mégis csak van közöttetek!

— Majd az utókor fogja eldönteni! — nevetett Hensch
mester. — A bizonyítványok rendben vannak, de a gyerekek
csak három osztálya van s emiatt egy évig az esti iskolába
kell járnia! Rajziskolába is fog járni, mert ez kötelező, azon-
kívül a háztartásban is fog segíteni, mert a feleségem nem
tart cselédet! Rézi! Rézi! — kiáltott.

Henschné bejött a konyhából. Illedelmesen kezét csókol-
tam neki.

— Ez az a fiu, akiről beszéltem neked s mondd meg, hogy
mi a teendője...

Kicsi, kövérkés asszonyka volt, feltűnően kis keze, rövid
orrocskája s keskeny szája volt. Kissé kancsal nézésű szemei
élénken pislogtak. Korát nem tudtam megállapítani, — 35 és
40 év között lehetett.

— Korán reggel kell felkelned — mondotta — és annyi
fát kell fűrészelned, meg apróra vágni, hogy egész napra elég
legyen. Azután felkeltesz engem, mielőtt az urnak a cipőjét
és ruháját kikeféled... Utána tüzet raksz a konyhában...
Később eljössz velem a piacra s ha hazajöttünk, mehetsz a mű-
helybe. A munkaidő után mindig kisöpröd szépen a műhelyt s
rendet csinálsz, mert magam megyek ám utánad!...

— Jó kosztot kapsz nálunk — vette át a szót Hensch
mester. — Mindenből kapsz, amit mi eszünk, de ilyen rongyos ci-
pőben nem mehetsz sehova, legfeljebb a műhelyben járhat-
sz benne!...

— Éppen annyi pénzem van, hogy vehetek magamnak
egy pár új cipőt!

— Akkor rendben van! A szerződést majd a Viola meg-
írja s én majd aláírom, meg az apád! Holnap reggel idejében
itt légy ám!

Hensch mester kikisért bennünket.

— Hát mi lesz a modellséggel? — kérdezte s megcsipte Marcsát.

— Majd eljövök, ha ráérek — mondotta Marcsa nevetve.

*

Másnap korán reggel megjelentem a műhelyben. A mester reggelineél ült s feje be volt kötve.

Henschné egy nagy kosarat akasztott a karomra s elindultunk a piacra.

— Mi a neved? — kérdezte utközben.

— József.

— József? Ez nem rendes név! Mától kezdve Pepi lesz a neved, megértetted! Pepi!... Hogy hívnak?

— Pepi! — szoltam nevetve.

— Jó gyomrod van?

— A vasat is megeszem! Ha mindig annyit ehettem volna, mint amennyit meg tudtam volna enni!...

— Hát ebben nem lesz hiányod! Az öregnek rossz a gyomra a sok iszákosságtól! Tegnap is részegen jött haza s ma megint „Katzenjammer“-e van! Ilyenkor legjobb kitérni az utjából, mert mindjárt verekszik... Máskor meg annyit zabál, mint egy vadállat... A Jani nagyon válogatós s alig eszik valamit, magam sem eszem sokat s ami megmarad, mind megeheted, ha tudod... Azután ne nevedd folyton, az öreg nem szereti, mert azt hiszi, hogy kinevetik... A Jani két pofont kapott tegnap emiatt...

— Megérdemelte — szoltam nevetve.

— Már megint nevedsz? Ha abba nem hagyod, én adok neked egy pofont!

A piacon főzeléket, zöldséget, gyümölcsöt vásároltunk. Pár csirkét is vettünk. Henschné értette, hogy kell a kofákkal bánni! Ismét a mészároshoz mentünk, akinél marhasültnek valót és gulyáshust vettünk. A mészáros néhány silány darabot kevert a többi közé. Figyelmeztettem rá Henschnét.

— Észre sem vettem! Látom, hogy mindenhez értesz.

— A sógorom mészáros Kecskeméten s nála tanultam ezt. Engem be nem csap egy mészáros sem!

— Nagyszerű! Akkor ezentul egyedül fogsz hust vásárolni.

Amikor hazacipeltem a nehéz kosarat, Henschné kegyesen elbocsátott: Meg vagyok veled elégedve. Most azután igyekezz, hogy a mester se panaszkodjék rád!...

— A művészet nem is oly nehéz! — gondoltam magamban, amikor a műhelybe beléptem.

— Kiszáradt a torkom a szomjuságtól — ezzel fogadott a

mester. — Ki kell kurálni a „Katzenjammer“-t — mondotta — s ezt csak borral lehet. Átmegy a Löbhöz. Szemben van velünk, attól hozol egy „spritzert“. Mondd csak, hogy nekem hozod... De hamar itt légy ám!...

— Gyorsan egy „spritzert“ Hensch urnak! — mondottam a korcsmában.

— Mi az, talán tűz van nálatok? — kérdezte Løb ur. — Te vagy az uj inas?

— Hamar megjöttél — szólt a mester, mikor visszatértem és egy hajtásra kiitta a bort. — Hozhatsz még egyet, de most már nem kell rohannod!...

Amikor visszamentem, Løb ur nem volt a korcsmában. Leánya, a kis Tini, egy tizenhárom év körüli vérszegény kislány fogadott. A nagy fekete tábla előtt állt és a fehér krétát ropogtatta fogai között.

— Mit csinálsz? — kérdeztem tőle.

— Mi közöd hozzá! — mondotta s kiöltötte krétás nyelvcskéjét.

Bejött Løb ur s fel akarta írni Hensch ur „spritzerét“.

— Hová a fenébe lett már megint a kréta? Mintha valaki megenné! — szólt bosszusan.

Amikor negyedszer mentem a korcsmába, Løb ur dühös lett:

— Miért nem vitet magának egy félliter bort és egy nagy üveg szódát, ez a vén szamár?... Neked sem kellene ezzel az idődet tölteni!

Otthon szóltam a mesternek.

— A Løb egy vén szamár, nem ért az ilyesmihez!... Ha egyszerre hozatok egy féllitert, megmelegszik s igya meg ő. Ökör... Mondd csak, mi is a neved?

— Jóska, nem, Pepi!

— Pepi? Mindjárt gondoltam — nevetett. — Az öreg keresztelt meg, mi? Ez a szokása! Hát a Pepi is szép inasnév!

— Mit röhögsz mindig?! — kiáltott rám.

— Nem nevettem! — mondottam komoly arccal.

— Menj a Janihoz, benn van a kis bódében, majd megmutatja, mi a dolgod...

Hosszu, alacsony terembe léptem, amelynek oldalfala apró üvegtáblákból állott. Mellette hosszú asztal huzódott. Két segéd dolgozott itt, ökörszemkereteket faragtak fából. Odébb a sarokban hatalmas állványon nagy fatábla feszült, melyen óriási, szárnyas angyalfej volt agyagból megmintázva. Mellette a gipszmodell volt felakasztva jóval kisebb méretben.

Ezen Jani dolgozott. Jobb hüvelykujján harisnyadarab

volt, amelyet egy nedves szivacshoz érintett állandóan s ujjával fényesítette az angyal arcát. Nem láttam még soha, hogyan dolgoznak agyaggal s nagyon el voltam ragadtatva tőle...

— A mester azt mondotta, hogy mindent meg fog magyarázni... — szóltam hozzá.

— A mester? Szép egy mester ez! Az ivásban mester, az igaz! — Megmosta kezét s megvetően nézett rám.

— Én vagyok a feljebbvalód — mondotta méltóságteljesen — s ha nem fogadsz szót, lesz nemulass!

— Igenis, Jani ur!

— Azért nem kell, hogy urnak szólíts!

Eszembe jutott, hogy a Maller és Brustnál Miksa is ezt mondotta.

— Tegezhetsz is, ugyan öregebb vagyok nálad, te bűdös zsidó.

— Ha ilyeneket mond, meggondolom, hogy tegezzem-e.

— Mit? Majd kapsz mindjárt egy pofont! — és rám-rohant.

— Meg ne üsd, hisz nem is bántott! Azután mi közöd a vallásához? — vetette magát közbe az egyik segéd.

— Persze, a zsidók mindig összetartanak — jegyezte meg Jani gunyosan.

— Nem vagyok zsidó, jól tudod, de ha nem hallgatsz, majd szájonkaplak mindjárt!

Amikor kimentünk az udvarra, oldalba bökött. Nyomban visszaadtam neki s ráadásul egy pofont is kapott.

— Mondok néked valamit, Jani! — szóltam hozzá. — Szegevény fiu vagyok ugyan s nem fizethetek, mint te, de azért nem hagyok magammal packázni... Szívesen engedelmeskedem neked, mert idősebb és már művész is vagy... Megférhetünk békeességben egymás mellett s szívesen tanulok tőled... Rendben van? — Kezet nyujtottam neki... kényszeredetten fogadta el, de láttam szemének gonosz villanását...

Az új, nagy műhelybe mentünk... Hosszu s meglehetősen magas helyiség volt ez... Három hatalmas ablaka alatt három munkaasztal állott. Másik oldalán ajtó, egy nagy ablak és több munkaasztal. Egyik végében vékony fallal elválasztva kis szoba volt, amelynek udvarra nyíló ablaka volt.

— Ez a rajzolóterem, — mondotta Jani — ebben a vaságyban fogsz aludni, ha az egerek megengedik...

A fal mentén pálcákon mindenféle nagyságu gipszfigura állott, a falak pedig gipszornamensekkel voltak teleaggatva.

Most a második udvarra mentünk. Ez is a házhoz tartozott. A műhelytől nem messze egy pajtaszerű épület állott,

amelynek fele zárva volt, másik fele pedig oszlopon nyugodott s szabadon állott. Hatalmas ládák álltak itt, amelyeknek egyik oldala hiányzott. Mindegyikben egy-egy nagy kőalak volt beékelve.

— Ez a tizenkét apostol, a félegyházi új templom számára készült... Nagyon rossz szobrok, az öreg Dienert elfuserálta valamennyit... Én jobban megcsináltam volna...

Johann, a kocsis, nagy köteg szalmát vitt az istállóba a „Rózá“-nak. Furcsa arcot vágott, amikor meglátott s felém rugott nagy csizmájával, de kék szemével rám mosolygott... Lengyel származású volt s lengyeles kiejtéssel beszélt a németet. Magyarul egy szót sem tudott.

Őt is „megkeresztelte“ Henschné, „Janek“ lett a neve. A pajta nyitott részében is sok nagy gipszfigura állott.

— Ezek épületekre kerülnek s az öreg mindig eggyel többet öntet, hogy maradjon egy modellje... Akad közöttük olyan rossz is, hogy a megrendelők el sem fogadják, fabatkát sem érnek!... A figurálishoz kutyát sem ért az öreg s bemargarinozhatja őket... Legutóbb kijavította az angyal fejét s úgy elrontotta, hogy nyolc napig dolgoztam rajta, amíg rendbe tudtam hozni...

A pajta zárt részében volt a tüzelőfa felhalmozva és ott lógott a fűrész és a fejsze is.

— Ez lesz a „műtermed“ egy ideig — mondotta Jani gnyosan. — A favágásban sokra viheted... A ludak, csirkék, meg a kacsák lesznek a néző publikum, de a patkányok sem fognak rád haragudni...

A pajta csukott részében aludtak a szárnyasok s mindig be kellett oda hajtani.

Hatalmas kutya rohant felém. Furcsa egy állat volt ez! A teste, farka a Bernáthegyi fajtára ütött, de rövid lábai „daxli“-szerűek voltak. Hasa, mint a tömlő, csaknem a földön csuszott.

— Ez a „Tisza“...

Magamhoz édesgettem. Csóválta a farkát s megnyalta tenyeremet.

— Gyere ide! — rivalt rá Jani, de a kutya morogva futott el tőle.

Jani magamra hagyott s folytattam „tanulmányutamat“.

Benn is volt egy kutyus. Zöld vánkoston hevert, a mester asztalán. Kis barna pinszi volt s amikor közeledtem hozzá, megugatott.

— Ne ugass, Pubi! — szólt rá a mester. — Ez a Pepi, aki

szeretni fog téged, nem, mint az a rossz Jani... Na nyujtsd a „praclidat“.

Pubi rámnézett, hátsó lábára állott s nyujtotta is már a „pracliját“.

— Na most puszit a Pepinek, szépen!...

Megsimogattam, mire vállamra kapaszkodott s megnyalta arcomat.

— Bravó, Pubi! Most már jóbarátok vagytok — szólta a mester. — Különös, hogy veled milyen hamar megbarátkozott, míg a Janit még ma is megugatja!...

A mester asztalán nagy gipszlap hevert, amelybe ornamentet faragott. A konturjai vastag ácsceruzával voltak kirajzolva. A kész részek hófehéren emelkedtek ki az alapból. Mindenféle szerszám hevert szanaszét körülötte... Figyelmesen néztem a mester buzgólkodását.

— Ez görög stylus, — mondotta Hensch — ez az én specialitásom, amit senki sem tud utánozni.

Az ablak mellett Bohacsek ur dolgozott famunkán.

— Ez korintusi! — magyarázta — nézd meg jól. Ezt csinálja valaki utánam!

Mindenféle szerszám hevert mellette, amelyek tiszta kendővel voltak letakarva. Kis köszörűkő és olajosüveg állt kéznél, amelyből a köszörűkőre csöpögtetett s egy vasat élesített. Amikor élesre fente, óvatosan végighuzta körmén.

— Ez a fődolog! Éles vas! Ezt nem mindenki tudja s neked is meg kell tanulni. Ha éles a vas, szinte magától megy a munka! A tölgy különösen „sprőd“ s minden metszésnek „ülni“ kell ám!

Magas, kopaszfejű, sűrű oldalszakállas és bajuszos ember volt. Kék gyermekszeméből jóság és értelem sugárzott ki.

— Szobrász akarsz lenni? — kérdezte — de akkor faszobrász, mi? Ez aztán a mesterség! De mindenekelőtt a vasakat kell élesre fenni! Ez a legfőbb kellék! A művészet szép dolog, de nehéz! Nagyon nehéz!

Ozsonnaidőre a mesternek ismét egy „spritziert“ kellett hoznom. Mindenki magával hozta hazulról uzsonnáját, egyedül Schirmbrandtnak kellett azt hoznom, — ő volt az, aki Janival szemben megvédett. Sápadt, finomkezü ember volt, fekete haját homlokára simította s oldalt „Sechser“-eit hetykén hordta. Lassan és vontatottan beszélt.

— Mit hozassak? — kérdezte eltünődve. — A szafaládében sok a hagyma s elrontja a gyomromat. Hozz tiz krajcárért párizsit és egy zsemlyét hozzá... de nehogy tegnapi legyen...

— „Spritziert“ ne hozzak?

— Nem, nem szabad innom! Valamikor mindig részegre ittam magam s megártott. Az orvos azt mondta, hogy fölfordulok, ha abba nem hagyom...

Hensch mester hozzáfogott a falatozáshoz. Szép darab csirkesült és egy zöldpaprika volt a tányérjában, de alig evett belőle.

— Már megint nem evett semmit! — sopánkodott Henschné. — Na, edd meg te!

Nem nagyon kérettem magam.

— Ehhez értesz, amint látom, — jegyezte meg az asszony.

Amikor visszatértem a műhelybe, énekhangot hallottam.

— *La donna e mobile!* — énekelte egy rekedt tenor hang.

Longo ur volt az énekes, az olasz! Köfaragó és pontozó volt s éppen egy Krisztust faragott. Feltűnően hosszú, nyurga, sovány öregember volt, beesett arccal és csontos kezekkel. Fekete kockás nadrág volt rajta, kék ing s nagy zöld csokor a nyakán!

— „*La donna e mobile*“ — énekelte s szinpadias mozdulatokat végzett munka közben. Szépen énekelt s a többiek figyelmesen hallgatták, de furcsa mozdulatait nem állhatták meg nevetés nélkül.

Igazi nevét senki sem tudta. Valaki tréfából „Longo“-nak nevezte, mert hosszú volt s ez a név rajta is maradt.

Melléje kerültem s figyelmesen hallgattam énekét.

— *Corpo di Bacco!* Már nem jól menni ének... — mondotta, mellére mutatva. — Régen szép hangom nekem volt. Most nincs! — és nagyot köpött.

— Zenét te szeretni? — kérdezte tőlem.

— Nagyon szeretem! És ön oly szépen énekel!

— Nem, nem! Szép már nem! Vége!... Hetven éves lesz nemsokára én... Még öt év rá és azután finito... Te akard szobrász lenni?

Rámnézett s fejét rázta.

— Szobrászat szép művészet, de csak nem kövel!... Nem kő!... Csak nem kő!... Fiatalon meghalni... fiatalon... Én is fogok meghalni fiatalon!

— Hetven évvel már meg lehet fiatalon halni! — mondotam nevetve.

— *Te fiu, vagy ostoba!* Nem érteni ezt!...

A másik sarokban egy másik öregember faragott nagy buzgalommal. Valami emberi alaknak a feje már kezdett a kőből kibontakozni. Szent Nepomuk volt, mint megtudtam. Kis gipszfigura állott mellette, amely mintául szolgált s apró fe-

kete pontok látszottak rajta, ezek voltak a „mérő pontok“. Az öreg ur nagyon belefeküdt a munkába s csak most vett észre.

— Én vagyok a Pepi, az uj inas! — mutatkoztam be.

Fejével helyeslőleg intett s ismét munkába fogott.

— Ez a kő nem lehet nagyon kemény — jegyeztem meg.

Dienert ur — így hívták — ajkára tette ujját s tovább dolgozott.

— Ezt a gipszfigurát is ön csinálta? — kérdeztem udvariasan.

Nemet intett fejével s titokzatosan ismét ajkához tette ujját.

Középtermetű ember volt, széles homlokát beárnyékolta a dus haj, állát szép szürkülő szakáll övezte.

Most ismét a mesterhez mentem. Pubi mellette hevert a párnán s kényelmesen elnyújtózott. Ha a mester ránézett, meglegedetten csóválta meg farkát.

— Csak nézz körül! — szólt hozzám Hensch. — Nálam mindenféle munka előadja magát. Amint láttad, modellálnak, kőbe, fába és gipszbe dolgoznak; figurális és diszitó munkát egyaránt készitünk. Elefántcsontba is fogunk faragni. A Hölzl jövő hónapban megérkezik Marburgból, nagyon érti a mester-ségét. Hat elefántcsont Krisztust fog faragni, mert magam nem csinálhatok mindent! Ólomba és ónba is öntünk... Mindent vállalok, ha rákerül a sor. A Szentháromság-szobrok építési rajzát pedig jobban megcsinálom, mint az építészek! Ezek csak magasan hordják az orrukat s azt hiszik magukról, hogy kanállal szedték a bölcseséget!... Először mintázni tanulsz, ez az alapja mindennek, mert ha ehhez nem értesz, nem viszed semmire! Rajzolni majd az iskolában tanulsz, a reáliskolában az öreg Koornál. Nagyon rendes ember! A mintázást az Alexy tanítja a reálban, aki a Redoute-épület táncoló alakjait is csinálta. Rosszak ezek a szobrok s nem görög stílusban készültek!... Ezt te itthon is megtanulhatod...

Délre harangoztak. Mindenki abbahagyta a munkát s Hensch mester bement a lakásába. Pubi ásitott egyet, felugrott s gazdája után futott. Longo nyers paradicsomot és kenyeret, Bohacsek csak kenyeret evett.

— Én csak vacsorát eszem — mondotta. — Minden olyan drága, s öt gyermekem van! A feleségem is dolgozik... Este azután jóízűen falatozunk otthon!

Dienert ur kis börtaskából fehér szalvétát vett ki s egy székre terítette. Egy másik szalvétát álla alá kötött. Hideg sült és fehér kenyér került az „asztalra“. Keskeny nyaku palackból bort öntött kis pohárkájába.

Egyedül Schirmbrandt ment el ebédelni. Jani a mesterrel együtt ebédelt a lugasban. Nekem a kis bódében terített Henschné.

— Itt fogsz ebédelni, — szolt a mesterné — mert a Pubi már felült az egyik székre s te nem férnél el az asztalnál. Itt legalább nyugodtan ebédelhetsz.

Az ebéd nagyon izlett, bár tulságosan zsiros volt. Amikor megebédeltem, Henschné még nagy darab husokat és sok tésztát tett elé.

— Ma megint bolond napja volt s alig evett valamit — mondotta. — Egyél, amennyi csak beléd fér!

— Mindent megzabáltál? — kérdezte, amikor az edényeket visszavittem. — Finom gyomrod van! Legközelebb megnézem, hogyan fér beléd ennyi étel! Most lustálkodhatsz egy félóráig, akkor felkelted az embereket. Az öreget majd én fogom felkelteni.

Jani bejött a bódéba.

— Most beföcskendezed a munkámat! — szolt rám parancsolóan.

— Nem kell rá annyi víz, te szamárnak! — kiáltott rám.

— Mondd csak, Jani, a Dienert ur nagyot hall, vagy néma? Nem szól, csak a kezével, vagy a fejével int.

— Nem néma az, a vén trottyos, de nem akar időt veszíteni a beszéddel, mert akkordban dolgozik. Hetenként csak egyszer beszél, szombaton este, amikor leszámol. A vén lóköttő...

A toronyóra egyet ütött. Gyorsan besiettem a nagy műhelybe. Dienert és Bohacsek már javában dolgoztak, de Longo ur még a földön feküdt és hortyogott. Felkeltettem. Buta arccal nézett rám.

— „Lasciate ogni speranza“ — dünyögött s feltápáskodott, megrázta hosszú karjait. — Én éppen Dante poklában lettem... Kicsi ördög torkomba dugni hosszú farka... Pfuj... Most is karcolni torkom — kiköpött. — Donna e mobile... — énekelte újból. — Muzsika szép lenni, de művészet is szép lenni...

Schirmbrandt is visszatért s ismét elrontotta a gyomrát.

— A sok ivás rontotta el s ha eszem valamit, az egész kivánczozik belőlem... Pfuj, de utálatos!

Hensch mester és Pubi is megjelentek ismét.

Átmentem a nagy udvarra. A ludak gágogva jöttek felém s egy sereg kácsa totyogott körülöttem. Nyilván azt hitték, hogy enni adok nekik. Egy nagy kakas kerülgetett, a „Hansi“. Hirtelen felém ugrott s éles sarkantyújával megsebezte láb-

száramat. Rettenetesen fájt, ordítani kezdtem s féllábon sántikálva menekültem. Utánam iramodott, azután dühében egy kis kacsát kapott föl s megcibálta.

Nevettem gyávaságomon, de lábam nagyon fájt s véres seb jelezte a támadás helyét.

Janek jött haza egy szekér szénával. Rózát bevezette kis istállójába, ahol vigan ropogtatta a zabot. Segitettem Janeknek, aki hálásan veregette meg vállamat.

— Nagyon jó bubi lenni. Jani nem segíteni soha. Rossz fiu Jani! Rossz fiu!

Megcirógatta, majd megcsókoita a ló fejét. „Roza moje. Séne moje“ — mondogatta elérzékenyülve. — Róza hátrafordította fejét, levette szájával a kocsis fejről kalapját, azután haját kezdte cibálni. Nyerített egyet-kettőt, — mintha csak nevetett volna!

— Nevetni megin, te szép állat... Várni csak!... Adni vissza mingyár kalap!

Róza lehajtotta fejét s a földről felvette a kalapot s ismét a kocsis fejére tette. Aztán rámnézett okos szemével, mintha kérdezne valamit.

Tisza jött haza utcai kóborlásából s megugatott, de mikor megismert, megnyalta kezemet. Megsimogattam fejét s a barátság ismét meg volt ujtva.

Bementem a fáskamrába, hogy elkészítem a tüzelőfát. Fűrészelni kezdtem, de a fűrész jobbra-balra billent keresztben. Megkértem Henschnét, hogy mutassa meg, hogyan kell bálni a fűrészsel.

— Nagyon buta vagy! — szólt hozzám. — A fűrész nincs kifeszítve, persze így nem is boldogulsz vele! — Megigazitotta s átfűrészelt egy nagy darabot. — Arra ügyelj, hogy a fűrész mindig jól meg legyen kenve!

Egy darab öreg szalonnát vett elő s bekente vele. Megmutatta, hogyan kell a baltával bálni s csakhamar nagy rakás hasábfá hevert előttem.

Nekifogtam én is s csakhamar annyit vágtam föl, hogy két napra is elegendő volt!

— „Feiramt!“ — kiáltott hat óraker Hensch mester. Pubi is felkelt helyéről s várta, hogy mi történik. Leugrott párnájáról s ugatva fel és alá futkosott.

— Jó éjszakát, uraim! — mondotta a mester s Pubi is hangos csaholással bucsuzott az emberektől. Bohucsek kis szekrénykét vett ki a pad alól, belerakta szerszámait, ismét becsukta és visszatette a pad alá.

Dienert ur levetette kötényét, felvette finom ruháját, vette csontvégü botját, némán meghajolt és távozott.

Longo szappannal alaposan megmosta kezét, kis tükröt vett ki zsebéből, kicsinosította magát, felvette zöld bársonykabátját, fejére tette kicsi szalmakalapját s távozott.

— Buona notte! — Giovane Beppo! — szólt hozzám s megveregette vállamat.

Bejött Henschné.

— Most pedig rendet csinálunk! Mindenekelőtt kosárba rakod a fahulladékokat s beviszed a konyhába. Azután a kőhulladékot söpröd össze. Ezt kihordod az udvarra, a gipsztörmeléket külön kell raknod, ezt egy paraszt veszi meg tőlünk trágyanak... Nehogy összekeverd, mert amit ezért kapok, az az enyém. Ez a tüpénzem! A „partvis“-sal és a nagy ecsettel lesöpröd a gyalupadot... Az öreg szerszámaid sorra megtisztítod s visszarakod a helyére! Ha valami nem tiszta, lesz hadd-el-hadd! Ha itt mindent rendbehoztál, a kis bódét is kitakarítod. A sarokban van egy tölcser, abból „felspricedd“ a műhelyt. Megértetted?

Javában dolgoztam, amikor Jani jött be. Zsebetett kezekkel állt meg előttem.

— Azt hiszem, ehhez van tehetséged! — mondotta gúnyosan.

— Nagyon mulatságos dolog ez!... Eddig te csináltad?

— Mit gondolsz! Eleget fizetek!

Henschné visszajött s megnézte, mit végeztem.

— Te „schlampos“, elő ne forduljon ez még egyszer! A sarok még tele van szeméttel s ez is poros — szólt, a padra mutatva.

Ujból nekikezdttem s most már meg volt velem elégedve.

— Na most gyere velem s nézd meg az ágyadat!

A rajzszobába mentünk. Szép fehér ágyruha volt vaságyamban s ráadásul egy flanell takaró.

— Minden két hétben uj ágyneműt kapsz s ha elfelejténém, csak emlékeztess rá. Most pedig mosakodj meg szépen s holnap már magad csinálsz mindent. Ha ismét slamos leszel, majd ellátom a bajodat. Megértetted?

— Igenis, nagyságos asszony!

— Nem vagyok én nagyságos asszony, te „trotkli“ s ha folyton nevensz, pofonütlek...

Dézsában vizet hoztam a kutból s megmosakodtam. Künn a kis bódé előtt Jani üldögélt s harmonikáján játszott.

— Sváb népdalok! — mondotta. — Még a Bácskából ismerem ezeket. Apátiból való vagyok, sváb szülőktől származ-

tam. Szüleim őseit a 15-ik századig vissza tudom vezetni. Pimtsmann volt az őseim neve. Szép név mi? Pimtsmann német név s Bundesmann-t jelentett, de akkoriban másként beszéltek, mint ma. A bátyám, aki fizet értem, Pártos névre hallgat. Magyarosította a nevét a szamárr! Építész és híres művész! Ő építette a „Kecskeméti Ház“-at. Most társa a Lechnernek. Ez is nagy művész és francia stílusban dolgozik. A Hensch csinálta a házra a szobrokat s így kerültem ide ehhez a vén trottilhoz...

— A Kecskeméti Házat láttam már, nagyon szép.

— Ehhez nem értesz!

Vacsora után ismét megjelent Viola ur, ezuttal felesége is vele volt s mindjárt inni kezdtek. Átmentem a másik udvarba. Üres volt s a hold beragyogta az udvart... Az ól elé odatámasztottam az ajtót. Hirtelen ráugrott valami. Tisza volt, megnyalogatta az arcomat s alig tudtam tőle megszabadulni. Azután körbe körülnyargalta az udvart... Bementem „hálószobámba“, de Tisza csak nem tágitott. Felállt két lábára s bedugta fejét az ablakomon.

Megcírógattam.

— Menj szépen, feküdj le! Én is lefekszem! Menj már!

Ugy látszik megértette és lefeküdt ablakom előtt. Soká izgett-mozgott, nyilván az állatkáktól nem tudott elaludni...

Lefeküdtem, de nem jött álom szememre. Átgondoltam, mi minden történt velem... Ennyit már rég nem ettem, állapítottam meg. A Marcsa is fog örülni, ha megtudja, hogy meg vagyok elégedve új helyzetemmel. Nagy művész leszek — a többi mellékes! A papirtekercek között zizegést hallottam. Egerek, gondoltam magamban. Elaludtam és bolondokat álmodtam. Hatalmas szent Nepomuk-szobrot faragtam. Nagyszerű! — mondotta Hensch mester. Dienert is megcsóválta fejét s ajkára illesztette két ujját. Könnyü neked, — jegyezte meg Schirmbrandt — jó a gyomrod! — és kiköpött. Jani egy nagy vasbottal közeledett felém s letörte vele a szent orrát. Valamennyien neki estünk! Most egy agyagangyal röpült felénk s szárnyaival szétszórt bennünket. Jani vette a vizes-tölcsért és alaposan bespriccelte, csak úgy ragyogott... Hatalmas dörrenés hallatszott és felébredtem. Sötét volt s gyertyát gyújtottam. Tisza ablakom előtt állott és nyöszörgött. Künn szakadt a zápor s én is vizes lettem, mert a nyitott ablakon beesett az eső, de felül a mennyezetből is csöpögött be a víz. Áthurcolkodtam egy esőmentes helyre s csakhamar elaludtam újra.

Reggel Henschné keltett.

— Fölkelni, te lustaság! Pár napig még felkeltelek, amig megszokod... Mars, te dög! — kiáltott Tiszára. — Tisza felkapta Bohacsek öreg cipőjét a szájával és a lábam elé tette.

— Ez a szerelmi vallomása — mondotta nevetve Henschné. — Ha valakit megszeret, akkor az a szokása, hogy odaviszi hozzá, amit leghamarább felkaphat. Vidd most szépen vissza! Hallod...

Tisza a pad alá vitte az ócska cipőket, azután Henschnéhez dörgölözött, aki hosszasan megvakarta a hátát.

A konyhában három pár cipő állott.

— A Jani is odatette az övét, de azt nem kell kitisztitanod! Nagyon a fejébe szállt az urhatnámság!

Reggelire kávé és kenyeret kaptam. Harmadnap már egyedül mentem a piacra és Henschné nagyon meg volt velem elégedve. Különben minden ment a maga útján...

Az esti iskolában két osztály volt. Az elsőbe olyanok jártak, akik írni-olvasni is alig tudtak. A másodikban mindent össze-vissza tanítottak. Amikor megmutattam bizonyítványaimat, a tanító kijelentette, hogy nem is kell többé eljőnnöm...

— Itt sem tanulhatsz ujat — mondotta.

Nagyon örültem, mert rémes, gyülevész társaság verődött ott össze...

A reáliskolában rajztanfolyam volt a tanoncok részére. A főtanító, Koor ur, barátságos, jólelkű öreg ur volt, rajta kívül még egy más tanító is tanított. Szép antik gipszfejek és disztimények után kellett rajzolni a haladottabbaknak, mi kezdők a Taubinger-féle kiadványok után rajzolgattunk. Az iskola a Reáltanoda-utcában volt és két teremből állott. A másikban mintázni tanultak s ennek Alexy volt a vezetője.

Két hét múlva Hensch mester egy gipszfejet emelt le a falról.

— Most mintázni fogsz s lemásolod ezt a Minerva-fejet, de ne piszmoj olyan sokáig, mint a Jani. Soha életében el nem készül valamivel!

Nekem nem tetszett ez a fej. Szemei ferdek voltak és a szája is. A sisakja azonban diszes volt s nagyon tetszett.

— Ezt a fejet a Kunst csinálta — mondotta Schirmbrandt. — Kunst egy zseni volt — folytatta — és huszonkétéves korában már meghalt, mert elitta magát. Jó barátom volt s elfog a sirás, ha rá gondolok... Ez a fej nem sikerült, ilyesmit két-három óra alatt összezsapott, de a harmadik emeletről — ahova szánták — nagyon jól hat... Itt a Kisfaludy-utcában az első emeleten van egy Kisfaludy- és egy Petőfi-szobra, azokat megnézheted! Nagy művész vált volna belőle... Különben

teljesen mindegy, hogy eleinte mit csinálsz! A technikát kell megtanulnod!

Kezdtém felrakni az agyagot, ez azonban nem ment oly könnyen, mint hittem.

— Ezzel így nem boldogulsz! — mondotta Schirmbrandt. — Először a nagy formákat rakd föl, csak azután térj át a részletekre!

Megmutatta.

— Most már folytathatod — mondotta.

Serényen dolgoztam s észre sem vettem, hogy dél lett. Jani hozzám jött s megvetően nézte munkámat.

— Rövid és divatú! — mondotta gunyosan. — Itt nem lehet ám csalni, ezt érteni is kell!

— Először nálad sem ment simán! — mondottam.

— Rövid és divat... Rövid és divat... — ismételte többször.

Nagyon lehangolt Jani megállapítása s sirni kezdtem.

— Ne pityeregj! — kiáltott rám Schirmbrandt. — Majd belejössz! Hadd beszéljen ez a haszontalan, amit akar!

— Hát nem remekmű — mondotta a mester, amikor nézte a munkámat — de nem baj... Most egy ékitményt fogsz mintázni, azzal hamarabb is boldogulsz! Itt van ez, Flurimtől, ez egy olasz volt s szép dolgokat csinált...

Ezzel már valóban jobban boldogultam s Schirmbrandt is segített, akivel csakhamar megbarátkoztam.

— Bravó! — mondotta Hensch — ez már nem is rossz! Nem is vagy ügyetlen... Most keress ki valamit, amihez kedved van! De gyorsabban dolgozz!

Hensch váratlanul sok épületmunkát kapott s nekem a szállításnál kellett segítenem. Volt egy kis kocsink, amelyen a sürgős munkákat szállítottuk. Janekkel együtt huzzuk a kis kocsit. Szombaton a famunkát is szállítani kellett s ennek azért örültem, mert mindig kaptam borraivalót. Heteken át nem jutottam munkához s rendszeren vasárnap értem rá mintázni. De sok más mindent megtanultam ezen idő alatt!

Jani elkészült végre a nagy angyalfejjel. A fejet gipszbe kellett önteni, ami új volt számomra és nagyon érdekelt. Jani szappanhabot vert nagy ecsettel egy pléhedényben, olajat öntött hozzá, ez szolgált azután a bekenéshez. Ezzel kenték be a deszka szabad részét, hogy a gipsz ne ragadjon hozzá. Azután vettek egy dézsát, félig töltötték vízzel, amelybe kevés porfeszéket tettek, úgy hogy a víz sárgaszínű lett.

— Az első gipszrétegnek színesnek kell lenni, hogy a fe-

A 70-es évek elején épült ház a Kisfaludy-utcában.
A szobrokat *Kunst* és *Höltzl*, az ornamenteket *Hensch* készítette.

hér öntéstől könnyen meg lehessen különböztetni — mondták.

Szép alabástrom gipszet öntöttek a vízbe, felkeverték, amíg olyan sűrű lett, mint a tejföl és szép világos sárgaszínű! Jani egy nagy kanállal az angyalfejre lötytett belőle, mint ahogy a kőművesek a maltert csapják a falhoz. A fejet teljesen befőlte a gipszréteg.

— Most várunk kell, amíg a gipsz megkeményedik — mondotta Jani.

Pár perc alatt kemény is lett. Pár darab vékony vasrudat vett a kezébe, amelyet rácsszerűen a gipsszel bevont fej fölé fektetett. Néhányat meghajlitott, hogy jobban ráfeküdjön a fejre, illetve a gipszre.

— A vasváza összetartja a gipszet, — mondotta — enélkül összetörne a levevésnél a forma.

Ismét gipszet csinált, ezuttal stukkaturgipszet használt. Szürke volt s nem festette szinesre. A gipszet két ujjnyi vastag rétegben rakta fel s néhány telt dézsával használt fel belőle. A gipsz pár percig meleg volt s erősen gőzölgött. Amikor lehült, készen volt a forma.

Széles vágóvasakat feszített a gipszforma és a deszka közé. Néhány kísérlet után levált a forma s le lehetett emelni. Nehéz volt s a földre helyeztük. Az agyag nagy része odaragadt a deszkához, másik része benne maradt a formában, ezt mintázófákkal kaparta ki Jani, úgy hogy a forma teljesen megtisztult tőle s készen volt a fej pontos negatív lenyomata! Ezt vízzel tisztára mostuk s végül az olajkenőccsel alaposan bekentük.

A mintázáshoz használt agyagot leszedte a deszkáról, megtisztította a gipsztől s visszatette a ládába.

Most ismét alabástromgipszet oldott s a negatív-be öntötte. A formát megrázogatta, hogy a levegő kiszabadulhasson a mélyebb részekből s ne maradjon benne levegőhólyag! A gipsz sűrűsödni kezdett s Jani a mélyebb részekbe kezével kente be a gipszmasszát, hogy mindenütt egyforma legyen a réteg.

— Ez fontos, mert ha a réteg nem egyenletes, könnyen törik, akármilyen vastag is.

A gipsz ismét forró és tíz perc múlva kemény is lett. Az egészet egy forgatható székre helyeztük. Nehéz volt, úgy hogy Schirmbrandt is segített. Jani vésőt és fakalapácsot fogott s kezdte a negatívot lekalapálni. A stukkaturgipsz hamar levált s egyik vasrudacska a másik után lett láthatóvá. A vastag réteget eltávolította s most már csak a vékony sárga réteg ma-

radt az öntvényen. Ezt óvatosan szedegette le s előkerült a szép fehér öntvény... A vas csak kevés helyen sértette meg az öntvényt, ezt hamarosan kijavította.

— Nem is hittem, hogy ez ilyen egyszerű... — mondtam.

— Gyerekjáték az egész, mert a formát egy darabból is meg lehet csinálni, — mondotta Jani — de szabadon álló alaknál már nehezebb, mert a formát fel kell osztani több részre s a külön megöntött részeket össze kell illeszteni. Gipszsel különben nagyszerűen lehet bánni! Rézzel, ólommal, vagy bronzal azonban már nagyon bonyolult az eljárás.

A kiöntött fej szép volt, de agyagban jobban tetszett. Kifejezéstelibb és életteljesebb volt. Meg is mondtam Janinak.

— Szamár vagy, nem értesz te ehhez!

— Igaza van Pepinek — erősítette Schirmbrandt. — Michel Angelo mondotta egyszer: „A plasztikai alkotás agyagban születik, gipszben meghal s márványban, vagy bronzban ismét feltámad.“ A gipsz halott anyag, míg a márvány és az agyag közelebb van az élő testhez.

Nemsokára az „enyvformával“ is megismerkedtem. A nagy műhely mellett volt egy kis bódé, amely állandóan zárva volt. Ez enyvforma és gipszöntés készítésére volt berendezve. Henschné egy reggel megjelent az udvaron, nagy zsákvászonkötényt kötött magára, úgy hogy csak nyaka és keze maradt szabadon.

— Segíteni fogsz! — szólt hozzám. — Mit bámulsz úgy rám, mint egy borju az uj kapura!

— Nem vagyok borju s Henschné asszony meg nem uj kapu — jegyeztem meg nevetve.

— Ha szemtelen leszel, mindjárt szájonkaplak! Hallgass és gyere velem, megtanítlak az enyvformázásra.

— Nem tudtam, hogy ehhez is ért, mert az asszonyok ilyesmivel nem foglalkoznak.

— De én igen! Megtanultam az öregtől. Kezdetben bizony nem volt inasunk, sem legényünk!... Jobban is értem, mint akárki... Hála Istennek, sok a dolgunk s kell, hogy én is segítek!

Amikor bementünk a kis bódéba, patkányok ugrottak le az állványokról.

— A bestiák bizonyára megint az ecseteket ették meg!... Ma éjszakára majd felállítjuk a csapdákat... Az enyvet is megrágták a dögök!

Az öntödében nagy asztal állott a helyiség közepén, a fal mellett szintén több apró asztal állott. Az ajtónál levő katlanba

„A Kecskeméti ház”. Tervezte Pártos Gyula. A szobrokat Lotz Károly
vázlatai után mintázta Kunst József, kőbe faragta Dienert, első mesterem,
Hensch Ignác műhelyében.

rézüst volt elhelyezve. A polcokon olajosüvegek, kenőcsök, ecsetek és miegymás heverték. Egyik-másik ecsetnek a sertéjét teljesen lerágták a patkányok. A falról néhány nagy zacskó lógott alá, amelyben rövidre vagdalt enyv volt...

Henschné néhány gipszmintát erősített a formázóasztalra, azokra enyvet öntött, ezt pedig, miután kihült és ruganyos lett, a mintákról lehuzta. Az enyv negatív erős firneiszlakkal lett bevonva s mikor megszáradt, megkezdődhetett az öntés. Az öntvények sárgás gipszből készültek, amely meszes vízzel lett megkeverve és ennél fogva nagyon gyorsan keményedett meg. Henschné nagy megelégedéssel nézegette az első öntvényeket.

— Látod, milyen szép lett! — mondotta, — de nagyon pontosnak kell lenni és gyors kezűnek, különben elvitte az ördög. Az én öntvényeimen soha sincs retusálni való, — ez a fő, mert ez többbe kerül, mint maga az öntés!

— Nagyszerű! — kiáltottam fel — ismét tanultam valami szépet. És milyen egyszerű mindez!

— No, nem olyan egyszerű! — mondotta nevetve — kíváncsi vagyok, hogyan csinálnád majd te?!

Rendkívül gyorsan dolgozott s estig harminc különböző öntés volt készen.

— Bűvész vagy — szölt hozzá este a mester.

— Lári-fári!... Most pedig elkészitem a vacsorát, mert gipszöntést nem zabálhattok. Előbb azonban kihordjuk a formákat, mert éjjelre megeszik a patkányok. A csapdákat is fel kell állítanunk...

Amikor másnap reggel az öntödébe mentem, minden csapda fogott egy-egy patkányt. Az egyik már csak félig volt meg, a többi részét felfalták patkánytestvérei!... Egy másikat az orránál kapott el a csapóvas, ami éppenséggel nem tetszhetett neki, mert dühösen rám akart ugorni, de a nehéz vas minduntalan visszahuzta... A patkányokat, illetve a csapdákat összeszedtük s az udvaron levő vízzel telt hordóba dobáltuk őket.

— Ihattok vizet, amennyi csak tetszik! — mondotta Henschné nevetve.

A döglött patkányokat azután az udvaron egy nagy lyukba hánytuk és beföldeltük.

—Most pedig begipszeljük a lyukakat és a gipszbe kis üvegdarabokat teszünk, nehogy átrághassák a gipszet... — mondotta Henschné.

Hosszu időig egyetlen patkányt sem láttunk az öntödében. Az öntésnél mindig segitettem s nemsokára nagy ügyességre tettem szert.

„Hálósobámban“ az ágy feletti fapolcon sorakoztak a jobb és ritka gipszöntvények. Itt volt Péter Vischer tizenkét apostola is. A nagy, kőapostolokat is ezek után készítettük. Hensch mester egyszerűen lemásoltatta őket. Ez mindenesetre olcsóbb és egyszerűbb volt! Itt volt Michel Angelo Medici sirjának négy fekvő alakja is... Sok alakot a műhelyben csináltak, ezek közé tartozott a Kecskeméti Ház részére megrendelt Árpád és a többi hadvezérek szobra is, azonkívül több más magyar történelmi alak szobra. Lotz mester készítette el ezeket a vázlatokat. Kunst, az elzüllött zseni csinálta e vázlatok után a mintákat. Canova Paris és Helénája, néhány gótikus szent figurája, sisakok, pajzsok stb. sorakoztak föl itt, amelyekről Hensch mester azt állította, hogy Benvenuto Cellinitől valók! Egyébként minden, ami a renaissance-korból való volt, szerinte Cellinitől, vagy Michel Angelotól volt!... Tovább nem ért a tudománya. Énrám különösen Michel Angelo négy alakja volt nagy hatással. Elbűvölt a bennük rejlő gigantikus erő s már akkor az volt az érzésem, hogy ezek nem is földi emberek, hanem egy más világ szülöttei! És nem volt igazam?

A szépségről eddig nagyon korlátolt fogalmam volt. Szép volt az anyám, a Marcsa nővérem, a kecskeméti papnál levő asszony és Bergerné már másfajta szépség volt, de legszebb volt szememben Juliska! Ám ez a szépség, amely e szobrok látára felém sugárzott, hatalmas erejű volt, — megdöbentett! Most először sejtettem meg a művészi szépet s szent borzadály fogott el!

Most először ébredtem annak tudatára, hogy minden művészet célja a legtökéletesebb szépség elérése, de e szépség sokfélekép jelentkezhet.

Ha időm engedte, magam elé tettem ezeket a szobrokat a forgatható állványra s minden oldalról gyönyörködhettem bennük! Mily isteni szép volt „Az éjszaka“ és „A nappal“!... A szépségideált eddig a nő jelképezte előttem, most megértettem a férfi szépségét is!

Kábultan jártam-keltem s valósággal láz fogott el...

— Fel... Fel a magasba! — mondotta Marcsa s a titkok fátyla immár oszladozni kezdett szemem előtt...

— Mi bajod? Ugy jársz-kelsz, mint a részeg! — kérdezte Henschné. Megrázta üstökömet s néhány pofont is adott, hogy hamarabb magamhoz térjek!

Egy napon szobámba hívta Janit Hensch mester.

— Elég fejet mintáztál s le fogod másolni Michel Angelo nagy alakját, de egy harmadával kisebbre veszed! Ha kisebb

formában csinálod, párosával könnyebben elhelyezhetők a szekrényen s olcsóbbak is.

— Mind a négyet lemásoljam? Rettenetes munka lesz ez!

— Baj is az! Hát nem mindegy, hogy mivel töltöd az idődet, de különben is szép feladat!

En is azt gondoltam s irigyeltem Janit, aki nagynehezen fogott a munkához. „Az éjszaká“-t kezdte másolni.

— Egy évig is elveszkelődik rajta — mondotta Schirmbrandt.

Jani nagyon lassan, de kinos pontossággal dolgozott s állandóan a körzével méricskélte. Még a gipszöntvényen maradt kis hibákat is hűségesen lemásolta.

— Ez nem is tartozik a szoborhoz, ezt nem kell lemásolnod! — figyelmeztette Schirmbrandt.

— Maga nem „figurista“ s nem ért ehhez! — mondotta büszkén Jani. — Csak nem gondolja, hogy Michel Angelot korigálni fogom!

Sokáig elüldögélt munkája előtt, anélkül, hogy hozzá is nyult volna.

— Tanulmányozni kell a dolgokat! — mondotta nagyokat ásítva s vig dalokat fütyürészett.

— Igy nem készülsz el vele soha! — szólt rá Schirmbrandt.

— Ez az ön dolga! Ne fájjon a feje én miattam. Megfizetek a mesternek s akkor dolgozom, amikor kedvem tartja.

Este mindig kiült az udvarra s játszott a harmonikáján, de mindig ugyanazt a három-négy sváb népdalt, úgy hogy végre meguntam. Nem tudtunk megbarátkozni, mert mindig fennhordta az orrát s nagyon rátartós legényke volt. Senki sem kedvelte, még Tisza sem! Pubi meg pláne nem, mert ha a mester nem volt otthon, Jani mindig elverte a szegény kis állatot. A mester sejtette is ezt.

— Ha még egyszer bántani mered a kutyát, majd ellátom a bajodat! — mondotta.

— Hogyisne! — jegyezte meg hetykén...

*

Szombaton este vacsora után mindig hazamentem. Ilyenkor töviről-hegyire mindent el kellett mondanom az otthoniaknak, ami velem azon a héten történt. Otthon nem állott be semmi változás az utóbbi időben. Sándorka a második, Tóni a harmadik osztályba járt. Friedmannék rendesen eljöttek hozzánk s Anna kisasszony is nálunk maradt. Őt is megismertem egy alkalommal. Csinos, nagyon szerényen öltözködő leány volt s keveset beszélt. A szobájába vezető ajtó már nem volt elzárva,

mert a mieink lassacskán megbarátkoztak vele s szabadon jártak-keltek be hozzá.

Egy este le is rajzoltam. Nagyon sikerült a rajzom s egy forint „honoráriumot“ kaptam érte! Bekereteztette s szobája falára akasztotta.

Miksát ritkán láttam, mert későn járt haza. Amint hallottam, ismét állás nélkül volt s anyámnak elvéteve tudott csak pár forintot adni.

Apám naphosszat zsémbeskedett s anyám fejfájása napról-napra rosszabbodott.

Amikor egy este eltávoztam hazulról, Samu elkisért egy darabon. Meglett fiatalemberré serdült s keveset beszélt. Elsején mindig anyámnak adta egész kerestetét s magának alig tartott meg néhány krajcárt.

— Közölni valóm van veled — mondotta. — Tudod, hogy a házunkban a szatócs, a Zwilling, mindent hitelbe ad nekünk s az én elsejei pénzemet csaknem egészben neki fizetjük. Az ajtó mellett kis, utcára nyíló ablaka van az üzletnek, amely kirakatnak felel meg. Ebben az ablakban csupa por és piszok minden, mert évek óta nem nyult hozzá. Közepén egy egész süveg cukor állott, amely fölül szabadon maradt, de alul papir fedte. A szabadon maradt rész szürke volt a piszoktól, portól. Majd rátérek, hogy miért mondtam el ezt neked . . .

— A Miksa még mindig jóban van az Anna kisasszonnyal. Mint tudod, az Anna szobájának átjárata van a kis szobából, amelyben mi, gyerekek alszunk. Amikor elalszunk, vagy Miksa azt hiszi, hogy már alszunk, óvatosan besompolyog Anna kisasszony szobájába s reggelre ismét visszalopózik. Ezt én gyakran megfigyeltem, de senkinek sem tettem róla említést s Miksa sem sejtji, hogy tudomásom van róla . . . Hát ez nincs rendjén, a lányok miatt! Nyemenec, vagy Klapek sokáig nem jelentkezett, mert nem volt állása, most azonban ismét állásban van valami szállodában s néha felkeresi Annát . . . Egy új ismerős is jár hozzánk, a Keleti ur, aki könyvelő abban a szállodában, amelyben a Klapek van. Fülíg szerelmes Cilibe s feleségül akarja venni, de előbb megvárja, amíg meggyógyul, mert mellbeteg. Az orvos azonban azzal biztatja, hogy nemsokára egészséges lesz. Tudakozódtam a szállodában s azt mondták, hogy nagyon rendes ember és szép fizetése van. Amint látom, Cili is szívesen foglalkozik vele. Miksával is jóban van. Nemrég volt Anna-nap s Keleti ur azt ajánlotta, hogy nálunk üljék meg az Anna-napot. Klapek ur magára vállalta a sonka, sajtok és a bor beszerzését.

— Én a teát és a vizet hozom — mondotta Keleti ur.

— En meg a rumot és a cukrot — mondotta Miksa bátyánk.

Klapek ur csak későn jöhetett s emiatt éjjel tizenegyre tették a murit. Klapek ur sampanyert is hozott magával. Keleti ur beváltotta ígését, egy nagy üveg vizet hozott, amin sokat nevettek. Miksa még nem érkezett meg, de nem akartak rá tovább várni.

Sokat ettek és ittak s vidám hangulatban mult az éjszaka. Végre megérkezett Miksa s egy egész süveg cukrot és egy üveg rumot cipelt magával. A süveg felül szabadon álló része szürke volt a portól. Nagyon ismerős volt nekem ez a cukor! Jól szemügyre vettem. Miksa észrevette ezt s elvörösödött. Klapek úgy berugott, hogy le kellett fektetni Anna szobájában a divánra. Mi tovább mulattunk s Anna kisasszonynak jókedve kerekedett. Miksa ölébe ült s össze-visszacsókolta. Marcsa nagyon reszelt a dolgot, felkelt s kiment a konyhába, ahova Cili és Keleti ur is követte.

— Ez mégis gyalázatosság! — pattogott apánk, aki szintén felhajtott a garatra!

Anna hirtelen elszirta magát s bement a szobájába. Miksa utána támolgott. A többiek most visszajöttek, de nagyon nyomott lett a hangulat s senki sem ivott többet! Keleti nemsokára elbucszott s mi aludni mentünk.

Amikor reggel az üzletbe mentem, nagy tömeg ácsorgott a Zwillingert boltja előtt s össze-vissza beszéltek. Annyit megértettem beszédjükből, hogy az éjszaka valaki feltörte a kirkatot s ellopta a süveg cukrot, meg a rumot.

— Nem értem, nem értem! — sopánkodott a boltos. Éppen a cukorra meg a rumra fáj a foguk! Máshoz hozzá sem nyultak a tolvajok! Rögtön megyek a rendőrségre...

Csaknem elszédültem. Sejtelmem valóra vált! Miksa, a mi bátyánk volt a tolvaj! Iszonyu düh fogott el s rohantam vissza, de hirtelen megálltam s gondolkozni kezdtem. Senkinek sem szabad tudni a lopásról! Anyám és Marcsa meghalának szégyenükben, ha a rendőrség megjelenne nálunk!...

Felkeltettem Miksát, aki bután meredt rám.

— Te voltál a tolvaj! Lenn nagy tömeg ember áll s a Zwillingert már elszaladt a rendőrségre — szóltam hozzá halkán. — Azonnal takarodj innen és ha még egyszer be mered tenni a lábadat, megöllek! — mondottam szikrázó szemekkel. — Kinyitottam zsebkésemet és arca elé tartottam. Rémulten ugrott föl s elrohant... Azóta nem mert hazajönni!

Számi hangosan sirni kezdett.

— Szörnyü! — kiáltottam fel. — Az Annának is pusztul-

nia kell a házból! Tisztességes emberek maradunk, ha szegények is vagyunk.

— Nagy segítségünkre volt, igaz és ha elmegy, Marcsának meg Cilinek ismét sokat kell dolgozni — mondotta Számi.

— A szobát másnak is ki lehet majd adni! — mondottam. — Jó volna, ha Friedmann urral megtárgyalnánk a dolgot!

— Még ma este felkeresem! — szölt Számi.

Következő vasárnap Anna kisasszonynak már hült helyét találtam.

— Sajnálom! — mondotta Marcsa. — Jobb sorsot érdemelt volna, de Friedmann ur amellett kardoskodott, hogy felmondjuk neki a lakást, mert a házunk nem javítóintézet bukott nők részére!

A szobát újból kiadtuk, egy muzsikus vette ki, aki esténként a Renz cirkuszban muzsikált. Német ember volt s Löhnhoffnak hívták. Nagyon művelt ember volt, mert sokat olvasott, bementem szobájába. Nagyon szerethette a filozófusokat, mert Kant, Schopenhauer, Hegel és a többi filozófusok mind együtt voltak könyvtárában! Amikor később megbarátkoztam vele, felolvasott Schopenhauerből s közbe-közbe megmagyarázta a szöveget.

— Nagyszerű, hogy milyen gondolatai vannak ilyen filozófusnak — mondotta Marcsa lelkesen. — Mintha egy magas hegyen ülne, amely már közel van az éghez!

Friedmann ur ismét nálunk volt és amikor hazulról eltávoztam, velem jött.

— Elkísérlek s egy szép történetet fogok neked elmondani — kezdte beszédét. — Ma „sabesz“ volt s a templomban voltam s hálát adtam a Mindenható Istennek, hogy mindent rendbehozhattam ismét... Szép kis szószban voltatok valamennyien, „nebich“! Az anyád elmondotta, hogy a Zwillingger már kétszer is fenn volt nála s megkérdezte, hogy nem akar-e cukrot meg rumot, mert most sok van belőle az üzletben...

— Nem kell, — mondotta az anyád — a Miksa fia egész süveget hozott haza és egy nagy üveg rumot is, amely hosszú időre elég lesz.

Anyád nem tudta, mire vélje a dolgot, mert máskor könnyörögni kellett neki, amíg hitelbe is adott valamit. Anyád megmutatta neki a cukrot, meg a rumosüveget. „Ajvé“, gondoltam magamban, most már sütheted! Lementem a Zwillinggerhez s egy kis „smuzolásba“ kezdtem... Eleinte úgy tett, mintha semmiről sem tudna, de addig „smuzoltam“, amíg kiszedtem belőle, amit akartam. A Miksa benn volt nála egy párszor s jól megnézett mindent... Zwillinggernek feltűnt, hogy

kint sokáig nézi a kirakatot. Amikor a betörést észrevette, eszébe jutott neki ez a jelenet. Eleinte nem is gyanakodott, de aztán gondolkozni kezdett. Ha valaki betör, miért éppen csak a cukrot, meg a rumot viszi el és máshoz hozzá sem nyul? Hallotta, hogy nálatok nagy „ramazuri“ volt s azóta a Miksa nem volt otthon. Felment hozzátok s anyád megmutatta neki a lopott holmit, de ugy tett, mintha semmit sem tudna.

— Ez még nem bizonyíték — mondtam neki. — Egyik rumosüveg olyan, mint a másik!

— Igen ám, de az üveg tíz év óta állt a kirakatomban s a márkája azóta már rég megszűnt! — mondotta a Zwilling. — A cukorsüveget is megismerem a poros végéről.

— Ez mind nem bizonyít semmit — erősködtem.

— Bizonyíték ide, bizonyíték oda, — mondotta — én tudom, amit tudok! De a rendőrségen erről nem szóltam, mert sajnálom azt a szegény asszonyt és a két derék lányt!

— „Nu“, akkor? — mondtam.

— Én csak a pénzemet akarom, mert mi vagyok én, egy Rothschild? Mennyit kell keresnem, míg behozhatom, amit az a tolvaj ellopott tőlem! Attól a tolvajtól meg nem kapom soha!

— Mit ért az a „bovli“? — kérdeztem tőle.

— „Bovli“?! Kikérem magamnak! Nálam nincs „bovli“.

— Ami tíz évig áll a kirakatban, az „bovli“... Nekem „smuzolhat“, amíg csak jól esik!...

Azután megegyeztünk, elég keveset fizettem érte! Számi ugyan megígérte, hogy majd visszafizeti, ha lesz pénze! Hát lesz?

— Meg is kapja! — kiáltottam fel önérzetesen. — Nekem is van két forintom, ezt oda is adom mindjárt!

— Ne hencegj! Nem kell a pénzed! Ha nagyok lesztek, akkor majd visszaadhatjátok, ha Isten éltet! „Ajvé“, milyen kamatot fogtok ti fizetni! — mondotta nevetve.

Elbucszott. Kezet nyújtott s meg akartam csókolni.

— Megbolondultál! — kiáltott rám. — Megölelt s én megcsókoltam durva arcát...

— Amíg csak élek, hálával fogok önre gondolni — mondtam elcsukló hangon.

— „Smonzes“ — szólt nevetve s bicegve megindult.

Miksa nem járt haza s nem is tudtuk, hol-merre jár. Léderer néni végre kikutatta, hogy betegen fekszik az egyik kórházban. Anyám odarohant s azt akarta, hogy jöjjön haza, de nem akart! Vasárnap Számival együtt mi is felkerestük.

— Látni sem akarom többé — mondotta volt Számi.

— Hát mégis csak a testvérünk és beteg. Ha elhagyjuk s feléje sem nézünk, még jobban el fog zúlleni! — mondtam.

Szörnyü mód köhögött s amikor bennünket megpillantott, fejére huzta a takarót. Azután felénk fordult.

— Vége mindennek! — kiáltotta. — Vége a tudómnak is. Ők ugyan nem mondják, de én érzem! Meghalok nemsokára és nem is bánom! Miért nem öltél meg akkor?!

Szemünk könnybelábadt s Számi lehorgasztotta fejét.

— Nézz a szemembe! — szolt, de Számi nem nézett rá.

— Igazatok van, de majd meg fogtok róla győződni, hogy megjavulok. A testem beteg, de a lelkem jó utra fog vezényelni...

— Isten meg fog segíteni! — mondtam s kezet nyújtottam. Megragadta. Keze forró volt a láztól.

— Gyakran megigérted te már ezt! — sóhajtott Számi.

— Igazad van! — mondtotta s heves köhögési roham fogta el...

Elbucsuztunk. A kórház előtt Számi a falnak dült s keservesen felzokogott...

*

Második éve voltam már Hensch mesternél. Jani még mindig „Az éjszaká“-t másolta.

— Még egy évig elvackolódik vele — mondtotta Schirmandt. — A gyomrom kavarog, ha csak ránézek!

— Hát ne nézzen rá! — mondtam nevetve.

— Már te is szemtelenkedsz!... Különben már nem is rossz a gyomrom s már elbirja a Løb főztét. Igaz, hogy a kis Tini is nagyban hozzájárult ehhez! Milyen csinos lány lett eből a gyerekből! Megjön az étvágyam, ha ránézek!...

— Mindenesetre jó étvágygerjesztő! — mondtam. — Nekem is tetszik!

— Mintázd meg egyszer, nagyon szép feje van!

— Nem hiszem, hogy sikerülni fog. Maga megpróbálkozhatna vele!

— Én? Nem vagyok figurista! Amig a szegény Kunst élt, valamire vittem, mert mindig nógatott s azzal biztatott, hogy majd belejövök! Amióta meghalt a szegény, semmi sem sikerül! Amit csinállok, már nem is művészet, hanem üzlet s elment a kedvem tőle!... Tudom jól, hogy mi módon kellene megcsinálni, de nem tudom már „kihozni“. Nincs hozzá tehetségem! Másra adom magamat... Van egy detektív barátom, akivel sok éjszakát „átbumliztam“ már s sok érdekeset láttam. Azt mondom neked, hogy a detektívség is művészet... Talán detektív leszek...

Munkába ezután is ritkán kezdhettem, mert minduntalan a szállításoknál akadt dolgom. A rajziskolában komoly előhaladást tettem. Megrendelést is kaptam már! Léderer néni megkapta Kecskemétről a kis Miksa fényképét.

— Ezt szívesen megrajzolnám életnagyságban! — mondtam.

— Ha meg tudod csinálni, fizetek neked pár forintot! — mondotta a néni.

A fényképet finom ceruzával kis kockákra osztottam s ennek arányában felnagyítottam azokat. Körző segítségével azután pontos méretekből megrajzoltam a konturokat. A többi már magától ment. Nagyszerűen sikerült s el voltam tőle ragadtatva. Vasárnap megmutattam Viola urnak, aki eljött hozzánk.

Megnézte a rajzot, s csaknem tátva maradt a szája. Azután kirohant s pár pillanat múlva a mesterrel együtt visszajött.

— Nagyszerű! — mondotta a mester s észrevettem, hogy szemével hunyorit Viola ur felé.

— Ez már megjárja! — mondotta, hogy első pillanatban kilobbanó elismerését leplezze.

Viola a csibukjával hadonászott:

— Mi?... Megjárja!... Nagyszerű, ha mondom.. Ez a kölyök egy zseni!...

— Te meg egy birka vagy! — szólt Hensch s kituszkolta a teremből — csak rontsd ezt a fiut! — sugta neki.

— Egy zseni! Egy igazi zseni! — ordította Viola.

Nagyon meghatódtam váratlan sikeremen s fel és alá jártam s kezemet dörzsöltem. Ha le nem tudok szokni erről a csuf szokásról, állapítottam meg, sohasem lesz belőlem művész!

Viola ur visszajött és most Csepreghy ur, az asztalosmester is vele jött. Megnézte rajzomat s összehasonlította a fényképpel.

— A rajz valóban nagyon szép és hasonlít az eredetihez — mondotta.

— Mi? Hasonlít! Meghiszem azt! — kiáltotta Viola ur s hátamat veregette csibukja szárával.

— Van egy nagyon jó fényképem az író bátyámról. Ezt még az öreg Simonyi csinálta. Erről lehetne ám egy jó rajzot készíteni. Ha van kedved, megcsinálhatod!

— Nagyon szívesen!

— És mit kérsz érte?

— Magam sem tudom — mondtam nevetve. — Még

nem dolgoztam megrendelésre! Tessék fizetni, amennyit gondol...

Megkaptam tőle a fényképet. Az asztalosműhely mellett volt egy kocsifényezőműhely, amely két testvére volt. Maguk dolgoztak s csak nagyritkán vettek föl segédeket. Két öreg, csendes ember volt, rövidre vágott hajjal és nyirt bajusszal, amely olyan volt, mint a kefe. Nagy szemüveget hordott mindkettőjük, az egyiknek Joachim, a másiknak Péter volt a neve. Másik nevükre már nem emlékszem. Volt egy nővérük is, aki mintegy husz évvel lehetett fiatalabb náluk. Nagyon hasonlított hozzájuk, szép fekete haja s ragyogó fekete szeme volt. Annának hívták, de a környékeliek „Lakkozó Anna“ néven ismerték. Gyakran elnézegettem őket munka közben, amelyet nagy lelkiismerettel és gondnal végeztek.

— Hónapokig is eltartt egy-egy nagy kocsinak a lakkozása — mondotta Joachim. — Öt-hat lakkréteget festünk rá, nem is számítva az alapréteget! Ha nem „fekszik“ egy száraz réteg a másikon, a sok rázás következtében felpattogzik valamelyik réteg s elviheti az ördög az egész munkát.

A kész kocsik valóban szépek voltak! Vasárnap lévén, a műhely zárva volt s mind a hárman künn ültek a ház előtt egy padon.

— Milyen képet cipelsz itt? — kérdezték. — Ahá, a Csepreghy képe! — szólott az egyik, amikor megmutattam neki. — Na és mit csinálsz a képpel?

— Megbizást kaptam egy nagyítás elkészítésére.

— Azután ilyesmihez is értesz? Nem is tudtam, hogy a szobrász rajzolni is tud! — mondotta a leány.

— Nemrég fejeztem be egy szép rajzot és ha érdekli a kisasszonyt, meg is mutathatom!... Az urak is velem jöhetnek. Felkeltek a padról és eljöttek velem.

— Milyen szép kis gyerek, de a rajz is milyen jó! — mondotta Anna kisasszony.

— „Ühüm“ — bólintgatott a két testvér.

— Most jut eszembe, hogy szüleinkről van két daguerrotip fényképünk, de már nagyon halovány és nem tudom, vajjon lehet-e utána rajzot csinálni! Ha lehet, a Pepi megcsinálná! Nem kerül talán sokba. Mit gondoltok?

A két fivér egymásra bámult: „Ühüm“ — dünnyögték.

— De ha nem lesz jó a rajz? — kérdezte Joachim.

— Akkor nem kell megfizetni! — vágtam ki büszkén.

— Akkor rendben van! — szólott Péter. — Mibe kerül?

— Tíz forint! — vágtam ki merészen.

— Mind a kettőért?

— Nem, darabjáért.

— Ez sok — mondotta Péter. — Kilenc is elég lesz.

— Rendben van — válaszoltam, de a papírt és a krétát külön fizetik.

Amikor szobámba értem, meglegegetten dörzsöltem kezeimet.

— Pfuj! — mondtam magamban. Megint az üzletre gondolok! Jól kezdődik! De mit csinállok majd azzal a sok pénzzel?

A Csepreghy-arckép nagyszerűen sikerült, mert nagyon jellegzetes feje volt, de a daguerrotippel sokat vesződtem. Végre ezzel is elkészültem s a lakkozó-család nagyon meg volt velem elégedve. A kész rajzokat egy ideig a falamon felakasztva tartottam — gyönyörködtem bennük! De más rajzokat is készítettem krétával a falakon és azok nemsokára megteltek rajzokkal!

Egy vasárnap Viola ur egész sereg emberrel jelent meg nálam. Több megrendelést kaptam s a háztulajdonosnő, Róza kisasszony, a „vén skatulya“, ahogy Hensch mester elnevezte, szintén megbizott egy rajz elkészítésével. Elhunyt bátyját kellett megrajzolnom.

Róza kisasszony egy kis pupos nő volt. Nyaka alig látszott s feje mintha törzséből nőtt volna ki. Karjai feltűnően hosszúak voltak, sovány ujjain pedig csillogott a sok gyűrű. Fülében is csillogó gyémántfüggőt hordott. Szép, okos szeme volt, keskeny homloka, finom orra, de feltűnően széles szája, amelyből nagy fehér fogak villantak elő. Önkéntelenül is lovunkra, a Rózára gondoltam. Rajzaim nagyon tetszettek neki.

— Amit ez a fiu csinált, mind nagyon szép és a művészetben egyedül a szépnek van létjogosultsága — mondotta.

— A szépség azonban sokféle lehet! — mondtam nevetve.

— Lári-fári! Csak egyféle szépség van és ami szép, az szép. Punktum!... Színesre is tudnád csinálni a bátyám képét?

— Megpróbálom, de akkor színes krétára lesz szükségem, ez pedig nagyon drága.

— Nem baj, ezt külön fizetem!

— Ha sikerülni fog, ráadásul kapsz még valamit, ezt sem fogod megbánni — mondotta nevetve.

Róza kisasszony egyetlen örököse volt bátyjának, aki óriási vagyont hagyott rá. Telekkel spekulált s hatalmas területeket vásárolt össze potom áron. Ezek a telkek a városrendezés következtében nagyon megrágultak...

A színes rajz nem sikerült, mert még nem tudtam színes

krétával bánni. Másodszor is belefogtam, ezuttal már jobban sikerült. A hátteret sötétkékre csináltam, úgy, hogy a fej jobban kiemelkedett. Róza kisasszony el volt ragadtatva.

— Látni ezen a rajzon, hogy tüdőbeteg volt szegény! — mondotta.

Tizenkét forintot kaptam tőle!

Amikor valamennyi rajzom együtt volt, egyszer bejött hozzám Lotz mester, a híres művész s Henschet kereste. Szép, kissé sápadt arcú, szakállas ember volt, finom orral és mosolygó szemekkel.

— A mester nincs itthon? — kérdezte tőlem.

— Azt hiszem, odaát van a lugasban.

— Akkor biztosan iszik — jegyezte meg mosolyogva.

Lotz mester figyelmesen nézegette rajzaimat.

— Ki csinálta ezeket? — kérdezte.

— Én! — mondtam zavartan.

— És hol tanultál rajzolni?

— Koórnál! — mondtam.

— Ugy? Nagyon jól tanít... Örülhet, hogy ilyen ügyes tanítványa van! A színes rajzban sok jó van! Kész művész vagy! Hát ezt a két nagy torzfejet itt a falon mi után rajzoltad?

— Ezeket csak úgy magamtól rajzolgattam!

— Még el találom hinni! — mondotta nevetve. — Ebben már sok a fantázia!

Mosolygós arccal nézett a szemembe.

— Művészszemed van és ha komolyan veszed a művészetet, sokra viheted! — Kezet fogott és elbucszott.

Nemsokára visszajött Hensch mester Viola kíséretében. Kiküldtek a szobából s hallottam, amint lassan beszélgetnek. Amikor behívtak, Viola kedveskedve hátbaitott a pipaszárral.

— Mi után csináltad ezt a két nagy torz fejet itt a falon? — kérdezte szigoruan.

— Semmi után! — mondtam.

— Na, nem mondtam? — szólt Viola önérzetesen.

— Ez már komoly tehetségre vall! — szólt Lotz mester. — „Megveszem“ tőled ezt a legénykét — mondotta nevetve Henschnek. — Festőt faragok belőle!

— De én szobrász akarok lenni! — kiáltottam fel ijedten.

— Ha nincs kedved hozzá, nem kényszerítlek! — nevetett Lotz mester. — Elvégre néha a szobrászat is művészet... De tehetnél nekem egy szíveséget — fordult hozzám. — Kerestem a kis Müllert, de nem találtam otthon. Volna egy megbízásom részére. Vidékről egy oltárképet rendeltek meg, de nincs elég pénzük. A kis Müller majd elvállalja. A vázlatokat elkészítem

én, különben soha sem készül el vele! Jöjjön el holnap reggel hozzám. Menj át hozzá és mondd meg ezt neki.

— Nagyon szívesen! — válaszoltam.

A kis Müllert régebről ismertem. Kis, öreg emberke volt, kopasz nagy fejjel s szemei állandóan gyulladásban voltak s emiatt nagy pápaszemet hordott. Halkan és alázatosan beszélt és mindig saját magába akart bujni. Hensch mester pedig durván, kiáltozva beszélt vele s ilyenkor az egérlyukba is belebujt volna...

Hensch mester Kálvária-szobron dolgozott. Krisztust és a két latrot Hölzl ur készítette el s a tizenkét stációt — tizenkét rézlapon — Müller festette meg. Müller száz forintot kért darabjáért, de Hensch lármázni kezdett vele, mire — hatvanért vállalta!

A Kisfaludy-utcában lakott. A konyhában egy ráncos kis anyóka tipegett. Fehér főkötője alól jóságos kék szemek mosolyogtak elő. Müllert munka közben találtam. Éppen a stációkon dolgozott.

— Hála Istennek! — mondotta. — Ez bizonyára kiadós megbízás lesz, mert a stációktól akár éhen is veszhetnék. Annyi alakkal kell vesződnöm, hogy alig győzöm és ez az erőszakos ember, a Hensch, még lármázik velem s legutóbb is úgy rámkialtott, hogy rosszul lettem. Ilyen egy zsarnok! Hatvan forintot fizet darabjáért s három hétig kell egy darabon dolgoznom! Szerencsére kéznél van az Overbeck-féle stáció, csak le kell másolnom, mert ha magamnak kellene mindegyiket megkomponálni, éhen veszhetnék mellette....

Üléssel kínál meg.

— Nem megy már a munka! — kezdett sopánkodni. — Megöregedtem s a sok nyomoruság tönkretett... Nemrég nálatok jártam s megnéztem a rajzaidat, te éppen nem voltál ott-hon... Nagyon tehetséges fiu vagy s lesz is belőled valami! Amikor fiatal voltam, én is az egekben jártam, de megházasodtam — huszonkétéves voltam, a feleségem tizenhét — s három gyermek született. Milyen szépek voltak! Milyen édesek! — testét a zokogás rázza meg s amikor magához tért, folytatta. — Bécsben tanultam Fügernél... Ez volt ám a nagy művész!... A feleségem megbetegedett s a gyerekek is betegek lettek, sok pénz kellett s nem nagyon válogathattam a munkában. A kicsinyek egymásután haltak meg. Először a kisfiu, az én szívem gyermeke... Szakasztott olyan volt, mint az anyja... Azután a kisleány... a kis Nancsi... a drága kis angyalka... és végül a legidősebb... Hatéves volt, amikor meghalt... Beteg szívvel jött a világra s tudtam, hogy meg fog halni...

— Három angyal száll föl az égbe — mondotta egyszer — s imádkozni fogunk az Istenhez, hogy anyuka egészséges legyen... Láttam a kis testvérkéimet az éjszaka... Fenn vannak a mennyben s olyan szép szárnyaik vannak... Apu biztosan megfestette volna őket, ha látta volna... De mi le fogunk rátkézni onnan felülről s szeretni fogunk titeket...

— Amikor eltemették, öngyilkos akartam lenni... Feleségem is súlyos beteg lett és én is ágyban estem... Rettenetes nyomor köszöntött ránk... Az öreg Fügér mentett meg az éhhaláltól... Lassan felgyógyultunk, de a művészetnek vége volt... Megtört a nyomorúság...

Némán ültünk egymás mellett... Azután felkelt.

— Nem akartam mindezt elmondani, mert az ilyesmi lan- kasztóan hat az emberre... De ha valaki tehetséges és energiája is van, mindenben keresztültöri magát... Nekem „pechem“ volt! De itt belülről megtaláltam végre lelki nyugal- mamat... Művészetem mesterséggé kopott ugyan, de a szere- tet lángja még lobog bennem!... Sokat fáradozom, de megke- resek annyit, amennyiből szerényen megélünk... Ha a feleségem rámnéz kék gyermekszemével, nagyon boldognak érzem magam!... A Lotz, az ám a kemény legény! Olyan erős, mint egy Herkules, tehetséges, mint egy Isten és jókedvű, mint egy gyerek! Csak úgy dül hozzá a pénz, de kiszórja az ablakon s ha csak száraz kenyérré telne neki, azt is nevetve enné, mert tudja, hogy másnap sültet ehet... Nála csak a művészet számít, minden más — „snupe“... A nők bomlanak utána, de nem sokat törődik velük! Igazi művész... Olympus szülöttje... A Ja- kobei már más fából van faragva. A Lotzé mellett van a mű- terme és együtt is laknak, ez a szerencséje Jakobeinek!... Lotz nem egy képét festette át, mert a művészetben nem sokra vitte, de a szerelemben sem... A felesége szép asszony, de olyan, mint egy dragonyos s azt hiszem, néha el is veri az urát!...

Müllerné lépett be s jelentette, hogy az ebéd elkészült.

— Ez a Pepi, a Henschtől! — mutatott be.

— Nagyon örülök — mondotta halk hangon. — De Müllerkém, te megint sirtál!

— Ugyan! Mi jut eszedbe?

— Müllerkém! Müllerkém! — és megfenyegette ujjaival. — Mutasd az orrod! Emlékszel rá, a nagyobbik gyerekünk is mindig így csinált veled! Milyen szép volt, amikor nevetett... Tehát mégis sirtál... No várj, adok én neked! — mondotta, megölelte és megcsókolta. — Tudod, hogy nem szabad sirnod, a szemed miatt...

— Ugy-e mondtam neked! Még mindig szerelmes belém a feleségem!...

— Ugyan, ne tréfálj már! — duzzogott az asszony.

Amikor eltávoztam tőlük, észrevettem, hogy a falon egy nagy kép függ, de egészen be volt fedve tüllfüggönnyel.

— Legközelebb, ha jössz, megmutatom — mondotta Müller.

Amikor egyszer újra eljött Henschhez, megszólított.

— Még mindig kíváncsi vagy a képre?... Holnap vasárnap van és lakodalmi évfordulónk... Ilyenkor mindig elmegyünk a templomba s utána egy napig szabadon hagyjuk a képet... Ha eljössz, megláthatod!

— Én is megnézhetem? — kérdezte Hensch.

Müller megijedt.

— Nem önnek való, kedves mester! Egy öreg arckép — dadogta.

Amikor felkerestem őket, éppen a templomból érkeztek haza... Bementem vele a műterembe.

— Ezt a képet akkor festettem, amikor menyasszonyom volt... Olyan szép volt, mint az angyal... Béusben nagy sikerem volt a képpel s a Füger meg is akarta tőlem venni, de a világ minden kincséért oda nem adtam volna!... Ez a mi házi oltárunk...

Amikor beléptünk a másik szobába, a kép már le volt lepelve.

— Csodaszép! — kiáltottam fel elragadtatásomban.

Széles aranyráma övezte a hatalmas képet. A képen alul két márványlépcső vezetett föl egy kis magaslatra, amelyen asztalka mellett finom, életnagyságu nő állott fehér atlaszruhában, menyasszonyi fátyollal a fején. Jobb kezével az asztalra támaszkodott, bal keze rózsabimbót tartott s az asztalon is virágok állottak. Mosolygós arca, cseresznyepiros apró ajka s csodás kék gyermekszemei voltak. Hátterében márványfal volt festve. A mennyezeten kép, amelyen amorettek játszadoztak...

A szerelem tavaszi költeménye volt ez a kép...

— Csodálatos! Elbájoló! — kiáltottam föl s nem tudtam betelni a kép szépségével...

Halk zokogást hallottam. A kis Müller és felesége átölelve tartották egymást s csendesen sirdogáltak...

Meg is feledkeztek rólam... Lassan kiosontam s szívem úgy elszorult...

A szerelem igazi művésze magasztosította egyszer életében a kis Müllert!... Mégis nagy dolog lehet a szerelem...

*

Höltzl ur elkészült a Krisztussal és a két latort kezdte mintázni. Német-cseh származású volt s szerette a gótikát s maga is afféle gótikus jelenség volt. Csontos és sovány, hosszúkás arca volt, amelyet kunkorodó bajusz és szakáll övezett. Hosszu haja csigákban omlott vállára. Családjával együtt jött ide s itt is akart maradni.

— Otthon nagyon sokan vagyunk — mondotta. — A szobrászok egymást falják fel. Itt, nálatok inkább akad munka s szükségem is van munkára, mert egész sereg gyerekem van.

Felesége cseh nő volt, afféle csinos asszonyka, akinek alakját és arcát számos művében felfedeztem.

A latrok nagyon jól sikerültek.

— Olcsó vacak az egész — hajtogatta. — Az öreg nem akar rendes árat fizetni érte, hát érje be ezzel! Ha máshol kapok munkát, faképnél is hagyom az öreget!...

Nem kapott máshol, — aminek nagyon örültem, mert sokat tanultam tőle.

Munka után rendesen néhány óráig még a műteremben maradt s fába, vagy elefántcsontba faragott. Egy váciutcai kereskedő részére tizenkét feszületet készített, amiben én is segédkeztem neki s ezért fizetett is valamicskét! A fafaragást Bohacsektől tanultam. Hölzl megnézte munkáimat s azt mondotta, hogy figurális dolgaiban sokat segíthetek neki. Egy szép gipsz Krisztust hozott magával.

— Ez a renaissance-korból való, de nem tudni, hogy ki csinálta az eredetit. Nagyon szép munka. Ezt magad is megcsinálhatod, mert az én kezem már remeg...

Ő is szerette az itókát, — ettől remegett a keze!

A Krisztust és a latrokat Longo pontozta ki homokköbe s arra kértem a mestert, engedje meg, hogy a kivitelnél én is segédkezzem...

— Próbáld meg, ha azt hiszed, hogy értesz hozzá, de ha a követ elrontod, darabokra váglak!...

Hozzáfogtam a munkához. A kő puha volt és sokkal könnyebben dolgoztam rajta, mint a famunkán! Csakhamar el is készültem Krisztus egyik karjával s a mester meg volt velem elégedve. Nemsokára teljesen befejeztem.

— Kőnél először minden síkban csinálni muszáj, így lenni jó, — mondotta Longo — capisco?

— Si, ignore Longo — mondottam nevetve.

Höltzl megvakarta a fejét, amikor meglátta.

— Konkurrenset neveltem a nyakamra — mondotta tréfásan — most már odébb is állhatok, mert az öreg ingyen-munkához jutott... Mindenekelőtt tanulj meg jól mintázni! Nem

láttam, hogy aktot mintáztál volna, anélkül pedig nem ér semmit az egész... Miért nem másolod le Michel Angelo nagyszerű alakjait? Sokat tanulhatnál rajta...

— Azokat a Janinak kell másolni.

— Megöregszel, amíg elkészül vele! Amit egy óra alatt megcsinál, azon nyolc napig báméskodik. Harmadik éve van itt, de soha sem fogja az inaséveit befejezni s még ma sem ért máshoz, mint a kopirozáshoz!... Másold csak le a figurákat, hamarabb készen leszel velük, mint Jani „Az éjszaka“ alakjával.

Hensch mester nem engedte meg.

— Most más dolgod van! — mondotta szigoruan.

Igy hát esténként dolgoztam a másoláson, petróleumlámpa mellett s gyakran éjjelig is dolgoztam megszakítás nélkül!

Arcképmegrendeléselem nem akadt, mert Viola ur már az egész környéket felhajszolta számomra. Nem is bántam! Michel Angelo szelleme tartotta lenyűgözve minden érzésemet!

Három hónap mulva mind a három alakkal elkészültem s gipszbe öntöttem. Hensch mester ezek után azt akarta, hogy Jani megkezdett munkáját, „Az éjszakát“ is én fejezzem be. Jani dühbe gurult.

— Ha ez a zsidógyerek hozzá mer nyulni a munkámhoz, agyonütöm! — fenyegetőzött.

Ettől kezdve daczból nem is dolgozott többé ezen a munkán s naphosszat kószált az utcákon. Hensch nem mert neki szólni, mert Jani bátyja egyik legjobb megrendelője volt. Janit különben senki sem szívelte. Schirbrandt gunyosan, félvállról beszélt vele. Köztünk is nemsokára beállt a teljes elhidegülés. Egy alkalommal — különösebb ok nélkül — arcomba ütött. Visszaütöttem. Azután vad birokra keltünk. Kirántotta a kését s karomba szurta. Kicsavartam kezéből s úgy elvertem, hogy mozdulni is alig tudott. Száján-orrán folyt a vére s ágyba kellett fektetni. A szurás, amelyet karomon ejtett, csontig hatolt s borzasztóan fájt, de emberére akadt bennem! A jó táplálkozás, a nehéz munka megacélozta izmaimat s rózsás arcszínem is elárulta, hogy vérem bőségesen buzog ereimben! Longo „Giovane Beppo“-nak nevezett el, Höltzl pedig „A szép Pepi“-nek s ez rajtam is maradt. Schirbrandtnak „kis Herkules“ voltam, ebből csinálta a „Markules“ elnevezést s felváltva „Herkules“-„Markules“ néven szólítgatott.

Megnéztem magam a tükörben, — nem tetszettem magamnak! Nagy orrlyukaim voltak, ami elcsufította arcomat... Ha megnövik, de az orrlyukaim nem nőnek nagyobbra, az ellentét ki fog egyenlítődni, — nyugtattam meg magam.

Janival nem beszéltem többé. Most a kutyákon töltötte ki bosszuját. Ha a mester nem volt otthon, Pubi nyomban az asztal alá bujt, vagy nálam keresett oltalmat. Tisza egyszer beleharapott a lábába s vassal égették ki a sebet. Ordított fájdalomában s kijelentette, hogy megöli a dögöt. Nagy konyhakést kerített s kiment az udvarra. Utána sompolyogtam. Amikor Tisza észrevette őt, morogni kezdett. Jani felemelte a kést, hogy beleszurja, amikor Janek hirtelen kiugrott az istállóból, kicsavarta kezéből a kést s alaposan felpofozta. Jani rátámadt, de Janek késsel a kezében várt rá. Jani jobbnak látta megszégyenülten elkullogni.

Amikor eltávozott, Tisza rám és Janekre ugrott s arcunkat össze-visszanyalta, — nyilván hálája jeléül . . .

Henschnével való barátságomat sem zavarta meg semmi. Amikor a befőzés ideje érkezett, lementünk a Dunapartra s hatalmas kosarakban cipeltük haza a gyümölcsöt.

A Löböz mind gyakrabban kellett mennem, mert az ivásban nagy haladást tett Hensch mester. Nem izlett neki a bor s szidta Löböt, hogy vizet öntött hozzá.

— Ha nem izlik neki, — mondotta nekem Löb — hozasson máshonnan!

Ezt persze nyomban tudtára adtam a mesternek.

— Még szemtelen is és hengegő! Na várj, vén szőlőmoly, majd visszafizetem ezt neked! Ilyen pimaszság!

Legközelebbi vasárnap együtt üldögéltek a lugasban. Hensch keserűen kifakadt a rossz bor miatt.

— A Fecske-utcában jártam a minap egy kis korcsmában — mondotta Viola. — Milyen finom bort mértek ott! És milyen olcsó!

— Na azt megpróbáljuk, — mondotta Hensch — a Pepi odamegy legközelebb s két üveggel hoz belőle.

Amikor kimentem, Hensch mester nyomban ki is adta a parancsot:

— Holnap két „flaskó“ bort hozol onnan, az asszony majd ad pénzt . . .

Másnap elmentem a korcsmába, ahol megtöltötték a palacokat s indultam hazafelé.

— Ez hiányzott még! — sopánkodtam magamban. — Ezentul naphosszat lóthatok-futhatok borért . . . Az öreg csak frissen issza a spriccerét s ha a Fecske-utcába kell érte mennem, lejárom a lábamat!

Gondolkozni kezdtem. Homályos este volt már. Az egyik utcai lámpánál megnéztem a bor színét, amely szép sárgán csillogott. Jó nagyot huztam belőle. Ez aztán a bor! — csettintet-

tem nyelvemmel. A másiktól is ittam. Az utca egyik mélyedésében kis kut állott. Megkeresztelem egy kicsit a borokat, mondtam magamban. Mind a két palackból jócskán ittam s a hiányzó mennyiséget vízzel pótoltam. Megizleltem, — még mindig jó volt. Hirtelen eszembe jutott valami s kacagni kezdtem. Ez már valóban vakmerőség volna! — mondtam magamban. — Bánom is én! Ettől majd elmegy a kedvük!...

Még egy nagyot ittam a palackból, úgy, hogy egészen fel-tüztelt. Körülnéztem. Sötét volt s egy lélek sem járt az utcán. Azután olyan folyadékkal töltöttem meg az üvegeket, amilyen-nel nem igen szoktak bort — javítani! A bor úgy habzott most, mint a sör. Ismét visszamentem a kuthoz s vizet öntöttem a te-tejére, hogy a hab eltűnjön róla. Meg voltam elégedve e műve-lettel, de óvakodtam attól, hogy ismét — megkóstoljam!...

Az asztalra tettem az üvegeket s bementem a konyhába. Szívszorongva vártam, hogy mi fog történni. Viola ur öntött s Hensch a világoosság felé tartotta a poharat.

— Nem lehet ráfogni erre a borra, hogy szép színe van! — mon-dotta.

— Nem érted te ezt! — szólt Viola ur — s egy hajtásra kiitta poharát. Elhallgatott s olyan bamba szemeket meresztett, mint a béka. Hensch csak félig itta ki a poharát. A bort nem nyelte le, hanem nyelvével megforgatta szájában.

— Pfuj! Az ördögbe! — mon-dotta. — Ez nem is bor!

— Nagyon jó! — mon-dotta Viola és újból öntött.

— Prozit! — mon-dotta s mindketten fenéig üritették po-haraikat.

Hensch felugrott.

— Hisz ez tiszta urin! — mon-dotta s öklendezni kezdett.

— Ökör vagy! — szólt méltatlankodva Viola ur s ismét töltött.

Hensch hátrafutott a ház mögé s kiadta mindazt, amit megivott. Viola fel se vette! Újból ivott. Hensch sápadtan jött vissza s bejött a konyhába.

— Mit csináltál a borral?! — ordított rám.

— Semmit sem! Hozzá sem nyultam!

— Akkor nem voltak kimosva az üvegek! — dühöngött tovább.

— Magam mostam ki őket — mon-dotta Henschné.

— Hát akkor a Viola egy nagy ló. Pfuj! Az ördög vigye el a borát!... Most pedig lódulj s hozz a Löbtől egy spriccert...

Künn még sokáig marakodtak. Viola nem tágitott.

— Nagyon jó bor ez! — mon-dogatta.

— Akkor idd meg magad! — pattogott Hensch.

A ház mögé bujva, a hasamat fogtam a nevetéstől... Bátoraké a világ!... — állapítottam meg büszkén. És ezentul megint csak a Löbtől vittem a bort!

*

Letelt Jani három éve s felszabadult. Pártos ur, a bátyja azt akarta, hogy Jani mint segéd tovább maradjon Henschnél. A mester azonban hallani sem akart erről.

— Semmire sem használhatom s amellet nagyon magasan hordja az orrát! Ha fizetés nélkül akar maradni, miattam maradhat továbbra is, de meg kell ígérnie, hogy dolgozni s tanulni fog s helyrehozza, amit három év alatt mulasztott.

— Az ön kötelessége lett volna a fiut szigorubban fogni! — mondotta Pártos.

— Hiába beszéltem neki, nem is hederített rám. Nemcsak a mestertől függ, hogy a tanonc mit tanul... Itt van ez a Pepi gyerek, ez már ma többet tud, mint a Jani! De nem is válogat ám semmiben!

Jani nem akart maradni, összetörte megkezdett munkáját s eltávozott. Egyetlen egyszer találkoztam még vele... Nagyon örültem, hogy eltávozott, s noha nem gyűlöltem, mint ő engemet, de nem szívelhettem... Helyette én másoltam aztán „Az éjszaká“-t.

Höltzl egy Madonnát mintázott. Gyorsan, szinte boszorkányos ügyességgel dolgozott. A fej ismét felesége fejére hasonlított...

— Otthon is csinálók egy Madonnát! — mondotta. — Azt nézd meg!... Remekmű, ha mondom s fába fogom faragni... Az aktot feleségem után csinálom, akinek még ma is olyan alakja van, mint az antik szobroknak, de a melle tönkrement a sok gyerektől... Micsoda asszony!... Arannyal sem lehet megfizetni! Még ma is úgy szeretjük egymást, mint a mézes-hetek idején... Néhanapján szeretek iddögálni, mint tudod s ilyenkor a feleségem elszedi tőlem a pénzt és csak annyit hagy nálam, amennyiből az itókára éppen hogy futja... Ha be tudom csapni, akkor egyik korcsmából a másikba megyek — cimborák mindig akadnak — s ilyenkor azután úgy berugok, mint egy állat... Ennek azonban az erkölcsi „Katzenjammer“ az oka, amit csak borba lehet fojtani... Ezt te még nem érted, de majd megismered, ha nagy leszel... Amig az ember olyan fiatal, mint te, kanállal habzsolja a világot s mindenáron nagy művész akar lenni. Egyiknek-másiknak sikerül is, a többi beleragad a nyomorúságos mindennapba... Az ember próbálkozik kikászolódni belőle... ugrik egy nagyot, de visszapotytyan... Akkor áll be a Katzenjammer és jön a bor... Ha az-

után olyan felesége van az embernek, mint amilyen az enyém, akkor nem züllik el...

Egy hétfői napon elmaradt Hölzl, de kedden, szerdán sem jelentkezett.

— Menj el hozzá s tudd meg, mi van vele! — szólt hozzám a mester. — Bizonyára megint részegre itta magát s nem fog idejére elkészülni a munkájával! Mondd meg neki, hogy ha holnap sem tolja ide az orrát, másnak adom a megbízást.

Kétszobás lakásuk volt, amely a konyhából nyilott. Kopogtattam. Női hang felelt. Beléptem. Hölzl az ágyban feküdt és hortyogott. Felesége az ágy szélén üldögélt.

— Megint becsapott s egy csomó pénzt dugott el előlem — mondotta nevetve az asszony. — Vasárnap este óta iszik s csak tegnap este akadtam rá s úgy kellett hazacipelnem a részegest... Tökrészeg volt... Legközelebb jobban kikutatom a zsebeit, mert engem többé be nem csap!

Hölzl felébredt s álmos szemeivel rámbámult.

— Hogy kerülsz te ide? — kérdezte.

Közöltem vele a mester üzenetét.

— Milyen nap van ma?

— Szerda, te finom madár!

— Szerda! — kiáltott fel s kiugrott az ágyból. — Ez lehetetlen!

Ránézett felesége arcára, amely fehér kendővel volt felkötve.

— Miért kötötted be az arcodat? — kérdezte.

— Miért? Azért! — és lerántotta arcáról a kendőt. — Amikor a korcsmából ki akartalak vezetni, az arcomba ütöttél s feldagadt. Tegnap láttad volna!

— „Mámila!” — siránkozott Hölzl.

Mámila nevetett:

— Nem maradtam adósod! Nézz csak ide! — tükröt tartott Hölzl összekarmolt arca elé s úgy kacagott.

— Mámila! Mámila! Gyere ide — siránkozott tovább. — Ne haragudj rám, Mámilám! Drága, édes, szép kis feleségem! — meg akarta csókolni, de az asszony pirulva védekezett.

— Hadd lássa a Pepi is, hogy mennyire szeretlek és hogy megbocsátsz nekem!

Mámila megölelte s jól össze-visszacsókolta összekarmolt ábrázatát.

A szomszéd szoba ajtaja kissé kinyilott s egy sereg gyerekfej kukucskált be. Azután felpattant az ajtó s a gyerekek berontottak. Felmásztak az ágyra, apjuk és anyjuk ölébe s hangozós gyermekzsivaj töltötte meg a házat.

— Mondd meg a mesternek, — szólt hozzám Höltzl — hogy holnap reggel munkába állok, ma még a Városligetbe viszem az egész bandámat!

Az uton elgondolkodtam. Ezt is a szerelem tévé... Igen... igen... a szerelem... De ez ismét másfajta szerelem volt...

Másnap megjelent Höltzl s elmondottam neki, hogy menynyire tetszett a családja...

— Hát nem mondtam? Ugy-e, mindig mondtam, hogy nagyszerű asszony az én feleségem! Ha ő nem volna, meg a sok pocskom, már rég elzüllöttem volna...

— De hát miért iszik annyit?

— Mondtam már, hogy miért! — szólt pattogva. — Azonkívül minden emberben bujkál egy állat, amely néha ki akar törni belőle... Most megint nem fogok inni egy darabig... Hanem ha elkészülök, nézd meg a Madonnámat otthon... Minden szerelmemet beleadtam, amelyet feleségem iránt érzek... Ez lesz ám a remekmű!

A Madonnánk is nemsokára elkészült s a kis Müller befestette olajfestékkel szép rikitó színüre.

— Ezt csinálja valaki utánunk! — kiáltott fel Hensch mester önérzetesen. Egyetlen vonást sem faragott rajta...

Miután újabb figurális megbízást nem kaptunk, Höltzl, Dienert és Longo kiléptek a mestertől. Höltzlnak azonban megengedte, hogy a nála megrendelt famunkákat a műteremben elkészíthesse... Bohacsek átköltözött a kis bódéba, mert a nagy műhely nedves volt s a vasszerszámok megrozsdásodtak. Ő és Schirnbrandt tehát továbbra is ott maradtak...

Már a harmadik éve dolgoztam Henschnél, sokat tanultam s szükség esetén már meg tudtam volna keresni a kenyeremet. Művészi munkáimat azonban még mindig csak este végezhettem. Nappal leginkább a gipszöntéssel voltam elfoglalva. Ehhez azután nagyszerűen értettem s ha Henschnével versenyre keltem, mindig én lettem a győztes! Ilyenkor egy pár kemény tojás volt a külön jutalmam.

— Mennyit tudsz egyszerre belőle megzabálni? — kérdezte nevetve.

— Hát ugy husz darabot!

— Majd megpróbáljuk — mondotta nevetve. — Szombaton este?

— Nem bánom, de előbb megvacsorázom ám! — jegyeztem meg.

Szombaton estére az egész szomszédságot meghívták s Róza kisasszony is eljött.

— Ezt nekem is látnom kell — mondogatta.

Husz keménytojást főztek ki s az asztalra tették. Állva kezdtem hozzá.

— Hallatlan, hallatlan! — álmélkodott Róza kisasszony.

Amikor megettem, azt kérdezték tőlem, hogy mennyit tudnék még megenni?

— Hát ugy még egyszer ennyit! — mondtam büszkén.

Kilenc tojás még akadt a házban s ezt is megfőzték.

— Ne csinálj butaságot! — mondotta Viola ur. — Könnyen ráfizethetsz!

Pár perc múlva a kilenc tojás is eltűnt gyomromban. Mindenki csodálkozva nézett rám.

— Nincs több?... — kérdeztem. — Akkor jó éjt kívánok.

Másnap reggel már korán bekopogtatott Henschné.

— Na, nincs semmi bajod? — kérdezte aggódva.

— Éhes vagyok, más bajom nincs! — mondtam nevetve.

Róza kisasszony is bejött.

— Nincs semmi baja! — szólt hozzá Henschné — csak nagyon éhes!

— Azt hittem pedig, hogy belepusztul! — mondotta álmélkodva Róza kisasszony.

Róza kisasszony nagyon szeretetreméltóan bánt velem. Órákon át üldögélt mellettem a műhelyben s nézte, amint dolgozom.

— Neked is olyan rózsaszínű az arcod, mint a bátyámé volt, mielőtt meghalt — mondotta. — Te is meg fogod kapni a tüdővést! Ahány ilyen egészséges embert ismertem, valamennyi beteg lett. Velem akarták elhitetni, hogy én vagyok a beteg, pedig én túléltem őket... Amikor egészen kisgyerek voltam, folyton azt hajtogatták, hogy meg fogok halni! Hát meghaltam? Egyáltalán nem is fogok meghalni! Nézz ide! — és feltúrta karjáról a ruhát. Hosszu, majomszerű, de nagyon izmos karja volt. — Ha Herkulest akarsz mintázni, csak szólj nekem!

*

Otthon nagy csoda történt! Papa állást kapott. Raktárnoki állást vállalt a Délmagyarországi Hajóstársaságnál. Klein ur szerezte. Papa hallani sem akart arról, hogy állásba menjen, de anyám azzal fenyegette meg, hogy nem engedi be a házba, ha nem foglalja el az állást. Hatvan forintot kapott havonta. Jobb foglalkozást keresve sem talált volna, — sok embernek parancsolt s ezekkel azután kénye-kedve szerint veszekedhetett nap hosszát.

Korán reggel ment el hazulról, mert hat órákor már kezdődött a munka!

Mindenki örült, hogy végre nem tétlenkedett. Anyánk is nagyon boldog volt s gyakran megölelte efölötti örömeiben.

Miksa is gyógyulófélben volt s beváltotta ígéretét. A tőzsdére kezdett járni s itt-ott keresett is. Elköltözött hazulról, de esténként néha hazajött. Ilyenkor mindig kedveskedett valammal anyámnak s nagyon gyöngéd volt hozzá. Egyedül Számi nem tudott vele kibékülni!

Friedmann ur előtt szóbahoztam Miksa dolgait.

— Megkapta a „kleppet“ a jó Istentől — mondotta. — Ez segített a „bocheren“. De a tisztelt papa! Addig legyen nekem „dales“-em, amig állásban marad!

Lönhhoff ur, az új szobaur középtermetű, Krisztus-fejű ember volt. Kék szemei szeliden ragyogtak s állát finom szakáll övezte.

A cirkuszban fuvolázott, de csellón és hegedűn is játszott.

— Nem művészet az, amit mi művelünk, hanem mesteriség — mondotta nevetve. — Mi nem az embereknek, hanem a lovaknak játszunk, még pedig úgy, ahogy azok akarják. A közönség azt hiszi, hogy a lovak a muzsikára táncolnak, pedig nem is így van. Mi aszerint muzsikálunk, ahogy a lovak táncolnak. Ez azonban már művészet! Ha tehát a közönség tapsol, a lovakat illeti meg a taps! A zenészek a kenyerüket is alig keresik meg s kénytelenek órákat adni, hogy emberségesen megélhessenek... Ez azonban mind nem fontos... „Fő az egészség“ — ahogy Friedmann ur mondja... Néhány jó könyv... azután minden rendben van...

— Nem panaszkodhat, mert önnek valóban sok szép könyve van és egészséges is, hála Istennek! — mondotta Marcsa.

— Hála Istennek! mondanám én is, ha hinnék benne! — szólt nevetve.

— Ez nem illő. Hinni kell Istenben!... — jegyezte meg Marcsa komolyan.

— Mi filozófusok nem így vélekedünk, igaz, hogy mi az ördögben sem hiszünk... Enélkül közelebb is tudunk jutni az igazsághoz... Tíz év óta — amióta a filozófiával foglalkozom — elveszítettem az Istent! Talán újabb tíz év múlva újra rá fogok találni — mondotta nevetve.

— Istentelen beszéd ez s nem türök ilyen szavakat a házamban! — mondotta apám.

— Nem értem, hogy amiért valaki filozófus, már nem hisz az Istenben! — szólt Marcsa. — Isten nem az agyunkban, hanem a szívünkben lakozik.

Lönhhoff felkacagott.

— Mindenesetre kényelmes megoldás!... Na és te — for-

Lönnhoff Károly, zenész és filozofus.
Tizenhat éves koromban mintázott, első arcképkísérletem.

